

παρεισφρήσεις

σε

χωρικά

&

διανοητικά

όρια

Μαρία Κοσμοη

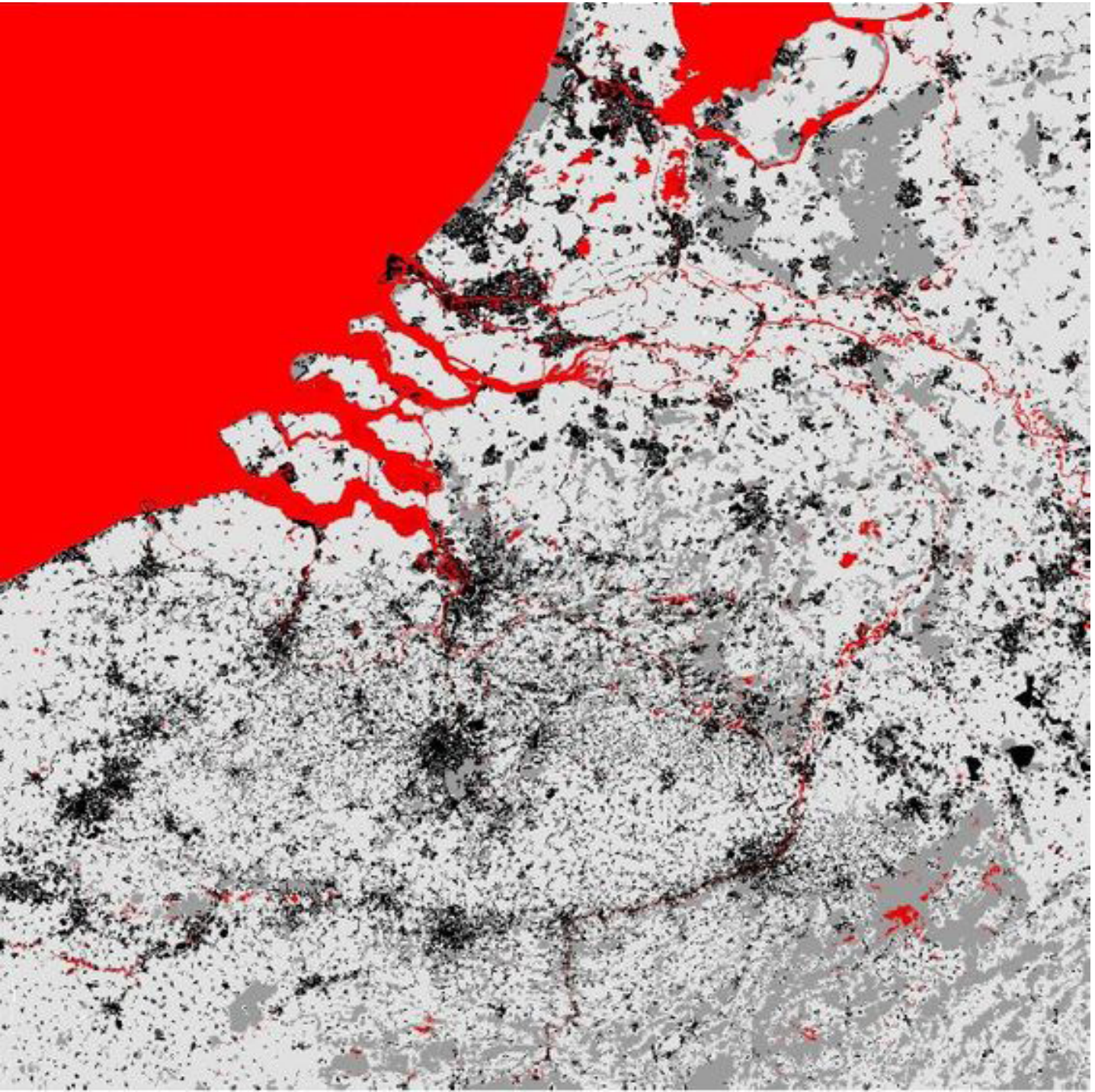
επιβλέπουσα:
Μιμή Χατζησάββα

Φεβρουάριος 2019
πολυτεχνείο κρήτης
τμήμα αρχιτεκτόνων μηχανικών

αφιερωμένο στο
παρά-

0.0	εισαγωγή	6
1.0	η επισφαλής θέση του παράσιτου στη σκέψη του Michel Serres	10
	1. 1 έχει επισφαλή θέση καθώς:	12
	1. 2 επικοινωνία - μετάφραση - ροή - επίπεδα	32
	συμπεράσματα ενότητας	36
2.0	η οριοθέτηση και η ανάδυση της ετερογένειας, στη σκέψη των Gilles Deleuze & Felix Guattari	40
	2.1 κινήσεις ανάμεσα σε ασαφή όρια	42
	α. πώς αναδύεται η ετερογένεια	
	κοιτάζοντας μέσα από τη δύναμη που τείνει να ξεπερνά τα όριά της /	
	κοιτάζοντας μέσα από εντάσεις μιας άμορφης εμπειρίας /	
	παρατηρώντας ανεπαίσθητες κινήσεις γίνεσθαι (devenir) /	
	β. η επιθυμία ως ο διαμορφωτής της οριοθέτησης	56
	σχιζοανάλυση / η ισχύς της επιθυμίας /	
	το σώμα (xOΣ) ως το όριο των επιθυμητικών μηχανών /	
	μηχανές και δυσλειτουργίες / χαόσμωση /	
	συναρμολόγηση / πτύχωση	
	2. 2 το έδαφος, οι ρωγμές και η οριοθέτησή του	
	ρυθμίσεις εδαφών / οριοθέτηση της ύλης στο έδαφος /	
	δημιουργική απόσταση/ δυναμική συνθετική γραφή	
	συμπεράσματα ενότητας	90
3.0	para-site: μετατοπισμένα πεδία της οριοθέτησης του εδάφους	110
	3.1 συσχετισμοί της εδαφικής οριοθέτησης	112
	με τις πτυχώσεις του τοπίου, του τόπου, του σώματος, του εδάφους	
	3.2 παραδείγματα σύγχρονων θεωρήσεων	122
	1. Οι τρεις Οικολογίες Felix Guattari	124
	2. Οι κρίσιμες ζώνες Bruno Latour	128
	3. Θεωρία συσσώρευσης Manuel De Landa	134
	4. Η πλαισίωση του εδάφους Bernard Cache	138
	συμπεράσματα ενότητας	144
4.0	παραδείγματα συνθετικών γραφών των οριοθετήσεων:	
	η σύνθεση ως η σημείωση των εδαφών	146
	4.1. η τραυλή γραφή της Julie Mehretu	148
	4.2 η γραφή / πτύχωση του Enric Miralles	170
	4.3 οι διαβαθμίσεις των ορίων στη γραφή	
	των Anuradha Mathur & Dilip Da Cunha	190
	συμπεράσματα ενότητας	222
	συμπερασματικά	224

Η έννοια του ορίου έχει συνυφανθεί με τις έννοιες του διαχωρισμού, της προστασίας, του ελέγχου. Έχει συνυφανθεί με την έννοια της τοποθέτησης σταθερών σχέσεων απέναντι στην κινητικότητα, τη μετατροπή της πραγματικότητας, τη μετατροπή που επιφέρει η κίνηση του χρόνου. Το όριο γίνεται συνήθως αντιληπτό ως το χωρικό ή διανοητικό πεδίο στο οποίο συμβαίνει η διαπραγμάτευση μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών στοιχείων μιας τάξης, ελέγχονται οι ασφαλείς και μη παράγοντες που θα αφομοιωθούν, οι κινήσεις και οι ταυτότητες οι οποίες είναι έπειτα ικανές να έχουν πρόσβαση στην τάξη που αυτό ορίζει. Έχει συνδεθεί με τον ορισμό ενός πεδίου ομοιογένειας, στο οποίο η ετερότητα αποτελεί έναν ξένο όρο και η μόνη περίπτωση ενσωμάτωσής της σε αυτό είναι η μετατροπή της, η ομοιογενοποίησή της προκειμένου να ενισχυθεί η ισχύουσα τάξη του. Ταυτόχρονα στις αρχιτεκτονικές θεωρήσεις **το όριο** λαμβάνει συνήθως τον **ρόλο** του **απόλυτου και σταθερού διαχωριστικού στοιχείου** των υλικών ή διανοητικών εδαφών, ως τη θέση που επιδιώκει να **ελέγχει διατάξεις κλειστών συστημάτων, να ορίζει το εντός και εκτός μιας τάξης**. Αυτή η αντίληψη της αρχιτεκτονικής σκέψης για το όριο ενεργοποιεί μια **ταξινόμηση όρων σύμφωνα με την ομοιογένειά τους**, διαχωρίζοντας κάθε είδους στοιχείο σύμφωνα με **σταθερές ταυτότητες και ρόλους**, δημιουργώντας σταθερές σχέσεις και παγιωμένες νοηματοδοτήσεις που προκαλούν την διακοπή μιας δημιουργικής σύνθεσης.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους η σύγχρονη θεωρητική και αρχιτεκτονική σκέψη μπορεί να χειριστεί δυναμικά και δημιουργικά την έννοια της οριοθέτησης, ώστε να παράγει συνθέσεις που χαρακτηρίζονται από **ετερογένεια** και **δυναμικά όρια**. Στόχο της εργασίας αποτελεί η απεμπλοκή της συνθετικής σκέψης από αντιλήψεις που την περιορίζουν σε μια στερεοτυπική απόδοση της έννοιας του ορίου. Αφετηρία της έρευνας αποτελεί η θέση πως η δυναμική μιας σύνθεσης βρίσκεται στη σχέση που διατηρεί με τα εργαλεία με τα οποία χειρίζεται τα όριά της. Δηλαδή, πως η δυναμική μιας σύνθεσης βρίσκεται στην ικανότητά της να συναρθρώνει ετερότητες σε οριοθετήσεις που παράγουν νέα νοήματα, ενώ φανερώνουν την πολυπλοκότητα της πραγματικότητας από την οποία αναδύονται.

Επιδιώκεται η μετατόπιση της κυρίαρχης αντίληψης πάνω στην έννοια του ορίου, από μια συμπαγή και σταθερή τοποθέτηση σε μια δυναμική συνάντηση, αλληλεπίδραση και συναρμογή διαφορετικών ποιοτήτων και ταχυτήτων. Οπότε, μελετώνται σύγχρονες θεωρητικές και αρχιτεκτονικές θεωρίες και πρακτικές οι οποίες αναδεικνύουν το όριο σε μια δημιουργική και δυναμική απόσταση ετεροτήτων.

Για αυτό τον σκοπό η εργασία δομείται σε τέσσερις ενότητες ως εξής:

Στην **πρώτη** ενότητα, προσεγγίζεται η έννοια ενός **πορώδους ορίου, ενδιάμεσου** μεταξύ **διαφορετικών σχέσεων τάξης**, για τα οποία λειτουργεί δυναμικά ως το σημείο επικοινωνίας ετεροτήτων. Σε αυτήν την εξέταση ποιοτικών σχέσεων επιλέγεται ως εργαλείο το παράσιτο, όπως το ερμηνεύει ο φιλόσοφος, συγγραφέας και μαθηματικός **Michel Serres**, στο σύγγραμά του *Le Parasite* (2009). Το παράσιτο νοείται ως ο όρος ετερότητας που ενυπάρχει σε κάθε ταυτότητα και θέτει σε δοκιμασία τα ισχύοντα όρια. Συνιστά το μηχανισμό ενεργοποίησης που αποσκοπεί σε μια νέα οριοθέτηση μέσω της επικοινωνίας που προωθεί. Η ενότητα αυτή περιεργάζεται λοιπόν, τη σημασία που αποδίδεται στο παράσιτο, προκειμένου να αναδειχθεί η επικοινωνία που προκαλεί, και η οποία πραγματοποιείται μέσω των παρεμφερήσεων στα όρια διαφορετικών σχέσεων τάξης.

Στην **δεύτερη** ενότητα, επιχειρείται να κατανοηθεί η φιλοσοφία των **Gilles Deleuze** και **Felix Guattari**, όσον αφορά τις διαβαθμίσεις, τις επιπτώσεις και τους συσχετισμούς των ορίων, ώστε να τα συνδέσει με την αρχιτεκτονική /συνθετική θεωρία και πρακτική. Μέσα από αυτόν τον συσχετισμό επιχειρείται να γίνουν κατανοητά τόσο τα **εργαλεία μιας μετατρεπτικής οριοθέτησης**, καθώς επίσης και η ανάδυση μιας οριοθέτησης ως **επένδυση απελευθέρωσης συλλογικών και ατομικών επιθυμητικών συναρμογών**. Δηλαδή να χειριστεί η σχεδιαστική διαδικασία το όριο προκειμένου να πλέξει, τόσο συνθετικά όσο και υλιστικά/εμπειρικά, μια μετατρεπτική οριοθέτηση των εδαφών. Επομένως, από τη μία η παρατήρηση του ορίου με εργαλεία όπως η **γραφή** και το **γίγνεσθαι** επιχειρεί να καταστήσει ικανή την σχεδιαστική διαδικασία να χειριστεί το όριο με νέα εκφραστικά μέσα. Και από την άλλη, η παρατήρηση του ορίου αποσκοπεί στο να εξελιχθεί η συνθετική διαδικασία ώστε να έρθει σε δημιουργική συνάντηση με τα πεδία που αυτή αλληλεπιδρά. Με εργαλείο τη σκέψη των Γάλλων διανοητών, εξετάζονται οι έννοιες και οι μηχανισμοί που χρησιμοποιούν για να καταστήσουν σαφή την ανάδυση της ετερογένειας, την επιθυμία για την ανασύσταση και τον εμπλουτισμό του πραγματικού, τη συναρμογή, τη ρύθμιση των εδαφών, τα μοριακά όρια μεταξύ διαφορετικών συστημάτων και τη σχέση αυτής της συνθήκης με την επέκταση των ορίων ενός σώματος.

Στην **τρίτη** ενότητα, θα προσεγγιστεί μια σύνδεση των παραπάνω διερευνήσεων για την επιθυμία, το σώμα, τη μετατροπή των ορίων, με τις έννοιες του τόπου και του τοπίου. Αυτή η αναζήτηση γίνεται προκειμένου να κατανοηθούν οι συσχετισμοί των αντιληπτικών εργαλείων όσον αφορά τις χωρικές συνθέσεις και οριοθετήσεις. Ο τόπος και το τοπίο προβάλλονται ως συναρμογές ετεροτήτων ανοιχτές σε μετατροπή και όχι σταθεροποιητικές διευθετήσεις των εδαφών. Ταυτόχρονα μελετώνται αντίστοιχες αντίληψης θεωρήσεις για τη σχέση του **τόπου (site)** με τα **para - site**, δηλαδή των "εκτός" πεδίων ενός τόπου με τα οποία αυτός συνδέεται με ετερογενή στοιχεία και εδάφη.

Στην **τέταρτη** ενότητα, θα συσχετιστούν οι προηγούμενες διερευνήσεις γύρω από την έννοια του ορίου με συγκεκριμένα χωρικά παραδείγματα, δηλαδή με τους χειρισμούς του ορίου σε σχέση με τη σύνθεση του χωρικού εδάφους και τις εμπειρίες που ενεργοποιεί.

Αλλάζει συνεχώς.
Δεν έχει συγκεκριμένη τάξη.
Δεν έχει συγκεκριμένο τόπο.
Τα όριά του δεν είναι αμετάβλητα.
Επηρεάζει άλλα πράγματα.
Μπορεί να είναι προσιτό και ταυτόχρονα
να περνάει απαρατήρητο. Ένα μέρος του
μπορεί να είναι μέρος και από κάτι άλλο.
Μερικά από αυτά είναι οικεία.
Μερικά από αυτά είναι παράξενα.
Η γνώση αυτού το αλλάζει.

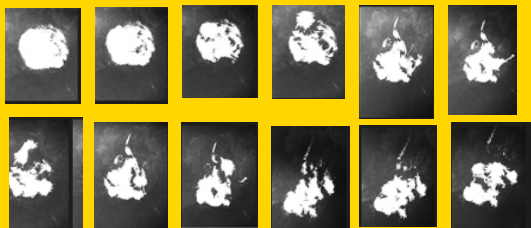
Robert Barry, 1969

1.0

η επισφαλής Θέση
του παράσιτου
στη σκέψη
του Michel Serres

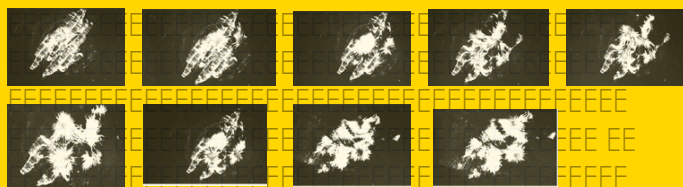

εισαγωγικά

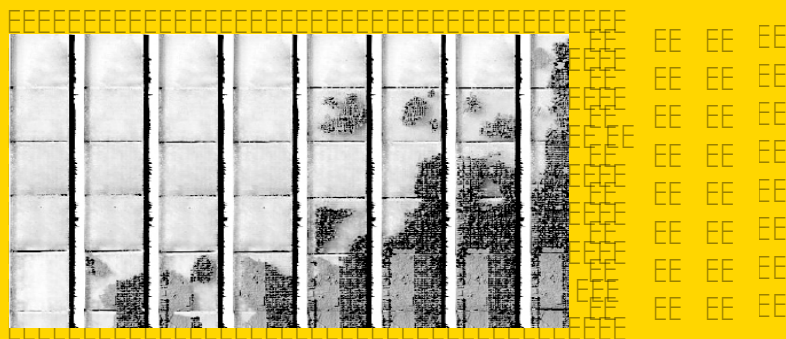
Σε αυτήν την ενότητα, επιχειρείται μια μελέτη των τρόπων που συμβαίνουν οι παρεισφρήσεις σε χωρικά και διανοητικά όρια, ώστε τα συστήματα τα οποία θέτουν αυτά τα όρια να είναι ικανά να παράγουν νέες εκφραστικές και δημιουργικές οριοθετήσεις. Δηλαδή, να θέτουν οριοθετήσεις που ενέχουν

μια τάση για κίνηση, για μετατροπή. Ερευνάται κατά πόσο αυτές οι εκφραστικές οριοθετήσεις αποτελούν ποιοτικές σχέσεις και επήρειες που προκαλούνται ανάλογα με την αλληλεπίδραση της έντασης των εδαφών που εμπλέκονται. Ως εργαλείο αυτής της έρευνας επιλέχθηκε η έννοια του παράσιτου, όπως το ερμηνεύει ο Michel Serres στο Βιβλίο του *Le Parasite* (2009).

Οι λειτουργίες του ως άυλο μετατρεπτικό στοιχείο, στοιχείο της επικοινωνίας και οπότε σύνδεσμος αναπάντεχων σημείων, το καθιστούν ένα χρήσιμο εργαλείο για την μελέτη πάνω στις παρεισφρήσεις στα δυναμικά όρια μεταξύ σχέσεων τάξης.

Το παράσιτο, όπως το νοηματοδοτεί ο Michel Serres, αφορά σε μια έννοια με ποικίλα νοήματα την οποία χρησιμοποιεί για μια συνεχή επανεξέταση των σχέσεων και των μετατρεπτικών διαδικασιών. Χρησιμοποιεί το παράσιτο για να εξετάσει τις έννοιες του ορίου, της σύνδεσης, της ροής, της επικοινωνίας και της μετάφρασης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει στις επιτελέσεις της επικοινωνίας και της μετατροπής των συστημάτων.

δεν γίνεται αντιληπτό πως οι παρασιτικές σχέσεις
ενυπάρχουν σε κάθε επίπεδο της πραγματικότητας,

Το παράσιτο όπως τονίζει ο Michel Serres, έχει
σημαδευτεί εδώ και αιώνες με μια
αρνητική σημασία, καθώς έχει συνυφανθεί με την
καταστροφή μιας
υπάρχουσας τάξης, με την εξάντληση του ξενιστή του.
Αυτή η λογική έχει
εδραιωθεί λόγω του ότι δε γίνεται αντιληπτό το
γεγονός πως το παράσιτο και ο ξενιστής εναλλάσσουν
συνεχώς θέσεις, πληροφορίες και υλικότητες.

Το παράσιτο αποτελεί για το δυτικό πολιτισμό ένα
αναπάντεχο στοιχείο που εισέρχεται σε μια συνθήκη,
ένα μη επιθυμητό στοιχείο που
εισβάλλει σε μια δεδομένη τάξη και αλλάζει την
κατεύθυνση των κινήσεων.
Μελετάται λόγω της δυσμενούς θέσης του, κυρίως
όμως, λόγω της δυναμικότητας που εμφανίζει.
Η δυναμικότητά του έγκειται στο γεγονός πως
αποσταθεροποιεί συστήματα μέσα από ρευστά δίκτυα,
ενώ αυτό βρίσκει πολλαπλούς τρόπους να ζει μέσα σε
αλληπάλληλες
εναλλαγές ισορροπίας και ανισορροπίας. Όταν γίνεται αποδεκτό
εμπλουτίζει το σύστημα στο οποίο εισέρχεται καθώς θέτει
πρόδηλη την ανισορροπία και τον δυναμικό παράγοντα του
χρόνου.

Θέτει πρόδηλες τις δυναμικές μετατροπές των σχέσεων.
Παρουσιάζει το γεγονός πως
η μοναδική σταθερά είναι η συνεχής καταστροφή
των οριοθετήσεων, η συνεχής ανασύσταση των ορίων,
η συνεχής δημιουργία νέων επαφών. Μέσω των δικτύων που
δημιουργεί, επικοινωνεί και μεταφράζει κόσμους και χρόνους.
Το ενδιαφέρον της έρευνας κινείται επομένως γύρω από
επιτελέσεις του παράσιτου οι οποίες
μετατοπίζουν τα όρια των επί μέρους τάξεων της πραγματικότητας.

ψψψψψψψψ
ψψψψψψ
ψψψψψψψψψψ
ψψψψψ
ψψψψψψψψψψ
ψψψψ
ψψψψψψψψψψ
ψψψψψψψ
ψψψψψ
ψψψψψψψψψψψψψψψψ

Ο Serres επισημαίνει ότι για το παράσιτο είναι απαραίτητο να ρυθμίζει την πιθανότητα για την ίδια του την ύπαρξη. Το παράσιτο, όπως αναφέρει, εφόσον δεν τρώει όπως όλοι οι άλλοι, κτίζει μια νέα λογική. Για τον Serres, ο παρασιτισμός είναι η μόνη πιθανότητα για τον ορισμό οποιουδήποτε σώματος ούτως η άλλως. Το παράσιτο ανακαλύπτει την ενότητα και την σταθεροποίηση μέσα σε ένα σύστημα εντροπίας, μέσω της συνδεσιμότητας. Ένα παράσιτο αλλάζει τη συμπεριφορά του και προσαρμόζει την λειτουργία του σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του εκάστοτε ξενιστή. Η λειτουργία του προσδίδει την δομή του, καθώς η μορφή του μετατρέπεται για να εισέλθει σε μια κατάσταση, είτε ως κάτι ανεπαίσθητο, είτε ως κάτι οικείο, είτε χωρίς να είναι αντιληπτό. Ένα παράσιτο το οποίο δημιουργεί μια νέα σχέση τάξης, δεν επιτίθεται σε ένα ξενιστή, αλλά βρίσκει έναν ξενιστή ρυθμίζοντας διακριτά συστήματα σε ένα δίκτυο του οποίου γίνεται ακέραιο τμήμα.

Ο Gregg Lynn αναφέρει για το παράσιτο:

Μια τέτοια αισθητότητα διαμορφώνει την διαφορά ως μια συνθετική δύναμη και όχι αποσυνθετική. Όχι μια απειλή στην ενότητα, αλλά η διαφορά γίνεται η ίδια η πιθανότητα για σταθερότητα και τάξη. Αμέτρητες στιγμές παρασιτισμού, συμβίωσης, αλληλεξάρτησης και αμοιβαιότητας επεξηγούν πως οι διαφοροποιητικές διαδικασίες συμμετοχής και συνεξέλιξης, δένουν διακριτά σώματα σε αναπόσπαστες ενότητες. (Lynn, 1998 : 138)

Δε γνωρίζουμε σύστημα που να λειτουργεί στην εντέλεια, δηλαδή χωρίς απώλειες, ατυχήματα. Η ιστορία είναι αυτή η κυμαινόμενη απόκλιση από την ισότητα, από την τέλεια συμφωνία. Όλα συμβαίνουν σαν να είναι αληθής η εξής πρόταση : το πράγμα λειτουργεί επειδή δεν λειτουργεί. (Serres, 2009: 37)

καθώς είναι ο αναπάντεχος επισκέπτης
ή το κοινωνικό παράσιτο, *

Ο Serres υποστηρίζει ότι το παράσιτο είναι το πιο
αρχαίο επάγγελμα του κόσμου και μας
πληροφορεί για την διαδικασία:

ο παράσιτος είναι
προσκεκλημένος στο τραπέζι του ξενιστή του
και οφείλει εν είδει ανταπόδοσης,
να φέρει σε κέφι τους
συνδαιτυμόνες με τις ιστορίες του.

Κατά την διάρκεια όλης της ανθρώπινης ιστορίας
ίσχυαν

εκδοχές του νόμου ανταλλαγής ή δικαιοσύνης στην
καθημερινότητα της οικογένειας, της φυλής, της
κοινωνίας. Κατά κύριο λόγο,
η ανταλλαγή αυτή λαμβάνει χώρο όχι μέσω
αμοιβαίων σχέσεων,

αλλά με ηθικό χρήμα, ένα είδος μετατρέψιμου
χρήματος ή ένα λεξιλόγιο
που ορίζεται ανάλογα με την εκάστοτε πηγή
εξουσίας.

Μια επικοινωνία με συγκεκριμένους κανόνες και
κατευθύνσεις

που επιβάλλονται από τις εκάστοτε πηγές εξουσίας.
Έτσι, οι ομάδες ισχύος και επιρροής διαδίδουν
ένα λεξιλόγιο οικονομικό,

θρησκευτικό ή ανθρωπιστικό. Εφόσον αυτό
το λεξιλόγιο ορίζει

με κλειστό - όμως όχι αμοιβαίο - τρόπο τις σχέσεις,
τότε δεν θα έρθουν σε επικοινωνία

η οποία ενδεχομένως να επιφέρει κάποιου τύπου
ενσωμάτωση.

* Το paraSITE είναι ένα
προσωρινό και κινητό
καταφύγιο αστέγων.

Όντας συνδεδεμένο με
τον εξωτερικό αγωγό
θέρμανσης και αερισμού
ενός κτηρίου
του δίνεται η μορφή και η
θέρμανσή του.

Το paraSITE είναι μια
εμφανής
κοινωνική
διαμαρτυρία και όχι μια
μακροχρόνια λύση στην
έλλειψη στέγης.

Ο Rakowitz τονίζει
πως πρόκειται για μια
παρέμβαση η οποία θα
έπρεπε να θεωρείται
ξεπερασμένη καθώς αυτά
τα

καταφύγια θα έπρεπε να
έχουν
εξαφανιστεί

μαζί με το πρόβλημα.
Συνεχίζει λέγοντας
πως σε αυτήν
την περίπτωση
οι πραγματικοί
σχεδιαστές είναι οι
νομοθέτες.

Michael Rakowitz,
paraSITE -
homeless shelter
1997

, καθώς γίνεται αντιληπτό ως
ο οργανισμός που απομυζά τον ξενιστή του

Αν μιλήσω με περισσότερες φωνές το μήνυμα
θα χαθεί στο μνημόνιο, στον καθαρό θόρυβο,
στην αταξία. Το σύστημα θα καταρρεύσει,
όλα θα πεθάνουν. Το παράσιτο θα
αυτοκτονήσει αφού σκότωσε τον ξενιστή του.

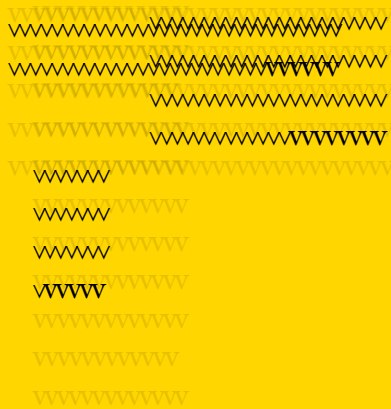
Ο **παρασιτισμός** σύμφωνα με τον Serres λειτουργεί με την λογική της
αποδοχής δωρεάς χωρίς την προσφορά ή την "αξία κατάχρησης". Παρ'
όλα αυτά το παράσιτο μέσω της ροής της πληροφορίας καθιστά δυνατή
την ανταλλαγή, κατασκευάζοντας νέες συνδέσεις. Οι ανθρώπινες
σχέσεις ταλαντεύονται στα πλαίσια διάφορων ανισορροπιών, συχνά
εντάσσοντας αποδιοπομπαίους τράγους και αποκλεισμούς, ενόσω
εμφανίζονται παρασιτικές αλυσίδες. Εντούτοις, τα παράσιτα με την
μορφή του "τζόκερ" και του οιονεί αντικειμένου κατασκευάζουν
μεγάλης έντασης μηχανισμούς για την δημιουργία συλλογικότητας και
ατομικότητας. Η σκέψη του Serres επιτρέπει επαρκείς περιγραφές αυτών
των διαδικασιών.

Ο ξενιστής και το παράσιτο αποτελούν δύο εταίρους μίας φαινομενικά
καταχρηστικής σχέσης. Όπως αναφέρει ο Serres, ο "δίαυλος" που τους
ενώνει αλλά και οτιδήποτε μεταβιβάζεται, φαίνεται σαν να πηγαίνει
πάντα μόνο από τον έναν στον άλλο, χωρίς καμιά ανταπόδοση. Όμως
ενώ θεωρητικά, το βέλος έχει μονή φορά στο διάνυσμα μεταξύ
δωρητή και παραλήπτη, ύστερα έρχεται στην πράξη το διπλό βέλος της
ανταλλαγής, είτε υλικής είτε άυλης.

Το παράσιτο ενδημεί,
δανείζεται την ταυτότητα του
ξενιστή του. Στοιχειώνει ένα
άλλο έμβιο ον και απομυζά
τροφή και θερμότητα, μέσα
στον οργανισμό του ξενιστή
του, που του δίνει ένα κομμάτι
του εαυτού του, μέχρι θανάτου
μερικές φορές.

Αναφέρει :

Τρεφόμαστε αρχικά με το αίμα της μητέρας μας και ύστερα διαμένουμε στο στήθος της. Η γέννησή μας ανάγεται στην αποβολή ενός ξένου οργανισμού που δεν μπορεί ο Θηλυκός Ξενιστής να υπομείνει άλλο. Όταν παρέλθει η περίοδος της δωρεάς, τότε γεννιόμαστε. Ύστερα η λογική που επικρατεί είναι η εξής : ό,τι έχουμε πάρει από τους γονείς μας το δίνουμε στα παιδιά μας. Ξενιστές των παιδιών μας, παράσιτα των γονέων μας. Η εκπαίδευση αυτή μας απομακρύνει από τα αρχέγονα παρασιτικά μας ήθη και αποσκοπεί στο να μας καταστήσει ικανούς παράγοντες ανταλλαγής. Το συγκεκριμένο παιδαγωγικό και συνεταιριστικό οικοδόμημα αποδεικνύεται τόσο εύθραυστο, καθώς με το παραμικρό είναι πολλοί αυτοί που καταφεύγουν σε διαγωγές εξάρτησης, σαν να επιθυμούν να κινηθούν προς μια θεμελιακή ισορροπία.*

,εφόσον δεν έχει ακριβής θέση, αλλά μετατοπισμένη
Η μια πλευρά του παρά (para-)
και η πλευρά της τοποθεσίας (site),

Δεν υπάρχει μεταβίβαση χωρίς αυτό το "εμπόδιο", δεν υπάρχει γλώσσα χωρίς περιπλοκές όπου διακυβεύεται το νόημα, δεν υπάρχει σχέδιο χωρίς τρεμουλιαστές γραμμές, ούτε διάλογος χωρίς παρανοήσεις, δηλαδή θόρυβος φόντου. Η αταξία, η ασάφεια, ο θόρυβος δεν είναι ατυχήματα του ορθού λόγου, αλλά συστατικά στοιχεία του. Όπου υπάρχουν δίαυλοι επικοινωνίας, υπάρχουν και παράσιτα.

Οποιαδήποτε επικοινωνία μεταξύ ενός Α και ενός Β σημείου, συμβαίνει μέσω ενός τρίτου στοιχείου.

Είτε πρόκειται για μια διαμάχη μεταξύ δυο ομάδων, είτε πρόκειται για την ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων μεταξύ δυο ατόμων,

υπάρχει κάποιο τρίτο στοιχείο ή χώρος όπου είναι αναγκαίο για να πραγματοποιηθεί η επικοινωνία.

Το τρίτο, το ενδιάμεσο προηγείται του σημείου. Ειδάλλως το Α και το Β θα ήταν ταυτόσημα.

Έτσι, ο Michel Serres αναφέρεται στο σημείο ανταλλαγής, εκεί που συμβαίνει η επικοινωνία, ως το παράσιτο.

Στη σκέψη του, το παράσιτο είναι το στοιχείο της σχέσης, όχι η σχέση, οπότε προηγείται και έπεται αυτής.

Αποτελεί το ενδιάμεσο,
την απόσταση διαφοράς,
το μη στατικό αλλά κινούμενο,

ενώ ανοίγεται σε σχέσεις.

Διασχίζει το φάσμα της ασάφειας και

γι' αυτόν το λόγο λειτουργεί ως το στοιχείο της σύνδεσης

και έπειτα μετάφρασης

που ποικίλει ανάλογα με την οπτική του εκάστοτε παραλήπτη.

Άρα, λοιπόν, το παράσιτο αποτελεί τον μηχανισμό ενεργοποίησης μιας διεργασίας η οποία είναι ικανή να προκαλεί νέες οριοθετήσεις. Αποτελεί την διαδικασία παρατήρησης και επεξεργασίας μιας νέας τάξης, η οποία έχει την δυναμική να διακλαδώνεται σε κινήσεις * προς πολλαπλές κατευθύνσεις. Με άλλα λόγια, το παράσιτο είναι ο μηχανισμός ενεργοποίησης της επικοινωνίας διαφορετικών τάξεων. Ενεργοποιείται στο σημείο όπου τα όρια είναι πορώδη μεταξύ των τάξεων, στις ενδιάμεσες απόστάσεις τους.

* Η κίνηση προς οποιαδήποτε κατεύθυνση δεν είναι γραμμική, αλλά αβέβαιη και εξαρτάται από τα εργαλεία που θα ενεργοποιηθούν ώστε να επεξεργαστεί μια πληροφορία. Η αμοιβαιότητα και η αδιαφάνεια, η διακοπή της επανάληψης, η ταξινομημένη αταξία και η μη αναστρέψιμη κυκλοφορία αποτελούν λέξεις κλειδιά για την αντίληψη της κίνησης ως μη γραμμική, αλλά αβέβαιη.

καθώς αλλάζει το νόημα

συνδέει αναπάντεχα σημεία
παρεκλίνει από τα κυρίαρχα νοήματα,

Αν κάπου, κάποτε, υπήρξε ισορροπία, τότε με την εισαγωγή του παράσιτου στο σύστημα, αμέσως προέκυψε μια διαφορά, μια ανισορροπία. Το σύστημα αλλάζει αμέσως, ο χρόνος ξεκίνησε. (Serres, 2009 [1980] : 37)

Ο Γάλλος στοχαστής, επιθυμώντας να αναλύσει τις μη αναστρέψιμες αλυσίδες παρασιτισμού τις οποίες παρομοιάζει με την ροή ενός ποταμού, τις αναγάγει σε σχέσεις τάξεων. Ο χρόνος ξεκινά με την απόκλιση των συστημάτων. Η μεσολάβηση που επήλθε αλλάζει την τάξη και άρα το νόημα, αποσυντονίζει την παλιά σειρά, την ακολουθία, το μήνυμα και συντονίζει νέα.

** Το φυτό *Rafflesia leonardi* της οικογένειας *Rafflesiaceae*, καταφέρνει να εξαπλώνεται στον χώρο μέσω της έκκρισης μιας οσμής η οποία μοιάζει με την οσμή της σάρκας σε σήψη (Rosner, 2013). Η οσμή του σε συνδυασμό με το κόκκινο χρώμα του, το κάνουν να μοιάζει με πτώμα κι έτσι προσελκύει μύγες οι οποίες το επικονιάζουν. Πρόκειται για ένα παρασιτικό φυτό, το οποίο δεν έχει χλωροφύλλη ή οποιαδήποτε δομή πέρα από αυτήν των λουλουδιών του, ενώ παρσιτεί του φυτού *Tetrastigma cf. Loheri* για να λάβει μέταλλα και θρεπτικά στοιχεία. Αναπτύσσεται μέσα στους μίσχους και τις ρίζες του ξενιστή και παράγει λουλούδια που αναδύονται στα εναέρισματά και τις εκτεθειμένες ρίζες του ξενιστή του.

Επομένως παρατηρούμε μια συνεχόμενη διαδοχή συστημάτων σε ισορροπία, τα οποία ξεπερνούν τα όριά τους και μεταβαίνουν σε μια νέα σχέση τάξης μέσω της ανισορροπίας, της αποδοχής του παράσιτου ή του μη σταθερού νοήματος. Αυτό συμβαίνει όπως υπογραμμίζει ο Serres, Όταν η κατάχρηση δεν ξεπερνά το κατώφλι, όταν η σχέση τείνει προς μια άλλη ισορροπία. Τότε δημιουργείται μια νέα σχέση τάξης, μια νέα παραγωγική οριοθέτηση.

, καθώς η επικοινωνία που ενεργοποιεί είναι παρά- σε σχέση με τα όρια, μετατοπισμένη,

Ιδιαίτερα μεγάλη σημασία έχει το γεγονός πως η παρατήρηση όταν Βυθίζεται σε ένα επίπεδο, τότε δεν είναι ικανή να αποκτά τα εργαλεία μετάφρασης του μηνύματος που δέχεται. Οι ασάφειες αυτής της επικοινωνίας προέρχονται από τον θόρυβο, από μια τάξη που δεν έχει κατανοηθεί, αλλάζουν σημασία αν αλλάζει θέση και ο παρατηρητής. Συνεπώς, το επόμενο επίπεδο θα δώσει ένα εργαλείο για την εξέταση του μηνύματος, έναν ανορθωτή επιπέδου. Έτσι, αυτό που πριν ήταν εμπόδιο, ανατράπηκε και πρόσθεσε πληροφορία και άρα πολυπλοκότητα.

Αυτή η ανακάλυψη είναι όλο και πιο σημαντική, εφόσον είναι έγκυρη για όλα τα επίπεδα. Είναι νόμος των σειρών που τρέχουν μέσα από το σύστημα της ενσωμάτωσης. (Serres, 1982 : 77)

Παρ' όλα αυτά, ενώ η μετατροπή εξαρτάται από το παράσιτο, ταυτόχρονα καθίσταται απαραίτητη η καταστολή του σε έναν Βαθμό για να παρουσιαστεί ένα νέο νόημα ή να ενσωματωθεί η πληροφορία. Ειδάλλως, οι τάξεις που επικοινωνούν, θα Βυθιστούν σε μια καταστροφική για αυτές αταξία. Αυτό αποτελεί και το παράδοξο της μεσολάβησης, την ξεχνάμε για να επικεντρωθούμε στο μήνυμα.

Για παράδειγμα, συλλαμβάνοντας το σώμα ως έναν δίαυλο, χαρακτηριστική είναι η σχέση μας με αυτό όταν βρίσκεται σε υγιή και μη κατάσταση. Η υγεία είναι η ησυχία των οργάνων, ενώ η αρρώστια ο θόρυβος.

Σταθμοί και τροχιές αποτελούν ένα σύστημα. Σημεία και γραμμές, όντα και σχέσεις. Μπορεί να μας ενδιαφέρει η κατασκευή του συστήματος, ο αριθμός, η διάταξη αυτών των σταθμών, η διάταξη αυτών των τροχιών. Μπορεί να μας ενδιαφέρει η ροή αυτής της επικοινωνίας. Μπορεί να έχουμε αντιληφθεί τι διακινείται στο εσωτερικό τους. Μπορεί να έχουμε εξετάσει τον σχηματισμό και την κατανομή τους, τα σύνορα, τα άκρα, τις μορφές τους. Θα πρέπει ωστόσο να καταγράψουμε και υποκλοπές, ατυχήματα της ροής ανάμεσα στους σταθμούς, των μεταβολών και των μεταμορφώσεων της. Αυτό που διακινείται μπορεί να είναι ένα μήνυμα, κάποια παράσιτα το εμποδίζουν να ακουστεί και ενίοτε εμποδίζουν την εκπομπή του. Κάτι σαν τρύπα στον δίαυλο έχει ως συνέχεια το νερό να χυθεί στον χώρο ολόγυρα. Υπάρχουν διαφυγές, απώλειες, εμπόδια, αδιαφάνειες (Serres, 2009 [1980] : 33-34).

Η παραβολή του παρασίτου και η παραλυσία του ξενιστή

είναι επακριβώς παράλληλες

Η περιφέρεια του ξενιστή βρίσκεται πολύ κοντά στην ισορροπία κι έτσι αρκεί μόνο μια σπίθα κινδύνου και ο ξενιστής αλλάζει λειτουργία. Το τυχαίο, η περίσταση, παράγουν μια νέα συνθήκη, πέρα για πέρα διαφορετική από εκείνη που διακόπηκε.

Αυτή η λογική, όπως σημειώνει ο Michel Serres, απελευθερώνοντας την σκέψη από αλυσίδες αντιφάσεων, διανοίγει χώρους μετασχηματισμού όπου τα μέρη μεταμορφωτικών τάξεων χωρίζονται από κόκκους θορύβου.

Ο Serres υπογραμμίζει πως ο ξενιστής που δεν αποδέχεται τα παράσιτα, οδηγείται σιγά σιγά προς τον θάνατο. Η ζωή βρίσκεται κοντά στις νέες πληροφορίες, στην εγκόλπωση των παρασίτων, της ετερότητας. Ο ξενιστής αποδεχόμενος τίποτα άλλο παρά τον εαυτό του, απαρνιέται την ροή του χρόνου, την δυναμικότητα της μεταμόρφωσης.

Η παραβολή του παρασίτου και η παραλυσία του ξενιστή είναι επακριβώς παράλληλες. Η περιφέρεια του ξενιστή βρίσκεται πολύ κοντά στην ισορροπία κι έτσι αρκεί μόνο μια σπίθα κινδύνου και ο ξενιστής αλλάζει λειτουργία. Το τυχαίο, η περίσταση, παράγουν μια νέα συνθήκη, πέρα για πέρα διαφορετική από εκείνη που διακόπηκε. Αυτή η λογική, όπως σημειώνει ο Michel Serres, απελευθερώνοντας την σκέψη από αλυσίδες αντιφάσεων, διανοίγει χώρους μετασχηματισμού όπου τα μέρη μεταμορφωτικών τάξεων χωρίζονται από κόκκους θορύβου. Ο Serres υπογραμμίζει πως ο ξενιστής που δεν αποδέχεται τα παράσιτα, οδηγείται σιγά σιγά προς τον θάνατο. Η ζωή βρίσκεται κοντά στις νέες πληροφορίες, στην εγκόλπωση των παρασίτων, της ετερότητας. Ο ξενιστής αποδεχόμενος τίποτα άλλο παρά τον εαυτό του, απαρνιέται την ροή του χρόνου, την δυναμικότητα της μεταμόρφωσης.

a peaceful isle, out of the world

Ποιος είμαι, ασφαλώς; Να 'μαι μόνος, χωρίς σχέση. Έχοντας αναχθεί στον εαυτό μου και μόνο σ' αυτόν, τρέφομαι με την ίδια μου την ουσία, εκείνη δεν εξαντλείται, είμαι αυτόρκτης, αν και μηρυκάζω το κενό, η φαντασία μου στερεύει και οι αποδυναμωμένες μου ιδέες δεν τρέφουν πια την καρδιά μου. Ποιος είμαι; Ξαναρωτώ. Κυριολεκτικά μια παρτιτούρα. Δεν είμαι στοιχείο ενός κοινωνικού συνόλου, οικογένεια, ομάδα, ανθρωπότητα, όλοι έχουν άρει τις εξαρτήσεις ή τις εσωκλείσεις μου, έχω χάσει κάθε σχέση. Βλέπω το ασύνδετο, γύρω μου οι διατομές απομένουν κενές, νερά ήρεμα, ταραγμένα, περίξ του νησιού. Ποιος είμαι; Μια παρτιτούρα. (Serres, 2009: 267)

Ο Θόρυβος που δεν παύει,

που όταν πάψει σημαίνει θάνατο,
αποτελεί την δική μας σύλληψη του χάους,
της αταξίας, τον μόνο δεσμό με την διάσπαρτη

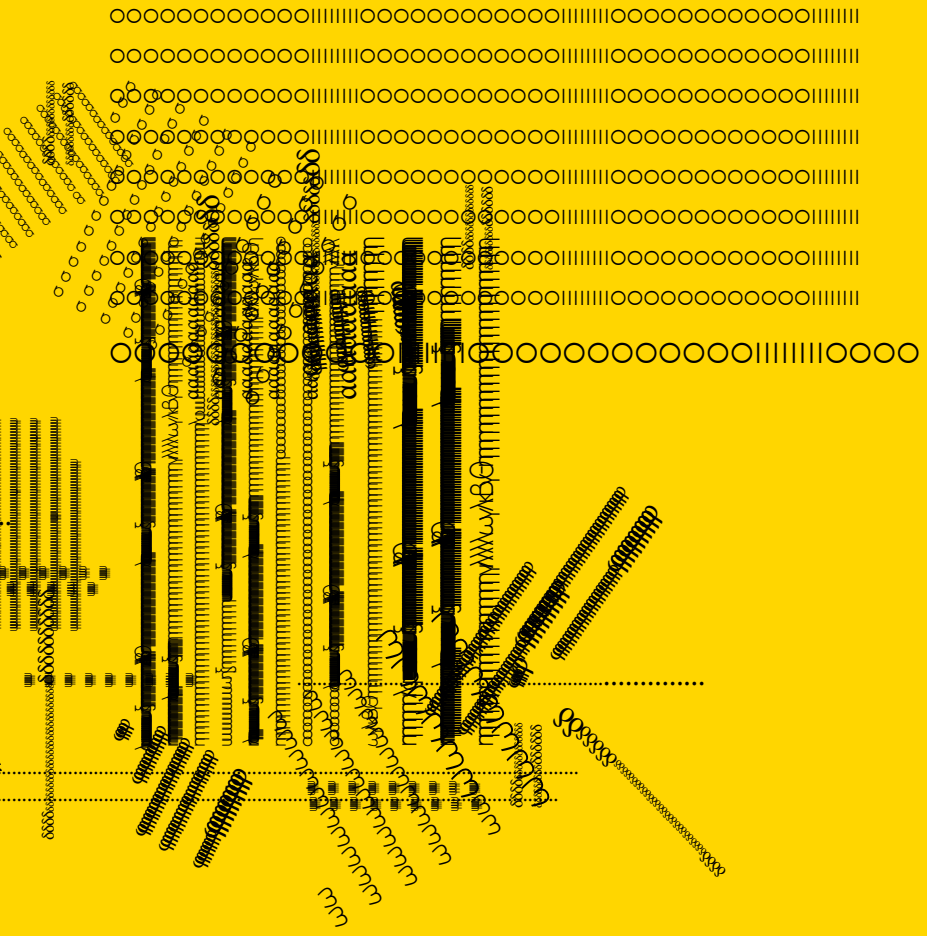
κατανομή των
πραγμάτων.

Μέσα από την φρίκη που
αυτός μας εμπνέει,

μας προσκαλεί
στην σύνθεση,
στην τάξη.

Έτσι η οργάνωση, η ζωή,
η νοήμων σκέψη,
κατοικούν στην πρόσφυση
ανάμεσα στον θόρυβο
και στην τάξη. ανάμεσα
στην αταξία και την τέλεια αρμονία.

Η αρμονία από την άλλη,
αποτελεί μια επανάληψη
την οποία αμύνεται ο εσωτερικός μας κόσμος
μέσω του θαυμασμού του αναπάντεχου.

Ο Serres αναφέρει πως είμαστε αρκετά καλά
εφοδιασμένοι για τον κίνδυνο του Θορύβου που επιφέρει
την έκρηξη, όμως ανεφοδιαστοι για τον θάνατο
μέσω της τάξης ή την νάρκωση του κανόνα.

, καθώς κερδίζει την εξουσία,
λιγότερο γιατί κρατάει το κέντρο
και περισσότερο γιατί γεμίζει τον ενδιάμεσο χώρο,

Το παράσιτο προσφέρει στον ξενιστή πληροφορία και νεωτερισμούς, έναντι ύλης, ενέργειας ή παραγωγής. Αυτού του είδους η ανταλλαγή, είναι θεμελιώδης για τις ανθρώπινες σχέσεις και την οικονομία. Ο άνθρωπος, υποστηρίζει, είναι το “ απόλυτο παράσιτο ” , που μετατρέπει οτιδήποτε και οποιονδήποτε τον περιβάλλει σε “ φιλόξενο περιβάλλον ” . Απ’ την απαρχή της, η ανθρώπινη κοινωνία θεμελιώθηκε μέσω αυτής της παρασιτικής λογικής, καθώς λάμβανε

Ο άνθρωπος αρμέγει την αγελάδα, βάζει το
βόδι να εργάζεται, κατασκευάζει την στέγη
από το δέντρο, ντύνεται με το δέρμα των ζώων,
όλοι έχουν αποφασίσει ποιος είναι το παράσιτο.
(Serres, 2009 [1980] : 24)

Όσον αφορά την εξουσία, αυτή σχετίζεται
άμεσα με την ιδιοκτησία της οποίας το
θεμέλιο αποτέλεσε η εξάπλωση μιας
διαδικασίας ή ενός μηνύματος.* Το γεύμα που
διακόπηκε αφορά έναν τόπο αρχικά κοινό,
ο οποίος μετασχηματίστηκε σε ιδιόκτητος. Η
μετατροπή αυτή συνέβη μέσω
μιας διαδικασίας η οποία εξάπλωσε ένα
μήνυμα ολόγυρα από ένα σημείο. Ο χώρος
γέμισε από
το εν λόγω μήνυμα. Αυτή η εξαπλούμενη
διαδικασία μπορεί να
είναι μια οσμή, ή ένας ήχος.

* Ο Serres υποστηρίζει ότι αρχικά αυτή η διαδικασία της εγκατάστασης της ιδιοκτησίας είναι η βρωμιά. Αυτή μετατρέπει το κοινό σε ιδιόκτητο. « Όταν έφτανε η σαλατιέρα έφτυνε μέσα, έτσι η πράσινη σαλάτα έμενε στον ίδιο. Ήταν όλη δική του, κανείς δεν το αμφισβητούσε.»
(Serres, 2009: 280)

Τα φαινόμενα αυτά είναι κοινά σε δέκτες που παραμένουν ανοιχτοί.* Αυτός που κατέχει την εξουσία, είναι αυτός που κατέχει την εκπομπή του ήχου και τον ήχο που εξαπλώνεται. Μεσολαβεί, εμποδίζει τους άλλους να μιλούν, καταλαμβάνει τον χώρο, εξαπλώνει την δικιά του τάξη. Μέσα από αυτή την διαδικασία, επεκτείνει τα όρια της δικής του τάξης. Το παράσιτο συνεχώς προσπαθεί να διακόψει το γεύμα και να καταστήσει ένα μέρος δικό του. Ο Serres βλέπει αυτήν την μετατροπή ζωική όχι μόνο για τις ανθρώπινες σχέσεις, αλλά και για την γνώση την ίδια.

Αυτή η διαδικασία είναι μια κατασκευή η οποία όσο ενισχύεται και εξαπλώνεται, μετατρέπει τις κινήσεις άλλων τάξεων.

** Το φυτό *Rafflesia leonardi* της οικογένειας *Rafflesiaceae*, καταφέρνει να εξαπλώνεται στον χώρο μέσω της έκκρισης μιας οσμής η οποία μοιάζει με την οσμή της σάρκας σε σήψη (Rosner, 2013).

Η οσμή του σε συνδυασμό με το κόκκινο χρώμα του, το κάνουν να μοιάζει με πτώμα κι έτσι προσελκύει μύγες οι οποίες το επικονιάζουν.

Πρόκειται για ένα παρασιτικό φυτό, το οποίο δεν έχει κλωροφύλλη ή οποιαδήποτε δομή πέρα από αυτήν των λουλουδιών του, ενώ παρασιτεί του φυτού

Tetrastigma cf. Loheri για να λάβει μέταλλα και Θρεπτικά στοιχεία.

εκτρέπει και την δική του πορεία

Ενώ πειραματίζεται το παράσιτο περιπλανιέται, διαγράφει πορείες. Πορείες που σημαδεύουν τροχιές, ενέχουν παύσεις και μεσοδιαστήματα.

Η γραμμή που χαράσσει θυμίζει ένα τραύλισμα, ένα ριζώμα.

Ο Serres παρομοιάζοντας τον δρόμο με την μέθοδο, στηρίζει πως όταν αυτή υπακούει σε απόλυτους κανόνες τότε ακολουθεί μια ευθεία γραμμή, ενώ όταν ξεφεύγει, διαγράφοντας ένα ζικ-ζακ με άτακτους κανόνες, δεν είναι η πιο “αποτελεσματική” μέθοδος.

σ2:ψ

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το παράσιτο αφορά μια ποιότητα ή μια λειτουργία, αυτή του άμορφου, του αδιαφοροποίητου ή του μη σημαίνοντος. Εισέρχεται σε ένα αδιάκοπο πήγαινε-έλα, όπου αλλάζει συνεχώς ξενιστές, μεταπηδά από τον ένα στον άλλο. Η κίνησή του αποτελεί

ένα διάγραμμα σε εξέλιξη, όπου μεγαλύτερη σημασία έχει ο πειραματισμός και η διαδρομή απ’ ότι ο σύντομος δρόμος ή εύρεση ενός σταθερού ξενιστή. Δεν υπάρχει γι’ αυτό ένας ιδανικός ξενιστής, καθώς η τάξη των εδαφών συνεχώς μετατρέπεται θέτοντας το συνεχώς σε κίνηση. Καθώς μετατίθεται με σύσταση διαδοχικών θυρίδων, χωρίς να τις αφήσει να υποσκελίσουν ποτέ, καθιστά όλο το σύστημα έκθετο στην συντριβή. Συγχρόνως όμως, πολλαπλασιάζει την πολυπλοκότητά του, διεγείρει την παραγωγή, επιταχύνει τις ανταλλαγές των ξενιστών.

σσ

σ2;ψ

Το ζητούμενο είναι για τον Serres να κατασκευαστεί ένα δίκτυο χωρίς περιορισμούς διασταυρώσεων όπου θα διακλαδώνονται τα παράσιτα. Ένα δίκτυο όπου ένα οποιοδήποτε στοιχείο μπορεί να αναπαρίσταται προς κάποιο άλλο στοιχείο χωρίς περιορισμούς μεσίτευσης.

σσ:δ

Προσπαθώντας να περιγράψει ένα παράδειγμα χώρου που αποδέχεται το παράσιτο και το αναπάντεχο, ο Michel Serres στο Βιβλίο του Η κοντορεβυθούλα, περιγράφει χώρους με τυχαία τάξη. Δηλαδή μια τάξη χωρίς ταξινόμηση, όπου είναι αρκετά εύκολο να συμβεί μια ανακάλυψη, κάτι αναπάντεχο. Αυτή η τυχαία τάξη λειτουργεί μέσω ενός μηχανισμού ο οποίος μπορεί να υποστεί μια ταλάντευση που μετατρέπει τις συνδέσεις των επιμέρους τάξεών του.

Εγκωμιάζει την σκόρπια κατανομή, τη μη κατηγοριοποιημένη τάξη, την διάχυτη πληροφοριακότητα, την αέναη κυκλοφορία. Επιχείρημά του αποτελεί το γεγονός πως η ανομοιογένεια και η διασπορά επιτρέπουν στην αταξία, στον θόρυβο να γίνουν αισθητά. Η διαφορά εντείνεται μέσω της διασποράς, έναντι της ταξινόμησης. Η διασπορά προσκαλεί, ενέχει και εμφανίζει το παράσιτο. Η ταξινόμηση μπορεί να βοηθάει λειτουργικά την κίνηση όντας διεκπεραιωτική, όμως σε κάποιο σημείο την παγώνει.

Από αυτόν εδώ τον θόρυβο
έπεται η ιστορία. Ξενιστές
και παράσιτα είναι πάντοτε
περαστικοί, διωκόμενοι,
μοναχικοί περιπατητές που
κάνουν την περιδιάβασή τους.
Εναλλάσσουν ρόλους μέσα σε
έναν χώρο που χρήζει ορισμού.
(Serres, 2009 [1980]: 46)

2 επικοινωνία - μετάφραση - ροή - όρια - επίπεδα

Ο οργανισμός είναι ένα όριο πλεγμένων συνδέσεων που έχει διαρροές όπως ένα ψάθινο καλάθι, αλλά παρόλα αυτά λειτουργεί ως φράγμα. (Serres, 1982 : 75)

Σύμφωνα με τον Michel Serres κάθε οργανισμός αποτελεί μια δέσμη χρόνων και κάθε σύστημα ένα σύμπλεγμα χρόνων. Έτσι μπορούν να μετατρέπουν τον χρόνο μέσα από το σύμπλεγμα ταχυτήτων και μηνυμάτων που παράγουν.*

Θέλοντας να αντικαταστήσει την λέξη σύστημα**, η οποία παρουσιάζει μια στατικότητα, χρησιμοποιεί τους όρους ομοιόρρυθση και ομοιόσταση, υρροή και διαρροή. Έτσι αναδεικνύει την συνεχόμενη κίνηση των οργανισμών. Αυτοί, όντας συνδεδεμένοι με διάφορες κλίμακες, συρρέουν και διαρρέουν. Μέσω της τάξης που δημιουργεί ο καθένας οργανισμός, παράγει μια σταθερότητα και εκπέμπει έναν θόρυβο φόντου. Αυτός ο θόρυβος φόντου μπορεί να γίνει αντιληπτός από το επόμενο κατώφλι

*
Η ιδέα ενός οργανισμού ως μια μελωδική αντίστιξη στο πλάτωμά του και πάνω στο πλάτωμα που έρχεται να συνθέσει το έδαφός του, περιγράφεται πολλές φορές στα γραπτά του Uexkull. Για παράδειγμα: Η ανεξαρτησία των μοριακών μουσικών πάνω στον ρυθμό, ήταν ήδη εμφανής από τα πειράματα του Driesch πάνω στους θαλάσσιους ακινούς. Τεμαχίζοντας το έμβρυο του θαλάσσιου ακινού στη μέση, μείωνε και τον αριθμό των κυττάρων στη μέση, αλλά δεν άλλαζε την διάπλωση του ρυθμού. Αυτό συνεχίστηκε και στο άλλο μισό και ισχύει για όλες τις ορχήστρες. Όταν φύγουν οι μισοί μουσικοί, η υπόλοιπη μισή ορχήστρα συνεχίζει να παίζει τον ίδιο ρυθμό.

**

Η λέξη "σύστημα" δεν θεωρήθηκε κατάλληλη για τον Michel Serres, καθώς η καταγωγή της από το ρήμα "ίσταμαι", που σημαίνει μένω σταθερός ή προκαλώ σε κάτι να σταθεί όρθιο, δεν προσδίδει την ελαστικότητα που επιθυμεί να προσδώσει.

Εντός των πολυάριθμων
επιπέδων της πραγματικότητας,
το κάθε σύμπλεγμα συλλέγει,
επεξεργάζεται και εντάσσει
στο σώμα του πληροφορίες
από το επόμενο του κατώφλι.
Αυτό συμβαίνει μέσω της
ενσωμάτωσης της ασάφειας.
πληροφορία, πολυπλοκότητα,
ετερογένεια.

Συμβαίνει μετά από παρατήρηση
από κάποιο άλλο επίπεδο
αισθητότητας και θέσης.

Η ασάφεια γίνεται
πληροφορία και προσδίδει
ακόμα έναν μεταβιβαστή.

Έτσι, το σύμπλεγμα μπορεί να
ενσωματώσει ακόμα ένα
επίπεδο και σχέση τάξης.

Πρόκειται για μια ανταλλαγή
ενέργειας η οποία
επεκτείνει τα εργαλεία

και τα όρια του εκάστοτε
σώματος. Η επικοινωνία
των επιπέδων που βρίσκονται

σε διαφορετικούς χρόνους,
καθιστά ικανή την συνύπαρξη
εντός συμπλεγμάτων που
το κάθε στοιχείο λειτουργεί
συμπληρωματικά για το άλλο.

Έτσι, ο κάθε οργανισμός
εξελίσσει τα επίπεδα
ενσωμάτωσής του και προσδίδει

Ο χρόνος αποτελεί την υλική κατάδειξη της ετερότητας των κινήσεων.

Πάνω στο θέμα της κίνησης των ορίων της αντίληψης ο Michel Serres , εξετάζει στο βιβλίο του *Hermes*, στο κεφάλαιο

"The Origin of Language: Biology, Information Theory, and Thermodynamics",

την σχέση της εκάστοτε αντίληψης με το ζευγάρι πληροφορία-χάος

και το πως αυτή επεξεργάζεται την πληροφορία ως ενέργεια.

Αναφέρει πως υπάρχουν πάντοτε τα επίπεδα συσκευές ή επίπεδα ενσωμάτωσης,

και στα οποία συμβαίνουν όλες οι

διεργασίες μετατροπής της ενέργειας. «Το επόμενο επίπεδο στην συναρμολογημένη σειρά, δέχεται, χειρίζεται

και γενικά εντάσσει το ζευγάρι πληροφορία - Θόρυβος

φόντου το οποίο εκπέμφθηκε στο προγενέστερο επίπεδο.»

(Serres, 1982 : 77)

Άρα και για τον Serres, η κίνηση που μετατρέπει

τα επίπεδα και τα όριά τους, είναι ανεπαίσθητη και

οφείλεται στις κινήσεις ανάμεσα στα πορώδη όρια των επιπέδων.

Καίριας σημασίας για την εκάστοτε διαδικασία επεξεργασίας της

πληροφορίας είναι η οπτική του παρατηρητή.

Ο παρατηρητής που βρίσκεται σε αυτό το

επίπεδο, καθορίζει το ποια θα είναι η πληροφορία που θα προσλάβει,

ανάλογα με τα εργαλεία που κατέχει ώστε να την

αντιληφθεί

Συνεχίζει λέγοντας πως :

«Και αυτός ο παρατηρητής είναι δομημένος ακριβώς όπως αυτό που παρατηρεί. Η θέση του αλλάζει μόνο την σχέση μεταξύ του Θορύβου και της πληροφορίας, αλλά αυτός ο ίδιος, ποτέ δεν εξαλείφει αυτές τις δυο σταθερές παρουσίες.»

Οι επικράτειες του υποκειμενικού και του αντικειμενικού δεν είναι πλέον σε υπεροχή. Ο παρατηρητής ως αντικείμενο, το υποκείμενο ως το παρατηρούμενο, επηρεάζονται από έναν διχασμό πιο σταθερό και ισχυρό από ότι ο παλιός τους διαχωρισμός. Είναι και τα δυο τάξη και αταξία. Από εδώ και στο εξής, δεν χρειάζεται να ξέρω ποιος ή τι είναι ο πρώτος μεταβιβαστής. Ό,τι και να είναι, είναι ένα νησί σε έναν ωκεανό Θορύβου, όπως κι εγώ, όπου κι αν είμαι. Είναι η γενετική πληροφορία, τα μόρια ή οι κρύσταλλοι του κόσμου, το εσωτερικό, όπως έλεγε κάποιος, ή το εξωτερικό - τίποτα από αυτά δεν είναι σημαντικό πλέον. Ένα μακρομόριο, ή οποιοδήποτε δοσμένο κρυσταλλωμένο στερεό, ή το σύστημα του κόσμου, ή τελικά αυτό που αποκαλώ "εγώ" - είμαστε όλοι στο ίδιο πλοίο. Όλοι οι πομποί και όλοι οι δέκτες, είναι δομημένοι παρόμοια. Δεν είναι πλέον ακατανόητο πως ο κόσμος είναι κατανοητός. (Serres, 1982 : 82)

το παράσιτο του Michel Serres

Παρεισφρέει, επικοινωνεί διαφορετικούς κόσμους με ανεπαίσθητα μέσα. Είναι απρόσκλητος επισκέπτης, θόρυβος και ταυτόχρονα αναπόσπαστο στοιχείο της επικοινωνίας, σημείο μεταβίβασης της πληροφορίας, σύνδεσμος της διαφοράς που κατακτά την ισχύ του λόγω της κινητής θέσης του, η ίδια η σχέση. Εκτρέπει και εκτρέπεται καταδεικνύοντας τη μη γραμμική ακολουθία, θέτοντας πρόδηλη την ανισορροπία σε κάθε σύστημα. Συνδέει το πιο ανεπαίσθητο με το πιο συμπαντικό. Η ανοιχτότητά του σε νέες επαφές και συνδέσεις, σε νέες ταξινομημένες αταξίες ενισχύει την αναπάντευη συνάντηση, τον πειραματισμό, την ιδιόμορφη εμπειρία.

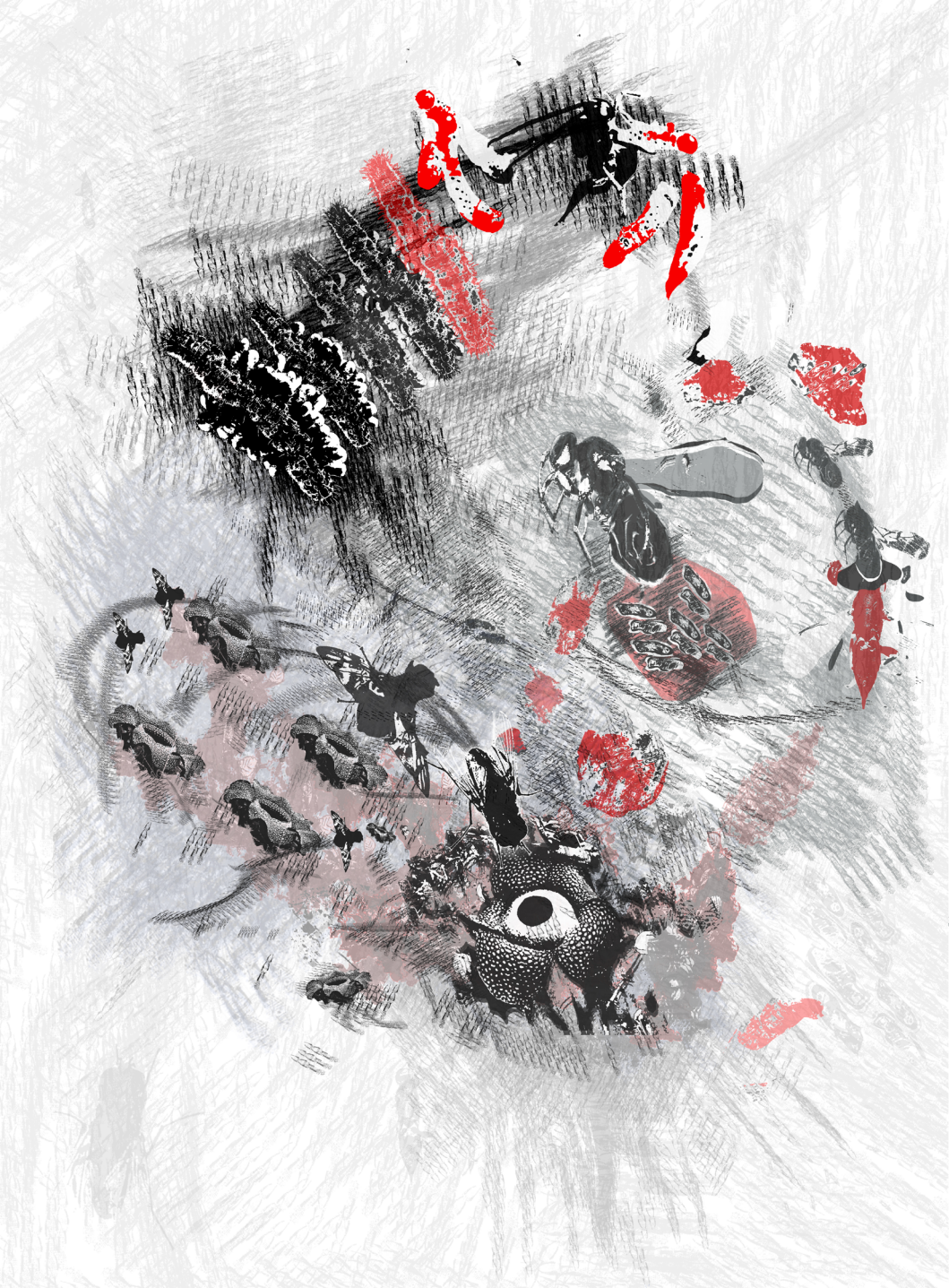
Η ικανότητά του να παραμένει ανεπαίσθητος ως οργανισμός ή διακόπτης σίσης/ενσωμάτωσης, του δίνει την ιδιότητα του μυστικού/άμορφου/ασχημάτιστου. Αλλάζει και πλάθει την φύση του ανάλογα με τις επαφές του. Ενσωματώνει φύσεις και ταχύτητες, κι έτσι κατέχει όλο και περισσότερα εργαλεία για να επικοινωνεί, να έρχεται σε επαφή, να πειραματίζεται, να μεταφράζει, να συνδέει, να δημιουργεί.

Δημιουργεί μια τάξη ανασύροντας και συναρμολόζοντας δυνάμεις, αισθητά ή μη. Η δυναμική του έγκειται όχι τόσο στις τάξεις που δημιουργεί, αλλά στην ικανότητά του να κινείται μέσα στα δίκτυα. Δηλαδή η δυναμική του έγκειται στις κινήσεις της ανεπαίσθητης παρεμβολής που πράττει και έτσι κλέβοντας στοιχεία από άλλες τάξεις, πλάθει νέες πιο εμπλουτισμένες.

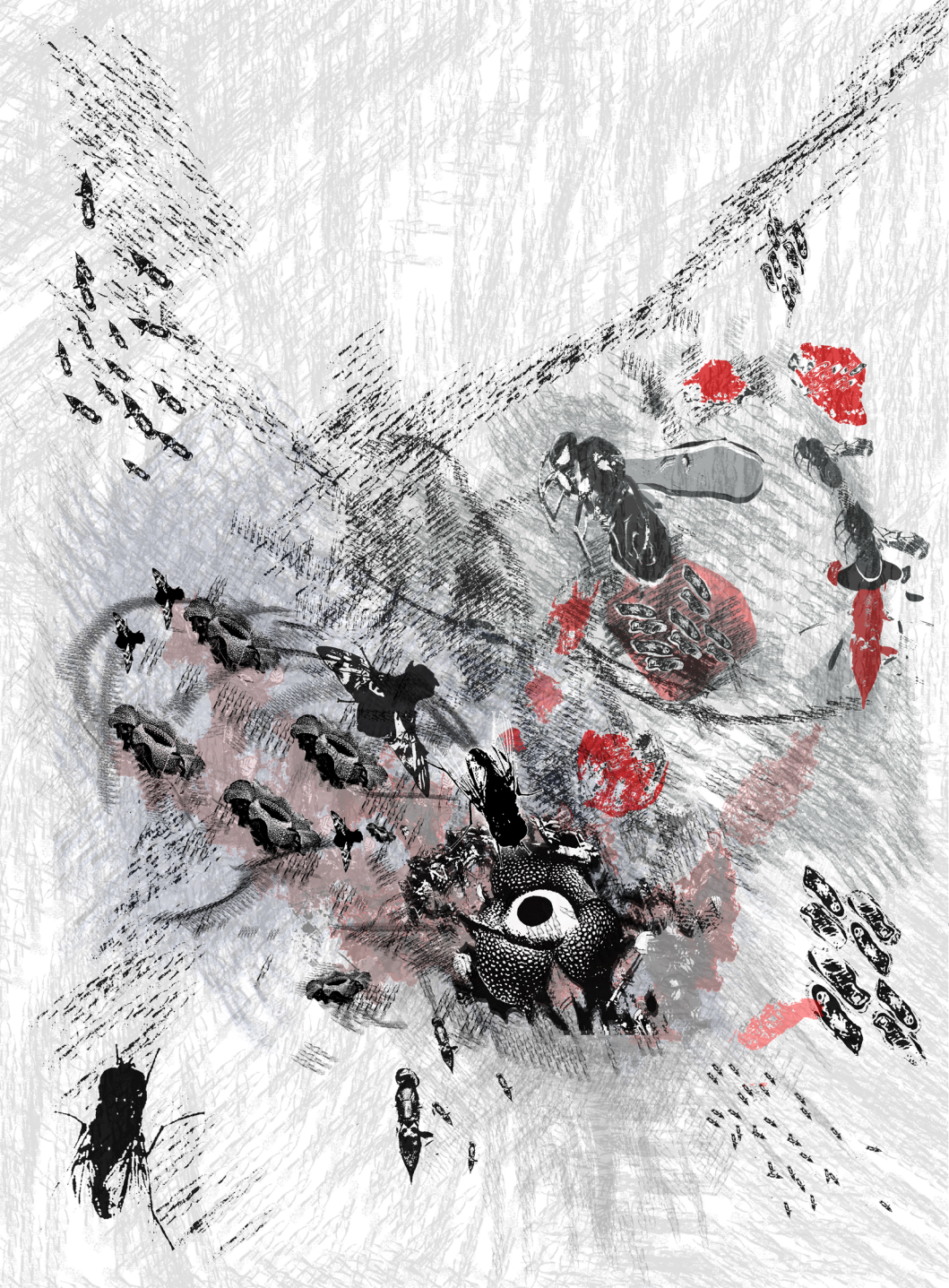
Όταν η επικοινωνία που πραγματώνει είναι αμοιβαία και εκφραστική, τότε εμπλουτίζει τα συστήματα. Η αρχική ανισορροπία που προκάλεσε μέσω της νέας πληροφορίας, παράγει νέες ισορροπίες. Ο κόσμος του είναι ένα ασταμάτητο παιχνίδι αλλαγής θέσεων και διαφορετικών διαβάθμισης επαφών που προκαλεί συνεχώς νέες τάξεις.

η κρυψώνα σου δεν είναι αρκετά αδιαπέραστη
η ζωή ξεχειλίζει σε αυτήν από κάθε μεριά
"Persona", Ingmar Bergman, 1966

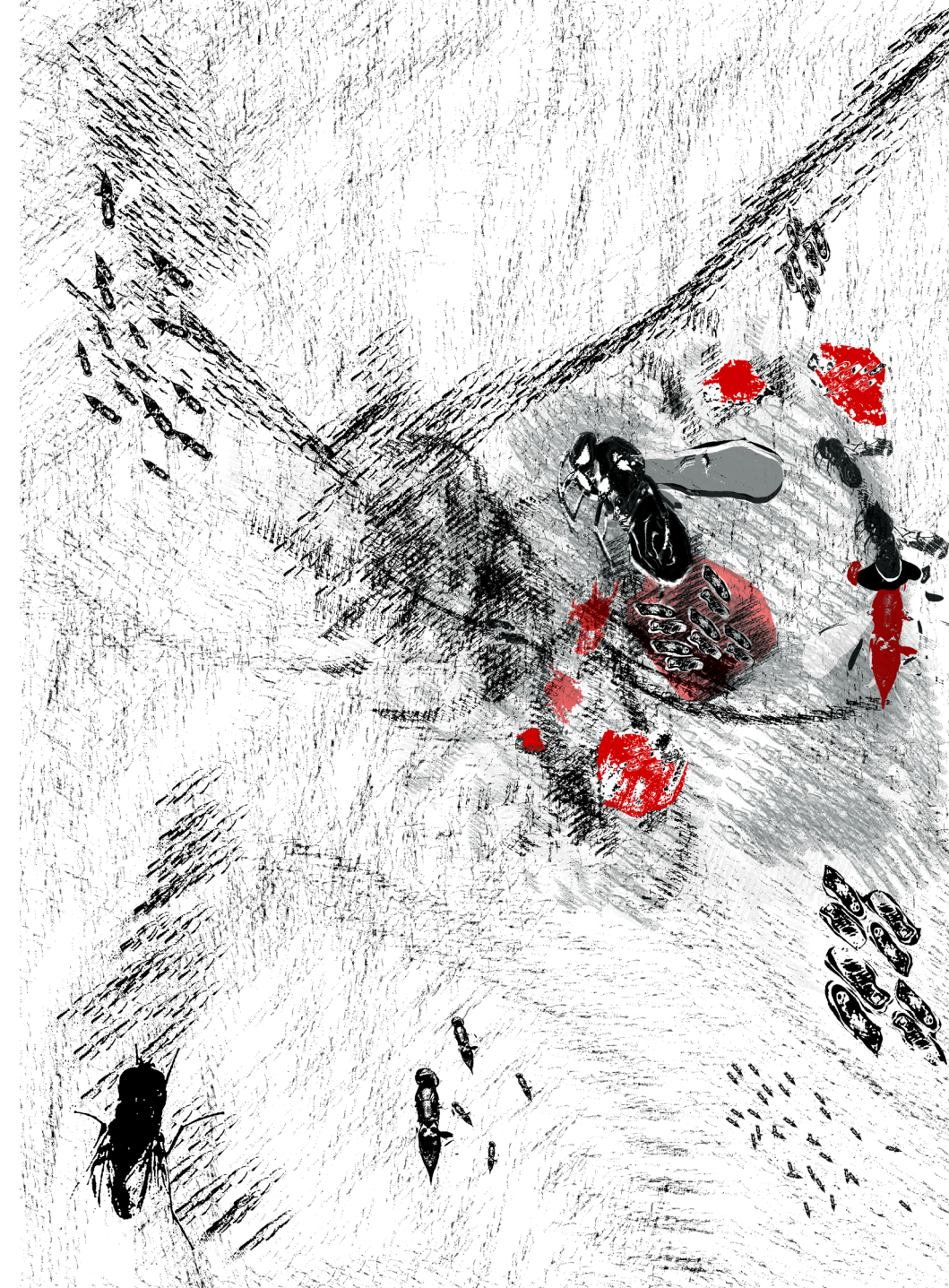

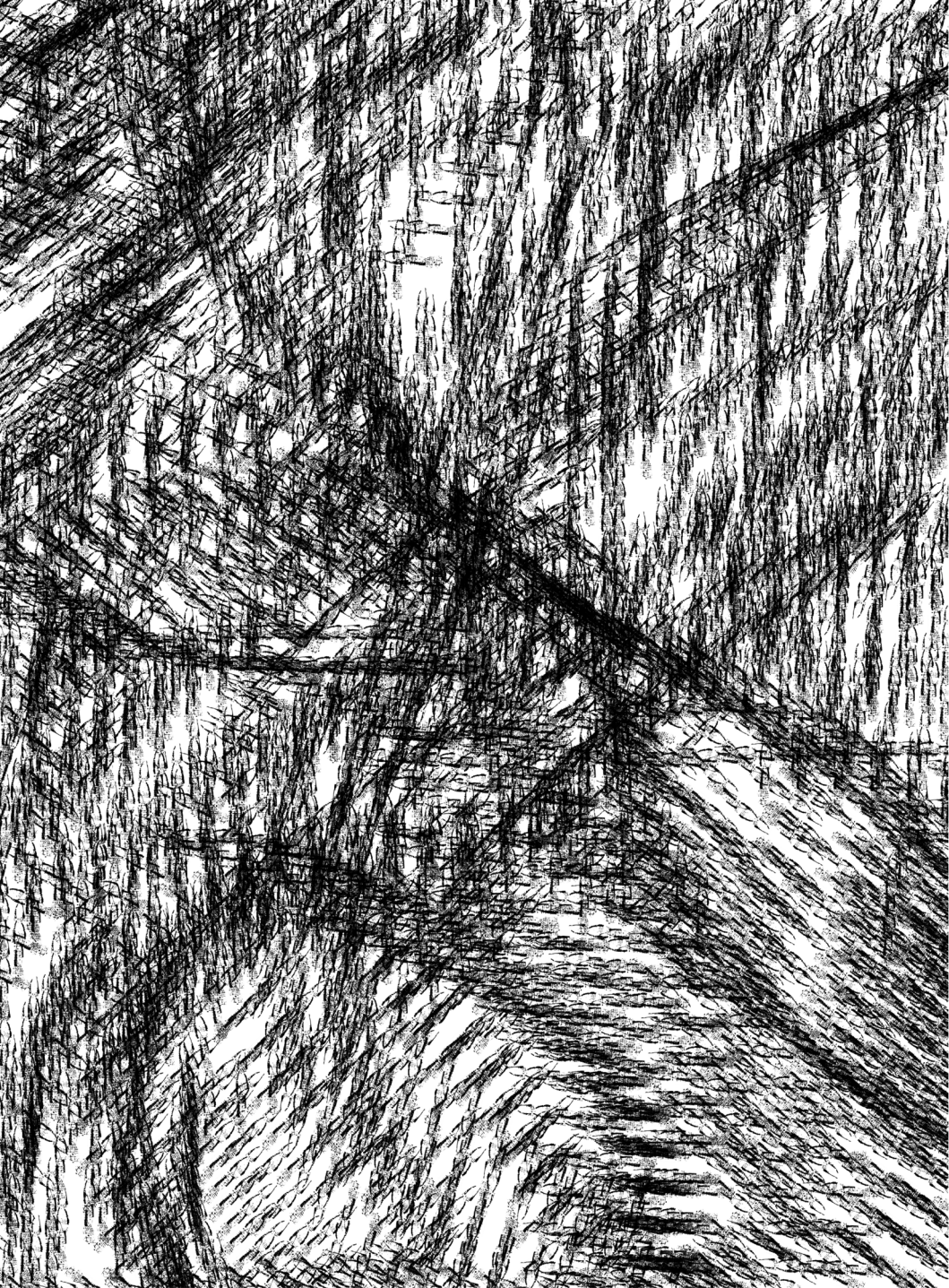

η οριοθέτηση και η ανάδυση της ετερογένειας στη σκέψη των Gilles Deleuze & Felix Guattari

Σε αυτήν την ενότητα επιχειρείται ο εννοιολογικός συσχετισμός της οριοθέτησης με την ανάδυση της ετερογένειας, ως μιας μορφής ανάδυση μέσα από παρεισφρήσεις η οποία αναδιατάζει τα υφιστάμενα όρια. Αυτός ο συσχετισμός κρίνεται απαραίτητος, ώστε να εντοπιστεί μια εννοιολόγηση της οριοθέτησης ως μια **σύνθεση μετατρεπτικών διαδικασιών**. Καταλληλότερη σκέψη για αυτόν τον συσχετισμό κρίνεται αυτή των Γάλλων φιλόσοφων Gilles Deleuze και Felix Guattari, καθώς στην οντολογία τους η οριοθέτηση και η ετερογένεια αποτελούν στρατηγικής σημασίας συναρμογές διαδικασιών που εξελίσσονται μέσα από συμβάντα γίνεσθαι.

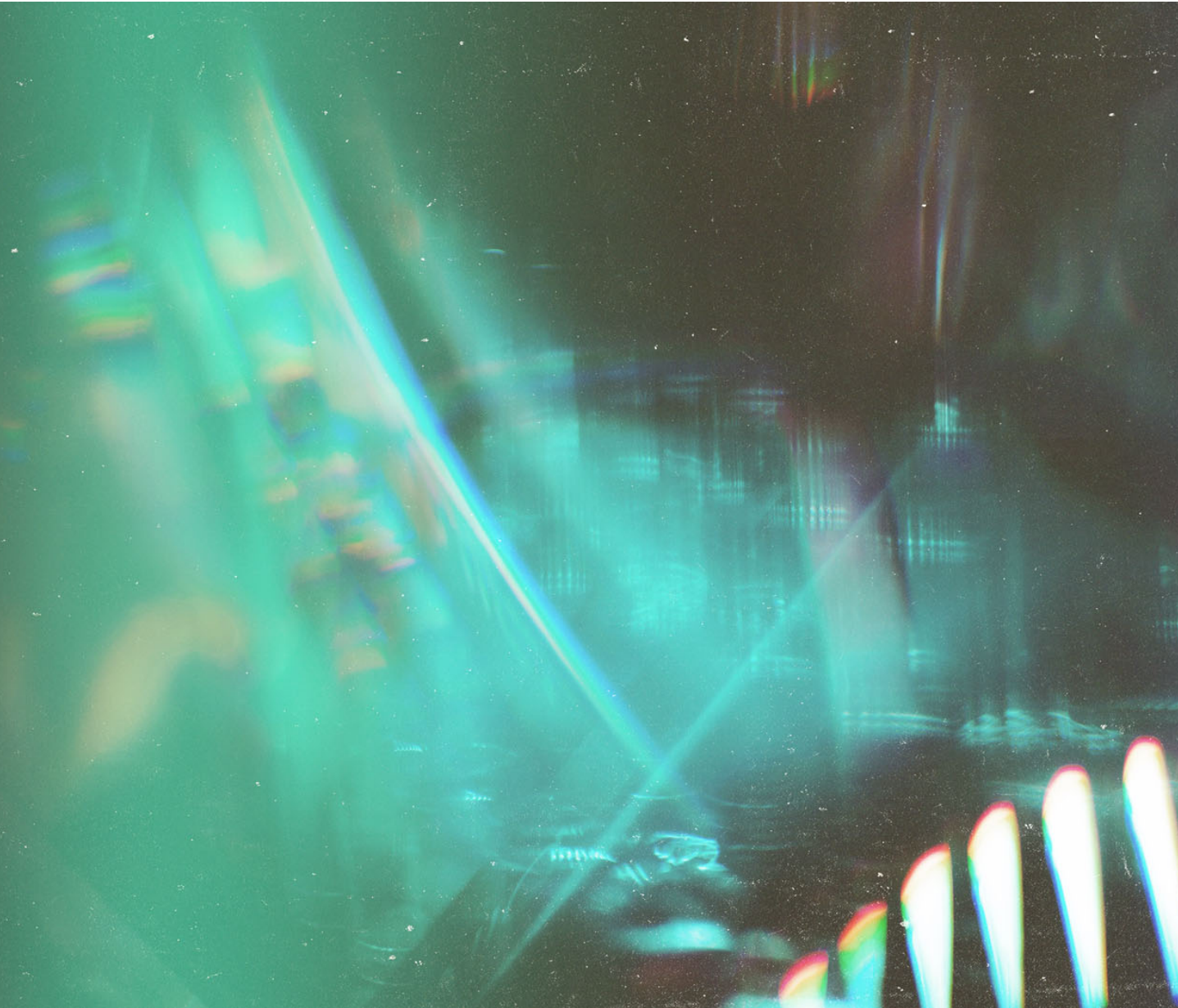
Αυτή η ενότητα επιχειρεί να κατανοήσει τη φιλοσοφία των Γάλλων διανοητών όσον αφορά τις διαβαθμίσεις και τους χειρισμούς των ορίων, ώστε να τη συνδέσει με την αρχιτεκτονική θεωρία και πρακτική. Μέσα από αυτόν το συσχετισμό επιχειρείται να γίνουν κατανοητοί τόσο οι τρόποι σύνθεσης μιας **ιδιόμορφης οριοθέτησης**, καθώς επίσης και η ανάδυση της οριοθέτησης ως μηχανισμός απελευθέρωσης συλλογικών και ατομικών επιθυμητικών συναρμογών. Προκειμένου λοιπόν, να μελετηθεί η επιθυμητική παραγωγή ως πρωταρχική κίνηση προς οποιαδήποτε οριοθέτηση, εξετάζονται οι συνδέσεις της με τις **συλλογικές και ατομικές φυγές της**, με το σώμα και το ασυνείδητο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, επιλέγεται η **γραφή ως εργαλείο εξέτασης** λόγω του ότι αποτελεί μια **αισθητηριακή διαδικασία γίνεσθαι και συσχετισμού με μια ετερότητα**, καθώς και ένα **εργαλείο οριοθέτησης μιας σχεδιαστικής διαδικασίας**. Η γραφή χρησιμοποιείται ως εργαλείο παρατήρησης των εννοιολογήσεων, ώστε να μεταφράζει την εκάστοτε διαδικασία με ποιοτικούς όρους.

Με αυτόν τον στόχο λοιπόν, μελετώνται τρόποι με τους οποίους συνδέεται μια ιδιόμορφη οριοθέτηση με την ικανότητά της να παράγει την επιθυμία μέσα από την ετερογένεια και άρα μέσα από νέα νοήματα. Ακόμη, μελετώνται διαφορετικών επιπέδων μηχανισμοί ρύθμισης μιας οριοθέτησης, καθώς και πώς εκφράζονται οι ποιότητες μιας γραφής οριοθέτησης στο έδαφος.

Αναζητώντας τα παραπάνω η μελέτη θα κινηθεί ως εξής:

Η **πρώτη υποενότητα**, θα προσπαθήσει μέσα από τη σκέψη των Γάλλων φιλοσόφων, να προσεγγίσει την εννοιολόγηση της οριοθέτησης με δύο στόχους. Θα εξελιχθεί ταυτόχρονα, η μελέτη **της σχέσης της έννοιας του ορίου με την επιθυμητική παραγωγή και τα εργαλεία της** για τη συνεχή προσέγγισή της. Το παρόν κεφάλαιο αποσκοπεί στο να διερευνήσει τον τρόπο που η σχεδιαστική διαδικασία χειρίζεται το όριο προκειμένου να πλέξει, **τόσο συνθετικά όσο και υλιστικά/εμπειρικά**, μια δημιουργική και ετερογενή οριοθέτηση των χωρικών εδαφών. Επομένως, από τη μια η παρατήρηση του ορίου, με εργαλεία όπως η **γραφή και το γίνεσθαι**, καθιστά τη σχεδιαστική σύνθεση ικανή να χειριστεί το όριο προς τις επιθυμητές της πραγματώσεις με νέα εκφραστικά μέσα. Και από την άλλη, η παρατήρηση του ορίου αποσκοπεί στο να εξελιχθεί η αρχιτεκτονική και η **συνθετική διαδικασία** σε μια μετατρεπτική παραγωγή που θα τη φέρει σε **δημιουργική συνάντηση** με τα πεδία που αυτή **αλληλεπιδρά**, αναδεικνύοντας νέους τρόπους κατοίκησης των εδαφών και **νέες νοηματοδοτήσεις**.

Στη συνέχεια στη **δεύτερη υποενότητα**, θα μελετηθεί η σκέψη των Deleuze & Guattari πάνω στους **μηχανισμούς ρύθμισης ετερογενών στοιχείων** για την οριοθέτηση ενός εδάφους. Αυτή η διαδικασία εμπλουτίζει ένα έδαφος με ένα ακόμη νόημα και τόπο. Το ενδιαφέρον θα εστιάσει στη σχέση των μηχανισμών με **τη σύνθεση** των υλών στο έδαφος και στο πώς **συνδέονται οι κινήσεις τους με τη γραφή** που χαράσσεται στο έδαφος που ενεργούν.

2.1

α.

πώς αναδύεται η ετερογένεια,

Οι Gilles Deleuze & Felix Guattari εκφράζουν μια φιλοσοφία της συνεχούς μετατροπής των ορίων της πραγματικότητας μέσα από τη χρονική δυναμική. Παρατηρούν δυναμικές διεργασίες οι οποίες εξελίσσονται στη διάρκεια του χρόνου, ώστε να αναδείξουν τη ζωή ως τη συνεχή παραγωγή νέων ποιημάτων, μέσα από τη μετατόπιση των υπάρχοντων ορίων. Ο χρόνος στη σκέψη τους, αποτελεί μια υλικότητα η οποία προσφέρει την ενεργοποίηση ποιοτικών πολλαπλοτήτων και οπότε την ετερογένεια.

Επιχειρώντας να εντοπιστούν οι τρόποι με τους οποίους η επιθυμία προσεγγίζει την παραγωγή νέων ετερογενών εδαφών, θα γίνει μια παρατήρηση της δυναμικής κίνησης των συνιστωσών υποκειμενοποίησης οι οποίες μετατρέπουν τα όρια του σώματος που συνθέτουν. Στην ενότητα **2.1a** θα παρατηρηθούν δυναμικές μετατρεπτικές διεργασίες οι οποίες τροφοδοτούν κινήσεις στα σώματα. Το ενδιαφέρον θα εστιάσει σε διεργασίες τις οποίες οι Deleuze & Guattari θεωρούν πως ενεργοποιούν ανενεργές εντάσεις επικοινωνώντας τα σώματα με νέες αισθητότητες.

κοιτάζοντας μέσα από
τη δύναμη
που τείνει
συνεχώς να ξεπερνά τα όριά της

Η διαφορά δεν είναι ετερογένεια. Η ανομοιότητα είναι δοσμένη, αλλά η διαφορά είναι αυτή μέσω της οποίας δίνεται το δοσμένο, αυτή με την οποία το δοσμένο δίνεται ως ετερογενές.
(Deleuze 1994 [1968] : 222)

Μέσα από τη φιλοσοφία του Gilles Deleuze, οδηγείται κανείς στη σκέψη του για την έννοια της διαφοράς, ως τη δύναμη που δίνει το δοσμένο. Η διαφορά¹ νοείται ως αυτό που διατύπωσε ο Nietzsche, η αιώνια επιστροφή της Θέλησης για δύναμη. Στο έργο του *Διαφορά και Επανάληψη* ο Deleuze αναφέρεται στη μονοσημαντικότητα του όντος, την οποία παρατηρεί να διακρίνεται σε τρεις στιγμές της ιστορίας της φιλοσοφίας. Η πρώτη με τον Duns Scotus, η δεύτερη με τον Baruch Spinoza και με τον τρόπο που αυτός ορίζει την άπειρη υπόσταση, και η τρίτη με τον Nietzsche και την έννοιά του, της αιώνιας επιστροφής. Τονίζει πως το μόνο που επαναλαμβάνεται είναι η διαφορά και πως η επανάληψη είναι κάτι που το μυαλό θέλει να εντοπίζει επιθυμώντας να βρει μια ισορροπία².

1. Ο Bergson συνέβαλε καίρια στη φιλοσοφική σκέψη του Deleuze όσον αφορά την έννοια της πολλαπλότητας. Πρόκειται για μια σύλληψη του Bergson η οποία αποπειράται να ενοποιήσει με συνεκτικό τρόπο δυο αντίθετες ποιότητες: την ετερογένεια και τη συνέχεια.

2. Προσπαθώντας να εξηγήσει πως δεν υπάρχει επανάληψη αλλά μόνο διαφορά, ο Deleuze αναφέρεται στο παράδειγμα του Hume για την επανάληψη του τύπου AB, AB, AB, A. Όπου η επανεμφάνιση δεν αλλάζει κάτι στο αντικείμενο ή στην κατάσταση των σχέσεων AB, αλλά συμβαίνει μια αλλαγή στο μυαλό που τη σκέφτεται, εισάγεται μια διαφορά, η οποία υπερέχει της επανάληψης. Η έννοια της διαφοράς έχει υποταχθεί από πολλούς φιλόσοφους, όπως ο Πλάτωνας και ο Χέγκελ. Υποστηρίζει πως οι υπερβατολογικές πλάνες όσον αφορά τη διαφορά, ήταν αυτή της παρουσίας της ως ταυτότητα και της υποταγής της στην ομοιότητα, στην αρνητικότητα και στην αναλογία της κρίσης. Με αυτόν τον τρόπο δεν μπορούσε να γίνει αντιληπτή, πέρα από κάθε διίσμό, ως κάτι που δεν βασίζεται σε τίποτα άλλο πέρα από τον εαυτό της.

Μόνο μέσω της αντίληψης της διαφοράς ως κάτι Θετικό, μπορεί να εξηγηθεί η ανάδυση οποιουδήποτε διαφοροποιημένου πράγματος, είτε αυτό είναι ένα σύστημα διαφορών μιας γλώσσας, είτε η διαφοροποιημένη ανθρώπινη ατομικότητα. Η αντίληψη της διαφοράς ως Θετική δεν είναι εύκολο έργο. Η Θετική διαφορά πρέπει να καταστρέψει τη γλώσσα της κοινής λογικής που σταθεροποιεί τη σκέψη. Πρέπει να επιτρέψει στη σκέψη να κινηθεί πέραν της λογικής των σταθερών όρων. Για τον Deleuze, η Θετική διαφορά δεν είναι μια θεωρία όσο μια προϋπόθεση, καθώς αποτελεί μια αδιάκοπη πρόκληση. Τείνουμε να συλλαμβάνουμε τον κόσμο ως ήδη δοσμένο, όμως δεν αντιλαμβανόμαστε τη δύναμη που δίνει το δοσμένο και αυτή είναι η διαφορά. Δεν συλλαμβάνουμε για παράδειγμα τις διαφοροποιητικές δυνάμεις που παράγουν τους οργανισμούς. Κάθε φορά που προσπαθούμε να σκεφτούμε τη διαφορά που παράγει διακριτούς όρους, τείνουμε να τους κατηγοριοποιούμε και να τους υποτάσσουμε ξανά στην κοινή λογική και αναπαράσταση, στη λογική της αντιπαράθεσης.

Η διαφορά όμως για τον Gilles Deleuze, νοείται ως η δύναμη που θέλει να ξεπεράσει τον εαυτό της ή το όριό της, ώστε να αποδείξει τη δύναμή της. **Πρόκειται για μια δύναμη η οποία έγκειται στη σχέση που έχει με το όριό της. Επιθυμεί συνεχώς να το ξεπερνά.** Προκύπτει όταν συναντηθούν διαφορετικές εντάσεις ή εκφράσεις. Ενδεχομένως τότε να προκύψει μια αλληλεπίδραση διαφορετικών δυνάμεων, που θα συνθέσει μια ετερότητα ενισχύοντας την ανάδυση της ετερογένειας.

Οτιδήποτε συμβαίνει και οτιδήποτε εμφανίζεται συσχετίζεται με τάξεις διαφορών: διαφορές επιπέδων, θερμοκρασιών, πίεσης, τάσης, δυναμικής, διαφοράς της έντασης. (Deleuze, 1994 [1968] : 212)

κοιτάζοντας μέσα από εντάσεις μιας άμορφης εμπειρίας

Το πάθημα (affect) αφορά μια χωρίς υποκείμενο και συνείδηση εμπειρία έντασης που συνδέεται με το σώμα και τη μετατόπιση της ικανότητάς του να επηρεάζεται και να επηρεάζεται. Ένα σώμα δεν ορίζεται από τα όργανα, τα χαρακτηριστικά του γένους, ή τις λειτουργίες του, αλλά από τις συγκινήσεις και τις διαμορφώσεις του. Αποτελεί μια συναρμογή ενεργών και ανενεργών εντάσεων.

Προσπαθώντας να απαντήσουν στο τι μπορεί ένα σώμα, οι Γάλλοι φιλόσοφοι επηρεασμένοι από τη σκέψη του Baruch Spinoza¹, αναφέρουν στο βιβλίο τους *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια: Χίλια πλατώματα* :

Δεν ξέρουμε τίποτα για ένα σώμα από τη στιγμή που δεν ξέρουμε για τι είναι ικανό, δηλαδή ποιές είναι οι πρωταρχικές συγκινήσεις του, πώς μπορούν ή όχι να συνδεθούν με άλλες πρωταρχικές συγκινήσεις, με τις πρωταρχικές συγκινήσεις ενός άλλου σώματος, για να το καταστρέψουν ή για να καταστραφούν από αυτό, για να ανταλλάξουν με αυτό δράσεις και πάθη ή για να συνθέσουν μαζί του ένα ισχυρότερο σώμα.
(Deleuze & Guattari, 2017 : 316)

Οι πρωταρχικές συγκινήσεις είναι παθήματα που πλάθουν το σώμα. Αυτή η σκέψη μας επιτρέπει να δούμε το σώμα όχι με τη μορφή που το καθορίζει, ούτε ως καθορισμένη ουσία ή υποκείμενο, ούτε από τα όργανα που κατέχει ή τις λειτουργίες που ασκεί. Οι Γάλλοι φιλόσοφοι για να καταστήσουν κατανοητό τι σημαίνει γι' αυτούς ένα σώμα, το σχετίζουν ακόμη με τον όρο πλάνο σύστασης.

---

¹ Στη σκέψη του Spinoza, Βρίσκουμε ισοδύναμα δυο θεμελιώδη ερωτήματα: ποια είναι η δομή ενός σώματος; Τι μπορεί ένα σώμα; Η δομή ενός σώματος για τον Ολλανδοεβραίο στοχαστή, είναι η σύνθεση της σχέσης του. Δηλαδή αυτό που μπορεί ένα σώμα είναι η φύση και τα όρια της ικανότητάς του να επηρεάζεται. Αναφέρει πως, «Δεν γνωρίζουμε καν για ποιες διαθέσεις είμαστε ικανοί ούτε μέχρι που θα φτάσει η δύναμή μας. Πώς θα μπορούσαμε να το μάθουμε; Από τότε που αρχίζουμε να υπάρχουμε είμαστε αναγκαία γεμάτοι από παθητικές διαθέσεις. Ο πεπερασμένος τρόπος γεννιέται μέσα σε συνθήκες τέτοιες, ώστε εκ των προτέρων είναι χωρισμένος από την ουσία του ή από τον βαθμό δύναμής του, χωρισμένος από αυτό που μπορεί, από τη δύναμη του ενεργείν.» (Gilles Deleuze, 2002: 24)

Στο πλάνο σύστασης ένα σώμα ορίζεται απλώς από ένα γεωγραφικό μήκος και από ένα γεωγραφικό πλάτος: δηλαδή από το σύνολο των υλικών σχέσεων που του ανήκουν, από τις τάδε σχέσεις κίνησης και ανάπαυσης, ταχύτητας και βραδύτητας (γεωγραφικό μήκος) και από το σύνολο των έντονων πρωταρχικών συγκινήσεων για τις οποίες είναι ικανό υπό την τάδε εξουσία ή υπό τον τάδε βαθμό ισχύος (γεωγραφικό πλάτος). Τίποτε άλλο παρά μόνο πρωταρχικές συγκινήσεις και τοπικές κινήσεις, διαφορετικές ταχύτητες.

(Deleuze & Guattari, 2017 [1980] : 320)

Στο πλάνο σύστασης εγγράφονται ασώματοι μετασχηματισμοί. « Είναι ένα εμμενές πεδίο που ενεργοποιεί ανταλλαγές μεταξύ πολλαπλοτήτων, είτε σε δυνητικά, είτε σε εντατικά μεγέθη». (Mark Bonta & John Protevi :124). Δηλαδή το γεωγραφικό μήκος ενός πλάνου σύστασης αφορά μια σχέση της ικανότητας συγκίνησης ενός σώματος σύμφωνα με τα όρια των εντάσεων που επιδρούν πάνω του, ενώ το γεωγραφικό μήκος αφορά τη σχέση των εκτατικών μερών του.

Είναι μια στιγμή άμορφης και μη δομημένης δυνητικότητας. Είναι πριν και έξω από τη συνείδηση και δεν εκφράζει μια προσωπική αίσθηση. Ανταποκρίνεται στο πέρασμα από μια εμπειρική κατάσταση του σώματος σε ένα άλλο, και συνεπάγεται μια αύξηση ή μείωση της χωρητικότητας του οργανισμού να δρα.

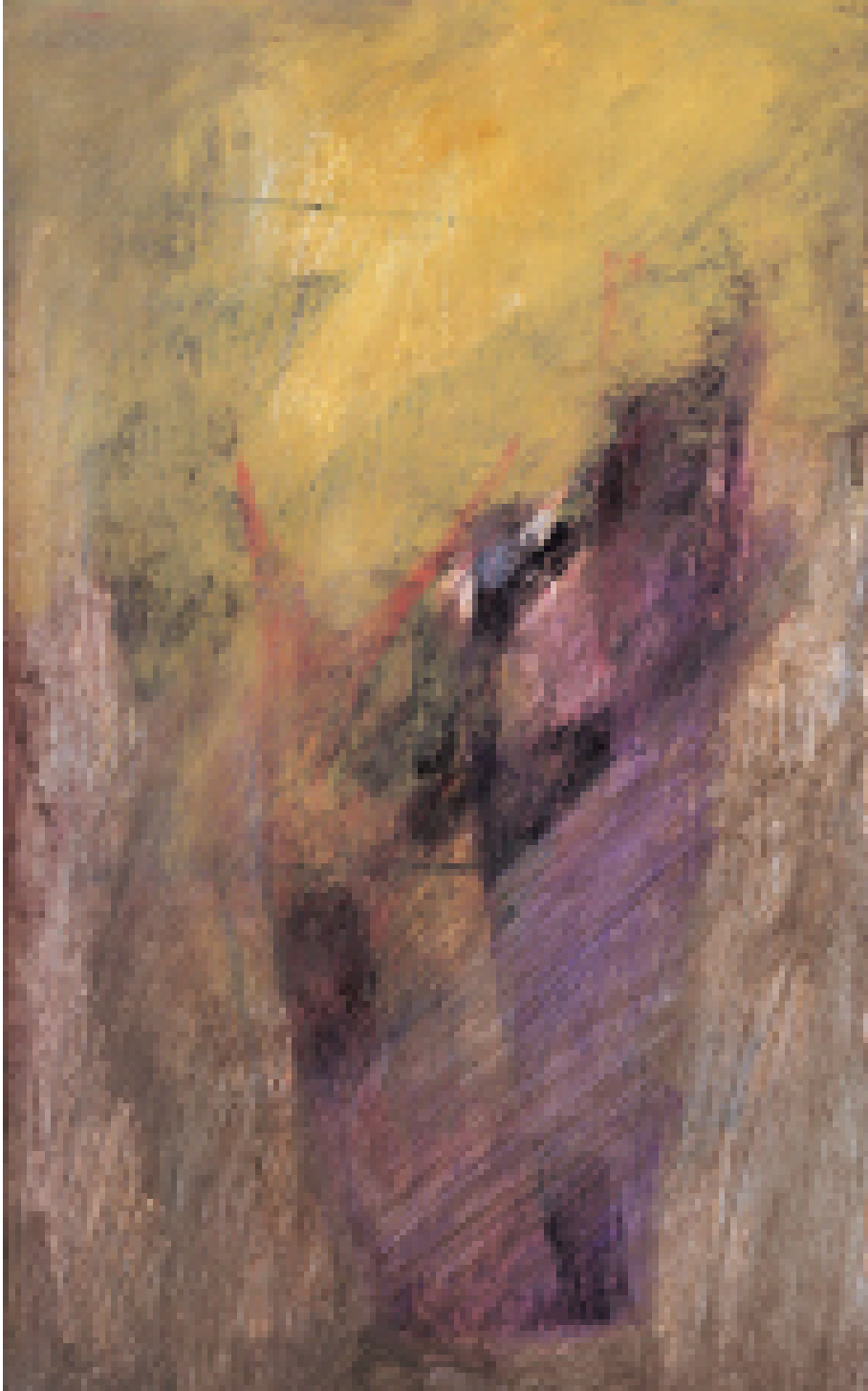
Η μετάδοση του παθήματος δεν αφορά ταύτιση των συναισθημάτων των δύο σωμάτων, αλλά πρόκειται για τον τρόπο με τον οποίο δύο σώματα επηρεάζουν το ένα το άλλο, πλαίσια και εντάσεις που αναδιπλώνονται το ένα στο άλλο. Η δυναμικότητα του παθήματος έγκειται στο γεγονός του ότι είναι μη σχηματισμένο και μη δομημένο, δηλαδή αφηρημένο. Αυτή η αφηρημένη ιδιότητά του το κάνει μεταδοτικό με τρόπους που τα συναισθήματα και οι αισθήσεις δεν μπορούν να μεταδοθούν. Το ότι είναι μεταδοτικό το καθιστά και τόσο ισχυρή δύναμη. Το γεγονός πως το πάθημα προηγείται της συνειδητής αντίληψης δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να ενισχυθεί η δυναμική του. Κάποιες μορφές του παθήματος είναι πιο επικρατούσες, και η ενίσχυσή τους αποσκοπεί στη μετακίνηση της αντίληψης.

Shabnam Parvaresh | teared me apart #2 |
ακρυλικά και μελάνι σε χαρτί | 19 x 19 εκ. | 2014

Η αντίληψη θα βρεθεί αντιμέτωπη με το όριό της· θα είναι μεταξύ των πραγμάτων, στο σύνολο της γεινιάσής της, όπως η παρουσία μιας ατότητας εντός της άλλης, η σύλληψη της μιας από την άλλη ή το πέρασμα από τη μια στην άλλη: κοιτάτε μόνο τις κινήσεις. (Deleuze & Guattari, 2017 [1980] :346)

παρατηρώντας ανεπαίσθητες κινήσεις
γίνεσθαι (devenir)

Αν το γίνεσθαι-γυναίκα είναι το πρώτο κβάντουμ ή μοριακό κατάστημα, ενώ τα συνδεόμενα μαζί του γίνεσθαι-ζώο ακολουθούν, προς τα που τείνουν όλα; Αναμφίβολα προς ένα γίνεσθαι ανεπαίσθητο. (Deleuze & Guattari, 2017 : 343)

αφορούν αδιάκοπες διαδικασίες της επιθυμίας που διαπερνούν ανεπαίσθητα τα όρια του εκάστοτε σώματος στο οποίο εξελίσσονται. Το γίνεσθαι¹ για τους Γάλλους φιλοσόφους, συνιστά μια κίνηση που συνθέτει ρυθμούς ταχυτήτων και εξαρτάται από το πλάνο σύστασης του κάθε σώματος. Το γίνεσθαι ενσωματώνει ανεπαίσθητες κινήσεις και φύσεις. Εμπεριέχοντας ένα συστατικό φυγής, απεκδύεται της ίδιας του της μορφοποίησης. Οι Deleuze & Guattari μιλώντας για τα γίνεσθαι, ξεκαθαρίζουν πως πρόκειται για μοριακά, ανεπαίσθητα γίνεσθαι. Το γίνεσθαι δεν αφορά μια διαδικασία μίμησης, αλλά μια σύνθεση του οργανισμού με ένα άλλο πράγμα.² Αυτή η σύνθεση γίνεται με τέτοιον τρόπο ώστε να εξέρχονται από το συντεθειμένο σώμα, σωματίδια τα οποία θα κινούνται δυνάμει της σχέσης κίνησης και ανάπαυσης ή δυνάμει της μοριακής γειννίασης στην οποία εισέρχονται. Ενώ τα όρια αντίληψης είναι σχετικά, αυτό που συλλαμβάνεται διαφέρει, δίνοντας εντάσεις στο εκάστοτε σώμα. Το εκάστοτε πλάνο σύστασης κινείται σε διαφορετικές ταχύτητες και ό,τι δεν γίνεται αντιληπτό σε ένα, είναι αναπόφευκτα αντιληπτό σε κάποιο άλλο.

Το ανεπαίσθητο είναι το εμμενές τέλος του γίνεσθαι. Το ανεπαίσθητο (ανόργανο), το αδιαφοροποίητο (μη σημαίνον) και το απρόσωπο (ανυποκειμενικό), έχουν μια σχέση που τα συνδέει μέσω της ολίσθησης στην αυτότητα που οδηγεί σε άλλες αυτότητες μέσω της διαφάνειας.

¹ Το γίνεσθαι-γυναίκα δεν θα μοιάζει με μια γυναίκα, αλλά θα εκπέμπει σωματίδια που θα εισέρχονται στη σχέση κίνησης και ανάπαυσης μιας μικρο-θηλυκότητας. Μιλώντας για το γίνεσθαι ζώο, αναφέρουν πως δεν ταυτίζεται κάποιος με ένα ζώο, όμως παραδείγματος χάρη, παρατηρώντας το γίνεσθαι-άλλογο υπό τον ζυγό σε σχέση με το γίνεσθαι-παιδί χωρίς δικαίωμα στον δρόμο, μπορεί έτσι να δώσει το παιδί τα δικά του στοιχεία σχέσης κίνησης και ανάπαυσης, πρωταρχικές συγκινήσεις που το κάνουν να γίνει γίνεσθαι-άλλογο ανεξάρτητα των μορφών .

² « Το να είσαι άνθρωπος σημαίνει να προσποιείσαι πως είσαι άνθρωπος - σημαίνει πως "δρας σαν" ένας άνθρωπος, ενώ κατά βάθος δεν είσαι ένας - το να είσαι άνθρωπος σημαίνει να αφηγείσαι την ανθρωπότητα. » (Witold Gombrowicz , σημειώσεις)

Το 'ανεπαίσθητο' είναι απογυμνωμένο από κυρίαρχα χαρακτηριστικά. Παρεισφρόντας απ' τις ρωγμές μεταξύ των πραγμάτων, είναι ικανό να εκκινεί το πέρασμα από τη μια τάξη στην άλλη, έτσι συλλαμβάνει και συλλαμβάνεται μέσα σε μια αδιάκοπη παρατήρηση κινήσεων. Η επιθυμία επενδύει μέσα στα όρια του αντιληπτού κι έτσι κατασκευάζονται τα γίγνεσθαι και οι κόσμοι.

Πρόκειται για τον κόσμο των ταχυτήτων και βραδυτήτων, χωρίς μορφή, χωρίς υποκείμενο, χωρίς πρόσωπο. Τίποτε άλλο παρά μόνο το ζικ-ζακ μιας γραμμής. Μια ολόκληρη ριζωματική εργασία της αντίληψης, η στιγμή όπου η επιθυμία και η αντίληψη συμφύρονται.

(Deleuze & Guattari, 2017 [1980] : 347)

Το
Βλέμμα

σε αυτό το σημείο
εστιάζει στις
διεργασίες
γίνεσθαι
και ταυτόχρονα
στις διεργασίες

της γραφής,

ένα εργαλείο σκέψης

πάνω

στη γραφή της

σχεδιαστικής

οριοθέτησης.

Γίνεται μια προσπάθεια
να γίνει αντιληπτό
πώς
οι εντάσεις και οι
κινήσεις των γίγνεσθαι μιας
γραφής ή μιας γλώσσας
μπορούν να
επεκτείνουν
τα όρια των
σωμάτων.

Η γλώσσα δεν αφορά σίγουρα ένα σταθερό σύστημα. Οι όροι της δεν έχουν σταθερό νόημα, καθώς κάθε εκφώνησή τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την πραγμάτωσή τους. **Η γλώσσα επομένως, λειτουργεί με συνιστώσες σε σχέση με παραλλαγές.**

Ο Deleuze εντοπίζει τη δυναμική της γλώσσας στην ιδιότητά της να ενεργοποιεί παραλλαγές, να κατέχει προαιρετικούς κανόνες που αλλάζουν αδιάκοπα μαζί με τις παραλλαγές της. Όπως αναφέρει στο *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια: Χίλια πλατώματα*: «μια ουδέτερη γλώσσα, μυστική, χωρίς σταθερές, ολόκληρη σε πλάγιο λόγο, όπου το σύνθεσάιζερ και το όργανο μιλούν όσο και η φωνή, ενώ η φωνή παίζει όσο και το όργανο.» (Deleuze & Guattari, 2017: 125) Ονομάζει αυτόν τον πλάγιο λόγο που συνεχώς παραλλάσσεται τραύλισμα και συνεχίζει λέγοντας πως δημιουργείται από μια παραγωγή ταχυτήτων και διαστημάτων.

Οι Deleuze & Guattari ξεχωρίζουν δυο αντιμετωπίσεις της γλώσσας. Η μια πλάθει τη **μείζονα γλώσσα** που ορίζεται από την **εξουσία των σταθερών** και η άλλη την **ελάσσονα γλώσσα** που ορίζεται από την **ισχύ της παραλλαγής**. Η γλώσσα ενώ ενέχει ένα μείγμα εγγενών και μεικτών παραλλαγών, δημιουργεί από τις παραλλαγές της τις σταθερές σχέσεις της. Πρόκειται για ένα παιχνίδι των μεταβλητών οι οποίες πραγματοποιούν επαναλήψεις σχέσεων και έτσι αντιτίθεται στη συνεχή παραλλαγή. Ουσιαστικά, οι ελάσσονες γλώσσες υπάρχουν μόνο σε σχέση με τις μείζονες, καθώς παίρνουν τη μείζονα γλώσσα και τη χρησιμοποιούν χαράζοντας χαρακτηριστικά και ξένες γλώσσες μέσα σ' αυτήν. Οι συγγραφείς της ελάσσονος γλώσσας καταφέρνουν να μετατοπίζουν τα όρια της μείζονος γλώσσας, χρησιμοποιώντας την ελάσσονα γλώσσα ώστε να το καταφέρουν.

Εντός της ελάσσονος γλώσσας υπάρχουν πάντοτε ξένες γλώσσες αξεδιάλυτα συνδεδεμένες μαζί της. Η τραυλή γλώσσα, δηλαδή, δεν αφορά σε ένα συντακτικό που ελέγχει τις ισορροπίες, αλλά σε ένα συντακτικό που βρίσκεται σε διαδικασία γίνεσθαι¹. Αποτελεί ένα σύστημα σε αδιάκοπη ανισορροπία και διακλάδωση, όπου κάθε όρος μέσω μιας σειράς περνάει μέσα από μια ζώνη αδιάκοπης διακύμανσης.

Τότε η γλώσσα από μόνη της ξεκινά να δονείται, να τραυλίζει, όμως χωρίς να γίνεται συγκεχυμένη με τον λόγο ή την ομιλία, ο οποίος ποτέ δεν αναλαμβάνει παραπάνω από μια μεταβλητή θέση ανάμεσα σε άλλες, ή ποτέ δεν κινείται σε παραπάνω από μια κατεύθυνση. Ο λόγος αναμειγνύεται με τη γλώσσα όταν θέτει σε ενέργεια αυτές τις δυνάμεις της δόνησης, της διακύμανσης και των διαμορφώσεων. Τότε αυτός αποτελεί μια διακλαδωμένη διακύμανση της γλώσσας. Μια γλώσσα, ξένα μέσα στη γλώσσα.

Συνεπώς, ο Κάφκα έχει πολλούς λόγους να εγκαταλείψει ένα κείμενο, είτε επειδή είναι σύντομο, είτε επειδή είναι διεξοδικό: αλλά τα κριτήρια του Κάφκα είναι εξ' ολοκλήρου νεόκοπα, και ισχύουν μόνο για τον ίδιο, με μεταβάσεις από ένα κείμενο στο άλλο, επενδύσεις, ανταλλαγές κ.λπ. , ώστε να συσταθεί ένα ρίζωμα²; μια φωλιά, ένας χάρτης μετασχηματισμών. Εκεί κάθε αποτυχία είναι αριστούργημα, ένας βλαστός μέσα στο ρίζωμα. (Deleuze & Guattari, 1998 [1975] : 117)

---

¹ Ο Henry Miller αποκαλούσε κύηση αυτό που ο Deleuze αποκαλεί γίνεσθαι της γραφής. Το γράψιμο για τον Miller δεν είναι ο κόπος του να βάλεις τη μια λέξη δίπλα στην άλλη, γιατί κανένας ποτέ δεν έγραψε αυτό ακριβώς που ήθελε να πει. Το γράψιμο είναι το σκάψιμο των θεμελίων, τα προκαταρκτικά που γίνονται σιωπηλά και ανάκουστα σε διάφορες ταχύτητες, σε εγρήγορση ή όχι. Όλη η δυνητικότητα που υπάρχει στη δημιουργία που δε σταματά ποτέ, γιατί είτε γράφει είτε δεν γράφει είναι σε μια ροή. Χωρίς διαστάσεις, χωρίς μορφή, χωρίς χρόνο.

² Το ρίζωμα αφορά μια διαδικασία-μορφή με ανοικτές συνδέσεις και απροσδιόριστα χαρακτηριστικά. Σε αντίθεση με τα δέντρα και τις ριζες τους, το ρίζωμα συνδέει οποιοδήποτε στοιχείο με ένα άλλο. Ριζωματικός χάρτης επιθυμιών και διαδικασιών και όχι αποτύπωση κάποιας δομής.

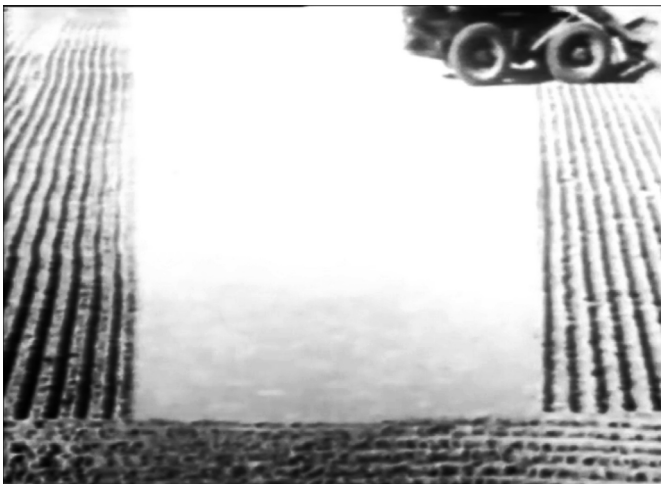
Η ξένη γλώσσα δεν έχει ορθότητα, υποβιβάζει την κυρίαρχη σημασία της, πρέπει να ξεπεράσει τα όριά της, να πορεύεται προς τα ακρότατα σύνορά της, ώστε να αντικρίσει τη σιωπή και να εξαντληθεί άλλη μια φορά, να καταστραφεί. Μέσα της, μεταβλητές καταστάσεις φτάνουν στα άκρα των γραμμών και ύστερα δονούμενες συνεχίζουν σε άλλες γραμμές. Το συντακτικό της αποτελείται από καμπύλες, δακτυλίους, τόξα και παρεκκλίσεις αυτής της δυναμικής γραμμής, καθώς περνούν από σημεία διαζεύξεων και συνδέσεων. Οπότε με αυτήν την έννοια, το συντακτικό είναι αδιαχώριστο από κάποιο τέλος. Τείνει προς ένα όριο. «Όταν η γλώσσα είναι τόσο τεταμένη ώστε αρχίζει να τραυλίζει, ή να μουρμουρίζει ή να ψευδίζει...η γλώσσα στην ολότητά της φτάνει στο όριο όπου θέτει το εξωτερικό της και αντιμετωπίζει τη σιωπή.» (Deleuze, 1997 [1993]: 111). Αυτό το όριο δεν είναι ούτε συντακτικό ούτε γραμματικό, αλλά πρόκειται για ανάσες-λέξεις που έχουν απορροφήσει όλες τις προηγούμενες διακυμάνσεις και παρουσιάζουν μια ακατέργαστη μορφή σαν άναρθρες λέξεις, αποτελούν μονάδες μιας ενιαίας ανάσας. Ο Deleuze παρομοιάζει αυτά τα σημεία όπου γίνεται η μετάβαση από το τραύλισμα στο όριο, σαν το μπαμ το οποίο διαδέχεται η συντριβή για να ανασυνταχθούν σε νέα κατεύθυνση.

Η αντίληψη της πραγματικότητας μέσα από την προϋπόθεση της διαφοράς προκαλεί την ανάδυση της ετερογένειας, ενώ το πάθημα και το γίγνεσθαι, αφορούν εμπειρίες παρεισφρύσεων νέων εντάσεων και ποιοτήτων που οδηγούν στη μετατροπή των ορίων ενός σώματος. Η εντατικοποίηση της σχέσης ενός σώματος με άλλα, ενισχύει όλο και περισσότερες συνυπάρξεις ετεροτήτων. Η γραφή αφορά ταυτόχρονα ένα εργαλείο για την απόδοση της συνύπαρξης ετεροτήτων και μια διαδικασία ανεπαίσθητης συγκίνησης σωμάτων.

κοιτάζοντας μέσα από

η επιθυμία ως

Η επιθυμία των σωμάτων για το χειρισμό των τρόπων ύπαρξής τους, διαμορφώνει τις κινήσεις και τους χειρισμούς τους. Όμως, η μη πλήρης επίγνωση του ασυνείδητου, ο έλεγχος και οι παρεισφρήσεις της κυρίαρχης γλώσσας πάνω στα σώματα και το ασυνείδητό τους, δεν επιτρέπουν την ανοιχτή ανάδυση της επιθυμίας, της κυρίαρχης δύναμης της ζωής. Οι Deleuze & Guattari τονίζουν πως οι γραμμές σύνθεσης της ζωής μας είναι πάντοτε πιο ελεύθερες και σύνθετες από τις ταξινομήσεις στις οποίες η κοινωνία επιθυμεί να τις υποβάλλει. Έτσι, δίνουν έμφαση στη σημασία της παραγωγής της επιθυμίας για νέες ποιότητες, χώρους και χρόνους.

την επιθυμία

ο διαμορφωτής της οριοθέτησης

Η επιθυμία ανασυντάσσει τα όρια σύμφωνα με τις ροές και τις τομές της ενέργειας που επιθυμούνται από το εκάστοτε σώμα, συλλογικό ή ατομικό, τεχνητό ή φυσικό. Σε αυτήν την ενότητα οπότε, γίνεται τόσο μια προσπάθεια παρατήρησης των παρεισφρήσεων μεταξύ διαφορετικών ισχυουσών τάξεων, όσο και των τρόπων πραγματοποίησης των επιθυμητών παραγωγών μέσα από τις διεργασίες ανασύστασης των ορίων των τάξεων. Με αυτόν τον τρόπο, επιχειρείται η μετακίνηση της αντίληψης πάνω στο όριο, από μια ισχυρή ζώνη προστασίας σε μια που αναδεικνύει το όριο ως ένα δυναμικό κατώφλι προσέγγισης της επιθυμίας στο πραγματικό.

σχιζοανάλυση /

Η σχιζοανάλυση προσπαθεί να απελευθερώσει
το βλέμμα της επιθυμίας από τις κυρίαρχες παρωπίδες

Η θέση της σχιζοανάλυσης είναι απλή: η επιθυμία είναι μηχανή, σύνθεση μηχανών, μηχανική διευθέτηση - επιθυμητικές μηχανές. Η επιθυμία είναι της τάξεως της παραγωγής, κάθε παραγωγή είναι επιθυμητική και ταυτόχρονα κοινωνική. (Deleuze & Guattari, 2016 [1970] : 339)

Οι Deleuze & Guattari υποστηρίζουν πως υπάρχει μόνο η επιθυμία και το πραγματικό. Η επιθυμία αποτελεί την κατεξοχήν δημιουργική δύναμη που παράγει το πραγματικό υπερχειλίζοντας κάθε όριο. Τόσο σε γνωστικό επίπεδο, καθώς η απελευθέρωσή της επενδύεται σε διάφορα σώματα που μας περιβάλλουν και έτσι διαμορφώνει αισθητηριακές εντυπώσεις και πεποιθήσεις, όσο και σε πραγματιστικό επίπεδο, εφόσον σχηματίζει τον υλικό κόσμο.¹

Οι επιθυμητικές μηχανές παράγουν συνεχώς επιθυμίες και έχουν ως όριό τους το σώμα. Η δυνητικότητα² της επιθυμίας μπορεί να διαπεράσει κάθε στρώμα, ενώ μια ατομικότητα ή μια συλλογικότητα χρησιμοποιεί διαφορετικά εργαλεία για την εκάστοτε επιθυμία. Διαμελίζοντας το Εγώ, οι Deleuze & Guattari, εντοπίζουν εντός μηχανών, δυναμικές ροές και τομές οι οποίες είτε συνδέουν, είτε διαπερνούν, είτε διακόπτουν διάφορες πτυχές των στρωμάτων της πραγματικότητας. Με αυτόν τον τρόπο, προτείνουν μια κοινωνικοπολιτική επανάσταση με φορέα την υποκειμενικότητα³, η οποία ως πολεμική μηχανή θα μετατίθεται μέσα στις παγκόσμιες παραγωγικές δυνάμεις και παράλληλα στα μοριακά επίπεδα ευαισθησίας, νοημοσύνης και επιθυμίας. Μια τέτοια μοριακή επανάσταση⁴ θα τροφοδοτείται συνεχώς και διαπερνώντας με την τροχιά της κάθε κεφαλαιοκρατικό σύστημα και τις παραγωγές των μηχανισμών του, όπως τα σύμβολα, τις σταθερές

---

¹ Όσον αφορά τη σκέψη των Deleuze & Guattari για τον πραγματικό παράγοντα στην επιθυμητική παραγωγή, πιστεύουν πως το **πραγματικό** είναι αυτό που **αυτοδημιουργείται**, επομένως είναι ενεργό μέσα στο ασυνείδητο. Ενώ το **δυνητικό** εισάγεται και οπότε είναι το **αδρανές** ή "νεκρό" στοιχείο του ασυνείδητου.

² Η έννοια του δυνητικού αποτελεί έννοια στρατηγικής σημασίας στη φιλοσοφία των Γάλλων στοχαστών. Με αυτήν την έννοια αναφέρονται σε δομές εντατικών διαδικασιών. Έτσι δίνεται έμφαση στις διαδικασίες και στις πολλαπλότητες, θεωρούμενες ως αντικείμενα τα οποία αλληλοπλέκονται σε ένα συνεχές, σύμφωνα με τις συνθήκες που καθορίζουν τη ρέουσα σύνθεσή τους. Η **δυνητικότητα** (virtuality) δεν αφορά κάτι αναγκαίο ή πιθανό, αλλά αποτελεί ασυμπτωτικό όριο για τις τροχιές που προκύπτουν σε ένα σώμα. Ενώ οι **ελκυστές** (attractors), αποτελούν στοιχεία που καθορίζουν μακροπρόθεσμες τάσεις του σώματος και δεν πραγματοποιούνται ποτέ. Όμως, κάθε σώμα αποκρύπτει τις διαδικασίες που το παρήγαγαν και οπότε το δυνητικό από το οποίο αναδύθηκε.

³ Για τους Deleuze & Guattari η υποκειμενικότητα αφορά ένα σύμπλεγμα συνιστωσών, όπως αναφέρει ο Guattari: «Το σύνολο των συνθηκών οι οποίες αποδίδουν ως πιθανή την ανάδυση της ατομικότητας και/ ή τις συλλογικές περιπτώσεις ως αυτο-αναφορικά υπαρξιακά εδάφη, είτε παρακείμενα ή σε μια οριοθετημένη σχέση, με μια ετερότητα η οποία είναι η ίδια υποκειμενική.» (Guattari: 1995 [1992]: 8)

⁴ Τον όρο "μοριακή επανάσταση" εισήγαγε αρχικά ο Ιταλός πολιτικός και φιλόσοφος Antonio Gramsci. Ο Gramsci μιλούσε για μια διαδικασία μοριακής παθητικής επανάστασης, δηλαδή για μια διαδικασία με αργά βήματα κατά την οποία οι κοινωνικές ομάδες ενσωματώνονται μέσω μιας δοσμένης πολιτικής τάξης, αφού συσπειρωθούν ως άτομα (ή μικρές ομάδες), στην εγκαθιδρυμένη τάξη. (Martin, 2001 : 73 - 74)

λογικές και τους ρόλους που κατασκευάζει, θα απελευθερώνει την επιθυμητική ένταση σε ένα πεδίο με ανοικτές συνδέσεις. Ένα πεδίο στο οποίο η επιθυμία αναζητά τη σύνδεση με τη διαφορά.

Στη σκέψη τους, το γραμμομοριακό και το μοριακό αποτελούν μορφές κατάτμησης με διαφορετική φύση και σχέσεις. Αυτές οι κατατμήσεις διασχίζουν κάθε κοινωνία και κάθε άτομο. Το συλλογικό και το προσωπολογικό ασυνείδητο εμφανίζονται αξεδιάλυτα συνδεδεμένα μέσα σε ένα σώμα, μέσα σε παραγωγικές μηχανές με εναλλαγές και υπερθέσεις κλίμακας. Συνυπάρχουν, διαπερνούν το ένα το άλλο. Ο Guattari εισήγαγε τον όρο της σχιζοανάλυσης¹, ώστε να δώσει μια άλλη διάσταση στην αντίληψη της σύνδεσης της υποκειμενικότητας με το πραγματικό. Περιγράφουν τη σχιζοανάλυση ως μια υλιστική ψυχιατρική, η οποία έναντι στην παραδοσιακή ψυχανάλυση της πρωτοκαθεδρίας της ψυχής και του Εγώ, διακηρύττει την πρωταρχικότητα των σχίσεων, των απρόσωπων και κινητών δηλαδή τμημάτων του ασυνείδητου. Στη σχιζοανάλυση η θέση του ασυνείδητου δεν κατέχει κάποια κεντρική θέση, καθώς το ασυνείδητο είναι κάτι που παράγεται και όχι κάτι που να βρεθεί. Παράγεται συνεχώς μέσα από διαδικασίες, οι οποίες το συσχετίζουν σε υπερθέσεις επιπέδων αντίληψης, καθώς και μέσα στις ποικίλες χαρτογραφίες που βρίσκονται σε δράση εντός της πραγματικότητας, συλλογικής και ατομικής.

---

¹ Οι συνιστώσες που εντοπίζουν οι Γάλλοι φιλόσοφοι και οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο της Πραγματολογίας ή της Σχιζοανάλυσης, είναι οι εξής: Η γενετική που δείχνει πως η μορφή έκφρασης πάνω σε ένα γλωσσικό στρώμα, επικαλείται πάντα πολλά συνδυασμένα καθεστώτα, δηλαδή πως κάθε σημειωτική είναι συγκεκριμένα μικτή. Η **μετασχηματιστική** η οποία δείχνει πως κάθε αφηρημένο καθεστώς μπορεί να μεταφραστεί σε ένα άλλο, να μετασχηματιστεί, και να δημιουργηθεί βάσει άλλων. Η **διαγραμματική** η οποία χρησιμοποιεί καθεστώτα σημείων ή τις μορφές έκφρασης για να εξαγάγει σημεία-σωματίδια που δεν είναι πλέον μορφοποιημένα, αλλά χρησιμοποιούν μη μορφοποιημένα χαρακτηριστικά. Εδώ έχοντας το απόγειο της αφαίρεσης όλα συμβαίνουν, καθώς εδώ η αφαίρεση γίνεται πραγματική. Και τέλος η **μηχανική**, η οποία δείχνει πως οι αφηρημένες μηχανές πραγματώνονται εντός συγκεκριμένων διαρρυθμίσεων, που δίνουν ακριβώς μια διακριτή μορφή στα χαρακτηριστικά έκφρασης, αλλά και στα χαρακτηριστικά περιεχομένου. (Deleuze & Guattari, 2017[1980]: 184)

Όπως σημειώνει και η Holland (1999 : 99), «Ο σκοπός της σχιζοανάλυσης είναι να διαγράψει συνολικά τις διάφορες δοξασίες από το ασυνείδητο.» Δοξασίες που πλάθει η αναπαράσταση με την ποικιλία των μορφών της, συμπεριλαμβάνοντας το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, το Εγώ, τους Θρησκευτικούς και εθνικιστικούς φανατισμούς, τον πατριωτισμό, το χρέος στο κεφάλαιο κ.ο.κ.. Η σχιζοανάλυση προσπαθεί να φτιάξει πυρήνες δυνητικών διακριτών για να τις πραγματοποιήσει. Τις διασκορπίζει, αναθέτοντας σε αυτές ένα διαγραμματισμό, καθιστώντας τους εαυτούς τους λειτουργικούς μέσα σε τροποποιημένες, πιο ανοιχτές συσσωρεύσεις. Η σχιζοανάλυση δεν αποτελεί κάποιο πρόταγμα για την εύρεση κάποιου μοντέλου έναντι ενός άλλου. Αντί να κινείται προς τη κατεύθυνση μιας μείωσης μοντελοποιήσεων που απλοποιούν το πολύπλοκο, η σχιζοανάλυση θα δουλεύει προς την αύξηση της πολυπλοκότητάς του, το διαδικαστικό της εμπλουτισμό, προς την πυκνότητα της δυνητικής γραμμής όσον αφορά στη διακλάδωση και τη διαφοροποίηση, εν συντομία, προς την οντολογική της ανομοιογένεια.

Η ισχύς της επιθυμίας

Για τους Γάλλους φιλόσοφους η επιθυμητική μηχανή παρουσιάζει μια αδιάκοπη δυναμικότητα. Μέσω των αλληλεπιδράσεων της με άλλες παραγωγές, πλάθεται και αναδιατάσσεται. Η φύση της, της δίνει μια ισχύ που ξεπερνά και διαπερνά το σώμα και της δίνει μια πρωταρχική θέση. Ξεπερνά την αντίληψη, αλλά και το νόημα. Για τους φιλοσόφους η ισχύς της επιθυμίας είναι μια εξουσία που δεν κατέχεται από προϋπάρχοντα όντα, αλλά παράγεται συνεχώς από τις ροές της επιθυμίας και τις διαδικασίες γίνεσθαι. Έτσι ορίζεται για αυτούς η εξουσία, ως η δύναμη της ζωής. Μια διαδικασία σύνδεσης η οποία εξελίσσεται εντός της καθημερινότητας, και η οποία είτε συγκρούεται με άλλες δυνάμεις, είτε αναμειγνύεται με άλλες. « Πέραν της σκέψης του κόσμου ως μια συλλογή όντων που έπειτα έχουν επιθυμίες...», Ο Deleuze επιμένει πως «... η ζωή ξεκινά από τις ροές του γίνεσθαι ή της επιθυμίας, που έπειτα παράγουν σχετικά μεταξύ τους σημεία σταθερότητας». (Colebrook, 2002: 66)

Για τους Deleuze & Guattari η επιθυμία πλάθει σημεία σταθερότητας για να ενισχύεται. Η εξουσία μπορεί επίσης να τιθασεύει τις επιθυμίες των άλλων και τις ικανότητές τους. Αντιμέτωπη με την ισχύ των εκάστοτε συνιστωσών, έρχεται κάθε άσκηση εξουσίας της μείζονος γλώσσας. Ο Michel Foucault¹ ήταν ο πρώτος στοχαστής που κατέδειξε πως η εξουσία δεν συνίσταται από άτομα ή ομάδες.

---

¹ Η πρακτική της εξουσίας για τον Foucault βρίσκεται παντού. Δεν αποτελεί κάποιο ίδρυμα ούτε κάποια δομή ή ιδιοκτησία. Η εξουσία είναι μια περίπλοκη στρατηγική κατάσταση σε μια συγκεκριμένη κοινωνία. «Η εξουσία δεν είναι καταναγκαστική, απαγορευτική, αρνητική ή εξουσία αποκλεισμού (παρόλο που μπορεί να είναι όλα αυτά τα πράγματα) : είναι και θετική : Πρέπει να εξαλείψουμε μια για πάντα την περιγραφή της εξουσίας με αρνητικούς όρους : αποκλείει, καταπιέζει, ελέγχει, αποσπά, μεταμφιέζει, κρύβει. Στην πραγματικότητα η εξουσία παράγει : παράγει πραγματικότητα. Παράγει τομείς αντικειμένων και τελετουργίες αλήθειας. Το άτομο και η γνώση που μπορεί να κατακτήσει, ανήκουν σε αυτήν την παραγωγή.» (Foucault, 1975:194)

Το έργο του Michel Foucault, συνιστά μια ραγδαία μετατόπιση από παλιότερα μοντέλα αντίληψης της εξουσίας και δεν μπορεί να ενταχθεί εύκολα σε προηγούμενες ιδέες, καθώς ήταν αυτός που κατέδειξε πως η εξουσία δεν είναι κεντραρισμένη, αλλά διασκορπισμένη. Δεν κατέχεται αλλά θεσπίζεται. Είναι παρεκβατική και όχι καταναγκαστική. Συνιστά τους συντελεστές της και δεν συνίσταται από αυτούς (Gaventa , 2003: 1)

Αυτή η οπτική μπορεί να μας επιτρέψει να αντιληφθούμε την εξουσία ως μια μεταμορφωτική ικανότητα. Οι μείζονες γλώσσες ή τάξεις γίνονται επομένως αντιληπτές ως συντελεστές που εξασκούν μια περιοριστική και κλειστή μεταμορφωτική πρακτική, μια αρνητική έκφραση της εξουσίας που κατευθύνει βίαια τις συνιστώσες των εκάστοτε υποκειμενικοτήτων. Αυτές οι γλώσσες ή λογοτεχνίες προσπαθούν να ελέγχουν τις επιθυμητικές μηχανές κι έτσι καταφέρνουν μέχρι κάποιο βαθμό να εξουδετερώσουν κάθε δημιουργική επιθυμία και να τη μετατρέπουν σε αμυντική ή μιμητική. Για τους Γάλλους στοχαστές η έκφραση της επιθυμίας είναι δημιουργική και όχι αμυντική.

Ιδιαίτερη σημασία αποτελεί το γεγονός πως η επιθυμία είναι εμμενής στην καθημερινότητα και δεν περιορίζεται στον ανθρώπινο κόσμο. Η επιθυμία ενός φυτού για ηλιακό φως και νερό, ή ενός πουλιού για μια φωλιά, δεν είναι διαφορετικής φύσης απ' ό,τι ενός ανθρώπου για μια αξιοπρεπή κατοικία. Η επιθυμία είναι μια διαδικασία σύνδεσης και δεν προσχηματίζεται από υποκείμενα που τους εκλείπει ένα προσχηματισμένο αντικείμενο. Έτσι, μπορούμε να αντιληφθούμε πως οι οργανισμοί δεν υπόκεινται σε πρακτικές εξουσίας, αλλά παράγονται από επιθυμίες δηλαδή δυνάμεις. Όταν η επιθυμία κωδικοποιηθεί θα δημιουργηθούν οργανισμοί, πράγματα, οριοθετήσεις και συναρμογές.

Για τους Deleuze & Guattari, το πρόβλημα με τις συνήθειες, τους νόμους και τα αξιώματα (όπως το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα της ψυχανάλυσης) δεν είναι το γεγονός πως τα κατέχουμε, αλλά το ότι τους επιτρέπουμε να μας υπερβαίνουν, να εξυψώνονται ως ένα σύστημα συντεταγμένων το οποίο εξαντλεί τη ζωή και στιγμιαία βυθίζεται από κάτω της, λες και αυτές οι συνήθειες αποτελούν θεμέλια για την ίδια τη ζωή.
(Chris L. Smith, 2017: 43)

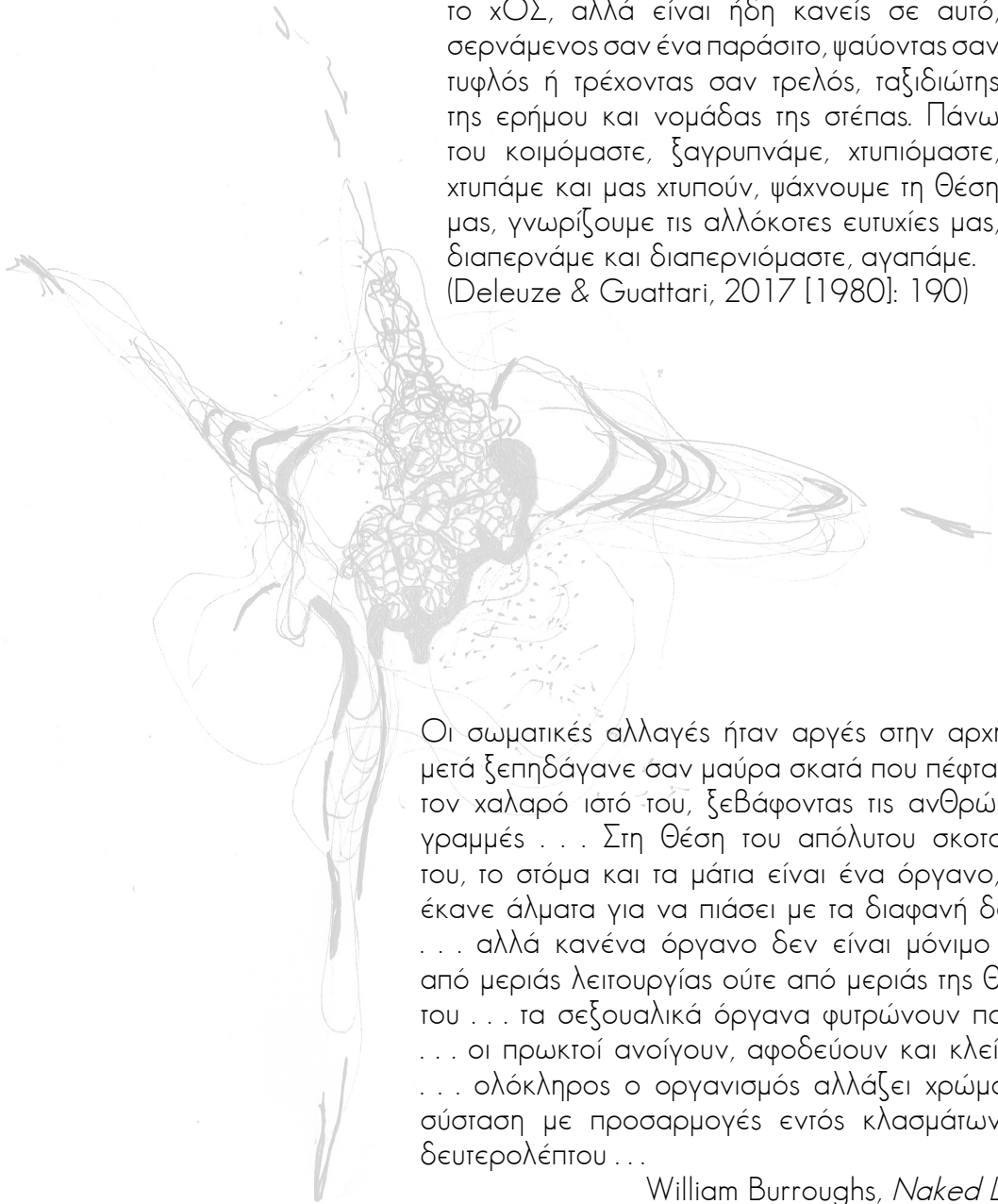
Η υποκειμενικότητα δεν παράγει τον εαυτό της μόνο μέσω των ψυχογενετικών σταδίων της σχιζοανάλυσης ή των "μαθημάτων" του ασυνειδήτου , αλλά επίσης στις μεγάλης κλίμακας συλλογικές μηχανές της γλώσσας και των μαζικών μέσων πληροφόρησης - τα οποία δεν μπορούν να εγγραφθούν ως ανθρώπινα.
(Guattari, 1995 [1992]: 9)

Το εμπόδιο λοιπόν στη σχέση επιθυμίας και της πραγματοποίησής της, έγκειται στον έλεγχο και τα αυστηρά όρια που τίθενται σε αυτήν, τα οποία δεν επιτρέπουν να φανεί η ξένη γλώσσα μέσα της, να συνδεθεί με μια ετερότητα. Αυτός ο έλεγχος παρεμβάλλεται από την ταξινόμηση που εκκινείται από τα κυρίαρχες ισχύουσες εκφράσεις επιθυμιών, γλώσσες οι οποίες λειτουργώντας με σταθερές, επιβάλλονται και αποτρέπουν την έκφραση διαφορετικών νοηματοδοτήσεων από αυτές που ορίζουν. Το ζήτημα της σχιζοανάλυσης είναι οι επιθυμίες να βγουν από τις σημαίνουσες αλυσίδες αυτής της γλώσσας, αναζητώντας νέα εκφραστικά μέσα και κατασκευάζοντας μηχανές του ασυνειδήτου με παραλλαγές.

Όταν θα του έχεις φτιάξει ένα σώμα χωρίς όργανα, τότε θα τον έχεις απαλλάξει από όλες τις αυτόματες αντιδράσεις του και θα του έχεις αποδώσει την πραγματική του ελευθερία.
(Antonin Artaud, 1976:571)

Το σώμα (xOΣ) ως το όριο των επιθυμητικών μηχανών

Το χωρίς Όργανα Σώμα [xOΣ], δεν το φτάνει κανείς, δεν μπορεί να το φτάσει, ασταμάτητα το προσεγγίζει, είναι ένα όριο. Λένε: τι είναι το xOΣ, αλλά είναι ήδη κανείς σε αυτό, σερνάμενος σαν ένα παράσιτο, ψαύοντας σαν τυφλός ή τρέχοντας σαν τρελός, ταξιδιώτης της ερήμου και νομάδας της στέπας. Πάνω του κοιμόμαστε, ξαγρυπνάμε, χτυπιόμαστε, χτυπάμε και μας χτυπούν, ψάχνουμε τη θέση μας, γνωρίζουμε τις αλλόκοτες ευτυχίες μας, διαπερνάμε και διαπερνιόμαστε, αγαπάμε. (Deleuze & Guattari, 2017 [1980]: 190)

Οι σωματικές αλλαγές ήταν αργές στην αρχή και μετά ξεπηδάγανε σαν μαύρα σκατά που πέφταν απ' τον χαλαρό ιστό του, ξεβάφοντας τις ανθρώπινες γραμμές . . . Στη θέση του απόλυτου σκοταδιού του, το στόμα και τα μάτια είναι ένα όργανο, που έκανε άλματα για να πιάσει με τα διαφανή δόντια . . . αλλά κανένα όργανο δεν είναι μόνιμο ούτε από μεριάς λειτουργίας ούτε από μεριάς της θέσης του . . . τα σεξουαλικά όργανα φυτρώνουν παντού . . . οι πρωκτοί ανοίγουν, αφοδεύουν και κλείνουν . . . ολόκληρος ο οργανισμός αλλάζει χρώμα και σύσταση με προσαρμογές εντός κλασμάτων του δευτερολέπτου . . .

William Burroughs, *Naked Lunch*

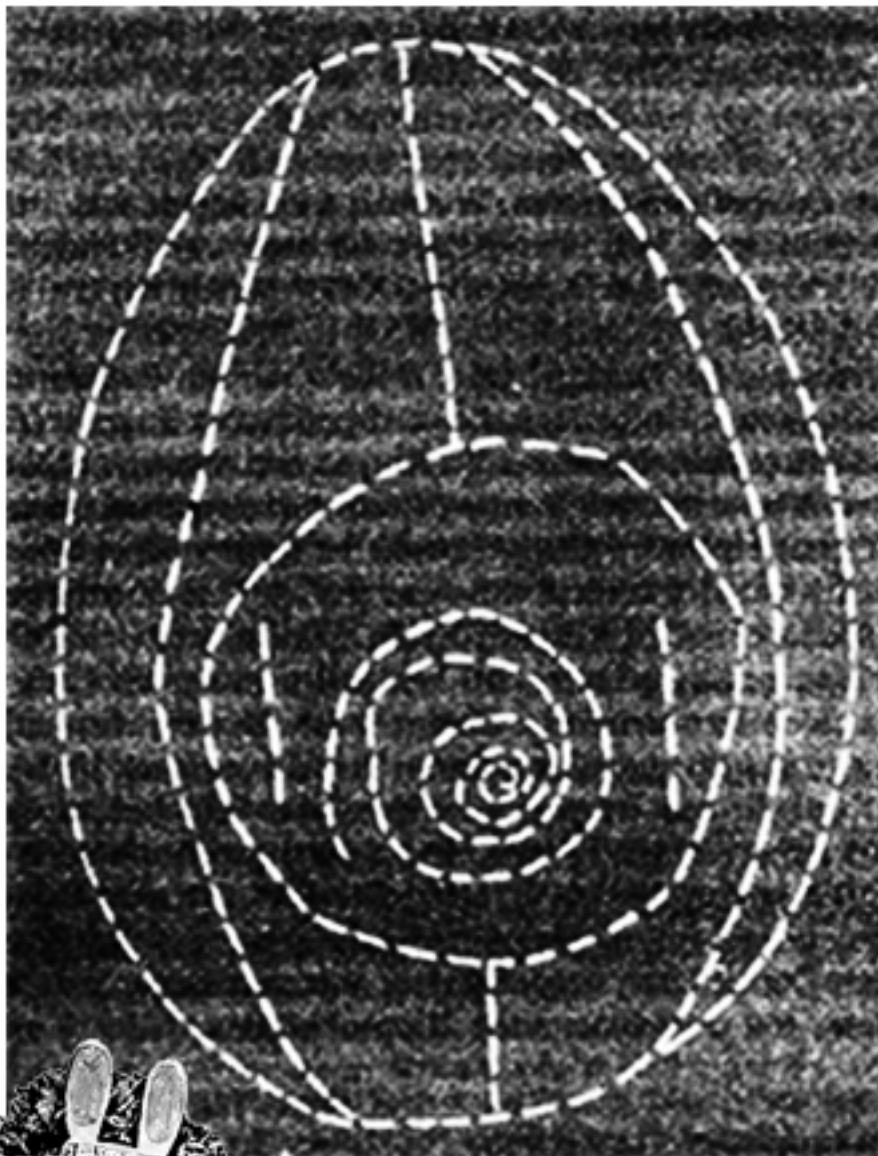
Με κυρίαρχο έδαφος για την απελευθέρωση του εαυτού, αλλά και της άρρηκτα με αυτό συνδεδεμένης πραγματικότητας το σώμα, ο Guattari αναφέρει στο τελευταίο του βιβλίο *Chaosorphy* πως προκειμένου το σώμα να απελευθερωθεί από την ξένη κυριαρχία, θα πρέπει να απελευθερώνει τις επιθυμίες του. Η τοποθέτησή του εντός μέσων ανατροπής, το αποσυνδέει από το επικοινωνιακό δίκτυο της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, του πατριαρχικού κράτους, της ρυθμισμένης σεξουαλικότητας και κάθε στερεότυπου ή δικτύου που κλέβει τα σώματα, ώστε να δημιουργεί συνεχώς αντιπαραθέσιμους οργανισμούς οι οποίοι θα του προσδώσουν παραπάνω ισχύ.¹

Για να μπορέσουμε να αντιληφθούμε την παραγωγή της επιθυμίας, χρειάζεται να καταλάβουμε πως το πεδίο εμμένειάς της είναι το σώμα χωρίς όργανα, έννοια την οποία δανειζονται οι Deleuze & Guattari από τον Antonin Artaud. Εκεί η επιθυμία ορίζεται ως διαδικασία παραγωγής, χωρίς αναφορά σε κανέναν φορέα πέρα από την ίδια. Όπως σημειώνει ο Διονύσης Καββαθάς (2017 : 114), «Οι επιθυμητικές μηχανές έχουν ως όριό τους το σώμα χωρίς όργανα (γεννιούνται μέσω της πρωταρχικής απώθησής του) και όχι τη φυσική φθορά.».

Το σώμα χωρίς όργανα προτείνει μια εναλλακτική στο οργανικό παράδειγμα του ολοκληρωμένου σώματος. Στη φιλοσοφία των Deleuze & Guattari απορρίπτεται το σώμα ως ανθρωποκεντρικό και προσεγγίζονται ηθικές ερωτήσεις που θέτουν δραστηριότητες των ανθρώπινων σωμάτων ως παραγωγοί συνιστωσών. Πιο συγκεκριμένα, το σώμα για τον Deleuze δεν αφορά ούτε κάποια έννοια, ούτε κάποιο συγκεκριμένο πλαίσιο, αλλά **αποτελεί διαμορφώσεις**. Μέσω της συνδιαμόρφωσης της φιλοσοφίας του με τον Guattari, προχωρούν στο να θεωρήσουν πως σώματα αποτελούν οποιαδήποτε σώματα στον κόσμο, **ανθρώπινα ή μη, έμβια ή μη**.

---

¹ «Έχουμε ξεκινήσει με το σώμα, το επαναστατικό σώμα, ως ένα μέρος όπου παράγονται ανατρεπτικές ενέργειες. Ένα μέρος όπου ειλικρινά κάθε είδος σκληρότητας και καταπίεσης έχουν διατηρηθεί. Συνδέοντας "πολιτικές" πρακτικές στην πραγματικότητα αυτού του σώματος και της λειτουργίας του, δουλεύοντας συλλογικά ώστε να βρεθούν μέσα προκειμένου να απελευθερωθεί το σώμα, έχουμε ήδη ξεκινήσει να δημιουργούμε μια νέα κοινωνική πραγματικότητα της οποίας το μέγιστο της έκτασης συνδυάζεται με το μέγιστο της αντίληψης. Θέλουμε να ανοίξουμε τα σώματά μας στα σώματα άλλων ανθρώπων, να αφήσουμε τις ενέργειές μας να κυλίσουν, να επιτρέψουμε στις επιθυμίες να ανακατευτούν, να συγχωνευτούν ώστε να μπορέσουμε όλοι να δώσουμε ελεύθερη κυριαρχία στις φαντασίες μας, στους εκστασιασμούς μας, ώστε να μπορέσουμε να ζήσουμε χωρίς ενοχή, ώστε να πράξουμε χωρίς ενοχή όλες τις απολαύσεις μας, είτε ατομικές είτε από κοινού με δύο ή περισσότερους ανθρώπους. Αν θέλουμε όλη αυτή την απόλαυση που απελπισμένα χρειαζόμαστε, αν δεν θέλουμε να βιώνουμε την καθημερινή μας πραγματικότητα ως ένα είδος μιας αργής οδύνης που ο καπιταλιστικός, γραφειοκρατικός πολιτισμός μας επιβάλλει ως μοντέλο ύπαρξης σε μας ως υπηκόους του. Και θέλουμε να αποκόψουμε από την ύπαρξή μας τον καρκινικό όγκο της ενοχής, ο οποίος είναι η πανάρχαια ρίζα της καταπίεσης.» (Guattari,,2009 [1973]), : 212 - 214)

Οι Deleuze & Guattari περιγράφουν το ΧΟs ως ένα μη διαφοροποιημένο και μη ιεραρχικό πεδίο το οποίο βρίσκεται πέραν του οπτικού κόσμου. Αναφέρονται συχνά στο παράδειγμα της φυλής Dogon για τους οποίους το αυγό αποτελεί ένα συμβολισμό του πεδίου στο οποίο βρίσκονται ήδη οι διαφοροποιητικές συνιστώσες των πραγμάτων.

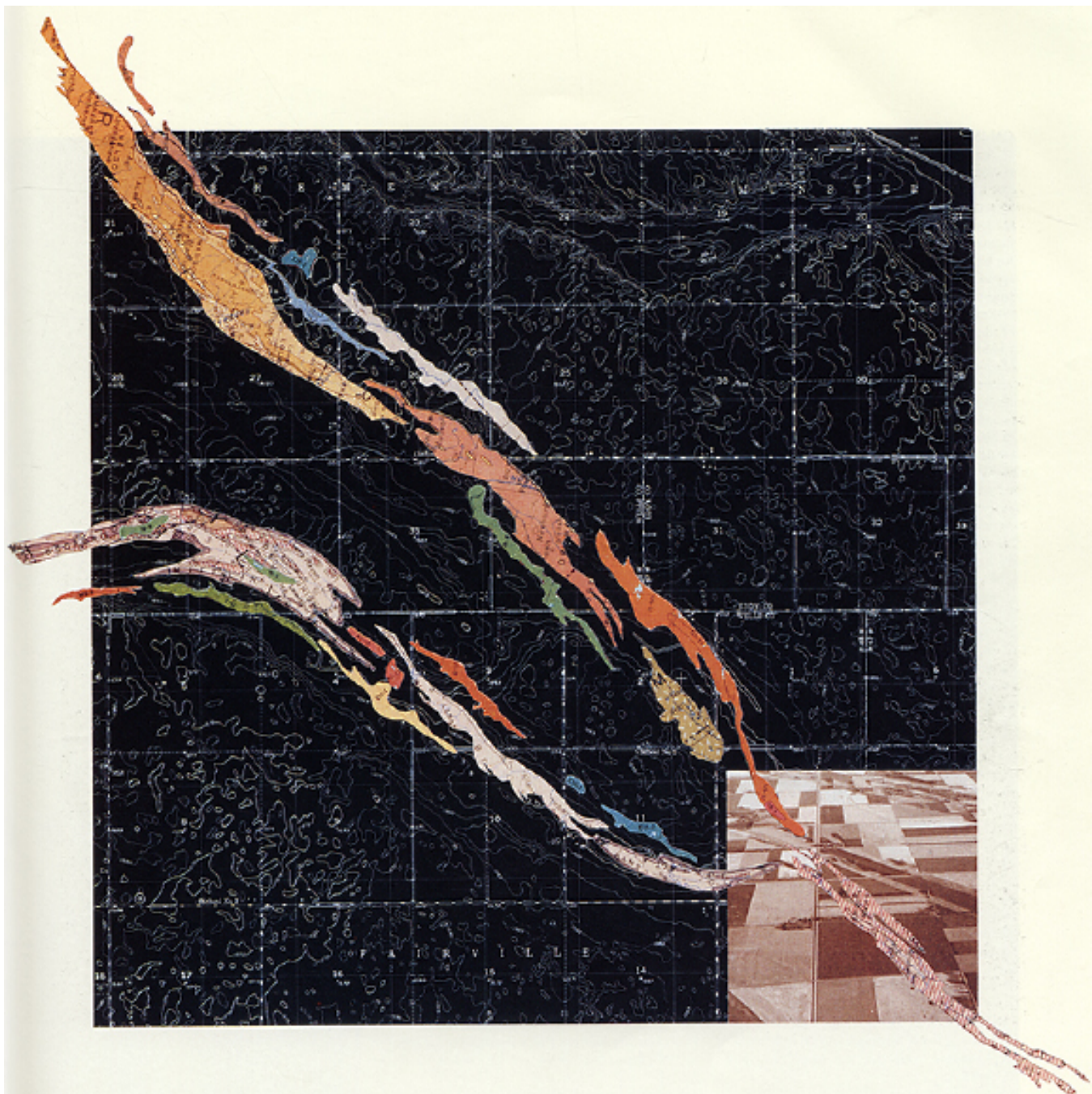
Ένα τέτοιο σώμα πολλαπλοτήτων είναι πάντα κάτι λιγότερο απ' ό τι ένας μοναδιαίος οργανισμός, δηλαδή ένα σώμα που παραμένοντας μη πλήρες είναι ικανό να μετατοπίζει τα όριά του, διατηρώντας μια σχέση πολλών οργάνων ή μια πολυπλοκότητα. Είναι ένα όλον το οποίο επιδρά στα μέρη που το δημιουργούν, εγκαθιδρύοντας ασυνάρτητες επικοινωνίες. Τα μέρη αυτά είναι συγκοινωνούντα δοχεία που συγκρατούν στοιχεία που τους αποδίδουν τη διαφορά, ώστε να την διατηρούν ακέραιη, και παράλληλα αλληλεπιδρούν μέσω εγκάρσιων ενοτήτων και πλάθουν το όλον. Μέσω της συνεχόμενης ταυτόχρονης κίνησης σε διαφορετικές ταχύτητες, εναλλάσσει το αφηρημένο - διαγραμματικό με την πραγματικότητα.

Λέω στο σώμα σήκω πάνω τώρα, και το αισθάνομαι να παλεύει, σαν κανένα ψοφάλογο που σωριάστηκε στο δρόμο . . . λέω στο κεφάλι, άφησέ το ήσυχο, ηρέμησε, σταματά να αναπνέει . . . δεν με αφορούν πια αυτοί οι καβγάδες . . . δεν θα πρέπει να με σκοτίζουν. Δεν χρειάζομαι τίποτα, ούτε για να προχωρήσω ούτε για να μείνω εδώ που είμαι, στ' αλήθεια είναι το ίδιο για μένα, θα πρέπει να φύγω από όλα αυτά, μακριά από το σώμα, μακριά από το κεφάλι, as τα βρουν μεταξύ τους, as πάψουν, δεν μπορώ, εγώ είμαι αυτός που θα πρέπει να πάψει.
(Anthony Kenny, 1979 : 12)

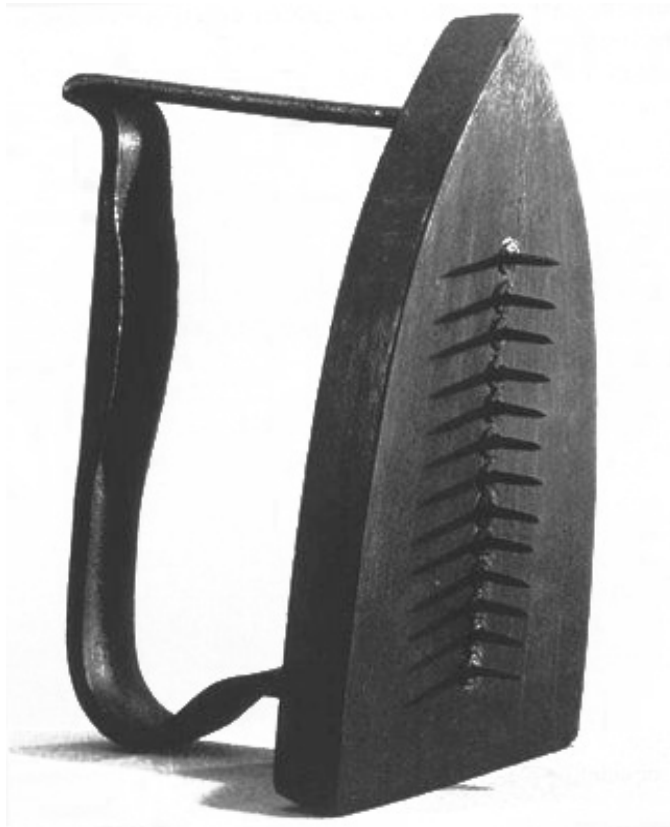
Μια τέτοια αφηρημένη κίνηση διασκορπισμού είναι η απεδαφικοποίηση¹, η οποία αφορά τον διασκορπισμό των εντάσεων και των υπερβάσεων που προϋπάρχουν των διαχωρισμών, των κωδικοποιήσεων και των ταξινομήσεων. Πρόκειται για μια κίνηση που μας συνδέει με το χάος. Αν η εδαφικοποίηση είναι η κωδικοποίηση και εύρεση μιας τάξης και η σύνδεση με το πραγματικό, η απεδαφικοποίηση είναι η αναζήτηση σύνδεσης με την αδιαμόρφωτη υλικότητα και τις ανώνυμες εντάσεις της γης και της πραγματικότητας. Η απεδαφικοποίηση είναι ακριβώς αυτή που χαρακτηρίζει μια λογοτεχνία ελάσσονα. Διαπράττει μια ρήξη με τις κυρίαρχες δυνάμεις καθώς οι κανόνες της δεν υπάγονται στα κυρίαρχα χαρακτηριστικά. Όπως αναφέρει ο Deleuze : « Η ελάσσονα λογοτεχνία δεν είναι η λογοτεχνία που γράφεται σε μία ελάσσονα γλώσσα, αλλά εκείνη που μία μειονότητα αναπτύσσει με μία μείζονα γλώσσα .». (Deleuze, 1975 : 29). Στο πλαίσιο αυτής της απεδαφικοποίησης, κάθε ατομική υπόθεση γίνεται άμεσα και συλλογική, εφόσον η παραγωγή μιας ελάσσονος γλώσσας καταδεικνύει πολλαπλές φωνές, την ετερογένεια. Επιτρέπει να φανεί το γεγονός πως αυτή η διαφορά έγκειται στην αναζήτηση της επιθυμητής σύνδεσης με κάτι.

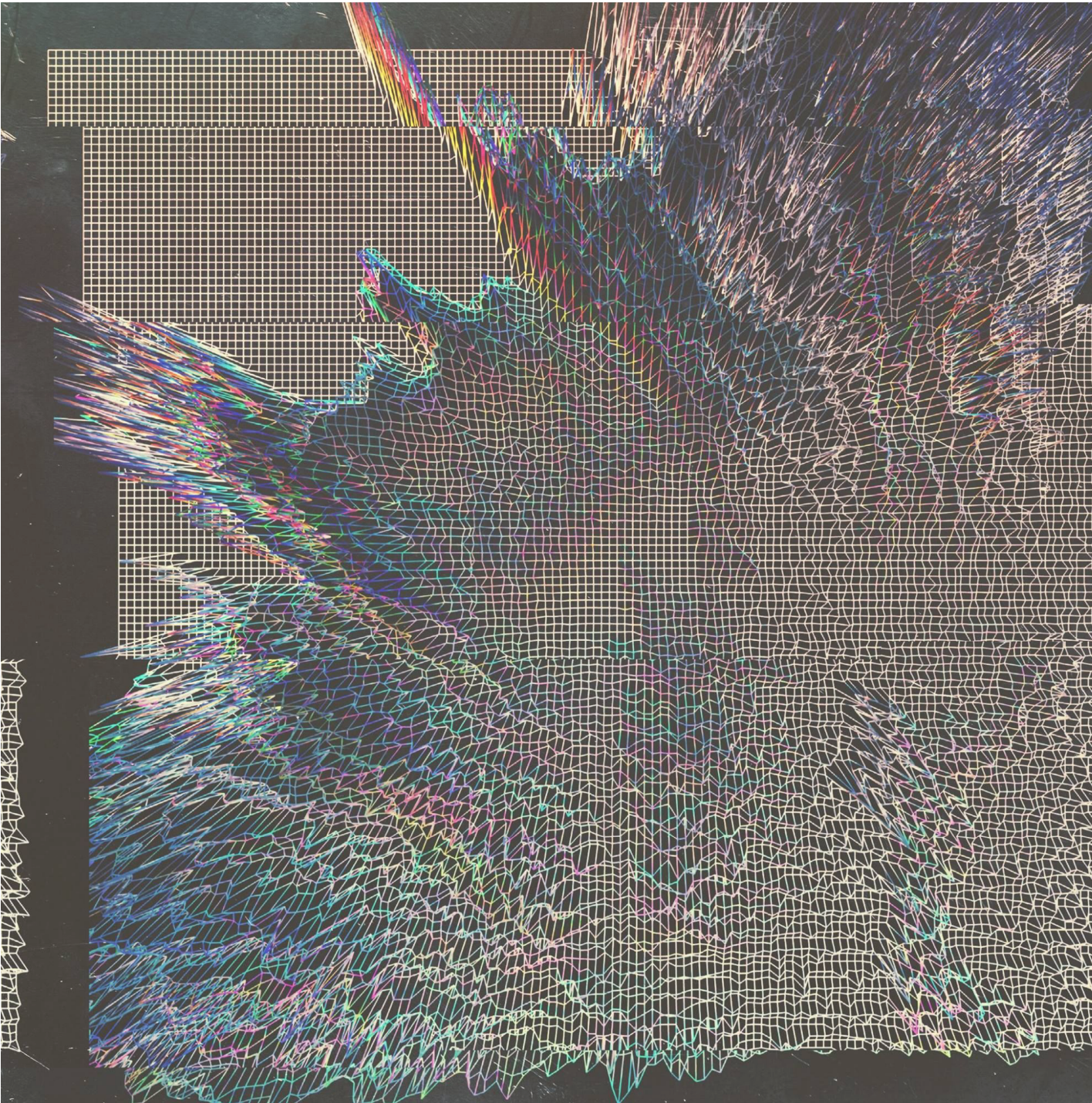
---

¹ Στο βιβλίο του *Machinic Unconscious*, ο Felix Guattari σημειώνει ότι η απεδαφικοποίηση σε όλες τις μορφές της προηγείται των στρωμάτων και των πεδίων . Οι αφηρημένες μηχανές που συντίθενται από τους “κρυστάλλους του πιθανού” όπως αναφέρει, αποτελούν μια μετασχηματιστική ύλη. Περιεργάζεται ένα άμορφο υλικό, το οποίο μετασχηματίζεται ανάλογα με τις συνδέσεις και τις συνθέσεις .

Προκειμένου να μορφοποιηθεί λοιπόν μια επιθυμία, οι Deleuze & Guattari συνεχίζουν λέγοντας πως θα ξεκινήσει να λειτουργεί κάποια μηχανή. Αυτές τις ονομάζουν επιθυμητικές μηχανές και ακόμα και οι βλάβες τους είναι λειτουργικές, καθώς παρεμβάλουν διαδικασίες που δημιουργούν συνδετικές ροές και σχίσεις. Δεν αποτελούν ανταλλακτικής αξίας αντικείμενα, αλλά υποκειμενοποιήσεις ανοιχτές σε περαιτέρω διασύνδεση. Αυτές οι μηχανές συγκροτούνται και σκορπίζονται, αποκτούν δεσμούς, διασπασμένα μορφώματα και εξαρτήματα, κωδικοποιούν και παράγουν σύνολα μαζί με τα μέρη. Λειτουργούν με τομές και ροές, σωματίδια και κύματα, συνδετικές ροές και μερικά αντικείμενα. Αυτό σημαίνει πως προκαλούν από απόσταση εγκάρσιες συνδέσεις, εγκλειστικές διαζεύξεις, πολύσημες συζεύξεις. Έτσι, μεταφέρουν την ατομικότητα σε μια γενικευμένη σχιζογένεση η οποία αποτελείται από στοιχεία ροές-σχίσεις.

Αναλυτικότερα, μια μηχανή είναι ταυτόχρονα επιθυμητική και η επιθυμία είναι μηχανοποιημένη. Δεν μπορούμε να μην παραδεχτούμε πως κάθε μηχανή παγιδεύει μέσα της ένα μέρος κωδικοποίησης κάποιας άλλης μηχανής κι έτσι αναπαράγεται. Αυτό που παράγει την επιθυμητική μηχανή όπως υποστηρίζουν οι Deleuze & Guattari, είναι τα **μερικά αντικείμενα του ασυνειδήτου**. Αυτά είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους και βρίσκονται συνεχώς σε μια κατάσταση διασποράς, που σημαίνει πως αναφέρονται συνεχώς σε κάποια άλλη επιθυμητική μηχανή. Επομένως, η έκφραση της επιθυμίας αφορά μια διαδικασία συνεχόμενου μπλεξίματος κωδικοποιήσεων . **Οι επιθυμητικές μηχανές δεν ενέχουν καμία έλλειψη, καθώς η επιθυμία και το αντικείμενό της είναι το ίδιο πράγμα.**¹ Συνθέτουν τον τρόπο παρουσίας τους στην πολλαπλότητα που μορφοποιούν, χωρίς ενοποίηση ή ολοκλήρωση, αλλά ανοιχτή σε συνδέσεις ενσωμάτωση. Αποζητώντας συνδέσεις με το έξω, συνθέτουν μέσω των μερών τους, των μηχανισμών τους, των κινητήρων και των προσκειμένων μηχανών τους, με τρεις τρόπους:

Είτε μέσω συνδέσεων μερικών αντικειμένων και ροών,
 είτε μέσω διαξεύσεων των μοναδικοτήτων και των αλυσίδων,
 είτε συνδέοντας εντάσεις και γίγνεσθαι.

Αυτές οι διεργασίες των επιθυμιών και των μηχανών τους, όντας ρευστές, οργανώνουν συνεχώς αναπάντεχες συνδέσεις. Επομένως πιέζουν σύμφωνα με τις περιστάσεις τα εκάστοτε όρια που συναντούν προκειμένου να πραγματώσουν το επιθυμητό. Η αφηρημένη μηχανή από την άλλη, αναλαμβάνει να συνδέσει αδιαμόρφωτες ύλες και μη καθορισμένες λειτουργίες, ώστε να λειτουργήσουν εντός ενός πεδίου. Δηλαδή, θέτει διαγραμματισμούς στις σχέσεις υλικών συμπλεγμάτων ανάλογα με τις κατευθύνσεις τους (μέσα από διχαλοδρομήσεις και ελκυστές). Ο ελκυστής αποτελεί ένα σύνολο καταστάσεων προς το οποίο έχει την τάση να κατευθυνθεί ένα σύστημα. Η κλίση των επιθυμητικών μηχανών τείνει το σύστημα προς αυτούς τους ελκυστές και ο περίπατος που θα επιλεγεί θα εξελίξει και τη διαμόρφωση των ορίων.

---

¹ Σ' αυτό το σημείο διασποράς των δυο θέσεων είναι αδιάφορο να πούμε ότι οι μηχανές είναι όργανα ή τα όργανα μηχανές. Οι δυο ορισμοί είναι ισοδύναμοι: ο άνθρωπος ως "σπονδυλομηχανοποιημένο ζώο" ή ως "αφιδιακό παράσιτο των μηχανών". Το ουσιώδες δεν είναι το πέρασμα στο ίδιο το άπειρο, στην απειρία που αποτελείται από εξαρτήματα μηχανών ή στην πρόσκαιρη απειρία των ζωάριων, αλλά μάλλον σε εκείνο που αναδύεται χάρη σε τούτο το πέρασμα. Άπαξ και καταλυθεί η δομική ενότητα της μηχανής, άπαξ και καταργηθεί η προσωπική και ειδική ενότητα του έμβιου όντος, τότε εμφανίζεται ένας άμεσος δεσμός μεταξύ μηχανής και επιθυμίας, η μηχανή περνά στην καρδιά της επιθυμίας, η μηχανή είναι επιθυμητική και η επιθυμία είναι μηχανοποιημένη. (Deleuze & Guattari, 2016 [1980]:328)

Δηλαδή προκειμένου να δει κανείς την επιθυμία, χρειάζεται μια στιγμαία διαγραφή του εγώ, ή όπως λέει ο Gadamer, «Το να είναι κανείς παρών ως υποκειμενική πράξη της ανθρώπινης στάσης, ενέχει την ιδιότητα του να είναι έξω από τον εαυτό του (ek-sistent)».

Είναι ένας ρους λέξεων, ένας λεκτικός χορός σε αδιάκοπη κίνηση. Αν η συνείδηση απομακρυνθεί από τις λέξεις, τότε τα περιεχόμενά της είναι, ενδεχομένως, οπτικές και ακουστικές εικόνες, θραύσματα από σκηές, μνήμες. Αν απομακρυνθεί και από αυτά, τότε μένουν απλώς οι οργανικές αντιδράσεις: η συνείδηση του χτύπου της καρδιάς, του ήχου του αίματος στ' αυτιά μας. Αν ακόμα και από αυτά - τι απομένει από τη συνείδηση; Τίποτα . . . Πέφτει σε ανυπαρξία. Για να επιστρέψουμε στη φυσιολογική συνείδηση, πρέπει να γκρεμίσουμε όλους αυτούς τους τοίχους του μη όντος. Προκειμένου να επιτρέψουμε στον εαυτό μας να ξαναβρεί όλον εκείνο τον ορυμαγδό από λέξεις και εικόνες και παλμούς, το μόνο που χρειάζεται να κάνουμε είναι να πούμε μέσα μας τη μια μικρή λέξη: «Εγώ»
(Πολίτη, 1999:96)

Χαόσμωση /

Η επιθυμία ανάμεσα

σε

εδάφη πεπερασμένου

και άπειρου

Η μηχανή, κάθε είδους μηχανή, αποτελεί πάντα τη σύνδεση του πεπερασμένου και του άπειρου, σε αυτό το σημείο διαπραγμάτευσης μεταξύ της πολυπλοκότητας και του χάους.
Felix Guattari

Αυτό το χαοσμικό πήγαινε-έλα ο Guattari θεωρεί πως βασίζεται σε μια « a priori στιγμή δημιουργικότητας ή απλώς επιθυμίας, η οποία δίνει εντάσεις σε κάθε δοσμένη οντότητα ή σχέση υποκειμένου-αντικειμένου. » (Buchanan, 2010: 257). Η ζωή με οποιαδήποτε μορφή παίρνει, αναδύεται από ένα έδαφος στοιχείων ή ειδών τα οποία είναι οντολογικά ασταθή και συνεχώς συνοδεύει τις μορφές που αναδύονται από αυτήν. Ονομάζει αυτό το έδαφος-χωρίς έδαφος χαόσμωση και τα στοιχεία που αναδύονται από αυτό, οντότητες. Οι πολλαπλότητες των υπάρξεων ενώ διαφοροποιούνται σε ετερογενείς πολυπλοκότητες, καταργούν τη μορφική τους ανομοιότητα μέσω του υπάρχουν-μη υπάρχουν, ενός συνεχούς πήγαινε-έλα σε μια άπειρη ταχύτητα. Μέσω μιας συνεχούς κίνησης βύθισης σε μια χαοτική ζώνη, χάνουν τις εξωγενείς αναφορές τους και επαναπροκύπτουν με νέες φορτίσεις πολυπλοκότητας. Κατά τη διάρκεια αυτής της χαοσμικής πύκνωσης εγκαθίσταται μια διασύνδεση, μια διασύνδεση μεταξύ του πεπερασμένου των υπαρξιακών εδαφών και της απειρότητας της αναφοράς, η οποία δεσμεύεται πλέον με αυτά τα εδάφη. Αυτή η κίνηση συνεχούς εμπλουτισμού, προσδίδει αυξανόμενη πολυπλοκότητα, διαφορά και χάος ταυτόχρονα. Σώματα που συνεχώς μετατοπίζουν τα όριά τους, τοπία που συνεχώς εμπλουτίζονται με οντότητες.

Υπάρχει λοιπόν μια ταυτόχρονη συνύπαρξη οντολογικών συνοχών, αυτής της ομογενοποιημένης ύλης και αυτής της ετερογενούς ποιότητας, που πάνω στο ίδιο επίπεδο εντατικής εμμένειας¹ περιβάλλει η μια την άλλη.² Παρατηρούμε μια διπλή κίνηση :

Η μια Βάση της οποίας οι αφηρημένες μηχανές κατεργάζονται τα στρώματα, και προκαλούν ακατάπαυστα σε αυτά τη φυγή κάποιου πράγματος. Η άλλη Βάση της οποίας είναι όντως αιχμαλωτισμένες από τα στρώματα.

Με αυτόν τον τρόπο, όντας οι ίδιες διαγραμματικά φαινόμενα, συλλαμβάνουν ύλες ή λειτουργίες διαγράμματος τις οποίες μορφοποιούν μέσω της έκφρασης και του περιεχομένου. Και από την άλλη, έχουν τη δυνητικότητα να εξαγάγουν σωματίδια ή σημεία τα οποία είναι απεδαφικοποιημένα. Επομένως, δεν μπορεί να εξασφαλιστεί κάποια ισορροπία των στρωμάτων. **Αρκεί μόνο να προεκταθούν οι γραμμές φυγής για να εκκινήσουν οι διαδικασίες απεδαφικοποίησης, οι οποίες θα προκαλέσουν ένα νέο πλάνο σύστασης που εισχωρεί σε διαφορετικά συστήματα αποστρωμάτωσης.**

Βλέπουμε λοιπόν κατά τους Deleuze & Guattari, πως σημασιότητα και ερμηνεία, συνείδηση και πάθος μπορούν να επεκταθούν, αλλά και να ανοιχτούν σε μια καθαρά διαγραμματική εμπειρία.

---

¹ Για τους Deleuze & Guattari η εμμένεια εξηγεί την τάξη και την δημιουργικότητα του κόσμου ως ένα αποτέλεσμα του ελέγχου που ασκούν τα πολύπολκα συστήματα στις δυνάμεις τους, δηλαδή πέραν της υπερβατικότητας, αυτός ο έλεγχος δεν ασκείται από μια εξωτερική πηγή.

² Κατά τον Spinoza δεν υπάρχει υπαρκτό σώμα μέσα στην έκταση το οποίο να μην αποτελείται από έναν μεγάλο αριθμό απλών σωμάτων.

συναρμολόγηση

Η συναρμολόγηση αφορά μια ζωντανή διαρρύθμιση ενός αφηρημένου πλάνου. (Buchannan, 2014:126). Είναι η συνειδητή και σχεδιασμένη πραγματοποίησή του. Η συναρμολόγηση πάντοτε ωφελεί κάτι πέρα από την ίδια (το σώμα χωρίς όργανα). Πρόκειται για μια σχεδιασμένη παραγωγική τομή μιας μορφής περιοχεμένου (δράσεις, σώματα, πράγματα) και μιας μορφής έκφρασης (παθήματα, λέξεις, ιδέες) τα οποία είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους. Η σχέση τους είναι μια αμοιβαία προϋπόθεση και όχι μια σχέση αιτίου και αποτελέσματος.

Ο Buchannan στο άρθρο του "Assemblage Theory and Schizoanalysis", προκειμένου να κάνει κατανοητό τι σημαίνει η συναρμολόγηση για τους Deleuze & Guattari, αναφέρει το παράδειγμα του George Mallory. Το 1923 ο George Mallory όταν ανά τον κόσμο του έθεταν την ερώτηση "Γιατί θέλεις να ανέβεις στο όρος Everest;" απαντούσε "Επειδή είναι εκεί". Η απάντησή του δεν απέδιδε την πρόκληση που θα απαιτούσαν τα πραγματικά φυσικά γνωρίσματα του Βουνού στα οποία θα έπρεπε να ανταποκριθεί, όμως ταυτόχρονα γινόταν κατανοητό πως δεν χρειαζόταν να πει τίποτα, καθώς ήταν ευρέως γνωστό το μνημειώδες μέγεθος της πρόκλησης. Οπότε ο σκοπός της φράσης "είναι εκεί", δηλαδή είναι η πιο ψηλή κορφή του κόσμου, είναι που θα έδινε στο σώμα του ένα νέο γνώρισμα. Η προσπάθεια που έκανε αποτελεί τη μορφή περιεχομένου, ενώ η συμβολική αναγνώριση αποτελεί την μορφή έκφρασης.

Συνεχίζει λέγοντας πως η φυσική προσπάθεια είναι απαραίτητη για να ενταχθεί κάτι στο αφηρημένο πεδίο, δηλαδή τα συμβάντα εξελίσσονται πάντοτε ταυτόχρονα σε δύο πεδία. Το εμπειρικό πεδίο συνεκτικότητας (η φυσική προσπάθεια αναρρίχησης του πραγματικού Βουνού) και το αφηρημένο πεδίο εμμέλειας (η συμβολική επίτευξη της αναρρίχησης ενός συμβολικά σημαντικού Βουνού).

Υπό το σκεπτικό αυτό, τα αφηρημένα πεδία είναι αξεδιάλυτα συνδεδεμένα με τα πραγματιστικά, καθώς κρατούν κλειδιά κωδικοποίησης της εκάστοτε συναρμολόγησης. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει εξωτερικότητα, καθώς η συλλογική εδαφικοποιημένη οντότητα είναι ηγεμονική. Δίνει ρυθμό στους χρόνους και τους τόπους, ανάλογα με τις σταθερές και παραλλαγές των διασταυρώσεων που πραγματοποιούνται μεταξύ των μορφών έκφρασης και περιεχομένου.

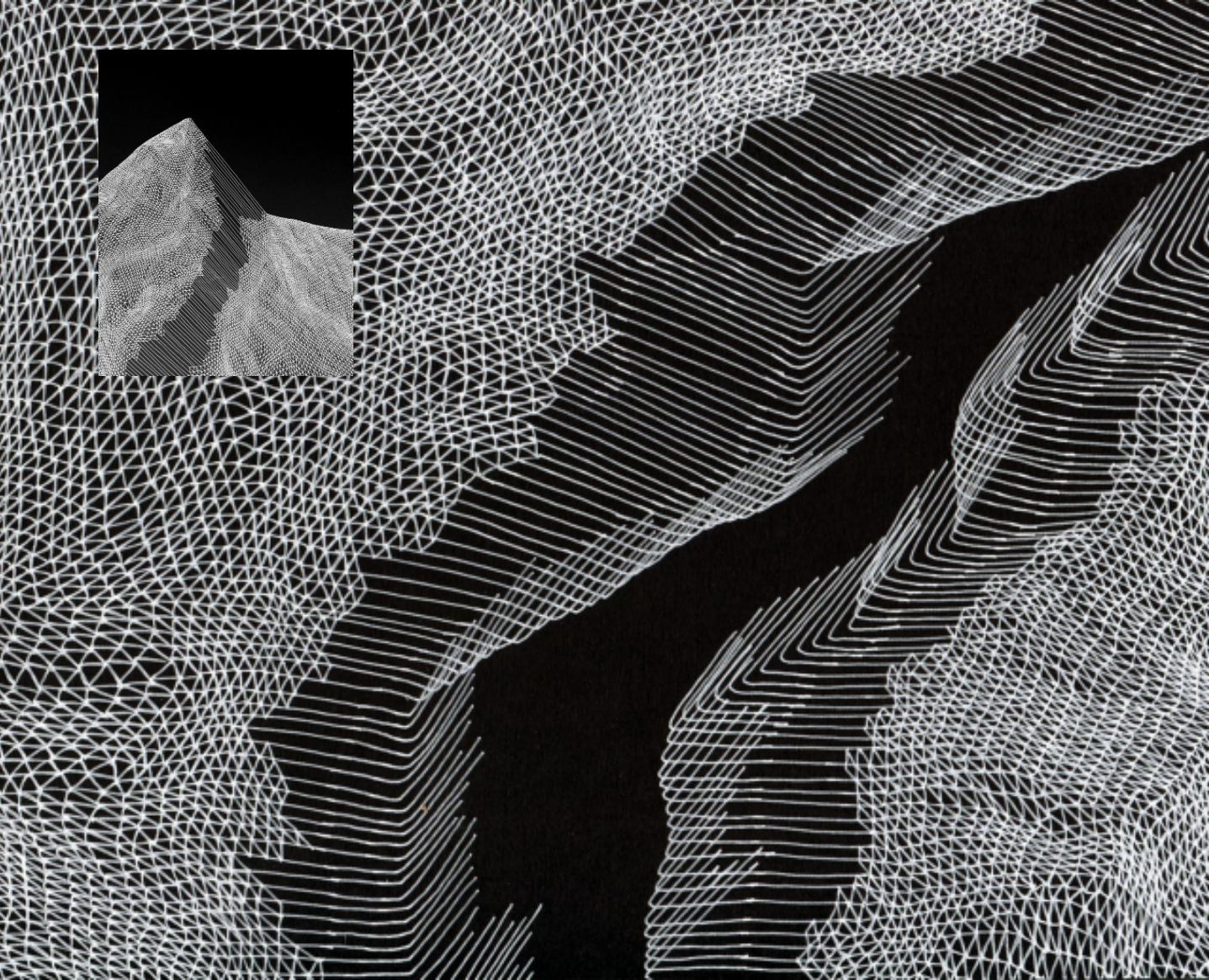
Η απουσία της μοναδικότητας δεν συνεπάγεται πως ζούμε σε έναν κόσμο συντεθειμένο από έναν αόριστο αριθμό αποσυνδεδεμένων σωμάτων. Δεν συνεπάγεται πως η πραγματικότητα είναι αποσπασματική. Αντίθετα συνεπάγεται κάτι πολύ πιο περίπλοκο. Συνεπάγεται πως διαφορετικές πραγματικότητες επικαλύπτονται και αλληλοεπηρεάζονται. Οι σχέσεις τους, μερικώς συντονισμένες, είναι περίπλοκες και ακατάστατες.
(Ian Buchanan, 2014: 129)

Η ακατάστατη αλληλεπίδραση των συναρμολογήσεων διαμορφώνει την πραγματικότητα. Η δεύτερη διάσταση του συναρμολογήματος όπως τονίζει η Kim Dovey, στο Βιβλίο "Becoming Places", «είναι ένας άξονας της εδαφικοποίησης - απεδαφικοποίησης που μεσολαβεί στον βαθμό υπό τον οποίο ένα συναρμολόγημα σταθεροποιείται ή αποσταθεροποιείται. Αυτή η διάσταση διασταυρώνεται με την υλική διάσταση και εκφράζεται σε αυτά τα εδάφη μέσω ενός μείγματος ορίων.»

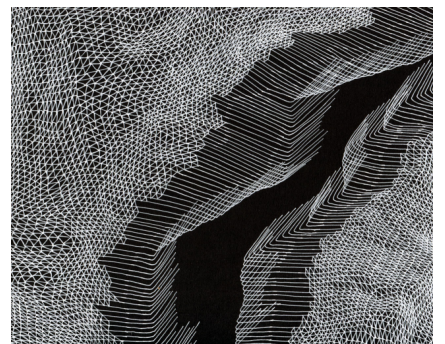
Οπότε, η ακατάστατη αλληλεπίδραση των συναρμολογήσεων διαμορφώνει την πραγματικότητα. Οι διασταυρώσεις των συναρμολογημάτων αποτελούν συναντήσεις πολλαπλών πεδίων και ορίων. Εκεί εξελίσσονται αλληλεπιδράσεις δυνάμεων. Αυτά τα πεδία οι Deleuze & Guattari τα ονομάζουν πτυχώσεις. Είναι δυναμικά τοπολογικά πεδία τα οποία μετατρέπονται μέσα από συναντήσεις διαφορετικών νοηματοδοτήσεων. Εκεί συμβαίνουν μεταβάσεις και μπλεξίματα τοπολογικών διαστάσεων, διασκορπισμοί πληροφοριών, ανοιχτές σε συνδέσεις επικοινωνίες. Εκεί ενισχύονται τα χαρακτηριστικά μιας μοναδικότητας καθώς επεκτείνεται και ενισχύεται το έδαφός της. Λειτουργούν ως κατώφλια, μπορούν να διαβαστούν ως διαφορετικής πυκνωσης τσακίσεις. Το όριο συνιστά ένα πολυδιάστατο επίπεδο ισχύος όπου αγκιστρώνονται διαφορετικές πτυχές του πεδίου του ή ένα πορώδες πεδίο μετατροπής όπου αλληλεπιδρούν ετερότητες.

Η πολλαπλότητα αυτή έχει την ικανότητα να πτυχώνεται με πολλούς τρόπους και να διαιρείται σε άπειρες πτυχώσεις χωρίς να διαλύεται σε σημεία (Βυζοβίτη, 2007: 39). Η μονάδα του όλου της είναι μια πτυχή και όχι ένα σημείο. Τα μέρη της ύλης της επίκεινται σε ποιοτικές δυνάμεις συμπίεσης και αποσυμπίεσης. Η συγκόλλησή της είναι μεταβλητή και παραλλακτική, πράγμα που επιτρέπει στην πολλαπλότητα να επεκτείνεται σε ατέρμονες ακολουθίες παραλλαγών. Μιλώντας για την πτύχωση δεν θα μπορούσαμε να μη σκεφτούμε και την ανάπτυξη. Η πτύχωση-ανάπτυγμα μεταμορφώνεται συνεχώς μέσα από την τόνωση-εκτόνωση, σύμπτυξη-επέκταση, ανέλιξη - εκτύλιξη. Ο τρόπος με τον οποίο πτυχώνεται μια ύλη συνιστά και τις υφές της. Εκεί που βρίσκεται το όριο μιας πτυχής, φαίνεται καλύτερα η υφή της. Εκεί, η πτύχωση απωθεί τη σχισμή. Η σύστασή της ορίζεται από τον τρόπο που γίνονται αδιαχώριστα τα μέρη της χάρης σε συγκεκριμένες πτυχώσεις. Η υφή της πτυχής καθορίζει ικανότητες και τις αντιδράσεις της σε δυνάμεις, από την οποία εξαρτάται η ισχύς της και η ανασύσταση των ορίων της.

Μέσα από αυτήν την παρατήρηση επιχειρήθηκε να εξεταστούν οι τρόποι με τους οποίους προσεγγίζεται μια ανασύσταση των ορίων της πραγματικότητας. Η ανοιχτότητα ενός σώματος σε ανεπαίσθητες και μεγάλης έντασης συγκινήσεις με ετερότητες, η ενίσχυση της επιθυμίας για παραγωγή και επιρροή της πραγματικότητας, ο διασκορπισμός των εντάσεων και συνδέσεων ενός σώματος και το μπλέξιμο των κωδικοποιήσεων των επιθυμιών των σωμάτων αφορούν διεργασίες μέσα από τις οποίες πλάθεται μια όλο και περισσότερο ετερογενή πραγματικότητα. Αυτές οι διεργασίες αποκτούν μετατρεπτική ισχύ όταν εναλλάσσονται οι κινήσεις έντασης, διασκορπισμού, επαφής και ενσωμάτωσης με τις κινήσεις οριοθέτησης και αντίστασης σε εξωτερικές δυνάμεις. Έτσι, πλάθονται οριοθετήσεις με πολλαπλές διαβαθμίσεις ορίων σε διάφορες κατευθύνσεις. Σε αυτήν την πραγματικότητα συντάσσονται και ανασυντάσσονται τα όρια των πεδίων εντός της χρονικής δυναμικής, προσφέροντας ελευθερία στις κινήσεις τους, ενίσχυση και εμπλουτισμό.

2. 2. α

το έδαφος, οι ρωγμές και η οριοθέτησή του
μια γραφή γίνεσθαι

Στη παρούσα ενότητα επιχειρείται ένα εννοιολογικό πέρασμα από την παρατήρηση της δυναμικής μετατροπής των σωμάτων (xOΣ) , στη παρατήρηση της δυναμική σημείωσης των εδαφών. Εξερευνώνται τρόποι με τους οποίους εδραιώνονται τα εδάφη αλλά και πώς είναι δυνατό να οριοθετούνται με δυναμικούς χειρισμούς. Προσεγγίζονται οι ποιοτικές εντάσεις του εδάφους που επιτρέπει τη συνύπαρξη πολλαπλών ρυθμών, προκαλεί πτυχώσεις πεδίων, ενισχύει την ανάδυση νοηματικών ρηγματώσεων, τη χρονική δυναμική. Δηλαδή προσεγγίζονται χειρισμοί προς έναν ετερογενή χώρο που θέτει σώματα σε φυγή.

Το γίνεσθαι είναι σα μια μηχανή, διαφορετικά παρόν σε κάθε διαρρύθμιση, αλλά περνώντας από τη μια στην άλλη ανοίγοντας τη μια στην άλλη, ανεξάρτητα από μια εδραιωμένη τάξη ή από μια καθορισμένη διαδοχή.
(Deleuze & Guattari, 2017 [1980] : 425-426)

Οι όροι υποκείμενο και αντικείμενο αποδίδουν μια φτωχή προσέγγιση της σκέψης. Η σκέψη δεν είναι ούτε μια γραμμή σχεδιασμένη ανάμεσα σε υποκείμενο και αντικείμενο, ούτε η περιστροφή του ενός γύρω από το άλλο. Η σκέψη συμβαίνει μέσα στη σχέση του εδάφους και της γης.

(Gilles Deleuze & Felix Guattari, 1994 [1991]: 85)

Ένα έδαφος αποτελεί το χώρο όπου συμβαίνει η διαδικασία¹ με την οποία ένα είδος μειώνει την απόστασή του με τον τόπο, τον οικειοποιείται, του δίνει ρυθμούς, νοήματα. Ένα έδαφος μπορεί να είναι υλικό και εκφραστικό. Πιο συγκεκριμένα, όπως έχει διατυπωθεί από τους Mark Bonta και John Protevi:

Είναι το γίγνεσθαι ή η ανάδυση της αλληλεπίδρασης των λειτουργιών και των εκφραστικών σημαδιών που παράγει την αίσθηση της οικειότητας. Τα εδάφη πλάθονται από μέρη πλατωμάτων και συντίθεται μόνο από τα υλικά αυτών των πλατωμάτων τα οποία έχουν νόημα και λειτουργία για την εδαφική συναρμογή. Τα εδάφη αναμειγνύονται μέσα στα τοπία. Η απεδαφικοποίηση και η επανεδαφικοποίηση αποτελούν τις κινήσεις δραπετεύσης και αιχμαλώτισης από ένα έδαφος σε ένα άλλο, ή ένα νέο έδαφος της στρωμάτωσης, ή προς και από το πεδίο της εμμένειας. Τα εδάφη περιέχουν αυτό που κατέχεται ή χρησιμοποιείται, είτε είναι καίριας σημασίας, είτε είναι σε απόθεμα. (Mark Bonta και John Protevi, 2006 : 158)

¹ Τη διαδικασία της οικειοποίησης την ονομάζουν ρεφραίν και παράγεται μέσα από διαφορετικούς ρυθμούς που όταν επαναλαμβάνονται το κάνουν με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά.

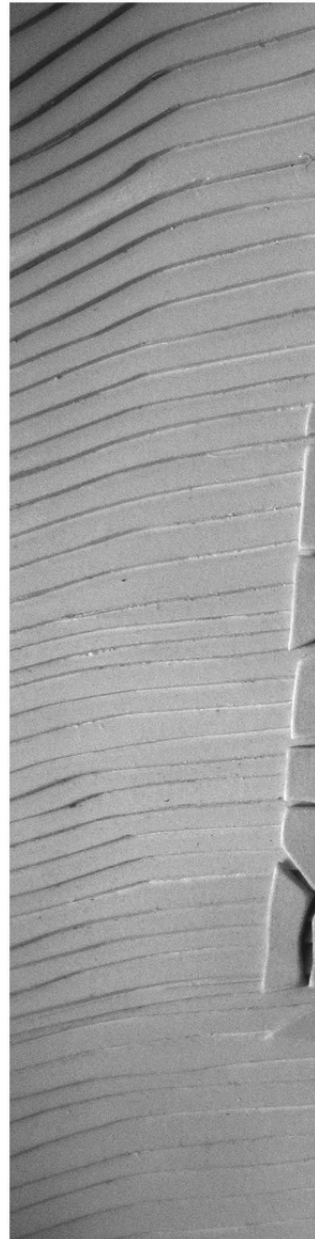
Μια φωλιά, ένα τραγούδι, η θέση πραγμάτων στον χώρο, ακόμη και μια ιστοσελίδα σχηματίζουν παροδικά ή μη, εδάφη. Για παράδειγμα, ο ορισμός πληρωμής για την παρακολούθηση ενός σεμιναρίου θέτει όρια σε αυτό και όχι οι τοίχοι της αίθουσας που διαδραματίζεται. Όλες αυτές οι διαδικασίες φέρνουν ένα είδος σε μια σχέση με έναν τόπο. Όταν τα είδη είναι εδαφικά, τότε το αποτύπωμα αυτής της επαφής θα είναι και αυτό εδαφικό. Μέσα από τα νοήματα και τις διεργασίες που πραγματώνονται στο έδαφος, θα παραχθούν ιδιόμορφα σημάδια.

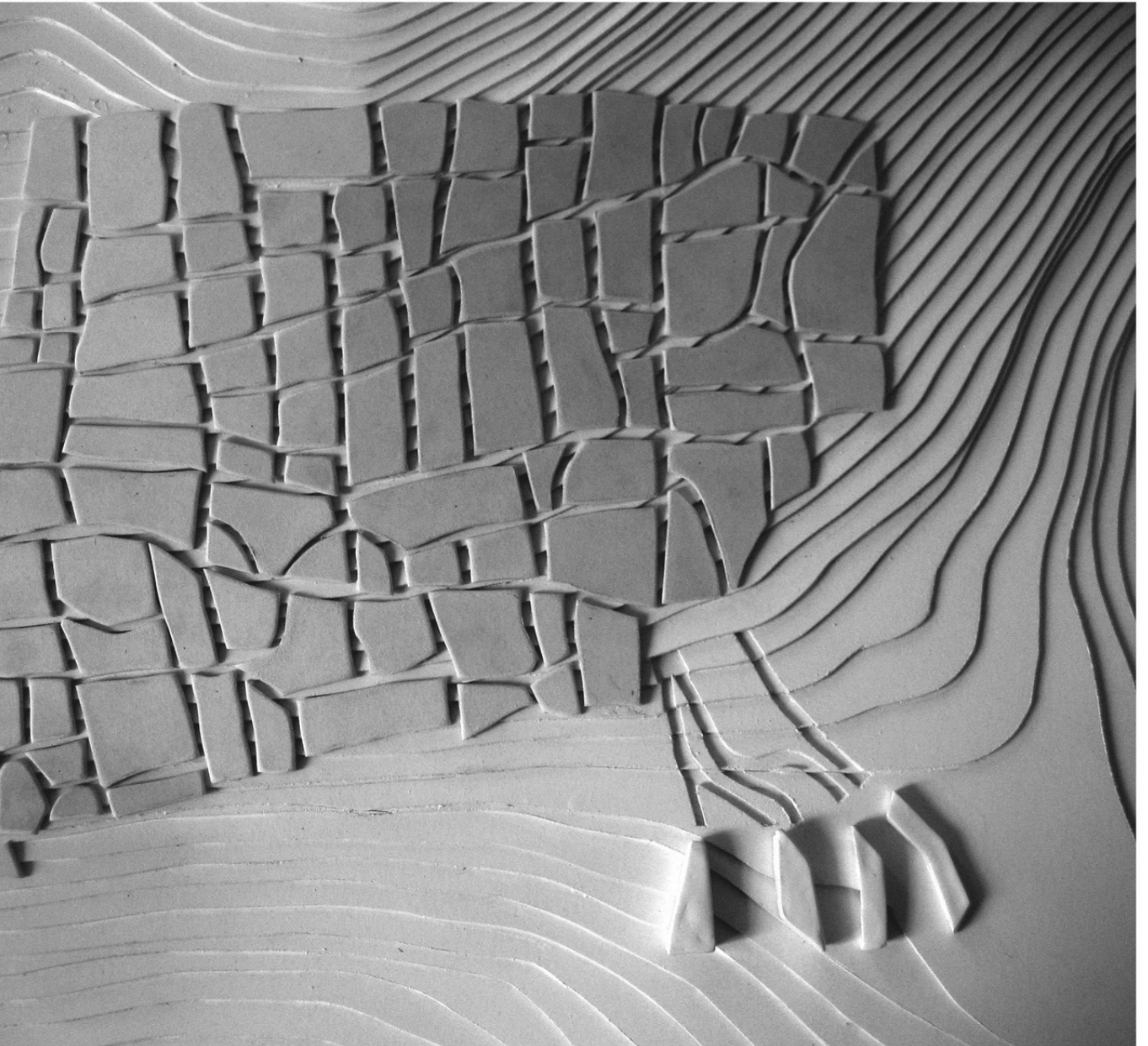
Το έδαφος είναι μια στιγμιαία σταθεροποίηση η οποία εγκαθιστώντας μια ζώνη μιας τάξης, κρατά το χάος απ' έξω. Μέσα από αυτήν την επανάληψη, την οριοθέτηση, το είδος σημαδεύει ένα έδαφος όλο και περισσότερο, το ρυθμίζει στον σκοπό που επιθυμεί. Οι λειτουργίες και τα σημάδια αυτά, όσο περισσότερο ενεργοποιημένα, πλάθουν το συναρμολόγημα σύμφωνα με το πεδίο εμμένειας του πλατώματος. Στη συνέχεια, τα είδη συνυπάρχουν μέσα σε αυτό. Επικοινωνούν τις διαδικασίες τους κι έτσι προκύπτουν όλο και περισσότεροι διαφορετικοί τόποι. Το έδαφος συλλαμβάνεται ως παράγοντας που εξασφαλίζει και ρυθμίζει τη συνύπαρξη μελών του ίδιου είδους και καθιστά υπαρκτή τη συνύπαρξη διαφορετικών ειδών στο ίδιο περιβάλλον. Σε ένα στρατηγικό χωρίο τους, οι Deleuze και Guattari περιγράφουν τη διαδικασία της εδαφικοποίησης και απεδαφικοποίησης με αυτά τα βήματα :

εγκαθιδρύεται ένα κέντρο τάξης.

Έπειτα εγγράφεται ένα όριο
γύρω από αυτό το κέντρο,

μετά παραβιάζεται αυτό το όριο
ώστε να βγει έξω.

Οι Deleuze & Guattari αναφέρουν πως η πρωταρχική διαρρύθμιση είναι αυτή που είναι εδαφική, η εδαφική διαρρύθμιση όπως την ονομάζουν. Αυτή για να παραχθεί, χρειάζεται το έδαφος να έχει εσωτερική οργάνωση, όπως ονομάζουν ενδο-διαρρύθμιση και ξεκαθαρίζουν πως περιλαμβάνει και την εδαφική διαρρύθμιση και τις εδαφικοποιημένες λειτουργίες της. Δηλαδή, η εδαφική διαρρύθμιση εδαφικοποιεί και μετασχηματίζει ύλες και λειτουργίες.

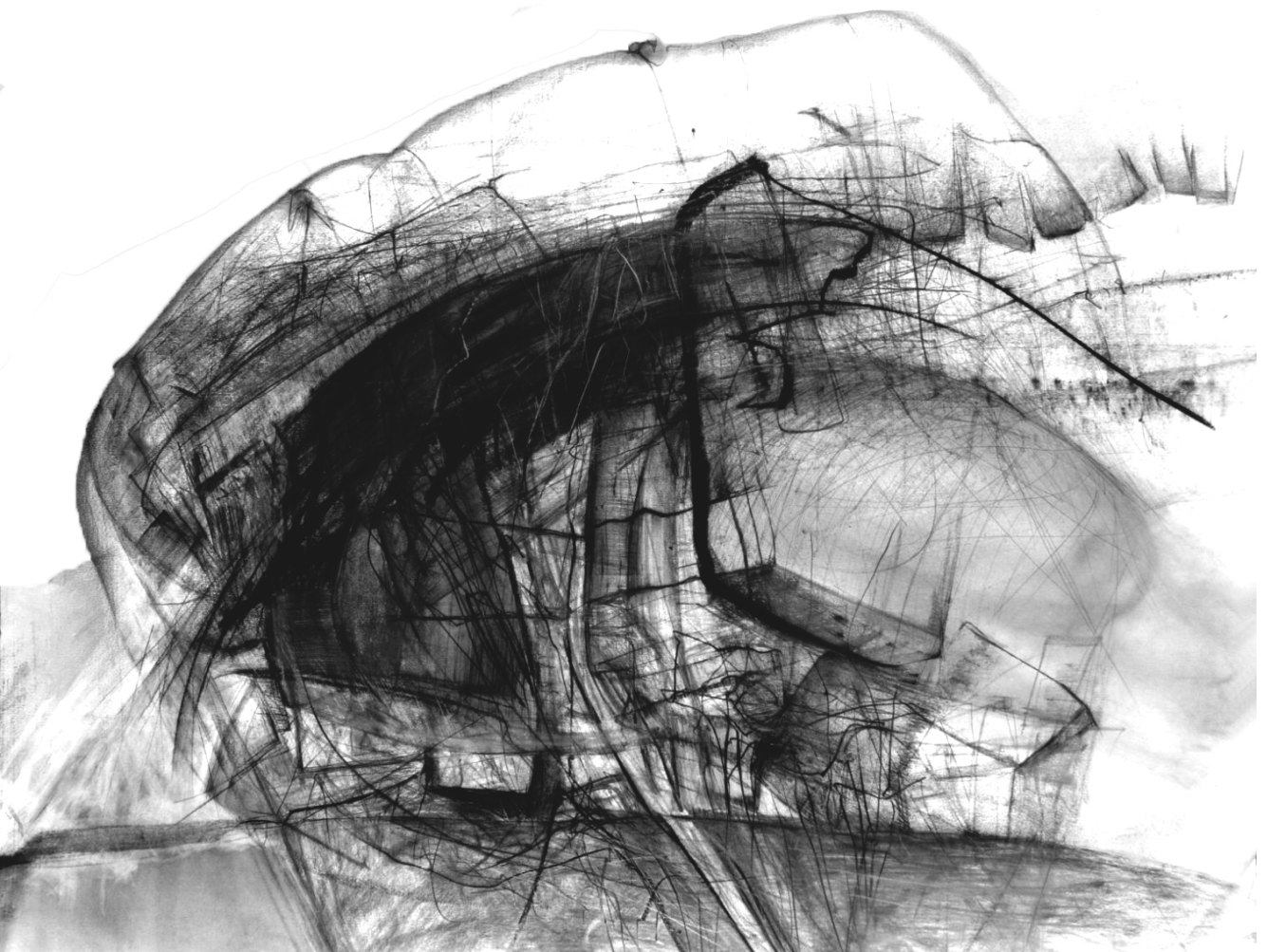
Γερά συνδεδεμένο με αυτήν την ενδο-διαρρύθμιση είναι το ρεφραίν το οποίο συνδέει την ενδο-διαρρύθμιση με άλλες διαρρυθμίσεις, την απεδαφικοποιεί. «Κι ακόμη, η μηχανή μπορεί επίσης να ξεπεράσει κάθε διαρρύθμιση για να παραγάγει ένα άνοιγμα στο Σύμπαν.» (Deleuze & Guattari, 2017 [1980] : 408). Με αυτούς τους τρόπους γεννά νέες εδαφικοποιήσεις. Όπως γράφουν,

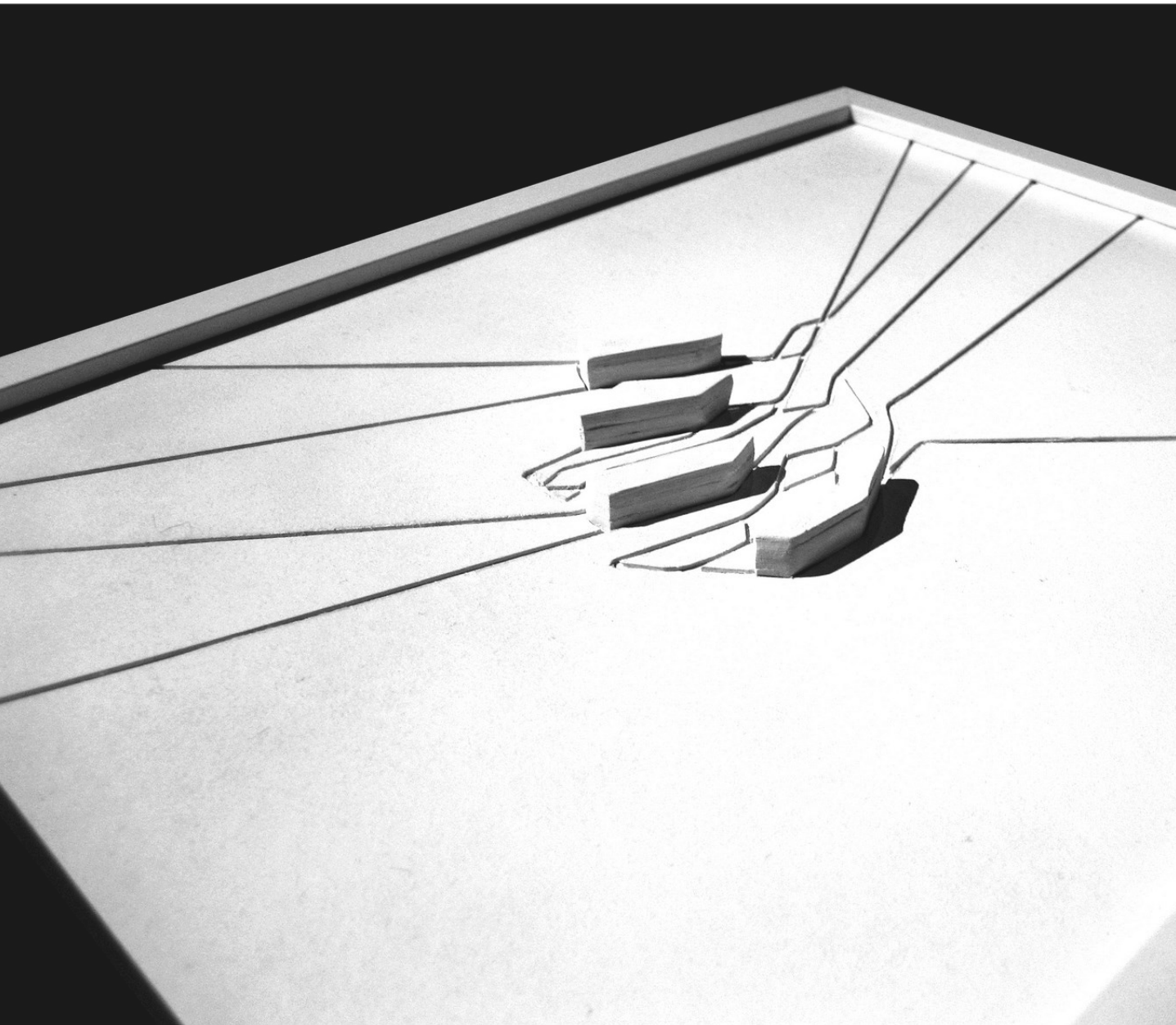
Ένα έδαφος είναι πάντα σε πορεία απεδαφικοποίησης, τουλάχιστον δυνητικής, καθ' οδόν για ένα πέρασμα προς άλλες διαρρυθμίσεις, έστω κι αν η άλλη διαρρύθμιση επιτελεί μια επανεδαφικοποίηση (κάτι που ισοδυναμεί με το "σπίτι"). (Deleuze & Guattari : 2017 [1980] : 401)

Ένα παράδειγμα εδαφικής διαρρύθμισης, ο χειρισμός των χημικών διεργασιών που εξελίσσονται στην επιδερμίδα του εδάφους, παρέχει σε αυτό ενέργεια η οποία προέρχεται από οργανικά και ανόργανα συστήματα και δίκτυα. Είναι μια πτυχωμένη επιφάνεια που λειτουργεί ως ένας διακόπτης αλληλεπίδρασης ενέργειας, πεδίο όπου συναντούνται διαφορετικές εντάσεις και ύλες.

Η επιφάνεια του εδάφους είναι ένα ζωντανό σύστημα με τη δική του δομή και κύκλους παραγωγής. Είναι ένα επιτελεστικό μέσο που μετατρέπει το νερό και υποστηρίζει οργανισμούς όπως βακτήρια, μανιτάρια, φυτά και πανίδα. Είναι το αποτέλεσμα των διαδικασιών που συμβαίνουν από κάτω του όπως η αποσύνθεση των βράχων, και η αποδήμησή τους προς τα επάνω, πάνω από την επιφάνειά του εδάφους. Είναι επίσης το αποτέλεσμα των διαδικασιών που συμβαίνουν πάνω του όπως η διάβρωση που προκαλείται λόγω του ανέμου, του νερού, και της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ανταποκρίνεται σε εξωτερικά συστήματα όπως τα κλιματικά μοτίβα που αναπτύσσουν την ίδια τους τη σύνθεση. Στη βιολογική του έννοια, το έδαφος στην τοπική αρχιτεκτονική είναι λιγότερο όριο και περισσότερο μια ζώνη συνδεσιμότητας. Είναι ένα μέρος όπου αλληλεπιδρούν φυτικά, υδρολογικά και εδαφολογικά συστήματα.
Anita Berrizbeitia

Από την άλλη, όπως οι διαρρυθμίσεις κυμαίνονται ανάμεσα στο εδαφικό κλείσιμο της τάξης τους και σε ένα απεδαφικοποιητικό άνοιγμα που τις συνδέει με το Σύμπαν, έτσι ακριβώς τα περιβάλλοντα κυμαίνονται ανάμεσα σε μια κατάσταση στρώματος και μιας κίνησης αποστρωμάτωσης. Οπότε, οι φιλόσοφοι τονίζουν πως η διαφορά που αναζητάται, δεν βρίσκεται ανάμεσα σε δυο διαρρυθμίσεις, **αλλά μεταξύ δυο ορίων κάθε πιθανής διαρρύθμισης**, μεταξύ του συστήματος στρωμάτων και του πλάνου σύστασης. Το πλάνο σύστασης πλάθεται μέσα στα στρώματα και τα στρώματα οργανώνονται σε αυτό μέσα σε μια αδιάκοπη διεργασία.

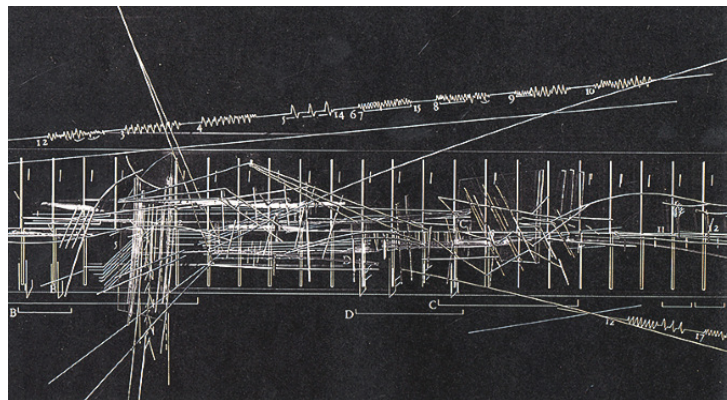

Επομένως, η εδαφικοποίηση κάνει κάτι πραγματικό. Εκφράζει μια ύλη με έναν τρόπο. Πλάθεται από τις ύλες που έχουν νόημα για τη συναρμογή που θα πραγματοποιηθεί. Οι γειτονιές που ζούμε, οι πόλεις, το έδαφος που πατάμε, όλες οι συναρμογές αυτές, αποτελούν ταυτόχρονα νοητικές, υλικές και εκφραστικές συναρμογές, αποτελέσματα εδαφικοποιήσεων. Το έδαφος παρ' όλα αυτά, υπάρχει αφού υπάρξει εκφραστικότητα ρυθμού. Το σημάδι κάνει το έδαφος, τον τόπο, την εδαφικοποίηση. Αυτό που κάνει μια ύλη, ύλη έκφρασης είναι η παραγωγή ρυθμού, παραγωγή ύφους. Μιλώντας για την ύλη έκφρασης, οι Deleuze & Guattari σημειώνουν :

Έτσι, η σύσταση των υλών έκφρασης παραπέμπει, αφενός στην ικανότητά τους να σχηματίζουν ρυθμικά και μελωδικά θέματα, αφετέρου στην ισχύ του γενέθλιου. Και υπάρχει τελικά και μια άλλη όψη, που είναι η ειδικότερη σχέση τους με το μοριακό (η μηχανή μας βάζει ακριβώς σε τούτον τον δρόμο). Οι λέξεις "ύλες έκφρασης" προϋποθέτουν ότι η έκφραση έχει με την ύλη μια πρωτότυπη σχέση. Στον βαθμό που κερδίζουν τη σύστασή τους, οι ύλες έκφρασης συγκροτούν κάποιες σημειωτικές. Αλλά οι σημειωτικές συνιστώσες δεν μπορούν να διαχωριστούν από τις υλικές συνιστώσες, και έχουν μια ιδιάζουσα επικοινωνία με τα μοριακά επίπεδα.

(Deleuze & Guattari, 2017 [1980] : 410-411)

Dagmar Richter,

Στη σκέψη τους, αυτές οι κινήσεις γενέθλιου εκκινούν από το διάγραμμα. Σα μια "αφηρημένη ταλαντευόμενη μηχανή" όπου ενσαρκώνονται ή πραγματοποιούνται όλες αυτές οι φυσικές συσσωρεύσεις:

Μια αφηρημένη μηχανή, δεν είναι η ίδια σωματική, αλλά σημειωτική. Είναι διαγραμματική και επιπλέον δεν διακρίνει το τεχνητό από το φυσικό. Λειτουργεί με την ύλη, όχι με την ουσία, με τη λειτουργία όχι με τη μορφή... Η αφηρημένη μηχανή είναι καθαρά Ύλη-Λειτουργία- ένα διάγραμμα ανεξάρτητο των μορφών και των ουσιών, οι εκφράσεις και τα περιεχόμενα θα διανεμηθούν.

Καθώς μια σύσταση κινείται ανάμεσα σε ελεύθερα δίκτυα και επανεδαφικοποιείται, μπορεί να αλλάζει δημιουργικά. Μια σύσταση όμως, όπως ο οργανισμός, αφορά ένα στρώμα το οποίο έχει χαρακτηριστική ομοιότητα. Είναι ένας τύπος γεωλογικού στρώματος που θέτει η ζωή εναντίον της, ώστε να την οριοθετεί. Οπότε η μορφή, αφορά ακριβώς αυτό το προσωρινό πάγωμα ενός στρώματος μιας συναρμογής ρυθμών που εκφράζονται ως υλικά. Στο άρθρο του "Deleuze, Diagrams and the Genesis of form", ο Manuel De Landa σημειώνει πως η παλιότερη ουσιοκρατική¹ αντίληψη της μορφής και του περιεχομένου, πρέπει να αντικατασταθεί με αυτή του Γάλλου φιλόσοφου, δηλαδή με μια αντίληψη στην οποία η ύλη είναι ήδη φέρουσα μορφογενετικών ικανοτήτων, οπότε είναι και ικανή να δημιουργεί μορφή από μόνη της. Αυτή η σκέψη μας επιτρέπει να αντιληφθούμε τη μορφή ως συνέχεια της δυναμικής γραμμής.²

¹ Η ουσιοκρατική αντίληψη θεωρεί πως το περιεχόμενο ή η ουσία είναι ένα αδρανές δοχείο που προκύπτει μόνο από μορφές που έρχονται από τον εξωτερικό χώρο.

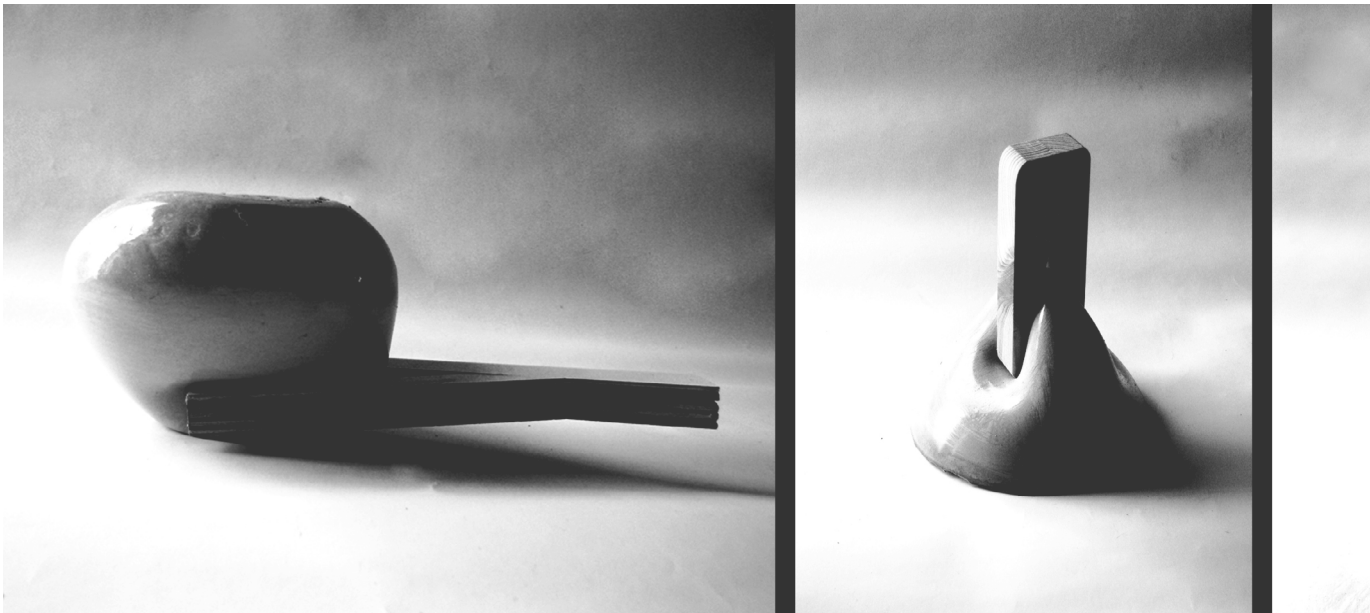
² Ο Manuel De Landa αναφέρει σε ένα παράδειγμα: Η σφαιρική μορφή ενός σαπουνιού προκύπτει από τις αλληλεπιδράσεις του μεταξύ των συστατικών μορίων του καθώς αυτά αναγκάζονται ενεργητικά στο να "ψάχνουν" το σημείο στο οποίο η τάση της επιφάνειας έχει ελαχιστοποιηθεί. Σε αυτήν την περίπτωση, δεν υπάρχει κάποιο ερώτημα για την ουσία της "σαπουνότητας" η οποία κάπως θέτει στον εαυτό της από το έξω, μια ιδανική γεωμετρική μορφή (σφαίρα) σχηματοποιώντας μια εσωτερική συλλογή μορίων, αλλά μια ενδογενής τοπολογική μορφή (ένα σημείο μέσα στον χώρο των ενεργητικών πιθανοτήτων προς αυτήν τη μοριακή συσσώρευση) κυριαρχεί τη συλλογική συμπεριφορά των ατομικών μορίων του σαπουνιού και έχει ως αποτέλεσμα την ανάδυση μιας σφαιρικής μορφής. Επιπλέον, η ίδια τοπολογική μορφή, το ίδιο σημείο, μπορούν να οδηγήσουν τις διαδικασίες που προκύπτουν σε πολλές άλλες γεωμετρικές μορφές. Για παράδειγμα, αν αντί για τα μόρια του σαπουνιού είχαμε τα ατομικά μόρια ενός κρυστάλλου αλατιού, η μορφή που προκύπτει από την ελαχιστοποίηση της ενέργειας (δέσμευση της ενέργειας σε αυτήν την περίπτωση) είναι ένας κύβος. Άλλα υλικά, αποζητούν άλλες μορφές.

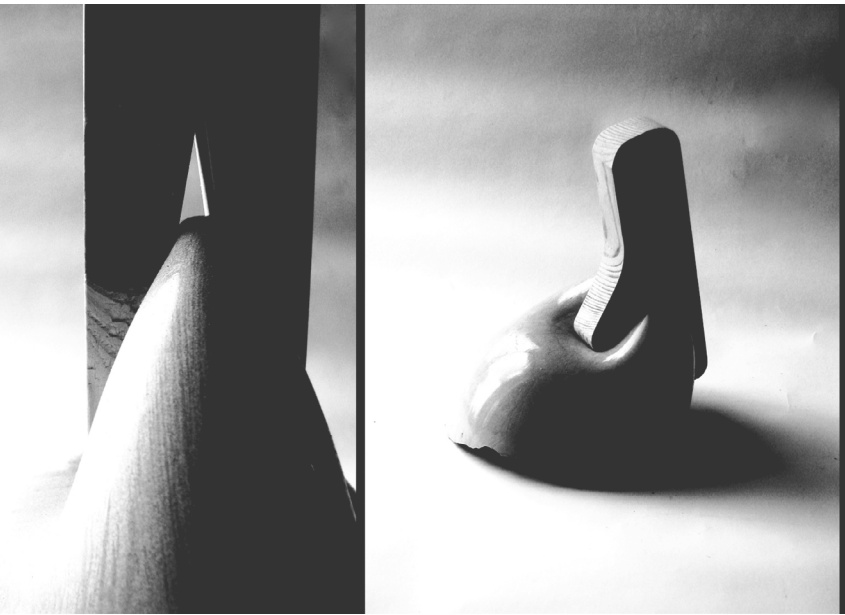
Συνεπώς, η μορφή (των Βράχων, φυτών, ζώων και ούτω καθ' εξής) είναι αυτόνομη, αλλά ενέχει και δυνητικές γραμμές εξέλιξής της. Για να αντιληφθούμε τις δυνητικές μορφές, ο Deleuze χρησιμοποιεί την έννοια της έντασης. Αυτή η ένταση που καθιστά κάτι δυνητικό, διακλαδώνει τις εκφάνσεις της μέσω της σύνθεσης του γίγνεσθαι που εξελίσσεται εντός των στιγμών σύνθεσης με μια ετερότητα. Η μορφή αποτελεί την ύλη του πλάνου σύστασης η οποία θα καταλάβει τον χώρο σε κάποιο βαθμό ανάλογα με τις εντάσεις. Το πλάνο σύστασης ως μια μη μορφοποιημένη ύλη, είναι έντονο και μη διαστρωματωμένο. Δέχεται δονήσεις από μεταλλαγές ενέργειας, δυναμικές τάσεις και εντάσεις απ' όπου θα προκύψουν σε διάφορες εκφράσεις, διάφορες πραγματωμένες ύλες. Αυτές οι ενσωματώσεις και οι σχέσεις προσδίδουν την ύλη και τις εντάσεις της σε κάθε σώμα. Δεν μπορούμε να μιλάμε για τη μορφή ως έναν παράγοντα που καθορίζει τη συναρμογή των σωμάτων, αλλά η συναρμογή και οι αλληλεπιδράσεις της καθορίζουν τη μορφή που παίρνει. **Εν τέλη δηλαδή, αυτό που απασχολεί τις διαρρυθμίσεις δεν είναι πλέον ύλες και μορφές, αλλά το υλικό και οι δυνάμεις σύστασής του.** Ένα υλικό είναι για τους Γάλλους φιλόσοφους, μορφοποιημένη ύλη, σχετίζεται με δυνάμεις προς σύλληψη και ορίζεται από διεργασίες σύστασης που το αφορούν. Προκειμένου το υλικό να είναι μορφοποιημένο και ανοιχτό σε απεδαφικοποιήσεις πρέπει να ανοίγεται στο σύμπαν.

Λιτότητα, λιτότητα : είναι το κοινό προαπαιτούμενο για την απεδαφικοποίηση του υλικού, τη συμπαντοποίηση των δυνάμεων.

Επομένως, οι **διακυμάνσεις των εντάσεων των υλών και οι συσχετισμοί τους θα διαμορφώσουν τις συνθέσεις τους.** Η δημιουργική διαδικασία προκειμένου να παράξει νέες εμπειρίες και συσχετισμούς με τον χώρο, χρειάζεται να εστιάζει στις ποιότητες της ύλης, στις καταστάσεις της, στις διασυνδέσεις της με τις γύρω ποιότητες και όχι στις μορφές της. Τότε σύμφωνα με τους Γάλλους φιλόσοφους η ύλη και η μορφή θα συνάψουν μια πρωτόγνωρη σχέση. Η μορφή θα προκύψει από τις δυνάμεις που την παρήγαγαν, και η ύλη θα αποτελεί μια έκφραση και όχι μόνο μια σύσταση, μια ουσία. Αντίστοιχα, η αρχιτεκτονική όπως και η λογοτεχνία, αποτελεί μια γραφή του γίγνεσθαι, μια διαδικασία που συνεχώς γεννά συνθήκες για διαφορετική επαφή με τον χώρο και τις εμπειρίες σε αυτόν, νέα συνθέματα συναισθημάτων που μπορεί να βιωθούν μέσα σε έναν τόπο γεμάτο με δυναμικές. Με αυτές τις ιδιόμορφες εντάσεις ως στόχο, εκφράζεται γράφοντας πάνω σε ένα έδαφος, κι έτσι αποτελεί την τέχνη της πλαισίωσης των πραγμάτων.

άρα οι γραφές και οι διαβαθμίσεις των ορίων
εκφράζονται μέσα από
σημειώσεις-ρυθμίσεις
επαφών των εντάσεων και των υλών

η δημιουργική απόσταση

Στο ενδιάμεσο, στη σχέση, συμβαίνει συνεχώς μια διεργασία μεταξύ των ορίων. Στα όρια εκφράζονται με διαφορετικές μορφές, οι διεργασίες μιας μοναδικότητας με τις συνιστώσες της σε σχέση με ετερότητες. Το πορώδες όριο αποτελεί το κατώφλι προς τη συνάντηση διαφορετικών ειδών σε ένα ενδιάμεσο το οποίο θα εξελιχθεί η αλλαγή της φύσης τους. Αυτή η εντατική κίνηση ενδάμεσα των κατωφλιών συνήθως γίνεται αισθητή ως επικίνδυνη, μη ασφαλής, εκτός της ζώνης ασφάλειας της εκάστοτε μοναδικότητας. Η κυρίαρχη λογική θεωρεί πως έξω από αυτήν τη ζώνη βρίσκεται το ανώμαλο, το μη ασφαλές Έξω. Όμως, στο εξωτερικό σημείο μιας τάξης, βρίσκεται το ενδιάμεσο όπου συναντώνται διαφορετικές γλώσσες μεταξύ τους, ανοίγοντας κινήσεις νέων εμπειριών και επαφών συνδέονται με νέες συναρμολογήσεις και αλληλεπιδρούν εμπλουτίζοντας τις σχέσεις τους.

Έντονη επιρροή για τους Deleuze & Guattari αποτέλεσε η σκέψη του Βέλγου Φιλόσοφου Eugene Dupréel (1879-1967) όσον αφορά τις ύλες, τις εντάσεις και τις αποστάσεις των τάξεων. Σε αντίθεση με τον ηθικό ιδεαλισμό, ο Dupréel υποστήριξε πως δεν υπάρχει μια αδιαπραγμάτευτη αρχή, είτε αυτή αφορά έναν νόμο, είτε τις αρχές της κοινωνίας. Έδειξε πως η σύνθεση της ζωής δεν πάει από κάποιο κέντρο προς μια εξωτερικότητα, αλλά από ένα εσωτερικό προς ένα εξωτερικό. Δίνοντας έμφαση στις αποστάσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στις εντατικοποιήσεις και τις ενδυναμώσεις, θεωρήθηκε ο φιλόσοφος του διαστήματος. Ανέπτυξε τις ιδέες της σύστασης, της παρεμβολής, του μεσοδιαστήματος.

Συνεχίζοντας με τη σκέψη του Dupréel, οι Deleuze & Guattari βλέπουν στο ενδιάμεσο, στο μεσοδιάστημα την ίδια τη στερέωση που συμβαίνει μέσω της συνύπαρξης διαφορετικών ρυθμών. Παρεμβολές, όρια, αρθρώσεις, μεσοδιαστήματα και επαλληλίες έρχονται μέσω ενός συγχρονιστή να δημιουργήσουν ένα ετερογενή συμπαγές. Αυτή η στερέωση, όπως αναφέρουν, επιτρέπει στα υλικά να είναι ετερογενή, και αποδίδει συμπαγή υλικών ικανά να αντέχουν όλο και περισσότερες εντάσεις. Το μηχανικό είναι αυτό που θα επιφέρει τη σύνθεση των ετερογενών, των διαφορετικών ειδών ή τάξεων.

Χαρακτηριστικό αυτής της γλώσσας είναι το γεγονός πως η γραφή της χρησιμοποιεί την επανάληψη ως δύναμη και όχι ως μορφή. Συστατικά αυτών των μοτίβων και των αντιστίξεων, αποτελούν τα παρέμβλητα, οι αρθρώσεις και τα μεσοδιαστήματα. Μέσω των διαφορετικών σχέσεων που μπορεί να αναπτύξουν θα διαμορφώσουν και διαφορετικές εκφωνήσεις ορίων και σχέσεων.

Οπότε, η γλώσσα της σχεδιαστικής δημιουργίας, αφορά μια γλώσσα η οποία θα έρθει να δέσει διαφορετικές ταχύτητες σε μια συνύπαρξη μέσω ενός συγχρονιστή, μέσω ενός μηχανισμού που θα θέσει αποστάσεις. Επομένως, η σχεδιαστική γραφή αποτελείται από γραμμές με μεταβλητές κατευθύνσεις που δεν χαράζει μορφές ή περιγράμματα. Οι ποιότητες των υλών σε διαφορετική σύλληψη του χρόνου, θα προσδώσουν σχέσεις αποστάσεων, ταχυτήτων, κατακερματισμένων οπτικών, περάσματα από τη μια διαδρομή στην άλλη. Μια τέτοια γλώσσα αναφέρεται όχι στον εαυτό της, αλλά λειτουργεί σαν μηχανισμός που ρυθμίζει εντάσεις σε άλλα γίνεσθαι.

Κοντινή αντίληψη με του Gilles Deleuze πάνω στη γραφή αναπτύσσει και ο Foucault στο "What is an Author?", λέγοντας πως η γραφή αγκαλιάζει όπως ένα παιχνίδι.

Φεύγει σταθερά πέραν των κανόνων της και παραβιάζει τα όριά της. Στη γραφή, το νόημα δεν βρίσκεται στο να ξεκαθαριστεί ή να εξυμνηθεί η ενέργεια της γραφής, ούτε είναι να καρφισωθεί ένα υποκείμενο μέσα στη γλώσσα, αλλά είναι ένα ζήτημα δημιουργίας χώρου στον οποίο το υποκείμενο που γράφει εξαφανίζεται συνεχώς. Αν η γραφή αποτελεί τη διαδικασία η οποία σταθερά θέτει το υποκείμενο σε ρίσκο, που ξεκινά μια δίνη αδιαφοροποίητων πιθανοτήτων οι οποίες κάπως πρέπει να διαχωριστούν, να οριοθετηθούν και να ταξινομηθούν, δύσκολα προσφέρεται το συμπαγές έδαφος που εισάγεται από την επιστημονική λογική.
(Foucault, 1977: 116)

Αυτήν την ιδιότητα έχει και η αρχιτεκτονική. Τονίζεται από τον Foucault η έλλειψη του ελέγχου και η βαθιά αίσθηση του μυστηρίου για το πώς η δομή και το νόημα εξελίσσονται μέσα από τη γλώσσα. Αλλά επίσης τονίζει προβλήματα που ενυπάρχουν εντός μιας λογικής μιας αρχής τόσο εμμονικής με το να μη χαθεί και τόσο αποφασισμένη για τον έλεγχο πάνω στο χώρο, τον εαυτό της και τη συγγραφική της ιδιότητα. Χρειάζεται να αναγνωριστεί πως ούτε η γραφή και ούτε τα κτήρια είναι σταθερά αντικείμενα. Ήδη από τη στιγμή που πραγματοποιούνται αρχίζουν να αποτελούν ένα κινητό συναρμολόγημα που έχει ζωή, που αποκτά διαφορετικές αναγνώσεις, που διανύει τον χρόνο, που μετατρέπεται από τους χρήστες του, που δέχεται αλλαγές από έξω και από μέσα. Η παρουσία του είναι αδιαχώριστη από το μεταβλητό του περιβάλλον.

Το γλωσσικό σύστημα στο οποίο εντάσσεται η κινηματογραφική προσφορά του Godard αντιτίθεται στην παράδοση σύμφωνα με την οποία ο δημιουργός θεωρείται ο Θεός της δημιουργίας του, που στέκει μέσα, πίσω πέρα και πάνω από το έργο του. Αντιστοιχεί σε μια τάση της σύγχρονης κουλτούρας που εννοείται σε αναζήτηση μιας νέας, πραγματικά ανοιχτής διάστασης, και κατά συνέπεια, σαν ανάγκη για τη μέγιστη δυνατή ακαταστασία και α-κανονικότητα (προσκόλληση περισσότερο σε εσωτέρες αισθήσεις, σε μορφές αναπτυσσόμενες και σε μεταφορές παρά σε σαφή διαγράμματα και ξεκάθαρες καταστάσεις) σαν επιθυμία για όσον το δυνατό περισσότερες αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σε πράγματα προφανή και πράγματα άπιαστα, για αναπάντεχες αλλαγές πορείας, για απατηλή χρησιμοποίηση αντιθετικών πλαισίων και για γραμματικά λάθη σκοπιμότητας. Σκοπός όλων αυτών είναι να γκρεμιστεί η παλιά σύνταξη και να οδηγηθεί ο θεατής στο να συμμετάσχει με κριτικό τρόπο στην ιστορία που του αφηγούνται, ξεπερνώντας τη μαγεία και την οκνηρία των εικόνων, τις διαδικασίες ταύτισης και υποβολής, τους παρασιτικούς μιμητισμούς. (Pio Baldelli, 1974 :86)

Συμπερασματικά

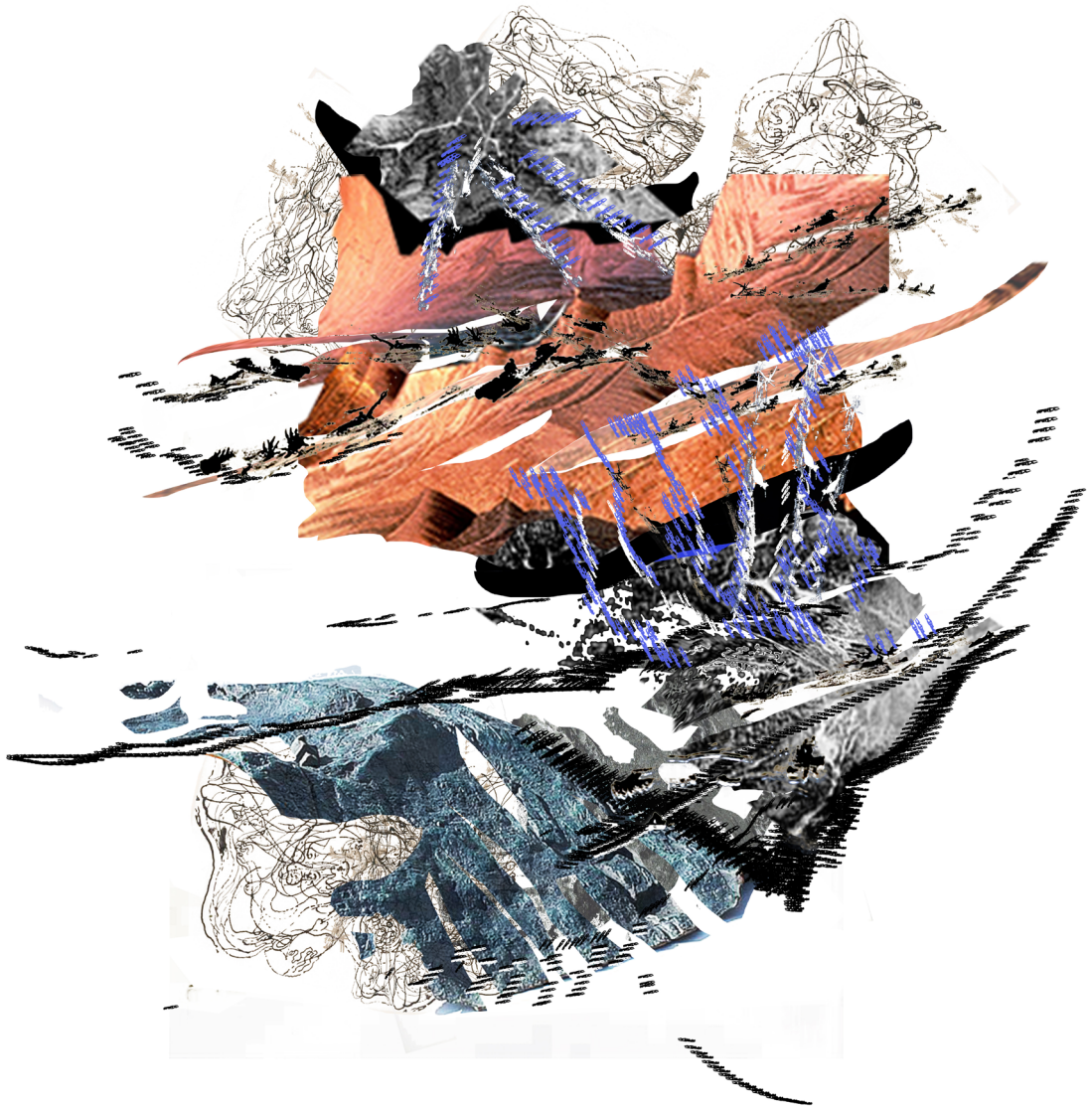
Στην ενότητα αυτή διερευνήθηκαν **συσχετισμοί ανάμεσα στην οριοθέτηση και τις διεργασίες που ενεργοποιεί** προκειμένου να συνεισφέρει στην **ανάδυση της ετερογένειας**. Η ετερογένεια ως το πεδίο των επικαλυπτόμενων και αλληλοεπηρεαζόμενων πραγματικοτήτων, αποτελείται από συνέχειες και ασυνέχειες, όρια, τομές και ροές, οριοθετήσεις σε διαφορετικές αποστάσεις και επαφές. Η ετερογένεια συσχετίστηκε με την έννοια της διαφοράς, την κίνηση που κατευθύνεται μέσα από την επιθυμία και ενεργοποιεί πραγματικές και δυνητικές εντάσεις κι έτσι αναδύεται. Αναζητήθηκαν **συσχετισμοί ανάμεσα στην επιθυμία, ως την πρωταρχική κίνηση σε σχέση με το πραγματικό, το σώμα ως το ανολοκλήρωτο πρωταρχικό έδαφος διεργασιών**, τις εμπειρίες εντάσεων και **τις κινήσεις συναρμογής εγγραφών**. Παρατηρήθηκαν από τη μία, οι εντατικές εμπειρίες συγκίνησης με μια ετερότητα, όπως το πάθημα, το γίνεσθαι και η απεδαφικοποίηση. Εμπειρίες οι οποίες ενεργοποιούν ανώνυμες εντάσεις **ενισχύοντας την αλληλεπίδραση του σώματος με το πραγματικό, κι επεκτείνουν τα όριά τους**. Και από την άλλη, οι διεργασίες συναρμογής όπως η κωδικοποίηση, η συναρμολόγηση και η εδαφικοποίηση, που **εγγράφονται σε ένα εκφραστικό και υλικό έδαφος ενισχύοντάς τις επιθυμητές νοηματοδοτήσεις** της ύπαρξης μιας οριοθέτησης. Με αυτά τα αντιληπτικά εργαλεία μπορεί να διευρυνθούν οι διεργασίες ώστε να οδηγούνται σε νέες νοηματοδοτήσεις.

Η πραγματοποίησή της επιθυμίας ενισχύεται τόσο μέσω της επανάληψης μιας επαφής με ένα έδαφος, όσο και μέσω πειραματισμών στην επαφή αυτή μέσω διάφορων μηχανών, μέσα από την διασπορά των επιθυμητικών μηχανών, μέσα από την παρατήρηση από πολλές οπτικές. Καθώς η παγκόσμια μηχανή είναι περίπλοκη και ακατάστατη, η μόνη αποδεκτή παραδοχή για την ανάδυση της διαφοράς είναι το ότι **η ιδιομορφία κάθε μοναδικότητας αναδύεται μέσα από την εναλλαγή κινήσεων μπλεξίματός της με ετερότητες και οριοθέτησης των σχέσεων της τάξης της**. Έτσι η μοναδικότητα οδηγείται προς τους επιθυμητούς τρόπους κατασκευής μιας σύνθεσης που θα επεκτείνουν τα όριά της, θα κινείται σε διάφορες κατευθύνσεις ώντας ικανή να ενισχύει τη σύνθεσή της, ή να επικοινωνεί μέσα από πορώδη όρια και να εμπλουτίζει τις σχέσεις της.

Οικινήσει της εδαφικοποίησης-απεδαφικοποίησης-επανεδαφικοποίησης και οι διεργασίες του γίνεσθαι και του παθήματος, διαπερνούν κάθε σώμα ή έδαφος και συναρμολογούν διαφορετικά μέλη. Δημιουργούν πολυεπίπεδες πτυχώσεις. Το έδαφος ως ο χώρος διεργασιών προς τους επιθυμητούς τρόπους ύπαρξης **σημειώνεται με μια γραφή προς τις επιθυμητούς τρόπους αλληλεπίδρασης και ταυτόχρονα η γραφή σβήνεται για να τους αναδεικνύει.**

Μέσα από τη διαδικασία των ρυθμίσεων σε διάφορα πεδία, αλλά και μέσω της έκφρασης των εντάσεων των υλών που συμμετέχουν σε αυτήν την οριοθέτηση η μοναδικότητα **εκφράζει μια νέα ιδιόμορφη γλώσσα.** Συναρμολογεί τα σημάδια εντάσεων και τους ρυθμούς με τρόπους υλικούς, διανοητικούς και εκφραστικούς. Η εγγραφή τους στο έδαφος αφορά σε μια διαδικασία γίνεσθαι της γραφής, η οποία δεν αποσκοπεί στην εξισορρόπηση των ρυθμών, ούτε στην ανάδειξη του συνθέτη, αλλά στη μέγιστη δημιουργική επαφή προφανών και μη πραγμάτων. Η οριοθέτηση που προκύπτει από αυτές τις διεργασίες είναι ικανή να παραβιάζει τα όριά της, να καταργεί τον εαυτό της, να εμπλουτίζει τον χώρο με νέους τόπους, να εισάγει νέα νοήματα και να ενισχύει την επικοινωνία συναρμολογημάτων.

Στην επόμενη ενότητα θα μελετηθούν θεωρητικοί συσχετισμοί που αναδεικνύουν τη σημασία ανάδυσης των απωθημένων στοιχείων και τόπων και εδαφών (**para-sites**), τα οποία βρίσκονται εντός τους, αλλά μετατοπισμένα και συμβάλλουν στην ανάδειξη νέων νοημάτων τους, αλλά και στην πολυεπίπεδη σημείωσή τους. Οι θεωρήσεις αυτές τονίζουν την σημασία της αισθητηριακής έντασης και της μηχανικής διευθέτησης, καθώς αποτελούν τους απαραίτητους χειρισμούς πάνω στη σύνθεση σε διαφορετικές ταχύτητες και επίπεδα.

para-sites: μετατοπισμένα πεδία
της οριοθέτησης του εδάφους

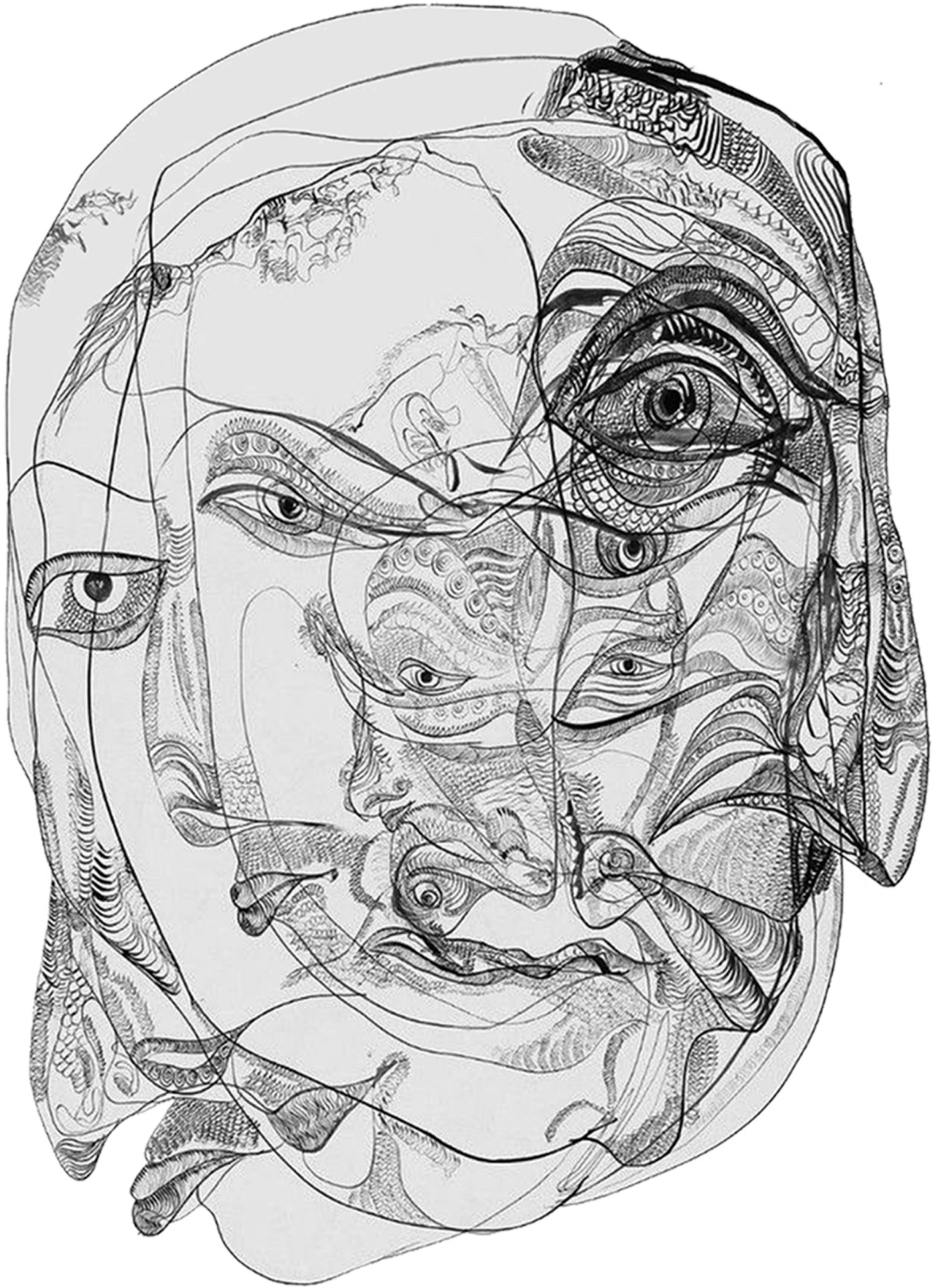
Σε αυτήν την ενότητα αναφέρονται σύγχρονες θεωρήσεις πάνω στις para-site σχέσεις της εδαφικής οριοθέτησης. Αναλύονται εννοιολογικοί συσχετισμοί των εννοιών του **τοπίου** και του **τόπου** μέσα από τις διαδικασίες που κατασκευάζονται, όπως τις ροές της καθημερινής ζωής και τις επιθυμίες που επενδύονται σε αυτά. Το τοπίο και ο τόπος προσεγγίζονται ως ιδιόμορφες πτυχώσεις οι οποίες προκύπτουν από συσσωρεύσεις και αλληλεπιδράσεις ετερογενών υλικών. Γίνεται μια προσπάθεια να ξετυλιχθούν εργαλεία με τα οποία το συλλογικό σώμα πλάθει έναν τόπο και πώς το γίνεσθαι του τόπου πλάθει το συλλογικό, ώντας πτυχές ενός ευρύτερου σώματος.

Στη συνέχεια εκδηλώνονται ανάλογοι συσχετισμοί για τη σύνθεση των εδαφών και την οριοθέτησή τους σε σχέση με τα para-sites με τα οποία συνδέονται και μπλέκονται, μέσα από τις σκέψεις τριών στοχαστών. Η μελέτη κινείται γύρω από έννοιες που αφορούν ποιοτικές και αντιληπτικές καταστάσεις μιας οριοθέτησης, έννοιες όπως αυτή της υλικότητας και της πλαισίωσης, καθώς και τις ανοιχτές δομές και τις ετερογενείς διαδικασίες που τις παράγουν. Μελετώνται:

Οι τρεις Οικολογίες του **Felix Guattari**, ένα πολιτιστικό και πολιτικό πρόταγμα που θα μπορούσε να παράξει μια πρόταση επί της περιβαλλοντικής οικολογίας,

η σκέψη του **Bruno Latour** για τις “κρίσιμες ζώνες” του γεωλογικού εδάφους, η σκέψη του **Manuel De Landa** για τις συσσωρεύσεις των υλών και την ανάδυση ποιοτήτων, καθώς και

η σκέψη του **Bernard Cache** για την σύνθεση του πλαισίου που θέτει η αρχιτεκτονική σε σχέση με άλλα στοιχεία ή πλαίσια

τοπίο

ο γεωγραφικός συσχετισμός του προσώπου

3.1

συσχετισμοί της εδαφικής οριοθέτησης

με τις πτυχώσεις του τοπίου, του τόπου, του σώματος, του εδάφους

Το πρόσωπο για τους Deleuze & Guattari, θα μπορούσε να γίνει αντιληπτό ως μια επιφάνεια και ως ένας χάρτης, μια υπερκωδικοποίηση του κεφαλιού ώστε να επεκταθεί από το ολοκληρωμένο σώμα. Το πρόσωπο είναι για το σώμα, ό,τι το τοπίο είναι για τον κόσμο. Η αρχιτεκτονική θέτει τα σύνολα - κατοικίες, πόλεις, ή μητροπόλεις, μνημεία ή εργοστάσια - να λειτουργούν σαν πρόσωπα μέσα στο τοπίο που μετατρέπουν. Στις κινηματογραφικές ταινίες το κοντινό πλάνο χειρίζεται το πρόσωπο σαν ένα τοπίο. Η ζωγραφική τοποθετεί το τοπίο σαν πρόσωπο και αντίστροφα. Το τοπίο όπως το γνωρίζουμε είναι μια τεχνητή κατασκευή, είτε πολιτική είτε αισθητική. Οι Deleuze & Guattari συνδέουν το πρόσωπο και το τοπίο με "συγκεκριμένους κοινωνικούς σχηματισμούς". Το πρόσωπο δεν είναι συμπαντικό. Δεν είναι ενός ανθρώπου. Είναι το ίδιο ο άνθρωπος, με τα μάγουλα και τις μαύρες τρύπες των ματιών.

Στο τοπίο έχει αποδοθεί η έννοια και του πολιτισμικού και του φυσικού πεδίου, το οποίο πλάθει και πλάθεται από διεργασίες, επεκτείνει τις γραμμές φυγής των εδαφών και των πλατωμάτων τους, οπότε και την αντίληψη της εκάστοτε κοινωνίας για αυτό και τον τόπο. Όμως, η ισχύς της έννοιας του τοπίου δεν πρέπει να υποτιμηθεί ή να διαχωριστεί από το φυσικό χώρο. Το τοπίο είναι ταυτόχρονα φυσικό πλάτωμα και πολιτισμική εικόνα¹. Σε αντίθεση με την αντίληψή του ως κάτι μόνο ορατό, ως κάτι που χωρίς την εικόνα δεν υπάρχει, το τοπίο προσφέρει μια παραδειγματική αντίληψη ακόμη και για τον τρόπο που αντιλαμβάνεται κανείς τις συνθήκες της πραγματικότητας. Όντας η κύρια πηγή κατανόησης του θραυσματικού, πάντοτε αναδύεται και ποτέ δεν είναι. Μέσα στο πέρασμα του χρόνου, εμφανίζονται όλο και περισσότερες εκφράσεις για την έννοιά του. Εμπλουτίζοντάς το πυκνώνεται η διακύμανση των νοημάτων του και των χαρακτηριστικών των τόπων που εκφράζονται με εργαλείο την έννοιά του.

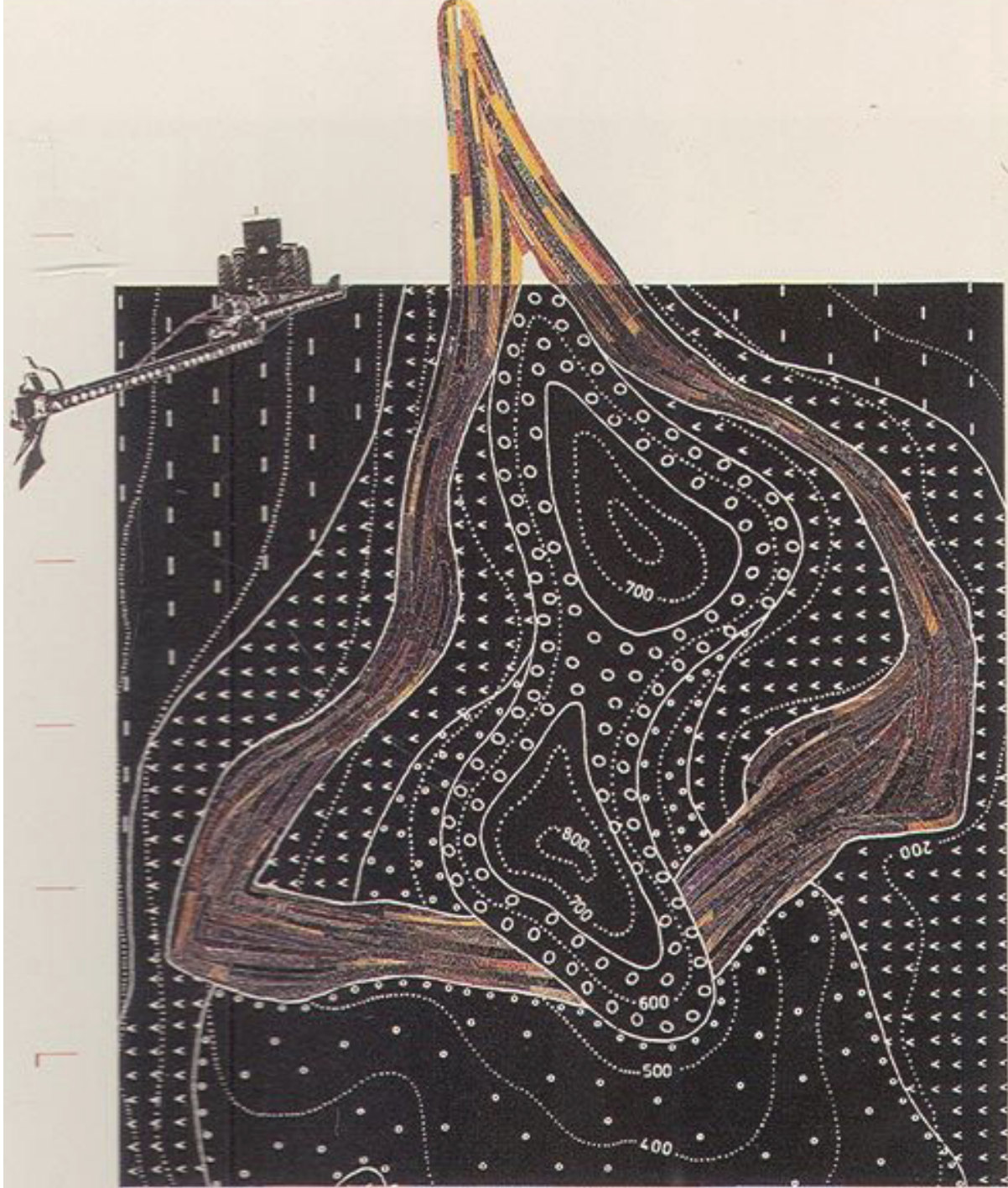
Στον βαθμό που οι καθημερινοί κάτοικοι βιώνουν το τοπίο, το βιώνουν εντός ενός γενικότερου περισπασμού, περισσότερο μέσω των συνηθειών τους και της οποιασδήποτε κατανάλωσής τους, απ' ό,τι μέσω της όρασης και μόνο.
(Corner, 2014 :244)

Ο James Corner, στο άρθρο του "Eidetic Operations and New Landscapes" αναφέρει πως στο ενεργό landschaft² δίνεται σημασία στις διαδικασίες μορφοποίησης, στις δυναμικές της ασχολίας, στις δυναμικές της χρήσης του και την ποιητική του γένεσθαι. Συνεχίζει λέγοντας πως ενώ αυτές οι διαδικασίες μπορεί να είναι και οπτικά αντιληπτές, δεν είναι απαραίτητα επιδεικτικές απεικόνιση, αλλά η εικόνα τους πλάθεται διανοητικά. Οπότε, θεωρεί πως ο ρόλος του αρχιτέκτονα τοπίου είναι λιγότερο να αναπαριστά ή να απεικονίζει αυτές τις δραστηριότητες και περισσότερο να συντελεί, να παρακινεί, να βοηθά στην διαφοροποίηση αυτών των επήρειων μέσα στον χρόνο. Τότε συνεπώς η εξέλιξη περισσότερων επιτελεστικών μορφών απεικόνισης είναι θεμελιώδης για αυτό το εγχείρημα.

Αντίστοιχα, ο πολιτιστικός και ιστορικός γεωγράφος Denis Cosgrove, επιχειρώντας να υπογραμμίσει τη σημασία της ενσωμάτωσης του ατόμου ή ενός συνόλου με το τοπίο, αναφέρει πως μέσω των καθημερινών διαδικασιών - γέννα, θάνατος, γιορτή, τραγωδία - το τοπίο συντίθεται με ενοποιημένο και περιεκτικό τρόπο. Για το άτομο που είναι "εντός του τοπίου" «δεν υπάρχει καθαρός διαχωρισμός του εαυτού από την σκηνή, του υποκειμένου από το αντικείμενο.» (Cosgrove, 1984). Ενώ η μείζονα αντίληψη εμμένει στις ορατές μορφές και τις αρμονικές τους ενσωματώσεις στο οπτικό μας όργανο, πραγματοποιείται μια σχέση με το περιβάλλον που θέτει "δουλικές" συναισθήσεις, όπως αυτή της ζωής της εργασίας.

¹ Ο θεωρητικός τέχνης W. J. T. Mitchell αναγνωρίζει πέντε οικογένειες εικόνas . Την γραφική (όπως η φωτογραφία), την οπτική (όπως ο καθρέφτης), την αντιληπτική (με την διανοητική της έννοια), την νοητική (όπως τα όνειρα, οι αναμνήσεις και οι ιδέες), και την προφορική (όπως η περιγραφή και η μεταφορά).

² Ο James Corner τονίζει τον διαχωρισμό του landskip (το τοπίο ως μηχανή επιπόησης, κατά κύριο λόγο οπτική και ορισμένες φορές σημαίνουσα και στο landschaft (το τοπίο ως ένα εν ενεργεία πλάτωμα, του οποίου οι επήρειες και η σημασία προκύπτουν μέσω της αφήs, της χρήσης, και της ασχολίας με αυτό στο πέρασμα του χρόνου).

G · D / L

Το σκηνικό τοπίο τείνει όχι μόνο να μετατοπίζει το υποκείμενο που παρατηρεί εντός του χώρου και του χρόνου, αλλά επιπλέον να μετατοπίζει τα αντικείμενα που περιέχει. Όπως εξηγεί ο γεωγράφος Jonathan Smith, η “ανθεκτικότητα” και η αυτονομία ενός τοπίου προκαλούν στη φυσική του παρουσία να κινείται όλο και πιο πέρα από την ενέργεια και την σκηνή της δημιουργίας του, και με αυτόν τον εκτοπισμό “ χάνει την κηλίδα της πρόθεσης και αναλαμβάνει την καθαρότητα της φύσης.” Με άλλα λόγια, το πέρασμα του χρόνου προκαλεί στο τοπίο να αποπλαισιώνει την τεχνητή του διάσταση και να λαμβάνει την εμφάνιση του φυσικού.

(Corner, 2014: 244 - 245)

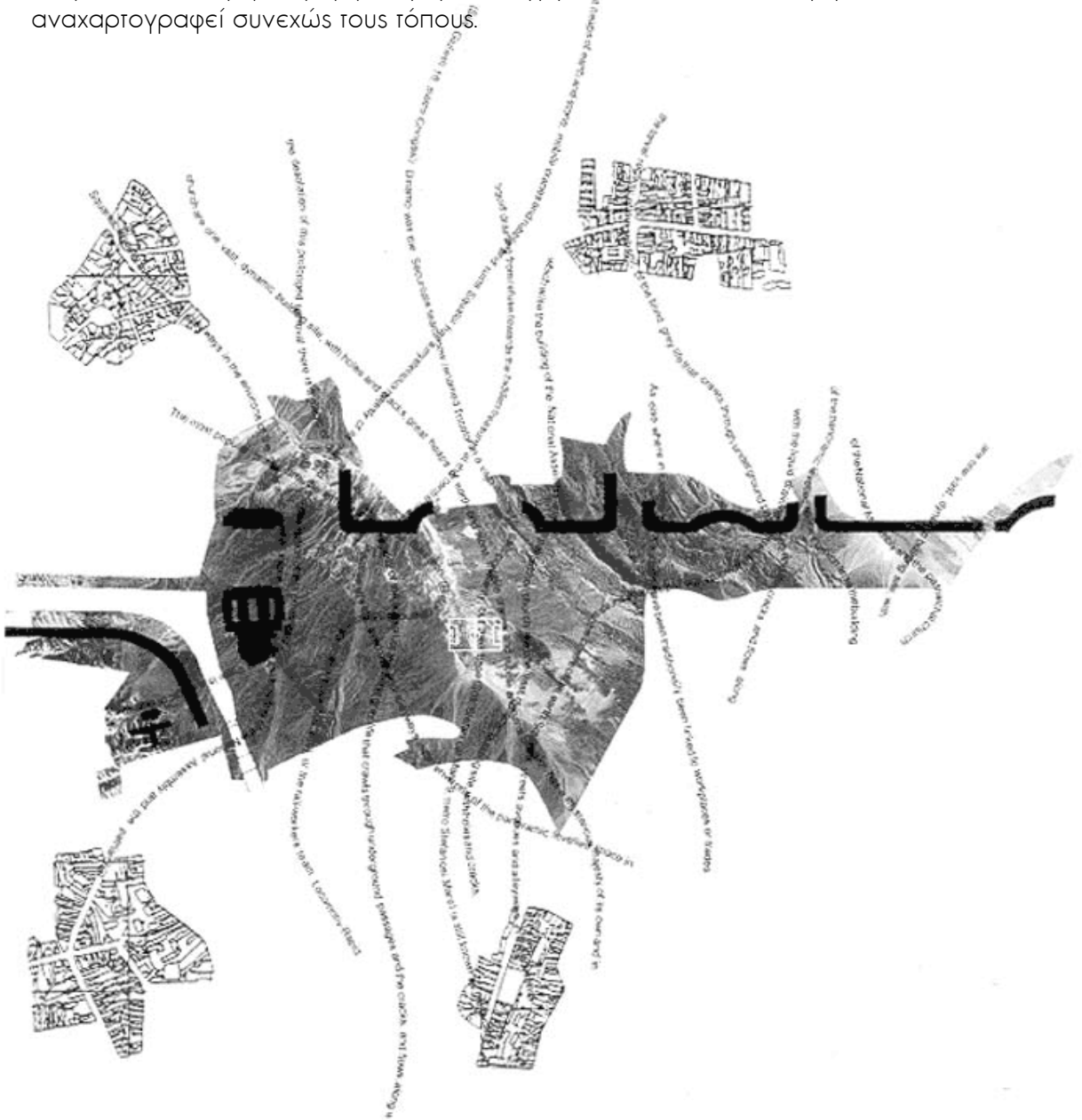
Το τοπίο, από μια οπτική, δηλαδή το εργαλείο επινόησης για τον τόπο και τη σχέση του με το εκάστοτε σώμα, και από την άλλη ο Θόρυβος που καθιστά συνεχώς τους τόπους σε διαφορετική πλαισίωση ή νέα επαφή, θέτει τη δραπετεύση του εδάφους σε σχέση με τον τόπο και τον χρόνο.

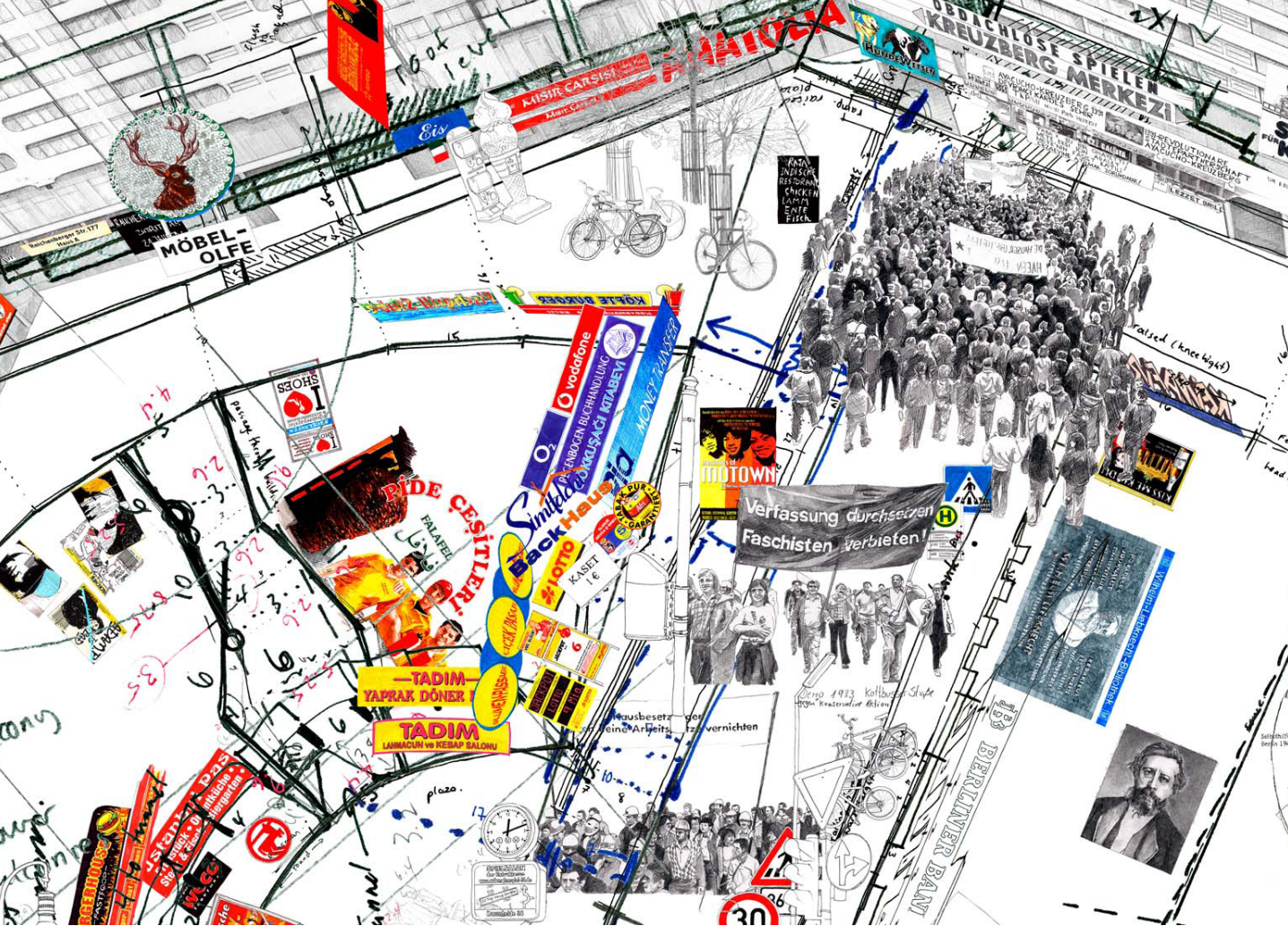
Το ζητούμενο εδώ είναι να λειτουργήσουν τα σημεία ιδιαιτερότητάς τους. Εκεί όπου η φροϋδική ερμηνεία θα σταματούσε - μπροστά σε εκείνο που ο Φρόυντ αποκαλούσε “ομφαλό του ονείρου” -, εκεί ακριβώς τα πάντα αρχίζουν για τον Κάφκα. Αρνούμενος να καθυποτάξει τα σημεία μη νοήματός τους στο ζυγό μιας οποιασδήποτε ερμηνευτικής, τα αφήνει να εξαπλώνονται, να κλιμακώνονται για να δημιουργήσουν άλλες φαντασιακές μορφοποιήσεις, άλλες ιδέες, άλλα πρόσωπα, άλλες ψυχικές συντεταγμένες, χωρίς κανένος είδους δομική υπερκωδικοποίηση. Έτσι εγκαθιδρύεται το Βασίλειο ανταγωνιστικών δημιουργικών διαδικασιών στην κατεστημένη τάξη των σημασιών. Διαδικασία παραγωγής μιας μεταλλαγμένης υποκειμενικότητας, η οποία είναι φορέας δυναμικοτήτων επιδεκτικών σε ακαθόριστους εμπλουτισμούς.

(Guattari, 2012 [2007]: 22-23)

Η ριζωματική αντίληψη των σχέσεων των γραμμών-σημαδιών και κινήσεων, έρχεται σε συμφωνία και με την αντίληψη του αρχιτέκτονα Κώστα Μανωλίδη. Στο άρθρο του “Προς την ενδοχώρα: σε αναζήτηση μιας συνείδησης του τοπίου”, παρομοιάζει την ανίχνευση της έννοιας του τοπίου και των νέων δημιουργικών προσεγγίσεων που μπορεί να έχει, με μια διαδικασία ακανόνιστων διαδρομών, όπως δηλαδή και η κίνηση που συμβαίνει εντός του.

Οι επεμβάσεις στο τοπίο μοιάζουν περισσότερο με σημειώσεις. Οι σημειώσεις του τοπίου αποτελούν θραύσματα τα οποία είτε τονίζουν σημεία μιας διαδρομής, είτε θέτουν σε ανισορροπία την νοηματοδότηση του εκάστοτε τόπου. Προετοιμάζουν μια κατάρρευση, δημιουργούν ρωγμές στις οποίες σφηνώνονται υποσημειώσεις εντός του και ταυτόχρονα συνθέτουν συνδέσεις εντός μιας συνολικότερης αντίληψης σε σχέση με το έδαφος. Όλη του η δυναμική έγκειται ακριβώς σε αυτήν την πολύμορφη τοπολογική του συνέχεια, όπου οι χωρικές και οι νοηματικές ρηγματώσεις του προσφέρουν ως συνθήκη πρόσληψης και κατανόησής του. Τα ρήγματα εντός του, όπως οι ρωγμές ή τα ερείπια, αποτελούν διάκενα και ασυνέχειες που εμφανίζουν την αποσπασματικότητα της πραγματικότητας, την μετάβαση σε εμπειρίες με διαφορετικές συνθήκες και δεδομένα. Αυτά τα κενά επιτρέπουν και την μεταμόρφωση της αντίληψης που διασυνδέει διαφορετικά στοιχεία και αναχαιτογραφεί συνεχώς τους τόπους.

ο τόπος βιώνεται,

δομείται και κατασκευάζεται

άμεσα και παρεκβατικά

Όπως η εξουσία έτσι και ο τόπος ενεργοποιείται καθημερινά και γι' αυτόν το λόγο χρειάζεται μια συνδυαστική αντίληψη για τις δυο έννοιες. Η εξουσία μπορεί να αφορά τις διασκορπισμένες μικροπρακτικές οι οποίες παράγουν τις συνιστώσες υποκειμενοποίησης στα πεδία που ενεργούν, όπως ανέλυσε ο Michel Foucault. Ακμή, η εξουσία μπορεί να αφορά μια ικανότητα πραγμάτωσης του επιθυμητού, όπως προχώρησε τη σκέψη πάνω στην εξουσία ο Gilles Deleuze. Η εξουσία για τον Deleuze συνδέεται με τις ροές της επιθυμίας και τις διαδικασίες γίνεσθαι που κατευθύνουν τις εκφράσεις των σωμάτων. Μέσα από τις παραγωγές των επιθυμιών δομείται ο τόπος, ενώ ο τόπος και οι συλλογικές κινήσεις πλάθουν αντίστροφα μη ανθρώπινα στοιχεία που εισέρχονται στην αντίληψη και πλάθουν την επιθυμία.

Εννοιολογικά ο τόπος αποτελεί μόνο μια κατασκευασμένη πτυχή νοημάτων εντός ενός τοπίου με ποικίλα και ιδιαίτερα νοήματα και χαρακτηριστά. Αυτά προσδίδουν σημειακά στο τοπίο μια στιγμή ταυτότητας. Είναι ένα Θραύσμα μέσα σε ένα τοπίο γεμάτο με δυναμικές παραγωγής νέων νοηματοδοτήσεων.

Προκειμένου να παράγονται συνεχώς νέοι τόποι, χρειάζεται ο τόπος να γίνεται αντιληπτός όχι ως κάτι σταθερό, αλλά ως ένας τόπος γίνεσθαι. Ο τόπος αφορά ένα στιγμιότυπο που ενέχει τάσεις προς αλλαγές. Τόπος και τοπίο, κινηματογραφικό καρέ και πλάνο σεκάνας. Ο τόπος ως μια πολλαπλότητα, ή ως ένα χαρακτηριστικό σημείο καμπής που ξεδιπλώνεται μόνο μέσω των ιδιόμορφων μοναδικοτήτων που πτυχώνει συνεχώς. Έτσι αποκτά δυναμική στον χρόνο. Πλάθεται μέσα από διεργασίες που συμβαίνουν εντός του, τομές επιθυμιών, διεργασίες που πλάθει κυρίως το πλέγμα του σώματος μέσα από την καθημερινή πρακτική, τις συνήθειες και χρήσεις, τις ροές και τις τομές τους.¹

Ανόμοια στοιχεία τα οποία είναι ανεξάρτητα και γι' αυτό λειτουργούν συμπληρωματικά, δομούν τον τόπο αποκτώντας ιδιότητες ανάμεσα στην ανεξαρτησία και την διασύνδεση. Τα μέρη και το όλον, αλληλεπιδρούν μέσα σε πολλαπλές διαστάσεις. Ο τόπος συνδέεται άμεσα με την αντίληψη της συνεχής μετατόπισης και εμπλουτισμού του μέσα από την ανάδυση πληροφοριών-εκφράσεων. Συνδέεται επίσης άμεσα και με την αντίληψη της επέκτασης των ενεργειών του εκάστοτε όντος από τον τόπο στο τοπίο. Δηλαδή αφενός πλάθεται από υλικές και άυλες διεργασίες (συλλογικές, οικονομικές, φυσικές, πολιτιστικές, οικολογικές) οι οποίες του προσδίδουν ένα σύμπλεγμα λειτουργικών και αισθητικών συνιστωσών, και αφετέρου αποτελεί μια συνεχώς μετατοπιζόμενη διακλάδωση εννοιών και υλικών εκφράσεων που επηρεάζουν τα σώματα και τις παραγωγές τους.

Ο τόπος σε αυτήν την οπτική δεν είναι ο εγγυητής της ταυτότητας του νοήματος, αλλά η δυνατότητα της δημιουργικής διαφοροποίησής του. Η έννοια του τόπου υπερασπίζεται, λοιπόν, την ποιητική της διαφοράς τόσο από την έννοια του χώρου όσο και από την ταυτοποιητική κλειστότητα του ίδιου της του εαυτού. Ως τέτοια έχει νόημα ως εδαφικό σημάδι χάραξης διαφορών για τον χώρο, για τον χρόνο, για την σκέψη, για την αρχιτεκτονική. (Χατζησάββα,2018 : 266)

---

¹ Στα τέλη του 1980, ο θεωρητικός τεχνητής ζωής Craig Reynolds δημιούργησε ένα υπολογιστικό πρόγραμμα που προσομοίαζε την συμπεριφορά της συρροής των πουλιών. Όπως περιγράφει ο M.Mitchel Waldrop στο "Complexity: The emerging science at the edge of order and chaos", ο Reynolds έθεσε ένα μεγάλο αριθμό αυτόνομων, πτηνόμορφων παραγόντων, τους οποίους ονόμασε "boids", σε ένα περιβάλλον οθόνης υπολογιστή. Τα boids ήταν προγραμματισμένα να ακολουθούν τρεις απλούς κανόνες συμπεριφοράς. Πρώτον να διατηρούν μια ελάχιστη απόσταση από άλλα αντικείμενα του περιβάλλοντος (από άλλα boid όπως και από εμπόδια), δεύτερον να συνταιριάζουν τις ταχύτητές τους με τα γειτονικά τους boid, και τρίτον να κινούνται προς το κέντρο της μάζας των boid της "γειτονιάς" τους. Κανένας κανόνας δεν υπαγόρευσε να δημιουργήσουν ένα σμήνος, οι κανόνες ήταν εντελώς τοπικοί, και σχετιζόνταν μόνο με το τι θα έκανε και θα έβλεπε στην εγγύτητά του το κάθε boid. Αν επρόκειτο να διαμορφωθεί ένα σμήνος, θα εξαρτιόταν από κάτω προς τα πάνω, ως ένα αναδυόμενο φαινόμενο. Και όντως δημιουργήθηκαν κάθε φορά επανειλημμένα, σμήνη. (Allen, 1999 : 99)

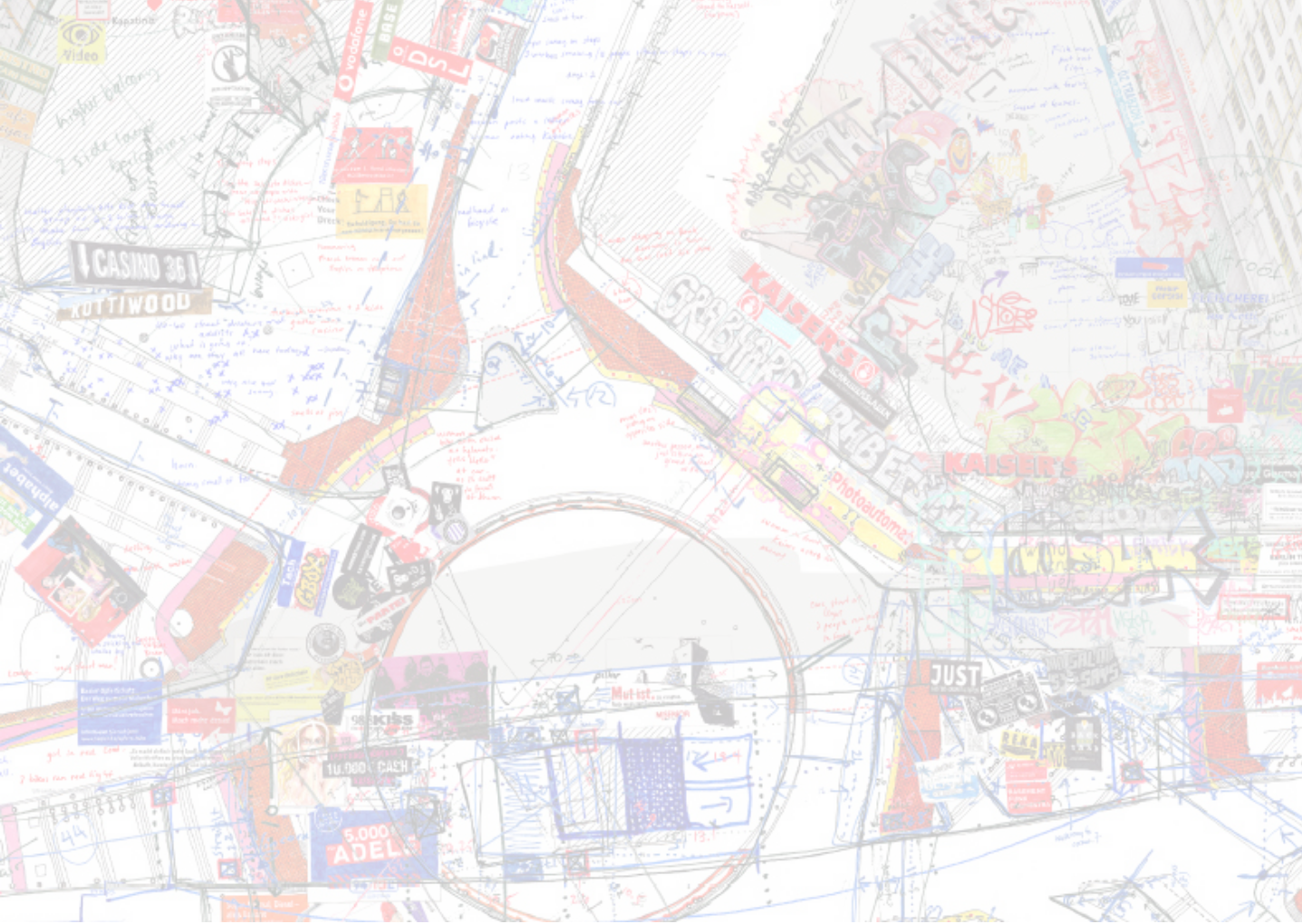
Ο τόπος αποτελεί αλληλοεπηρεαζόμενα συναρμολογήματα σε διάφορα επίπεδα είτε ταξινομημένα, είτε άτακτα βρίσκονται πάντοτε όμως εν ενεργεία μοριακά και καθημερινά σε διαφορετικούς ρυθμούς. Τέμνεται από τις πρακτικές της εξουσίας, ανασυντάσσεται σύμφωνα με τις επιθυμίες για σύνδεση, δομείται από τις συνήθειες και τις αρχές της μείζονος λογοτεχνίας, συμπιέζεται και μετασχηματίζεται από τις ελάχιστες λογοτεχνίες.

Επικοινωνεί με άλλους τόπους μέσω τεχνολογικών εργαλείων, καθώς η σημερινή εμπειρία της χωρικής ζωής είναι τόσο άυλη όσο και υλική. Τόσο συνδεδεμένη με τον χρόνο και σχεσιακές συνδέσεις, όσο συνδεδεμένη είναι και με τις παραδοσιακές θεωρίες του περιφραγμένου χώρου και τόπου. Πλέον οι χειρισμοί στις συνθέσεις παρουσιάζουν την δυναμική της χωρικά παροδικής παρουσίας λόγω της ανοιχτής τους σύνδεσης. Ειδικά σε θέματα αστικού σχεδιασμού και αντίστοιχης κλίμακας, οι σχέσεις αυτές μετατρέπονται εντός ενός χάρτη που συνδέει πρακτικές, πληροφορίες και αντικείμενα.

Η ουσία αυτού που αποκαλούμε “αστικό”, συντίθεται/αποσυντίθεται από τη μεταφορά, τη συγκοινωνία και τα συστήματα μετάδοσης, από αυτά τα δίκτυα μεταφοράς και μετανάστευσης των οποίων η άυλη σύνθεση επαναλαμβάνει την κτηματολογική οργάνωση και την κατασκευή μνημείων.

(Paul Virilio, 1995 : 139)

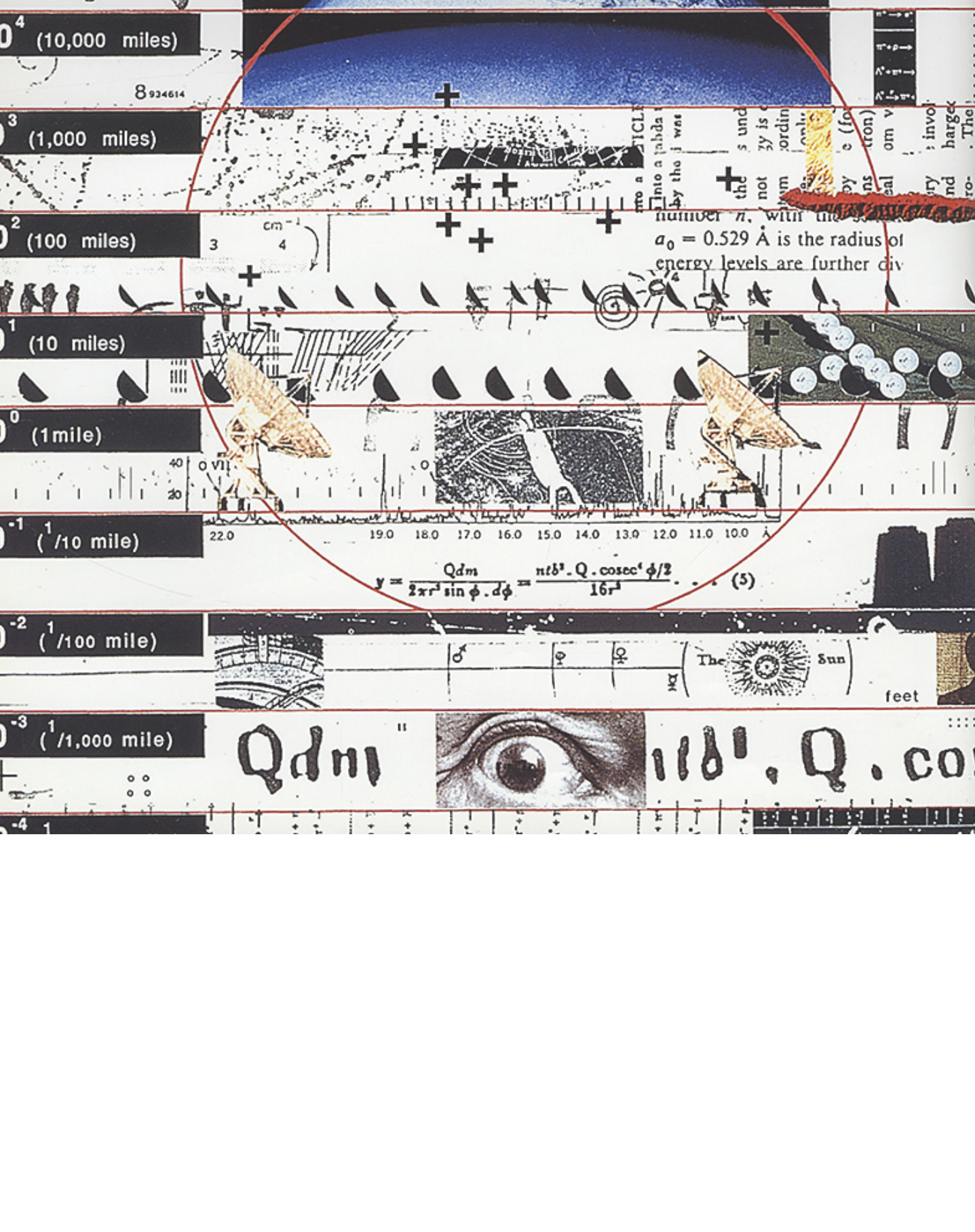

Τα δίκτυα απόδοσης είναι πολλαπλά συστήματα διασύνδεσης, τα οποία απελευθερώνουν στοιχεία ενώ παράλληλα ανατρέφουν μη ιεραρχική επικοινωνία και σχέση μεταξύ ειδάλλως διακριτών στοιχείων. Το να δικτυώνεται κάτι σημαίνει πως λειτουργεί με έναν τρόπο εντός ενός πεδίου πιθανοτήτων, χαρτογραφώντας διάφορους παίχτες και τύπους, ενώ παραμένει ενεργός παίχτης στο πεδίο. Πόλεις και τοπία γίνονται ολόενα και περισσότερο ανεξάρτητα σε ό,τι αφορά τους χώρους και τις διαδικασίες των δικτύων. (James Corner, 1999 : 249)

παραδείγματα σύγχρονων θεωρήσεων

Στη συνέχεια μελετώνται σύγχρονες θεωρήσεις πάνω στη σχέση της πύκωσης τόπος - τοπίο - σώμα - έδαφος. Οι προσεγγίσεις που αναφέρονται μελετούν τη σχέση της πύκωσης σύμφωνα με τις διεργασίες που την καθιστούν μια συναρμογή χωρίς υποκείμενο και αντικείμενο, καθώς και σύμφωνα με τις φυγές της. Αποσκοπούν στο να ανακαλύψουν νέα εργαλεία ανάγνωσης της γλώσσας που πλάθει τον τόπο, το έδαφος, το σώμα, το τοπίο, ώστε από κάθε ετερογενές στοιχείο της να είναι ικανό να αναδυθούν οι ιδιομορφίες του που θα προσδώσουν ετερογένεια στο πραγματικό και οπότε νέες πτυχώσεις και οριοθετήσεις.

10⁴ (10,000 miles)

8934614

10³ (1,000 miles)

10² (100 miles)

10¹ (10 miles)

10⁰ (1 mile)

10⁻¹ (1/10 mile)

10⁻² (1/100 mile)

10⁻³ (1/1,000 mile)

10⁻⁴ (1/10,000 mile)

cm⁻¹

40
20
0

22.0

19.0 18.0 17.0 16.0 15.0 14.0 13.0 12.0 11.0 10.0 Å

$$y = \frac{Qdm}{2\pi r^2 \sin \phi} \cdot d\phi = \frac{n\delta^2 \cdot Q \cdot \operatorname{cosec}^2 \phi/2}{16r^2} \dots (5)$$

Qdm

118¹, Q. co

into a tabula
by the i was
s und
y is c
ordin
only
e (fo
tron)
om v
; invo
; barg
The
number n, with the
a₀ = 0.529 Å is the radius of
energy levels are further div

(The Sun)

feet

1. Οι τρεις Οικολογίες | Felix Guattari

Ο τομέας της οικολογίας έχει συγκεντρώσει ένα όλο και αυξανόμενο ενδιαφέρον από τις κοινωνικές και διανοητικές σχέσεις τις τελευταίες δεκαετίες. Προσφέρει το πλαίσιο και το δίδαγμα για τις συνθήκες ζωής στον πλανήτη, η οποία είναι τόσο βαθιά δεμένη με δυναμικά, περίπλοκα και απροσδιόριστα δίκτυα σχέσεων. Ακόμη μεγαλύτερη ενίσχυση της προσφέρουν τα τελευταία επιστημονικά ρεύματα όπως της μη-γραμμικότητας, της πολυπλοκότητας, της δυναμικής του Χάους. Η οικολογία κατασκευάζει τρόπους σχέσης και οπτικής προς τη Φύση. Η Φύση νοείται τόσο με την κατασκευασμένη έννοια με την οποία ο κόσμος αντιλαμβάνεται τον φυσικό κόσμο, όσο και με την έννοια της άμορφης και αδιαμεσολάβητης ροής του “πραγματικού” κόσμου, που πάντοτε διαφεύγει της ανθρώπινης κατανόησης.

Αντίστοιχα με τη δεύτερη αντίληψη πάνω στην έννοια του φυσικού κινείται και η σκέψη του Felix Guattari, όπου στο βιβλίο του *Οι τρεις Οικολογίες*, αναπτύσσει ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την κατανόηση του κόσμου ως ένα υπό **συνεχή διαμόρφωση σύμπλεγμα σχέσεων**, ανάμεσα στις κοινωνικές σχέσεις, το περιβάλλον και τις συνιστώσες υποκειμενοποίησης. Αυτή η σχέση μπορεί να οδηγή στην επέκταση των διανυσμάτων υποκειμενοποίησης προς νέες και πειραματικές πρακτικές, που θα εφευρίσκουν νέους τόπους ύπαρξης στο παρόν ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο.

Οι τρεις οικολογίες αποτελούνται από την **νοητική**, την **κοινωνική** και την **περιβαλλοντική οικολογία** και έχουν ως κοινή αρχή το ότι τα υπαρξιακά εδάφη με τα οποία μας φέρνουν αντιμέτωπους δεν προσφέρονται ως κλειστά, περατωμένα, αλλά ως ένα έδαφος μέσα από διαδικασιακά ανοίγματα που προκύπτει από πράξεις που του επιτρέπουν να γίνει κατοικήσιμο από ένα ανθρώπινο σχέδιο. Κυριαρχούνται από μια λογική εντάσεων, την οποία την **απασχολεί μόνο η κίνηση και η ένταση των εξελικτικών διαδικασιών**. Η διαδικασία ως “σύσταση - ορισμός - απεδαφικοποίηση”. Αυτό ακριβώς το υπαρξιακό άνοιγμα της τέχνης του “οικό-”, συνοψίζει όλους τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να γίνουν κατοικήσιμα τα υπαρξιακά εδάφη. Η ένταση των εξελικτικών διαδικασιών και η κίνηση αποτελούν τα εργαλεία της οικοσοφίας, και όχι η περιγραφή των αντικειμένων.

Η νοητική οικολογία αφορά περισσότερο την επανεφεύρεση της σχέσης του υποκειμένου με το σώμα, την φαντασίωση, τον θάνατο, τη ζωή και αφορά την επέκταση των διανυσμάτων τις υποκειμενοποίησης τα οποία δουλεύουν το καθένα λίγο πολύ για τον εαυτό του. Καλείται να εφευρίσκει νέους τρόπους ύπαρξης στο ζεύγος της οικογένειας της εργασίας, στον αστικό χώρο. Η προσέγγισή της στα υπαρξιακά εδάφη απορρέει από μια προ-αντικειμενική και προ-προσωπική λογική, τη λογική του “μη αποκλειόμενου τρίτου” (tiers inclus), όπου το άσπρο και το μαύρο δεν είναι διακριτά, το άσχημο με το όμορφο συνυπάρχουν, το μέσα με το έξω, το “καλό” αντικείμενο με το “κακό”.

Η αρχή που χαρακτηρίζει την κοινωνική οικολογία αναφέρεται στην προώθηση μιας συναισθηματικής επένδυσης σε ανθρώπινες ομάδες διάφορων μεγεθών. Αυτός ο “Έρως της ομάδας” δεν παρουσιάζεται ως αφηρημένη ποσότητα, αλλά αντιστοιχεί σε μια ποιοτικά προσδιορισμένη αναδιάταξη πρωτογενούς υποκειμενικότητας η οποία εκπορεύεται από την νοητική οικολογία.

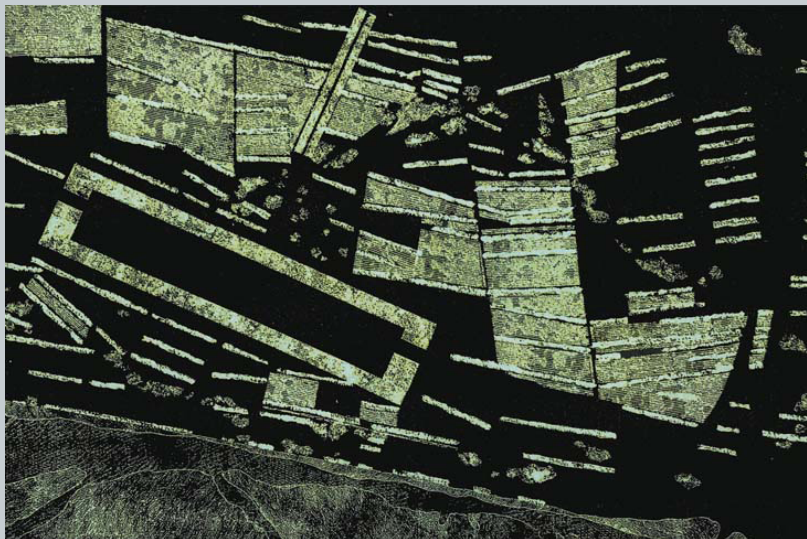
(Guattari, 1991 [1989]: 58)

Οι σχέσεις της ανθρωπότητας με το συλλογικό τείνουν πράγματι να φθαρούν όλο και περισσότερο, κυρίως λόγω μιας μοιρολατρικής παθητικότητας των ατόμων και των εξουσιών όσον αφορά την συνολική διαπλοκή και έπειτα λόγω των ρύπων και των αντικειμενικών οχλήσεων. Οπότε, **η κοινωνική οικολογία** θα καλείται να **αναδομεί τις ανθρώπινες σχέσεις σ’ όλα τα επίπεδα του συλλογικού**. Καθίσταται αναγκαία η πολυεπίπεδη αντιμετώπισή της, καθώς η ύπαρξη της απεδαφικοποιημένης καπιταλιστικής εξουσίας, τόσο σε έκταση όσο και σε ένταση, ενυπάρχει και στην κλίμακα της κοινωνικής, πολιτιστικής, οικονομικής ζωής, όσο και στην νοητικής οικολογίας, μέσα στα ατομικά, συζυγικά, οικιακά πλαίσια.

Η **περιβαλλοντική οικολογία** αφορά στους τρόπους καταστολής της οικολογικής κρίσης, για την οποία έχει καταστεί αναγκαία η παράλληλη ενεργοποίηση των δυνάμεων μεγάλης κλίμακας και των μοριακών πεδίων ευαισθησίας και επιθυμίας.

Αφορά μια **μετατροπή του διπόλου και της δυαδικής λογικής** την οποία επιβάλλει η παρούσα κυρίαρχη λογική. Αυτή η λογική ενώ κατέχει τα μέσα για να επιλύσει τα οικολογικά προβλήματα, διοχετεύει την ενέργειά της σε άλλους τομείς, με την ενίσχυση τόσο κάθε κοινωνικού θεσμού, όσο και κάθε νοικοκυριού που την ενισχύει αγοράζοντας και χρησιμοποιώντας κάθε παροχή που προσφέρει το καπιταλιστικό αυτό σύμπλεγμα. Σήμερα, πιο πολύ από ποτέ, η φύση δεν μπορεί να διαχωριστεί από τον πολιτισμό και χρειάζεται να μάθουμε να σκεφτόμαστε εγκαρσίως τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα συστήματα, την μηχανόσφαιρα και τις κοινωνικές και ατομικές σφαίρες αναφοράς. **Η αρχή της περιβαλλοντικής οικολογίας αφορά την συνειδητοποίηση πως όλα είναι δυνατά. Από τις χειρότερες καταστροφές ως και τις ευέλικτες εξελίξεις.** Οι φυσικές ισορροπίες υπόκεινται ολοένα και περισσότερο στις ανθρώπινες επεμβάσεις. Η περιβαλλοντική οικολογία συνιστά μια μηχανογενή οικολογία, η οποία θα προσπαθεί να αντιμετωπίζει τα ζητήματα υπεράσπισης της φύσης και παράλληλα τον έλεγχο της μηχανόσφαιρας.

Στο βιβλίο του Felix Guattari, *Οι τρεις Οικολογίες*, τίθεται **ένα πρόταγμα το οποίο καταδεικνύει την αλληλεξάρτηση των οικολογικών συνθηκών με τις συλλογικές σχέσεις και κινήσεις.** Τονίζεται το γεγονός ότι η υποκειμενικότητα καπιταλιστικού τύπου, κατασκευάζεται κατά τρόπο που να προφυλάσσει την ύπαρξη από κάθε παρείσφρηση γεγονότων που θα μπορούσαν να διαταράξουν την κοινή γνώμη κι έτσι οι οικολογικές πρακτικές θα χρειαστεί να καταστήσουν διαδικασιακά ενεργές τις απομονωμένες και απωθημένες μοναδικότητες που γυρνάνε μάταια γύρω από τον εαυτό τους. Οι διαδικασίες δημιουργίας αφορούν ορισμένα εκφραστικά υπό-σύνολα που έχουν αποσπαστεί από την ενσφήνωση τους σε ολοποιητικά σχήματα και βάλθηκαν να δουλεύουν για δικό τους λογαριασμό και να καθυποτάσσουν τα σύνολα αναφοράς τους, για να εκδηλωθούν ως διαδικασιακές γραμμές φυγής, ως ξένες γλώσσες της παραλλαγής μέσα στις σταθερές κυρίαρχες. Μέσω των τριών οικολογιών, τα άτομα θα γίνονται ολοένα και πιο αλληλέγγυα και παράλληλα ολοένα και πιο διαφορετικά.

αναταξινόμημένες ενσωματώσεις

Το έργο των Γάλλων αρχιτεκτόνων τοπίου **Michel Desvigne** και **Christine Dalnoky** συνδυάζει τους ιδιαίτερους χειρισμούς μιας τοπιακής συναρμογής με την επιθυμία για μετατροπή του συλλογικού γίνεσθαι όσον αφορά την κατανομή της ισχύς που προσφέρεται στις τοπιακές επεμβάσεις.

Όσον αφορά τις συνθετικές αρχές μιλούν για την αρχιτεκτονική τοπίου ως μια διαδικασία η οποία στην σύγχρονη συνθήκη της ραγδαίας μετατροπής του αστικού και περιαστικού τοπίου - όπως η εγκατάλειψη περιαστικών περιοχών με καλλιεργητικό χαρακτήρα - κατέχει μια ευκαιρία μετατροπής μέσα από ελάχιστες επεμβάσεις στο τοπίο, οι οποίες αποσκοπούν στην μετατροπή της αντίληψης για αυτό.

Δεν θέλουμε να μιμηθούμε την φύση. Το ενδιαφέρον στη φύση δεν βρίσκεται στη μίμηση των μορφών της, αλλά στη γνώση των εξελικτικών διαδικασιών της. (...) Οπότε, το να αναπαράγουμε μορφές είναι ένα πισωγύρισμα όσον αφορά την γνώση, το οποίο δημιουργεί ένα νεκρό κομμάτι τοπίου στερημένο νοήματος.

Η σχεδιαστική τους γραφή ενέχει μια ευαισθησία τόσο στην εμπειρική περιπλάνηση του σώματος στον χώρο, όσο και στην λογική της γραφής στο έδαφος, την ανα-ταξινόμηση στοιχείων ώστε να δημιουργηθεί μια ιδιόμορφη εμπειρία. Για παράδειγμα το έργο τους στο Ανίγνην, καλούνται να ανταποκριθούν στην ταχείας κυκλοφορίας σιδηροδρομική γραμμή TGV Méditerranée. Το συγκεκριμένο τοπίο, έχει υποστεί τεράστιες μετατροπές με αποτέλεσμα οι μορφές που το διαμορφώνουν να έχουν επηρεαστεί από ίχνη του αγροτικού παρελθόντος της περιοχής.

Το έργο μας ακολούθησε την διαδικασία αναγνώρισης, διάταξης και ταξινόμησης, των διάφορων τοπιακών στοιχείων, τον περιορισμό και την μετατροπή κάποιων από αυτά, σύμφωνα με τις νέες ανάγκες που προέκυψαν, ώστε να δημιουργηθεί εν τέλει ενός είδους γλώσσα.

(Desvigne & Dalnoky, 2002: 68)

Στο project αυτό οι αρχιτέκτονες παίζουν με ενσωματώσεις υπάρχοντων μοτίβων μέσω της μετατόπισης παρακείμενων στοιχείων μέσα στην περιοχή, πειραματίζονται με την γλώσσα της περιοχής μετακινώντας στοιχεία - όπως οπωρώνες, πλάτανους, φράχτες - πράττοντας έτσι ένα παιχνίδι αντικατάστασης. Για παράδειγμα, αντιμετώπισαν τους χώρους στάθμευσης σαν οπωρώνες διαφορετικής κλίμακας.

.2

Ιβρίδια κι εμείς οι ίδιοι, τοποθετημένοι μονόπλευρα μέσα σε επιστημονικούς Θεσμούς, κατά το ήμισυ μηχανικοί και κατά το ήμισυ φιλόσοφοι, "tiers instruits", χωρίς να έχουμε ζητήσει το ρόλο, έχουμε επιλέξει να ακολουθούμε τα χαοτικά συμπλέγματα οπουδήποτε αυτά μας οδηγούν. Για να πηγαινοερχόμαστε μπρος και πίσω στηρίζομαστε στην έννοια της μετάφρασης ή του δικτύου. Πιο εύκαμπτη από την έννοια του συστήματος, πιο ιστορική από την έννοια της δομής, πιο εμπειρική από την έννοια της πολυπλοκότητας, η ιδέα του δικτύου είναι ο μίτος της Αριάδνης σε αυτές τις αλληλοδιαπλεκόμενες ιστορίες (Latour, 2000: 18)

Ο Bruno Latour, Γάλλος φιλόσοφος, ανθρωπολόγος και κοινωνιολόγος, αναπτύσσει ως κύριο εννοιολογικό εργαλείο την θεωρία των δρώντων - δικτύων (ANT). Επιλέγει την έννοια του δικτύου και όχι του συστήματος για την δυναμική, ρευστή του ιδιότητα. Σε αντίθεση με τον "πολιτισμό της κάψουλας"¹ που πλάθει το κεφαλαιοκρατικό σύστημα του ώριμου Καπιταλισμού ώστε να δημιουργεί αντιπαραθέσιμους όρους και οργανισμούς, στη σκέψη του ANT δεν υπάρχει κάποια σχισματική αντιπαραθέση ή αντίστιξη της φύσης και της κοινωνίας, αλλά μόνο δρώντες (actors) κάθε είδους μέσα σε δίκτυα (networks). Ο Bruno Latour αναφέρει πως η θεωρία δρώντων-δικτύων αφορά περισσότερο μια θεωρία αρνητικής κατάφασης, παρά απαντήσεων των "κανονικής" ακαδημαϊκής κατηγοριοποίησης (Latour, 2004: 62).

Ο Graham Harman² σημειώνει τις κύριες αρχές του Latour όπως τις αναγνωρίζει στο βιβλίο του *Μη αναγωγές* :

- α) Ο κόσμος αποτελείται από ανθρώπινους ή μη ανθρώπινους δράστες (actors) ή δρώντες (actants)
- β) Η αρχή της μη-αναγωγής : κανένα αντικείμενο δεν είναι εγγενώς αναγωγίμο ή μη-αναγωγίμο σε οποιοδήποτε άλλο, μολονότι είναι θεμιτό και ενδεχομένως αναγκαίο να επιχειρούμε διαρκώς συσχετίσεις τέτοιου είδους στις απόπειρες ερμηνείας της πραγματικότητας

---

¹ "Πολιτισμός της κάψουλας" είναι ο χαρακτηρισμός που δίνει ο Lieven De Cauter, στον πολιτισμό που πλάθει ο υπερβατικός, όπως αποκαλεί, Καπιταλισμός ο οποίος όντας πλέον πανταχού παρόν δεν μπορεί να διακριθεί εντός της πραγματικότητας, όπως το νερό για το ψάρι. Ο πολιτισμός αυτός χαρακτηρίζεται από την αντίληψη πως το εσωτερικό μιας συνεκτικότητας βρίσκεται σε μια κάψουλα η οποία είναι απομονωμένη από το περιβάλλον της, πρόκειται για "μια Αρχιτεκτονική που λειτουργεί σα μια κάψουλα χώρου". Χρησιμοποιεί αυτόν τον όρο για να αναφερθεί στο διακριτό εσωτερικό, ένα περιέχον και ελεγχόμενο περιβάλλον. (De Cauter, 2004)

² Αμερικάνος Φιλόσοφος και ιδρυτής της αντικειμενοστραφούς οντολογίας (Object Oriented Ontology).

γ) Το μέσο για τη σύναψη τέτοιων συνδέσεων είναι η μετάφραση. Η μετάφραση αποτελεί οτιδήποτε απαιτείται ως μεσάζων ή διαμεσολαβητής σε μια καθολική διαδικασία αέναης επικοινωνίας, δοσοληψίας, διαπραγμάτευσης

δ) Κανένας δράστης δεν είναι προνομιακός σε σχέση με οποιονδήποτε άλλον χάριν μιας αναλλοίωτης ουσίας ή υπόστασης. Αυτό που καθορίζει τους “συσχετισμούς δύναμης” είναι η εκάστοτε συγκυρία και το πλαίσιο που αυτή θέτει, οι απαιτούμενοι πόροι, η διαθεσιμότητα των συμβαλλόμενων μερών και οι συμμαχίες.

Οι δρώντες είναι πάντοτε πλήρως δοσμένοι στις σχέσεις τους με τον κόσμο, και όσο περισσότερο αποκόπτονται από τις σχέσεις αυτές, τόσο λιγότερο πραγματικοί γίνονται [...] Οι δράστες γίνονται περισσότερο πραγματικοί κάνοντας μεγαλύτερες αναλογίες του κόσμου [cosmos] να δονούνται σε αρμονία με τους στόχους τους, ή παρεκκλίνοντας από τους στόχους τους για να κεφαλαιοποιήσουν την ισχύ κοντινών τους δρώντων.
(Harman, 2009 : 19)

Η αντίληψή του Latour συνδυάζει τη σχεσιοκρατία των ολιστικών προσεγγίσεων, στην οποία το κάθε τι μπορεί να συνδεθεί με κάτι άλλο, με τον ατομικισμό, εφόσον κάθε δράστης αποτελεί ένα συγκεκριμένο συμβάν που λαμβάνει χώρα μόνο μια φορά. Οι δράστες είναι ικανοί να συσπειρώνουν δυνάμεις στο πλευρό τους, να παραμένουν πιστοί ή να προδίδουν, οπότε και να παράγουν ισχύ η οποία είναι ευμετάβλητη και προσωρινή. Στη φιλοσοφία του Latour οι δράστες είναι συνδεδεμένοι και διασυνδεδεμένοι, δεν αρκεί να είναι ετερογενείς. Κάθε δράστης ορίζεται από τα αποτελέσματά του και τις συμμαχίες του, και όχι από έναν πυρήνα ουσίας. Όλα εξαρτώνται από το είδος της δράσης που ρέει μεταξύ τους, οπότε και η επιλογή του της λέξης network που συντίθεται από το δίκτυο και τη δράση. Ακόμη, κάθε εργαλείο προσέγγισης μιας συνθήκης, για τον Latour δεν αποτελεί απλό εργαλείο, αλλά μετατρέπει και τον σκοπό της παρατήρησης. (Latour, 2004: 64). Η μετάφραση αποτελεί για τον Γάλλο στοχαστή μια αδιάκοπη διαδικασία μεταβολισμού από τη μια μεσολάβηση στην άλλη. Ένα γεγονός δεν γίνεται ποτέ άμεσα ορατό, μόνο η μεσολάβησή του. Κάθε μια μεσολάβηση μεταφράζει μια πιο περίπλοκη πραγματικότητα σε κάποια πιο απλή, ώστε να είναι δυνατό να διαβαστεί από μια επόμενη αντίληψη. Η αλήθεια δεν είναι τίποτε άλλο από μια αλυσίδα δίχως ομοιότητα από τον έναν δράστη στον άλλο.

Ο Bruno Latour, επηρεασμένος από την φιλοσοφία του Gilles Deleuze αλλά και ιδίως του Michel Serres, ενσωματώνει στη θεωρία “δρώντων - δικτύων” αντίστοιχες σκέψεις με κάποιες έννοιες των φιλοσόφων, όπως του ριζώματος ή του δικτύου. Παρόλα αυτά, η σκέψη του διαφέρει στο γεγονός ότι θεωρεί πως κάθε υπερβατική εξωτερικότητα, όπως ο χρόνος ή η δυνατότητα ανάδυσης ενός κρυφού δυνάμει επιπέδου, σχεδόν στερείται νοήματος. Στη σκέψη του, δεν μπορεί να υπάρξει καμία ανεξάρτητη πραγματικότητα γνωστή ως χρόνος, η οποία οδηγεί τους δρώντες σε μια χρονική ορμή (έλαν) ή διάρκεια (durée).

Υπάρχει όντως μια εξωτερική πραγματικότητα, αλλά δεν υπάρχει λόγος να το κάνουμε μεγάλο θέμα. [...] Όταν οι νεοπροσληφθέντες μη άνθρωποι εμφανιστούν προκειμένου να εμπλουτίσουν την δημογραφία του συλλογικού, είναι αρκετά ανίκανοι να διακόπτουν τις συζητήσεις, τις βραχυκυκλωμένες διαδικασίες, ακυρώνοντας τις συζητήσεις μας: είναι εκεί, σε αντίθεση, ώστε να περιπλέκουν και να ανοίγουν αυτές τις διαδικασίες.

(Latour, 1999: 38) Ουσιαστικά δεν υποστηρίζει την έννοια της συνέχειας, **τοποθετώντας όλους τους δρώντες σε μια ισότιμη σχέση εντός των δικτύων**. Καταργεί κάθε συνέχεια, την έννοια της εμμένειας και της δυναμικής γραμμής. Οπότε, αυτό το γεγονός τον διαχωρίζει από τον Gilles Deleuze ο οποίος υποστηρίζει τη συνέχεια γραμμών που εξελίσσονται στο παιχνίδι του χρόνου και του γίγνεσθαι μέσα από διάφορες εκφράσεις, τομές και ροές, θεωρώντας τις ενέργειες αυτές διαφορετικές από τις ενικότητες ή τα καθεστώτα δραστών.

Ο Bruno Latour, έχει ασχοληθεί αρκετά με την Πολιτική Οικολογία, καθώς τον απασχολεί το πώς ο άνθρωπος με τις δραστηριότητές του έχει καθορίσει τις σημαντικές μεταβολές που εξελίσσονται στη Γη, υπολογίσιμες μεταβολές στα στρώματά της¹. Όπως αναφέρει και ο Pollini για την αντίληψη του Latour πάνω στην περιβαλλοντολογία, αυτή δεν αντιμετωπίζει τη φύση, αλλά **υβριδικά φυσικό-πολιτισμικά αντικείμενα τα οποία είναι αποτελέσματα των συλλογικών πρακτικών**. Αυτή η υβριδικότητα φανερώνει πως για τον Latour η έννοια της φύσης² δεν έχει αντικειμενικό νόημα (Pollini, 2013: 29)³. Συνδυάζοντας την ανησυχία του τόσο για τις επιστήμες, όσο και για τις οικολογικές κρίσεις της εποχής μας, έχει στραφεί προς την μελέτη των επιστημών του εδάφους, όπως η εδαφολογία, η γεωλογία και η γεωχημεία, θεωρώντας πως η διεπιστημονική συνεργασία αποτελεί αναγκαία συνθήκη. Πιστεύει πως αυτές οι επιστήμες έχουν την ικανότητα να μας δώσουν εμπειρικά και φιλοσοφικά εργαλεία εντός των διαδικασιών χειρισμού των κινήσεών μας.

---

1 Τον Οκτώβρη του 2018, η UN εξέδωσε μια αναφορά, η οποία θέτει ξεκάθαρα πως η παρούσα και έντονη κλιματική αλλαγή (εφόσον η θερμοκρασία του πλανήτη έχει ήδη ανέβει κατά 1 C) θα επιφέρει τρομερή ζημιά στο κλιματικό σύστημα που διατηρεί και την ζωή όπως την γνωρίζουμε. Στην αναφορά σημειώνεται πως για να μην ανέβει η θερμοκρασία πάνω από 0.5 C ακόμα βαθμούς, θα πρέπει οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα να πέσουν στο μισό ποσοστό μέχρι το 2030, και στο μηδέν μέχρι το 2050.

3 Επίσης ο Pollini σημειώνει για την σκέψη του Latour στο γεγονός πως η φύση αναπαριστά μια απειλή για την πολιτική καθώς ο υποκειμενικός της χαρακτήρας μεταφράζεται σε υποθετικά αδιαμφισβήτητους ισχυρισμούς, κι έτσι δίνει ένα τέλος στις δημόσιες συζητήσεις (Pollini, 2013: 29).

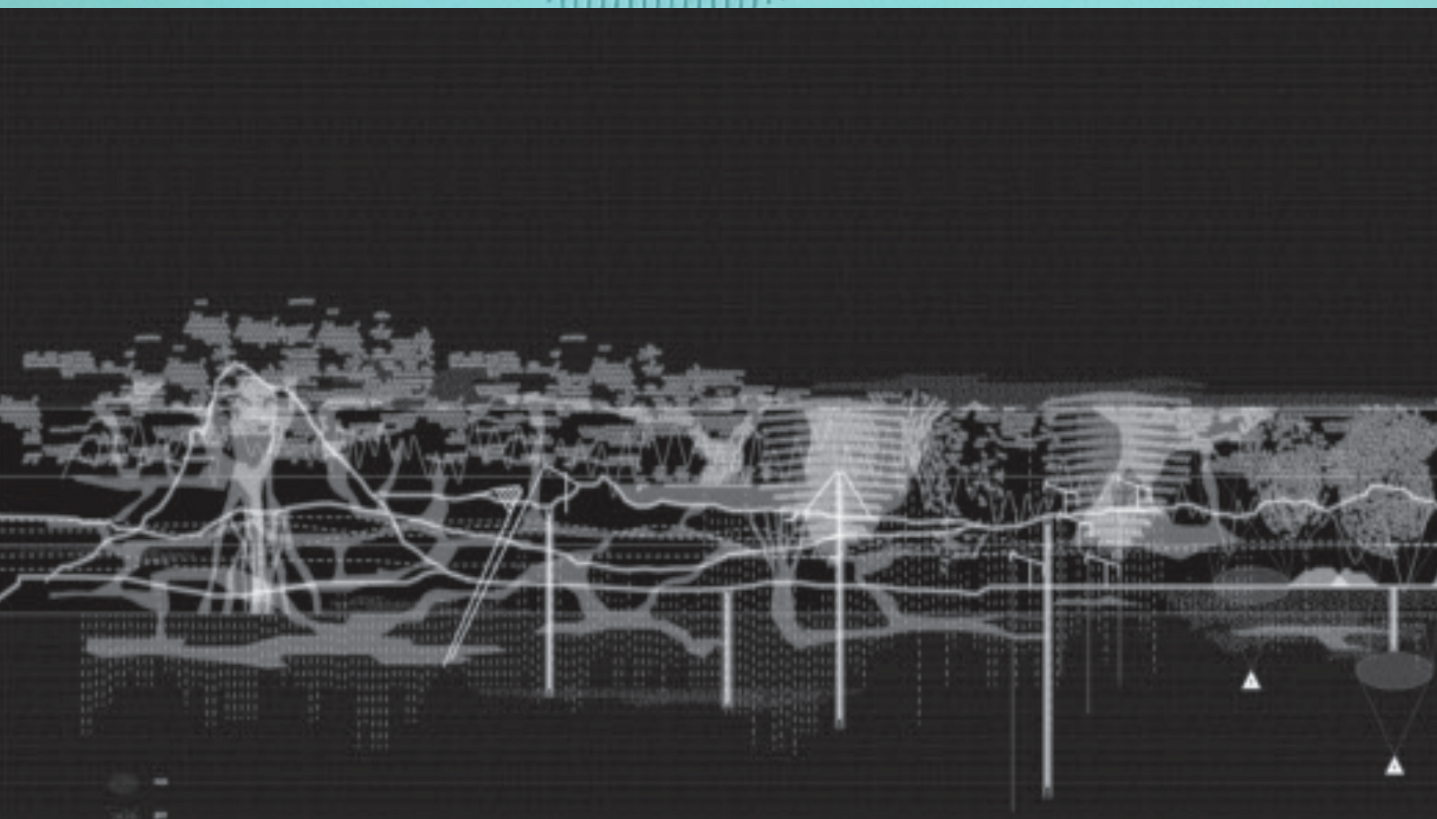
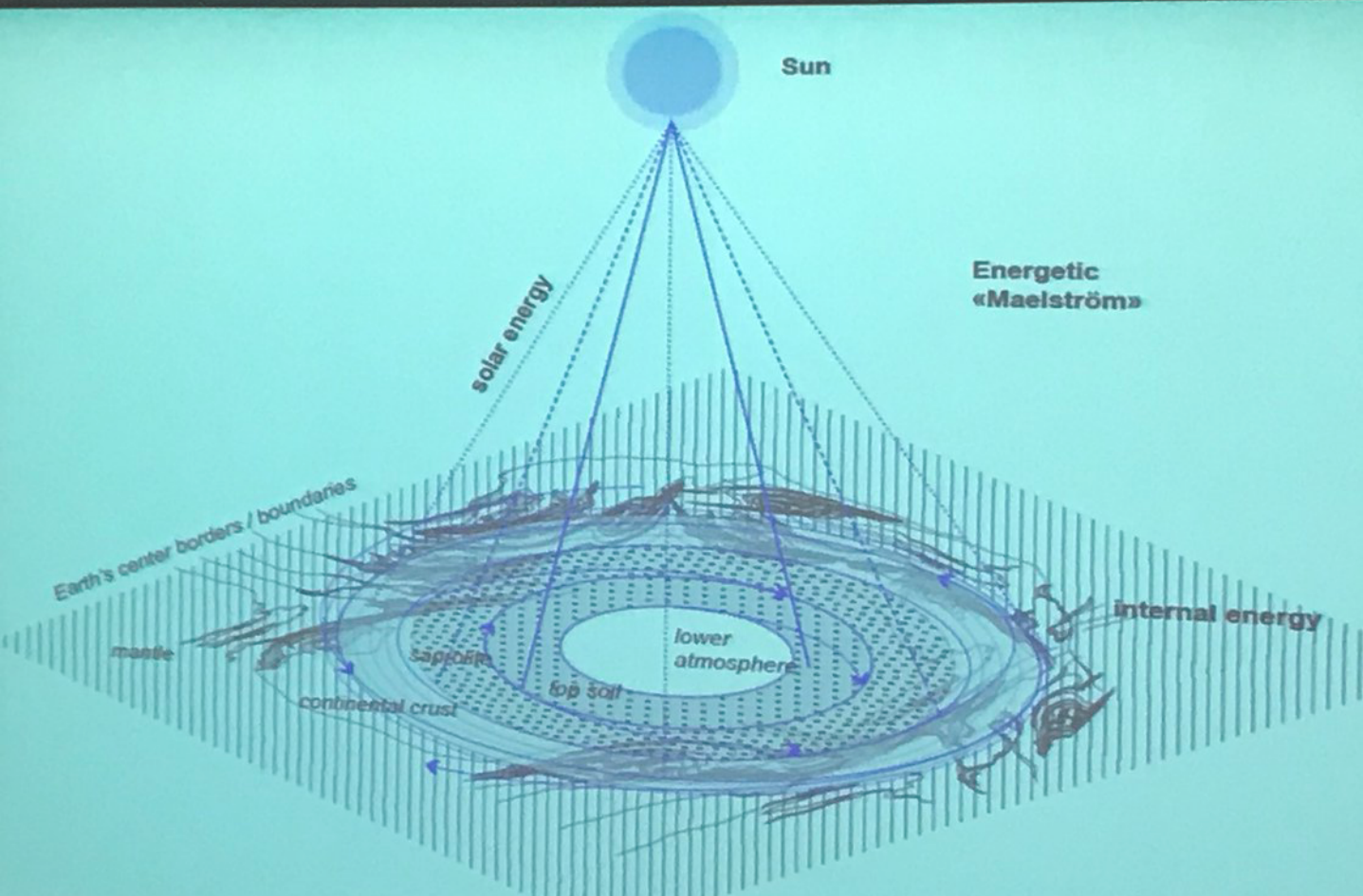
Η Γαία και τα κρίσιμα σημεία του εδάφους

Σε αντίθεση με την αντίληψη της Γης ως μια ανεξάντλητη σφαίρα που παρατηρούμε από όλο και πιο μακριά όσο προχωράνε οι γνώσεις της επιστήμης για το σύμπαν, ο Bruno Latour θέλει να σκέφτεται τη Γη από τα μέσα, από τα στρώματα που αλληλεπιδρούμε. Γι' αυτό και δίνει άλλο όνομα στην Γη, αυτό της Γαίας (της κόρης του Χάους που γέννησε τον Ωκεανό, την Γη και τον Ουρανό). Με αυτόν τον τρόπο επιθυμεί να εστιάσει στα πλησιέστερα στον άνθρωπο πεδία της γης και στην σχέση μεταξύ τους, τα πάνω και κάτω στρώματα όπου υπάρχει περισσότερη αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπου και φύσης¹ και μπορούμε να αντιληφθούμε την αδιάκοπη κίνησή της. Το ενδιαφέρον του στρέφεται στη μικρή ζώνη, την κρίσιμη ζώνη, γύρω από την γη που αποτελείται και συντηρείται από τους έμβιους οργανισμούς. Αυτή η μεμβράνη που εκτείνεται μερικά χιλιόμετρα προς τα πάνω και κάτω από την επιφάνεια του εδάφους.

Ο Latour ονομάζει αυτήν την περιοχή ως κρίσιμη ζώνη ώστε να τονίσει το γεγονός πως θερμοδυναμικά απέχει πολύ απ' την ισορροπία. Η ονομασία της θεωρίας αυτής τονίζει το γεγονός της κρίσιμης αλλαγής η οποία μπορεί να μετατοπιστεί ανά πάσα στιγμή, και ταυτόχρονα η λέξη ζώνη τονίζει την παρουσία κάποιου ορίου. Παρόλα αυτά, θεωρεί ότι αυτή η φράση μπορεί να αλλάζει νόημα ανάλογα με το σημείο παρατήρησης, κι έτσι μπορεί να αφορά έναν κήπο ή την λεκάνη του Αμαζονίου (Latour, 2014: 2). Ο τρόπος που αναπαριστάται η εκάστοτε ζώνη έχει μεγάλη σημασία ώστε να την αντιληφθούμε και να καταλάβουμε το πού προσεδαφίζομαστε, οπότε και το πώς ενεργούμε. Με αυτήν την λογική εστιάζει στη σημασία κρίσιμων ζωνών ενός εδάφους και της αντίληψής μας για τη σημασία τους, ώστε να ενεργήσουμε καταλλήλως σε σχέση με τον μεταβολισμό της ενέργειας του εδάφους, τόσο σε τοπικό όσο και παγκόσμιο επίπεδο.

Δουλεύοντας μαζί με την αρχιτέκτονα Alexandra Arenes, ο Latour προσπαθεί να αποδώσει την σχέση μεταξύ των ελκυστών της εκάστοτε ζώνης οι οποίοι λειτουργούν ως πεδία που ένα σώμα επιθυμεί να προσεγγίσει. Προσεγγίζοντάς τα μετατοπίζει τα όριά του και μετατρέπει τη φύση του. Με αυτόν τον τρόπο πλησιάζουν έναν από τους σκοπούς τους, να αποδώσουν πως ποτέ δε βλέπουμε αυτά τα πεδία καθώς είμαστε βυθισμένοι μέσα τους, δεν τα βλέπουμε από ψηλά αλλά έχουμε μια έμμεση εικόνα γι αυτά. Η Alexandra Arenes δουλεύει στο θέμα της αναπαράστασης των κρίσιμων ζωνών μαζί με επιστήμονες διάφορων πεδίων, "critical zonists" όπως τους αποκαλεί ο Latour. Σημαντική παραδοχή για την απόδοση των σχέσεων διαφορετικών αντικειμένων που μπορεί να περιγράφονται στην εκάστοτε μελέτη, αποτελεί η ταυτόχρονη αναμόρφωσή τους σε διαφορετικές κλίμακες, πολλοί τρόποι του να είναι κάτι τοπικό και παγκόσμιο ταυτόχρονα.

¹ Για τον Bruno Latour, η φύση σημαίνει οποιαδήποτε μη ανθρώπινη ύλη, με οποιαδήποτε μορφή αυτή παίρνει.

“Νέος υλισμός” και Θεωρία συσσώρευσης | Manuel De Landa 3 η διαδικασία διαμόρφωσης των υλών του εδάφους

Η πραγματικότητα είναι μια μοναδική ύλη-ενέργεια που υφίσταται μεταβολές φάσεων
Manuel De Landa

Ο Manuel De Landa, μεξικανός φιλόσοφος του οποίου η μελέτη κινείται γύρω από διάφορα πεδία όπως ο κινηματογράφος, ο προγραμματισμός, η ψηφιακή τέχνη, οι μη γραμμικές δυναμικές θεωρίες, οι θεωρίες αυτοοργάνωσης, η κοινωνική οντολογία και η οικονομική οργάνωση, έχει συνδεθεί με τη θεωρία του “Νέου Υλισμού”. Συνδεδεμένος με τη διαγραμματική σκέψη των Gilles Deleuze & Felix Guattari, του Baruch Spinoza και της παθηματικής ικανότητας, δίνει μια νέα έκφραση για την ύλη. Εκφράζει την ύλη ως μια ενεργή σύσταση η οποία μέσω της διαδικασίας από την οποία προέκυψε σε μια δοσμένη χρονική και τοπική συντεταγμένη, παρουσιάζει δικές τις εντάσεις και ικανότητες, και η οποία εντός αορίστου χρόνου εξέλγξει ωθείται σε ένα συνεχόμενο γίγνεσθαι. Με αυτόν τον τρόπο αρνείται τις υπερβατικού περιεχομένου απόψεις του Αριστοτέλη για την ύλη ως ένα δοχείο το οποίο διαμορφώνεται μόνο από εξωτερικούς παράγοντες, αλλά και του Νεύτωνα που θεωρούσε την ύλη υπάκουη σε πάγιους και ανώτερους κανόνες. Επίσης, ενώ ακολουθεί σε χρονική συνέχεια τον ιστορικό υλισμό του Marx, δεν ταυτίζεται με αυτόν καθώς δεν υιοθετεί μια ανθρωποκεντρική οπτική της ύλης και έτσι την τοποθετεί σε ανεξαρτησία με την ύπαρξη του ανθρώπου.

Η σκέψη του παρουσιάζει ένα ενδιαφέρον για την υλικότητα¹ σε σχέση με τις διαδικασίες διαμόρφωσής της, καθώς και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ διαφορετικών συστημάτων. Η δομή, η μορφή και η εξέλιξη οποιασδήποτε υλικότητας ή σώματος σε οποιαδήποτε κλίμακα, είτε αυτή των βράχων, είτε αυτή των ανθρώπων πάντοτε σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και έναν συγκεκριμένο τόπο, δεν αποτελούν ύλες σταθερές, αλλά παρατηρεί ότι αποτελούν ένα προϊόν πολλαπλών διαστρωματώσεων οι οποίες προκύπτουν από αλληλεπιδράσεις υλικών και μηχανισμών που προέκυψαν σε μη γραμμική ακολουθία. Προέκυψαν μέσω μη αναστρέψιμων αλυσίδων που οδήγησαν σε διακλαδώσεις και μετασχηματισμούς.

1. Όριο
2. Στρατηγική ζώνη
3. Στρώμα
4. Πύκνωση (ζώνη διαφοροποίησης)

¹ Η Υλικότητα για τον Manuel De Landa εκφράζεται μέσω γεωλογικών, βιολογικών και γλωσσικών υλικών που αποτελούν τους τρεις τύπους υλικών κατηγοριών.

Αντίστοιχη αντίληψη για την υλικότητα ενστερνίζονται οι Ελβετοί αρχιτέκτονες **Herzog & De Meuron**. Αντιμετωπίζουν τα υλικά και την τοποθέτησή τους σύμφωνα με πειραματισμούς αλληλεπιδράσεων μεταξύ ετερογενών υλικών.

Η έμφαση στη συλλογή και διάδραση υλικών αποσπασμάτων από διαφορετικές ποιοτικές και εννοιολογικές κατηγορίες, στοχεύει σε μια αρχιτεκτονική όπου η ύλη στα έργα τους εκθέτει την δύναμή της να μεταμορφώνεται προκαλώντας αισθήσεις, επιδράσεις, νοητικούς συλλογισμούς. (Χατζησάββα, 2009:347)

Οι Ελβετοί αρχιτέκτονες εστιάζουν στις γεωλογικές στρωματώσεις του εδάφους που περιβάλλει την σύνθεση, αλλά και στις στρωματώσεις στις οποίες αυτοί διαμορφώνουν. Ενδιαφέρονται για τις συσσωρεύσεις των υλών, τις καταστάσεις και ποιότητες που παίρνει η ύλη. Τέτοιες διεργασίες αποδίδουν αντιληπτικές και χωρικές επιδράσεις και ποιότητες στους χώρους που υλοποιούν. Η γραφή τους αφορά μια μπερδεμένη ταξινόμηση υλών, η οποία δεν αποσκοπεί στην διαφάνεια της σχέσης της οπτικής εικόνας και της υλικής της σύστασης, αλλά σε ένα παιχνίδι υλικότητων όπου είναι ικανό να εμφανιστούν εννοιολογικές και μορφολογικές ρωγμές που επιτρέπουν την εισχώρηση νέων νοηματοδοτήσεων.

Στο Βιβλίο του *Χίλια χρόνια μη γραμμική ιστορίας*, υποστηρίζει πως κατά την διάρκεια της ιστορίας, υλικότητες οι οποίες διατήρησαν σταθερούς και αυστηρούς κανόνες δεν κατάφεραν να αποφύγουν την ισορροπία και τον θάνατο, ενώ άλλες που ήταν πιο ανοιχτές σε άλλες δομές και συστήματα κατάφεραν να γεννήσουν νέες.

Μερικά από αυτά τα γλωσσικά υλικά (για παράδειγμα η λόγια γραπτή λατινική γλώσσα) είχαν τόσο αυστηρούς κανόνες, που δεν κατάφεραν να αποφύγουν τον θάνατο. Όμως άλλες μορφές γλώσσας (όπως η καθομιλούμενη λατινική) αποδείχθηκαν δυναμικότερες, γέννησαν νέες δομές (γαλλικά, ισπανικά, ιταλικά και πορτογαλικά). (De Landa, 2002 [1997] : 22)

Παρατηρούμε πόσο έντονη σημασία έχει η έννοια της παθηματικής ικανότητας και το πώς μια υλικότητα μέσω της επέκτασης του πλάνου σύστασής της, καθίσταται ικανή να ενσωματώσει νέες υλικότητες, επομένως να μετασχηματιστεί κι έτσι να προσαρμοστεί στις εκάστοτε συνθήκες.

Τα υλικά αυτά, σύμφωνα με τον Manuel De Landa, συσσωρεύονται και αλληλεπιδρούν μέσω δύο τύπων συστημάτων τα οποία αλληλοτροφοδοτούνται: τα συστήματα ιεραρχικού τύπου και πλεγματού τύπου. Τα συστήματα ιεραρχικού τύπου ομογενοποιούν τις ετερογενείς συλλογές πρώτων υλών που κατέχουν, μέσω ταξινομικών συστημάτων, και στη συνέχεια τις παγιώνουν σε μια πιο μόνιμη κατάσταση ως ομοιογενή σύνολα¹. Από την άλλη, τα πλεγματού συστήματα αποτελούν μη γραμμικές δυναμικές διαδικασίες². Αποτελούνται από υλικά ή στοιχεία που συγκεντρώνονται μέσω μιας διασύνδεσης διαφορετικών, αλλά επικαλυπτόμενων στοιχείων, τα οποία συνδέονται μέσω της λειτουργικής συμπληρωματικότητάς τους. Αυτή η διασύνδεση καθιστά απαραίτητη την ύπαρξη της τάξης εμβόλιμων στοιχείων, ώστε να συμβούν οι αλληλοσυνδέσεις. Παράλληλα οι αλληλοσυνδεδεμένες ετερογένειες πρέπει να είναι σε θέση να παράξουν ενδογενώς σταθερούς τύπους. Επομένως, δεν τίθεται θέμα σύγκρισης των δυο συστημάτων, καθώς πλέκονται συνεχώς με έναν τρόπο που δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε το ένα από το άλλο.

---

¹ Ένα παράδειγμα αποτελεί ο μηχανισμός διαμόρφωσης των βράχων, των οποίων οι ποταμοί αποτελούν τον ταξινομικό μηχανισμό. Μέσω της αλληλεπίδρασης των διάφορων μεγεθών των πετρωμάτων με το ποτάμι έχουμε τις διάφορες εκφράσεις των διαστρωματώσεων οι οποίες αποτελούνται από σχεδόν ομοιογενή πετραδάκια.

² Οι ταξινομικοί μηχανισμοί των ιεραρχικών τύπου συστημάτων αποτελούν μη γραμμικό δυναμικό σύστημα

Μέσω αυτών των δυο λειτουργιών οι δομές μετατρέπονται από τη μια κλίμακα στην άλλη. Παίρνουν μορφή από τις αλληλεπιδράσεις και τις λειτουργίες τους. Οι αντιδράσεις τους σε εξωγενείς εντάσεις τους προσδίδουν τη μορφή τους, όμως όταν βρίσκονται στο σημείο της αλληλεπίδρασης με κάποια άλλη αισθητότητα, εμφανίζεται ένα άμορφο σημείο συνένωσης το οποίο προηγείται και έπεται κάθε φάσης, είναι η καταστροφή που θα φέρει μια νέα τάξη.

Ουσιαστικά πρόκειται για μια εναλλαγή μεταξύ δύναμης του ενεργείν, δηλαδή σύνθεσης και δομής της αισθητότητας, και της εγκόλπωσης παθημάτων τα οποία περνούν μέσα από τα "κενά" που αφήνει ένα σώμα ανάλογα με την ανοικτότητα που θέτει. Σ' αυτό το γεγονός οφείλουν την ποικιλία τους οι αναρίθμητες δομές, καθώς η είσοδος νέων υλικών μέσα στο μείγμα προκαλεί τον ταχύτατο πολλαπλασιασμό νέων ποιοτήτων μέσα σε ένα συνεχές.

Ο μεξικανός διανοητής σημειώνει ότι οι ροές ενέργειας του οικοσυστήματος εμφανίζονται ως ζώα και φυτά ξεχωριστών ειδών, επιθυμώντας έτσι να υπενθυμίσει πως κατά μια έννοια τα σώματά μας τα οποία αποτελούνται από οργανική ύλη δεν αποτελούν τίποτε άλλο από προσωρινούς θρόμβους οι οποίοι εμποδίζουν προσωρινά αυτές τις ροές. Αλλιώς ειπωμένα, τα σώματα αποτελούν παύσεις μέσα σε ένα συνεχές, κρίσιμα σημεία μέσα σε ένα τοπολογικό πεδίο. Το συνεχές αυτό, ως το σύνολο της πραγματικότητας, εμφανίζει παραλλαγές στην έκφραση της ενέργειάς του, δηλαδή ασυνέχειες. Αυτές οι ασυνέχειες ως διαφορετικές υλικότητες δεν παραμένουν σταθερές ή υπακούουν σε πάγιους νόμους, **αλλά αποτελούν πεδία οριοθετήσεων αντίστασης ώστε να ενισχύονται.**

Ο Bernard Cache, αρχιτέκτονας και βιομηχανικός σχεδιαστής, έχει παρακολουθήσει φιλοσοφικές σπουδές με δάσκαλο τον Gilles Deleuze στο Πανεπιστήμιο της Vincennes στο Παρίσι. Μέσα από αυτήν την επαφή αναδύθηκαν δυο νέες έννοιες οι οποίες εμπλούτισαν την σκέψη τόσο του Bernard Cache με το *Objectile*¹, όσο και του Gilles Deleuze με την έννοια της πύκωσης.

Στο βιβλίο του *Earth Moves: furnishing of Territories*, αναπτύσσει τη σκέψη του για το έδαφος και την κίνησή του, προκειμένου να ανακαλύψει ποιοτικές δυναμικές σχέσεις που δύναται να έχει με την αρχιτεκτονική που το πλαισιώνει. Ένα περιβάλλον όπως αναφέρει, δεν μπορεί να είναι ποτέ πραγματικά ελέγξιμο, καθώς πάντοτε μπορεί να απελευθερωθεί μια κίνηση από αυτό ή σε αυτό. Αυτή η κίνηση προέχει της αναπαράστασης και των οριοθετημένων συνόλων, δίνεται πριν από οτιδήποτε. Γι' αυτό και θεωρεί πως το πρωταρχικό είδος εικόνας είναι αυτό της καμπής. Οι περιστάσεις καθορίζουν τη σημασία των διανυσμάτων, γύρω από τα οποία στην συνέχεια θα οργανωθούν σημεία, ορίζοντας τα μέγιστα και τα ελάχιστα σημεία της καμπής. Το σημείο καμπής είναι ένα σημείο πύκωσης. Με αυτόν τον τρόπο, μιλά για μια ενός είδους πλαισίωση η οποία δεν είναι ολοκληρωμένη, τελειοποιημένη ή κλειστή, αλλά αποτελεί σύμπλεγμα παρεκκλίσεων και εντάσεων.

---

¹ Η έννοια του *objectile* έχει πάρει πολλές εκφράσεις από τον Bernard Cache. Μια από αυτές την προσδιορίζει ως μια διαδικασία κατά την οποία τα αντικείμενα δεν σχεδιάζονται με τους προηγούμενους όρους, αλλά υπολογίζονται, εκμεταλλεύόμενα τις δυνατότητες των παραμετρικών συναρτήσεων. (Κύρου, 2016: 89-90). Όπως αναφέρει και ο Deleuze για το *objectile*, «το αντικείμενο γεννάται από αποκλίσεις μιας οικογένειας καμπυλών στα πλαίσια παραμέτρων, αδιαχώριστη από μια σειρά από δυνατές αποκλίσεις ή μια έκταση με μεταβλητή καμπύλη.» (Deleuze: 2006, 46-47).

Ο Cache μελετάει τις κινήσεις των τόπων προς τις ιδιομορφίες τους, τα διανύσματά τους που δίνουν κατευθύνσεις για τις κινήσεις τους, τη γλώσσα των εικόνων ενός τόπου και όχι τις αναπαραστατικές του εκφράσεις.

Η αναπαράσταση για τον Γάλλο διανοητή απομονώνει το συμβάν, το ξεχωρίζει από αυτό που μπορεί, αντί συνεπώς για την αναπαράσταση ερευνά τη σχέση ανάμεσα στη γλώσσα της σκέψης και την εικόνα της σκέψης.
(Χατζησάββα, 2009 :382)

Τα δεδομένα της κίνησης και της καμπής της επιφάνειας του εδάφους, προχωρούν τη σκέψη του σε αυτήν της τροποποίησης της περιοχής επέμβασης. Προκειμένου μια σύνθεση να παράξει μια ανοιχτή σε συνδέσεις οριοθέτηση, δεν πρέπει να προσαρμοστεί μιμητικά, αλλά να διαμορφώσει αποστάσεις-ρωγμές, ώστε να αναδυθούν κινήσεις. Αυτή η πλαισίωση αφορά περισσότερο έναν τρόπο συγκρότησης του έργου ή της εικόνας, παρά ενός τρόπου εσωτερίκευσης και συντήρησης. Ενστερνίζεται τη σκέψη του Deleuze και συνεχίζει λέγοντας πως η πλαισίωση πάντοτε εμπλέκει δυνητικά την αποπλαισίωση, «στην οποία ένα ενδογενές στοιχείο του πλαισίου ανακαλύπτει μια σχέση με αυτό που είναι εξωγενές σε αυτό, με έναν τρόπο που το ανοίγει στο έξω.»

Αυτή η σκέψη του Cache για την πλαισίωση- αποπλαισίωση, προέρχεται από το *Τι είναι φιλοσοφία* όπου οι Deleuze & Guattari προσφέρουν μια εικόνα η οποία συνδέει ένα έργο, ενάντια στο να εσωτερικεύει το σύστημά του. Ο Cache αναφέρει πως η πλαισίωση είναι μια αρχιτεκτονική σκέψη προτού γίνει υλική έκφραση. Έτσι εισάγει μια ιδέα της πλαισίωσης, αυτής που εμπεριέχει ένα όριο μιας εικόνας. Η εικόνα πάντοτε εμπεριέχει τουλάχιστον δυνητικά αυτό που ο Deleuze αποκαλεί αποπλαισίωση (decadrage), όπου οτιδήποτε είναι ενδογενές του πλαισίου, είναι ικανό ανά πάσα στιγμή να προκαλέσει μια σχέση με κάτι που το ανοίγει προς τα έξω.

Μιλώντας για αρχιτεκτονικές εικόνες-πλαίσια, ο Cache δεν αναφέρεται στο περίγραμμα ή στον δομικό σκελετό των κτηρίων, αλλά στις **δυναμικότητες που ενυπάρχουν σε αυτές**. Ο Deleuze στην θεωρία του για τον κινηματογράφο αναφέρει πως η οριοθέτηση της πλαισίωσης - αποπλαισίωσης γίνεται από μια μεγαλύτερη απροσδιοριστία από αυτή των στοιχείων από τα οποία αποτελείται μια σύνθεση ενός φιλμ, και τα οποία αποτελούν **μια σειρά "εκτός" πεδίων**. Τα εκτός πεδία συνδέονται με το πλαίσιο, χωρίς να γίνονται άμεσα αντιληπτά. Η σχέση πλαισίωσης - αποπλαισίωσης μπορεί είτε να αφορά μια σχετική σύνδεση του κλειστού συνόλου με μη ορατών πεδίων, οπότε έτσι η πλαισίωση προεκτείνεται, ή μια απόλυτη σχέση αποπλαισίωσης κατά την οποία το κλειστό σύστημα ανοίγεται σε μια εμμενή διάρκεια στις συνδέσεις με το όλο του σύμπαντος, δηλαδή εντάσσεται σε ένα όλον που το ενσωματώνει. (Deleuze, 2009[1983]:34-35).

Η αντίληψη για την κίνηση των εδαφών ενισχύεται μέσα από την πλαισίωση και την αποπλαισίωση σύμφωνα με τις συνδέσεις των εσωτερικών στοιχείων που συνθέτουν μια γλώσσα και της σύνδεσής τους με τα "εκτός" πεδία. Επομένως, μέσω της πλαισίωσης-αποπλαισίωσης η εικόνα του εδαφικού περιβάλλοντος και της αρχιτεκτονικής, έρχονται σε μια μπερδεμένη επαφή των ενδογενών και των εξωγενών στοιχείων τους.

Αν υπάρχει μια επίδραση που παράγεται στην αρχιτεκτονική μέσω της πτύχωσης, τότε θα είναι η ικανότητα να ενσωματώνει ασύνδετα στοιχεία μέσα σε ένα συνεχές μείγμα.

Anne Boyman

Η ικανότητα της αρχιτεκτονικής να παράγει νέα πλαίσια δυνατοτήτων μέσα από την τέχνη της σύνθεσης διάκενων που πράττει, προϋποθέτει όπως αναφέρει ο Cache, τις εξής λειτουργίες της : τον **διαχωρισμό**, την **διαλογή** και την **επιλογή** των διανυσμάτων που θα προσδώσουν κορυφώσεις. Ο **διαχωρισμός** αφορά την οριοθέτηση η οποία δίνει μια απόσταση, ένα κενό, απαραίτητο ώστε να αναδυθεί μια νέα μορφή ζωής.

Ο αρχιτεκτονικός χώρος δεν είναι μια γενική μορφή ταυτοχρονίας, είναι ένας χώρος όπου η συνύπαρξη δεν δίνεται θεμελιακά, αλλά πρόκειται για μια αβέβαιη έκβαση διαδικασιών διαχωρισμού και κατατμήσεων. Ο τοίχος είναι η βάση της συνύπαρξής μας. Η αρχιτεκτονική χτίζει τον χώρο της συμβατότητας μέσω μιας ασυνέχειας.

(Cache, 1995:24)

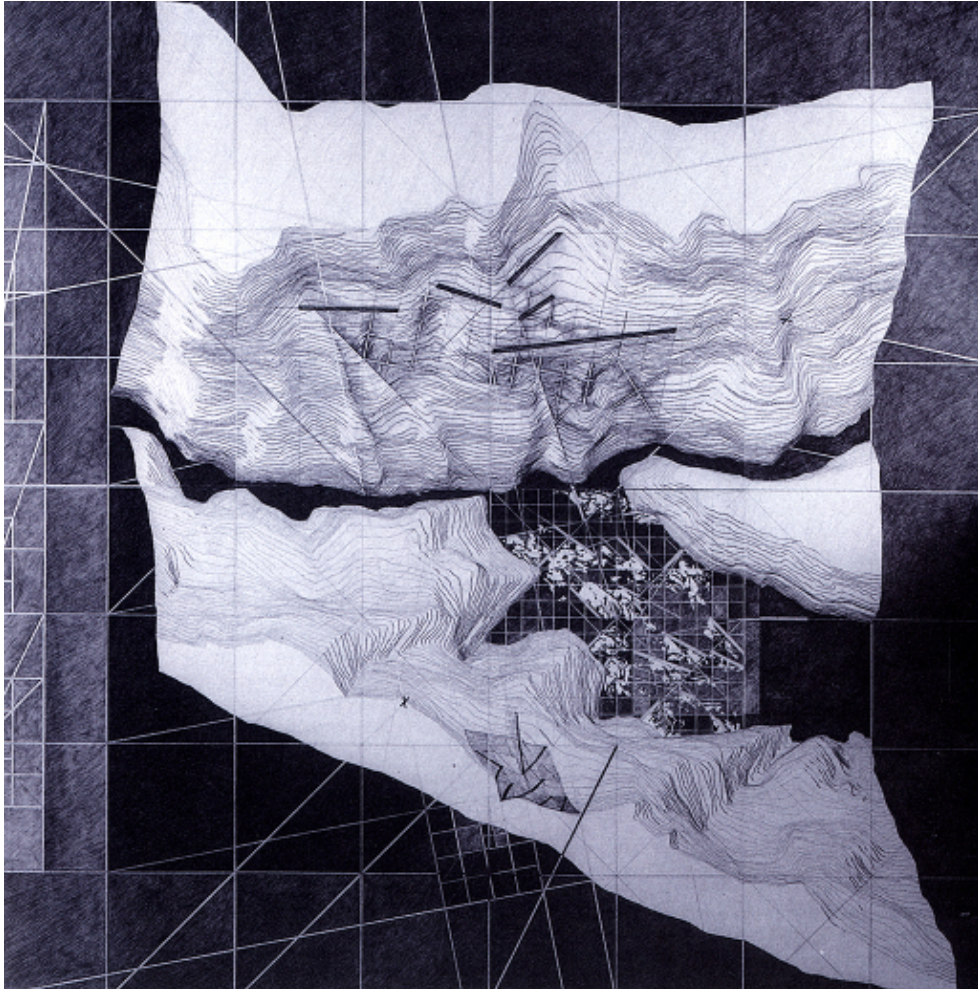
Η δεύτερη λειτουργία, η **διαλογή**, αφορά το πλαίσιο το οποίο επιλέγει τις επιτελέσεις της ζωής ώστε να παράγει ακόμη πιο πολλές επιδράσεις. Συνιστά το πλαίσιο που επιλέγει συνδέσεις οι οποίες θα πραγματοποιηθούν, ανάμεσα από διάφορα διανύσματα που μπορεί να υπάρχουν εντός μιας κατάστασης.

«Η δεύτερη λειτουργία του πλαισίου είναι να επιλέγει το διάνυσμα που θα πτυχώσει την αφηρημένη γραμμή και οπότε θα καθορίσει τις κορυφώσεις» (Cache 1995:25).

Δηλαδή, η εικόνα ενός διανύσματος συμπληρώνεται από την εικόνα της **πλαισίωσης** η οποία συνιστά την συγκρότηση.

«Όταν το διάστημα οριστεί και το διάνυσμα επιλεγεί, το διάστημα θα πρέπει να σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέψει στο πλαίσιο της δυνατότητας να παράγει τις επιδράσεις της» (Cache, 1995:25).

Οι επιδράσεις της οριοθέτησης, θα αναδειχθούν σε ένα πλαίσιο το οποίο είναι ικανό να δίνει χώρο σε αυτές να εξελιχθούν.

εικόνες -πλαίσια

Η **καμπή** είναι το στοιχείο των εικόνων που ενώ είναι αυστηρά ορισμένες είναι ακατανόητες. Είναι ακατόητες επειδή συντίθεται από τις αλληλεπιδράσεις των εικόνων που βρίσκονται σε κατάσταση διασποράς.

Είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των εικόνων μεταξύ τους. Ανήκουν στην σφαίρα των τυχαίων εικόνων των οποίων οι μορφές ποτέ δεν ορίζονται, καθώς πάντα ανασυντίθενται σύμφωνα με τις συναντήσεις τους. Αλλά εφόσον ενδιαφερόμαστε μόνο σε αυτό που εγκυμονεί την μορφή, θα αφήσουμε αυτού του τύπου την αλληλεπίδραση στην άκρη και θα επιλέξουμε να αποκαλέσουμε πρωταρχική εικόνα, όποια ανάδυση ποιότητας εντός τέτοιων αλληλοεπηρεαζόμενων πλαισίων. Οποιαδήποτε τυχαίο γεγονός που εγκυμονεί μια ποιότητα και οπότε μορφοκλασματική φιγούρα, θα θεωρηθεί ως μια κλίση ταλαντευόμενου τύπου. (Cache, 1995:105).

Έπειτα, η δεύτερη εικόνα είναι το **διάνυσμα** το οποίο παράγει τύπους σχέσεων “δράση-αντίδραση”, και το οποίο έχει ως σκοπό μια εφαρμογή. Αντιπαράτίθεται σε σχέση με άλλα διανύσματα και έτσι είναι απαραίτητο ένα τρίτο στοιχείο. Η τρίτη εικόνα είναι αυτή του **πλαισίου** και συνιστά την επιλογή προσανατολισμού για ένα έδαφος, το οποίο αναλαμβάνει και η αρχιτεκτονική. Παράγεται από οποιοδήποτε σύμπλεγμα εικόνων επέρχεται από τους συνδυασμούς των εικόνων και των σκοπών -επιδράσεών τους.

το πέρασμα του land(e)scape
ελευθερώνοντας το όργανο από τον οργανισμό
Marko Casagrante & Sami Rintala

Οι σύγχρονες γεωργικές μέθοδοι έχουν επιβεβαιώσει για τοπίο της Φιλανδίας τον θάνατο των παραδοσιακών ξύλινων κατασκευών που τοποθετούνταν στα λιβάδια, συνήθως στα όρια ξέφωτων. Αποτελούσαν αποθήκες στις οποίες οι αγρότες αποθήκευαν ξερά χόρτα,

ακόμη και ζώα κατά τη διάρκεια του χειμώνα ώστε να προστατεύονται από το κρύο. Πλέον οι αχυρώνες έχουν παρατηθεί ή κατεδαφιστεί.

Τον Οκτώβρη του 1999 στο λιβάδι της πόλης Savonlinna, οι αρχιτέκτονες Marko Casagrande & Sami Rintala τοποθέτησαν αντίστοιχους αχυρώνες υπερυψώνοντάς τους από το έδαφος και στη συνέχεια τους έθεσαν σε φυγή καίγοντάς τους. Οι αποθήκες κάρηκαν με τελετουργικές σχεδόν κινήσεις, στη Θέα 6.000 ατόμων, μέσα σε μια χορογραφία ανάμεσα στον χορευτή Reijo Kela και τη φωτιά. Με αυτόν τον τρόπο, όπως αναφέρουν, επιθυμούσαν να σπάσουν τον αρχέγονο δεσμό των αχυρώνων με το έδαφος, ώστε οι αχυρώνες να ακολουθήσουν τις κινήσεις των αγροτών προς τις νότιες πόλεις, καθώς επίσης και να σχολιάσουν τη διαδικασία ερήμωσης της Αυτή η αποκοπή των αποθηκών από το Φιλανδικό περιαστικό τοπίο και από τους αγρότες, δεν αφορά κάποια έλλειψη του τοπίου, αλλά μια αλλαγή κατεύθυνσης. Όπως αναφέρει ο Chris L. Smith στο βιβλίο του *A Bare Architecture*, «Είναι εξίσου σημαντικό όσο η φυγή από προκαταλήψεις, παραδόσεις και συνήθειες της σκέψης οι οποίες μας εσωκλείουν. Η αποσυναρμολόγηση είναι σημαντική ώστε να είμαστε ικανοί να εξερευνούμε και να προσεγγίζουμε τις επιθυμίες μας εκ νέου. Ολοκληρωτικά εκ νέου.» (Smith, 2017: 62%)

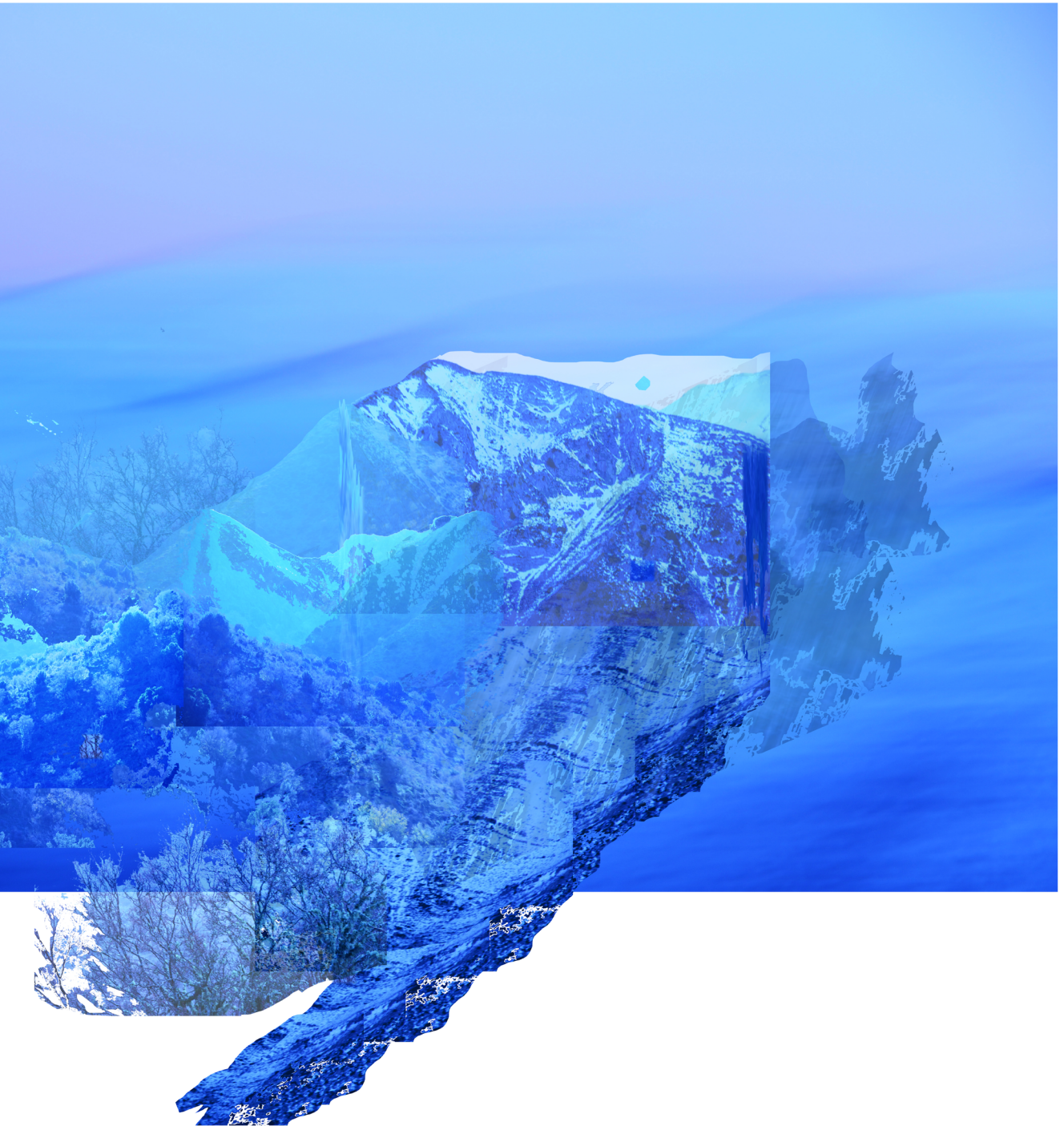
Στην ενότητα αυτή, διερευνήθηκαν συσχετίσεις ανάμεσα στην οριοθέτηση του εδάφους και παρακείμενα πεδία. Οι σκέψεις που ικνηλατήθηκαν ανερώνουν πως ο τόπος (site) συντίθεται πάντοτε σε σχέση με εκτός τόπους (para-sites) και συγκλίνουν στην αντίληψη του τόπου ως μια πτύκωση ετερογενών πεδίων. Αυτή η πτύκωση εκφράζεται μέσω μιας ιδιόμορφης, πυκνής γλώσσας, ανοιχτή σε κινήσεις που θα ενισχύουν την ανάδυση ξένων γλωσσών σε αυτήν.

Ταυτόχρονα, κατέστη φανερό πως η ενεργοποίηση των σωμάτων σε σχέση με τον τόπο και το τοπίο, αφορά μια ταυτόχρονη δύναμη του ενεργείν και μια ανοιχτότητα εγκόλπωσης παθημάτων. Το σώμα ωθείται σε νέους τρόπους επαφής όπου σημαντικές είναι οι εντασιακές διαδικασίες ανοιγμάτων του οικό-όπως αναφέρει ο Guattari, τρόποι κατοίκησης των εδαφών. Για αυτόν το λόγο, καθίσταται αναγκαία η ταυτόχρονη ενεργοποίηση των μοριακών και των μεγάλης κλίμακας πεδίων ευαισθησίας και επιθυμίας, καθώς και η ενεργοποίηση των αποθημένων στοιχείων ή μοναδικότητων. Παρατηρήθηκε πως ο τόπος, το συλλογικό ή ατομικό σώμα, το τοπίο και το έδαφος πτυχώνονται με ποικίλους τρόπους και διαμορφώνουν το ένα το άλλο μέσα σε μια αξεδιάλυτη σχέση ανταλλαγής στοιχείων. Οι κίνηση, ως η πρωταρχική εικόνα του εδάφους, θέτει στην αρχιτεκτονική πλαισίωση την προϋπόθεση της σύνδεσής της με para-site, δηλαδή συνδιασμούς πλαισίων και επιδράσεων.

Αυτές οι πτυχώσεις που παρατηρήθηκαν ενέχουν τάσεις προς πολλαπλές κινήσεις, διάφορες συνιστώσες, γραμμές φυγής που πιέζουν προς διαφορετικά κρίσιμα σημεία.

Αυτή η αντίληψη παρακινεί την δημιουργία γραφών που ενώ σημειώνουν, σβήνονται 145 για να αναδειχθεί η κίνηση. Βοηθούν στο να εμφανιστούν διαφορετικές γλώσσες, να ενεργοποιηθούν διεργασίες. Έτσι προκαλείται ο εμπλουτισμός, τα πυκνά τοπία, ενώ εξισορροπούν πτυχώσεις έπειτα από δημιουργικές καταστροφές. Η γραφή αυτή αφορά μια σημείωση που εκφράζει επιθυμίες και εντάσεις, εκθέτοντας γραμμές φυγής προς νέες συνδέσεις με ετερότητες. Στην επόμενη ενότητα θα μελετηθούν γραφές και σκέψεις οι οποίες αντιλαμβάνονται την σύνθεση ως μια τέτοια σημείωση των εδαφών.

4.0

παραδείγματα συνθετικών
γραφών οριοθετήσεων:
η σύνθεση ως η σημείωση των εδαφών

Στην τελευταία ενότητα παρουσιάζονται τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα συνθετικών έργων που επιλέγονται για τον ιδιόμορφο χειρισμό τους σε σχέση με τα εδαφικά όρια. Εξετάζεται η ιδιόμορφη και πυκνή γραφή της εικαστικού Julie Mehretu, η αρχιτεκτονική γραφή του Enric Miralles μέσα από τη σύνθεση της κατοικίας του στο ιστορικό κέντρο της Βαρκελώνης, καθώς επίσης και το τοπιακό έργο των αρχιτεκτόνων Anuradha Mathur & Dilip da Cunha, "Fingers of High Ground", στο Norfolk της Virginia.

Σε αυτά τα παραδείγματα οι δημιουργοί των έργων αντιλαμβάνονται την εκάστοτε σύνθεση ως μια ανοιχτή διαδικασία γίνεσθαι άρρηκτα συνδεδεμένη με βιωματικά στοιχεία. Τα έργα τους επιλέγονται καθώς χρησιμοποιούν ιδιόμορφα εργαλεία και προσεγγίσεις για τον χειρισμό των ορίων και της σύνθεσης, αποτελούν διαρρυθμίσεις εδαφών που βιώνονται μέσα από την χωρική και χρονική περιπλάνηση. Χαράσσουν τα εδάφη με νέες γραφές.

η τραυλή γραφή

της Julie Mehretu

Ο πίνακας ως επιτέλεση της κατασκευής, του να βλέπεις και να κοιτάς την ανάδυση του τερατουργήματος. Να κοιτάς στο μέλλον τους ρυθμούς, τις πληροφορίες, τις υποδομές, τα σύμβολα της εξουσίας. Συγκόλλησέ τα στην νέα μηχανή, ανέμειξε τα μέρη με σημάδια που έρχονται και προσπαθούν να διαμορφώσουν κάτι άλλο το οποίο θα είναι ευανάγνωστο, αλλά παράλληλα μείωσαν την ίδια τους την αναγνωσιμότητα.

Julie Mehretu

Η εικαστικός και χαράκτρια

Julie Mehretu, γεννήθηκε στην Αιθιοπία το 1970, απ' όπου μετανάστευσε με την οικογένειά της το 1977. Η μετατόπισή τους συνέβη κατά τη διάρκεια της κλιμάκωσης της έντασης της επανάστασης του 1974, όταν ο Αυτοκράτορας Haile Selassie διέπραξε στρατιωτικό πραξικόπημα. Οι πίνακές της επηρεάζονται έντονα από τα ζητήματα που την απασχολούν, όπως τα ζητήματα του πολέμου, της εξουσίας, της μετατόπισης, των συλλογικών και ατομικών κινήσεων. Η ερώτηση που θέτει στον εαυτό της περί της πολύπλοκης σύνδεσής της με τα πεδία του συλλογικού, ατομικού, πολιτικού, αισθητικού και αρχιτεκτονικού γίνεσθαι, αποτελούν και τα ζητήματα των έργων της, ενόσω προσπαθεί να ανακαλύψει τις σχέσεις ανάμεσά τους. Κοιτώντας στις ρωγμές μεταξύ των διαφορετικών πεδίων, προσπαθεί να κάνει φανερές τις δυνάμεις που παραμένουν ανενεργές, πιθανότητες του δυναμικού χειρισμού τους. Με αυτόν τον τρόπο επιθυμεί το εργαστήριό της και τα θέματά της να παραμένουν συνδεδεμένα με τα γεγονότα που συμβαίνουν στο έμμεσο ή άμεσο περιβάλλον της και την επηρεάζουν. Τα έργα της χαρακτηρίζονται από μια πυκνή και μετατοπισμένη γραφή, η οποία μεταφράζει διαφορετικές τάξεις μέσα σε πεδία δυνάμεων, τοποθετώντας τις έτσι σε μια ανήσυχη αλληλεπίδραση. Κανένα σημείο στην σύνθεσή της δεν αποτελεί μια εγκατεστημένη, εκτός του πεδίου σχέσεων, τάξη. Το έργο της αποσκοπεί στην ανάδυση μιας νέας γραφής, που θα αποδώσει νέες αντιλήψεις για το πραγματικό.

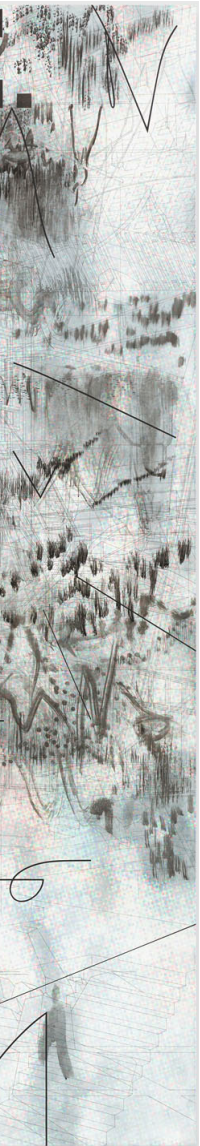

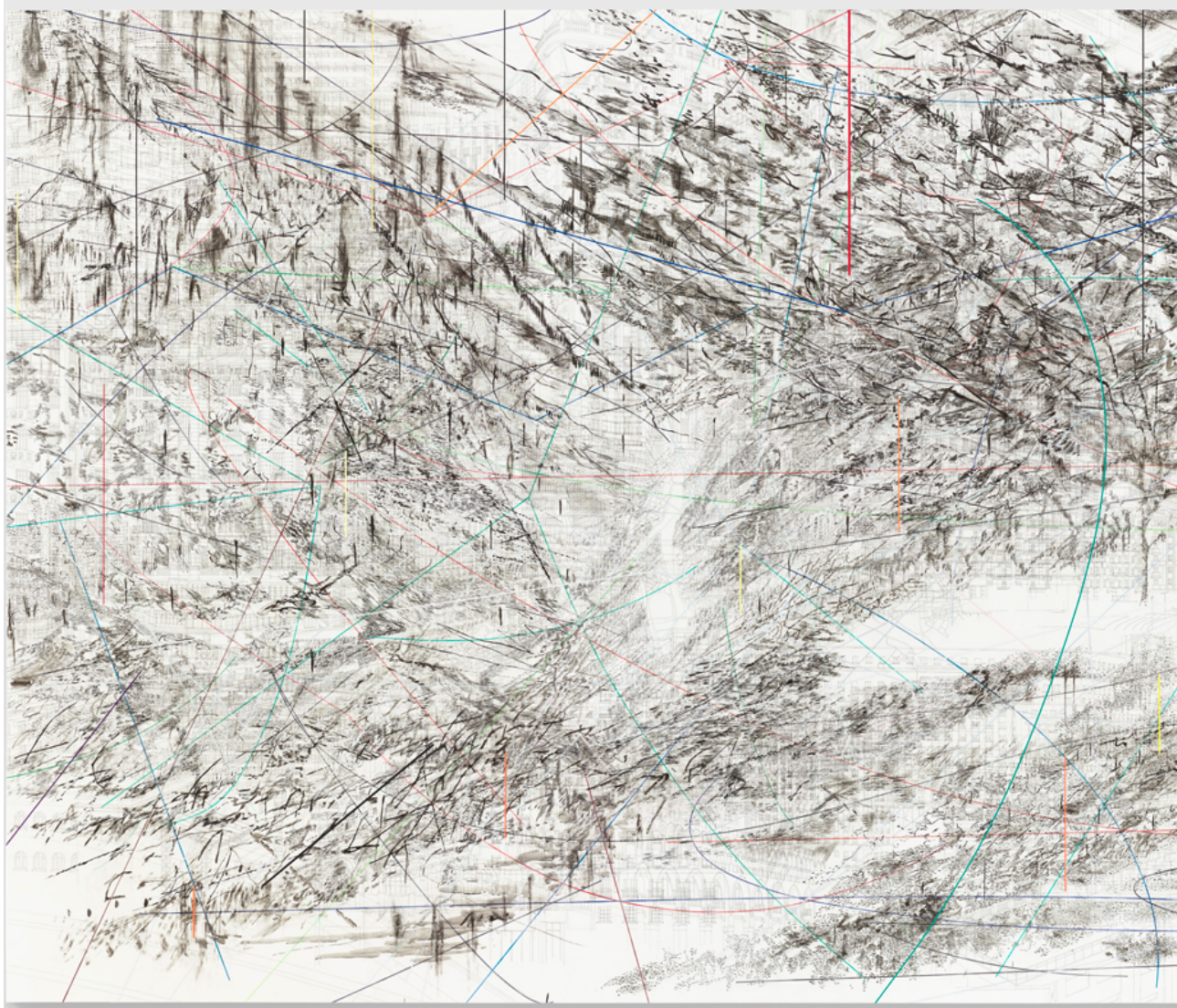

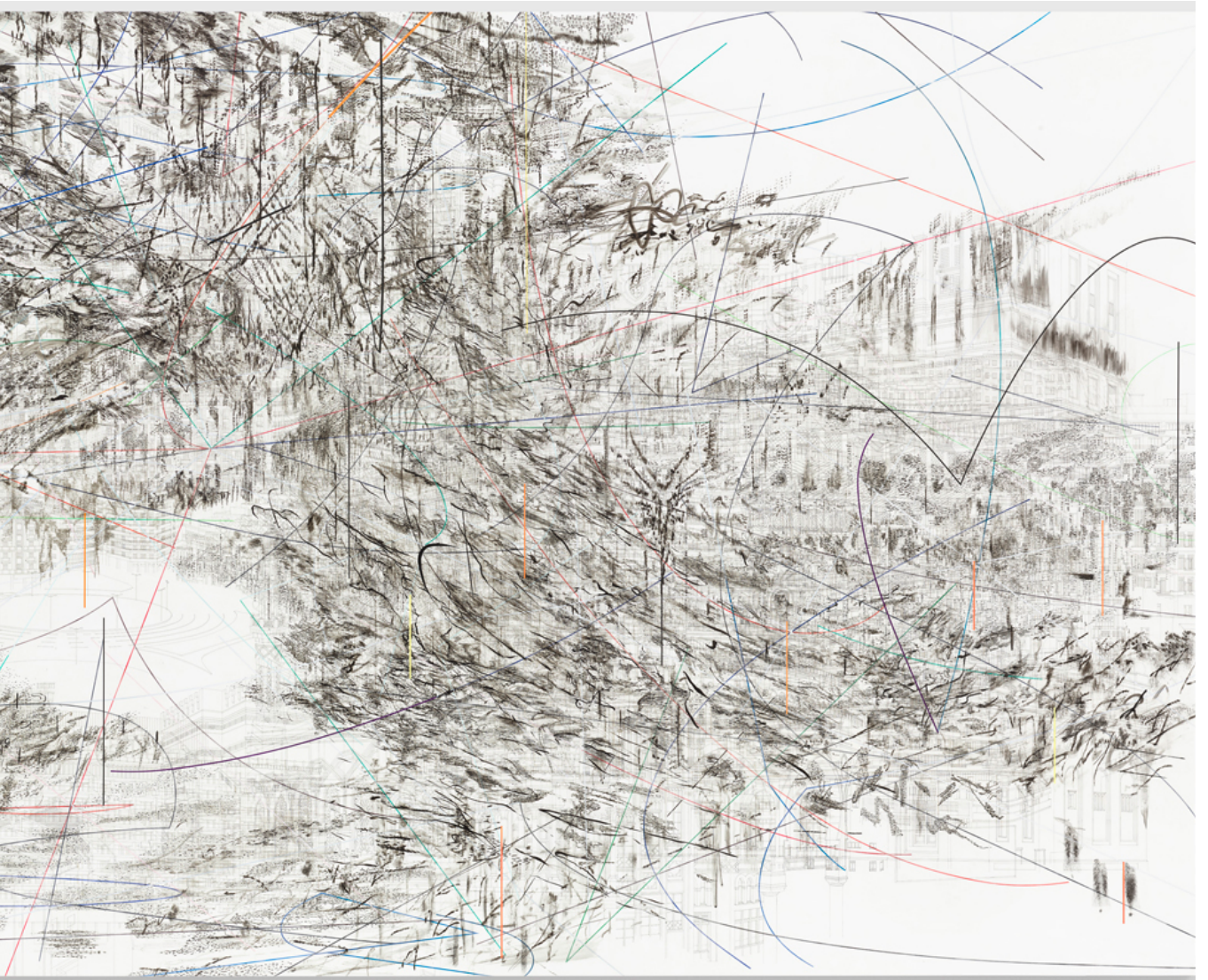
Επιθυμεί οι πίνακές της να ενσωματώνουν διαφορετικές γλώσσες, επομένως κάνει ορατές μέσα από την ζωγραφική της, τις συνδέσεις των διαφορετικών γλωσσών, την εξέλιξή τους μέσα από τα στρώματα της ιστορίας. Ιδιαίτερο σημείο καμπής στην εξέλιξη των έργων της, αποτέλεσε η εισαγωγή αρχιτεκτονικών σχεδίων στη βάση των συνθέσεών της. Οι αρχιτεκτονικού και αστικού σχεδιασμού αποδώσεις που εντάσσει στο αρχικό έδαφος του καμβά της, σχεδιάζονται με αναφορά ένα σώμα οπτικής γνώσης το οποίο ο θεατής θα συνδέσει με το στόχο της εκάστοτε κατασκευής μιας χωρικής εμπειρίας. Η διαδικασία προς αυτήν τη γραφή, εξελίχθηκε αργά σε μια διάρκεια 15 ετών, μέσα από πειραματισμούς με διαφορετικές γλώσσες και διαφορετικές προσεγγίσεις προς τη δημιουργία ενός πίνακα.

Αντιλαμβάνομαι την ζωγραφική με όρους κατασκευής μιας εικόνας, με όρους αντιμετώπισης πραγμάτων για τα οποία δεν έχουμε την κατάλληλη γλώσσα. Η ζωγραφική αφορά οπτικούς νεολογισμούς που προσφωνούνται όταν η γλώσσα δεν αρκεί.

Η Mehretu αρνείται να υποτάξει τις σκέψεις της στις δράσεις που υπηρετούν τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα και οι κυρίαρχες συλλογικές δράσεις, καθώς για την ίδια αποτελούν τις κυρίαρχες γλώσσες της καταπίεσης. Επιθυμεί να δημιουργήσει κάτι νέο, μια αισθητηριακή εικόνα που αναδύεται μέσα από την εμπειρία. Βρίσκει τη ρωγμή, το κενό, τη σχισμή που καταστρέφει και αναδημιουργεί, στέλνοντας σε φυγή μια ζετυλιγμένη ανοιχτή δύναμη πιθανότητας. Στους πίνακές της εξελίσσονται παιχνίδια ιχνών που σβήνουν, κατοικούν ταραχώδεις βιογραφίες και ιστορίες που συγκρούονται και αλληλεπιδρούν, τίθενται θέματα διασποράς και εξουσίας. Αναδιατάσσει τις ίδιες τις διαδικασίες μετατόπισης, μέσω της αναστάτωσης που προκαλείται στους χώρους της γραφής της. Έτσι, σχολιάζει με έναν οξύ και έντονο τρόπο τα συμβάντα που εξελίσσονται σε συλλογικό επίπεδο, τοποθετώντας τον θεατή σε μια ελαστική θέση. Αυτή η θέση απαιτεί την επιλογή της τοποθέτησής του στην αφήγηση που αφορά τα ιστορικά συμβάντα που ξεπηδούν απ' τον καμβά, τις ειδήσεις που ξεπηδούν από τα δίκτυα ενημέρωσης, και ακόμη τα συμβάντα που αφορούν προσωπικά μοριακά γίγνεσθαι.

Στην επιλογή της τοποθέτησης αρχιτεκτονικών χώρων και στοιχείων στο υπόβαθρό της, την οδήγησε η αναπόφευκτη σχέση που συνδέει την διαδικασία κατασκευής του χώρου, με το πολιτικό και συλλογικό γίνεσθαι. Την οδήγησε η αντίληψη για το χώρο συλλογικής και πολιτικής σκέψης, ως μια εικόνα-αντίληψη που πλάθεται στο συλλογικό-ατομικό ασυνείδητο. Η εστίασή της στις αρχιτεκτονικές αποδόσεις έχει δυο απεικονιστικές λειτουργίες. Από τη μια, τοποθετώντας εμβληματικά κτήρια σε μια οπτική φυγή ανάμεσα σε αναρίθμητες άλλες, δημιουργεί ένα παθηματικό συμβάν συντριβής της κυρίαρχης γλώσσας, συντριβής της μιας και μόνης κυρίαρχης οπτικής φυγής. Καθιστά αμφίβολη την ίδια την ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης κατανόησης του χώρου. Από την άλλη, κάνει φανερό το μετασχηματισμό των εμβληματικών κτηρίων, την ταυτόχρονη συντέλεσή τους στην ατομική και συλλογική εμπειρία.

Ξεκινώ τους πίνακές μου έχοντας ως έδαφος αφηρημένες γεωμετρικές δομές, ένα σημείο εκκίνησης ώστε να υπάρξει η εξερεύνηση στη συνέχεια. Έπειτα, επιλέγω μια εικόνα που χρησιμοποιώ ως ενός είδους αφαιρετική γεωμετρία και όπου θα βρίσκονται τα σημεία φυγής του πίνακα. Με βάση την εικόνα του υποβάθρου και το πλήθος της πληροφορίας που μαζεύω, όπως αρχιτεκτονικές πληροφορίες και φωτογραφίες που εισάγουν ενστικτώδεις πληροφορίες στη διαδικασία που θα δουλέψω, συνεχίζω με τη διαδικασία στην οποία σχεδιάζω τι μπορεί να είναι ενδιαφέρον, οδηγώντας τη μέσω του ενστίκτου. Όταν ο πίνακας αρχίζει να συντίθεται και το αρχιτεκτονικό σχέδιο αρχίζει να αλληλεπιδρά με το έδαφος, τότε συνήθως σε αυτό το σημείο ο πίνακας αρχίζει να παίρνει μια πιο ξεκάθαρη κατεύθυνση προς μια μορφή που κάπως συλλαμβάνω, και τότε σε αυτό το σημείο αποφασίζω αν θα κατευθυνθεί προς μια καθαρά αρχιτεκτονικού τύπου σχεδίαση, ή αν θα είναι μια γεωμετρική αφαίρεση και ταυτόχρονα αρχιτεκτονικό σχέδιο. Κάποιες φορές αποφασίζω να σχεδιάσω παραπάνω είδη επιπέδου ή να απομακρύνω ένα μέρος του πίνακα, κι εκεί αρχίζουν να εξελίσσονται τα επίπεδα. Αλλά συνήθως οι επιλογές για τη σύνθεση των επιπέδων, αν δηλαδή θα είναι απλή η περίπλοκη, εξελίσσονται στο πρώτο στάδιο του πίνακα.

Μιλώντας για το Αμερικάνικο τοπίο, αναφέρει πως δεν μπορεί να το αντιληφθεί χωρίς τις κινήσεις των αποικιακών επιδράσεων που συνέβησαν σε αυτό. Για την Mehretu το να είναι καλλιτέχνης την παρούσα στιγμή σημαίνει την ανάδειξη αυτών των δυνάμεων. Επιθυμεί να κάνει ορατές τις χαρακιές των συλλογικών και πολιτικών κινήσεων πάνω στα τοπία, να κάνει ορατές τις συλλογικές δυνάμεις που τα διαμορφώνουν. Οπότε, εξελίσσει τη βάση για τους τελευταίους πίνακές της μέσα από δυο τεχνικές. Άλλοτε η βάση της στρώνεται από χρώμα που προέρχεται από θολωμένες φωτογραφίες - όπως σειρήνες και φλόγες από εξεγέρσεις ή χαρακτηριστικούς πίνακες απόδοσης του Αμερικάνικου τοπίου ώστε να ποτίσει τον πίνακα με ενός είδους DNA - για να μιλήσει πάνω σε μια πιο βαθιά επιφάνεια, ενώ άλλοτε η βάση στρώνεται με πολλαπλά, σχεδιασμένα με ακρίβεια υποπεριβάλλοντα αρχιτεκτονικών πληροφοριών, προκειμένου να δημιουργήσει ένα γίγνεσθαι μεταξύ μιας γραφής της αρχιτεκτονικής και της ζωγραφικής. Με αυτόν τον τρόπο επιθυμεί να αναμειχθούν αυτά τα πεδία, ώστε να δημιουργήσουν μια νέα γραφή, νέες χωρικές εμπειρίες.

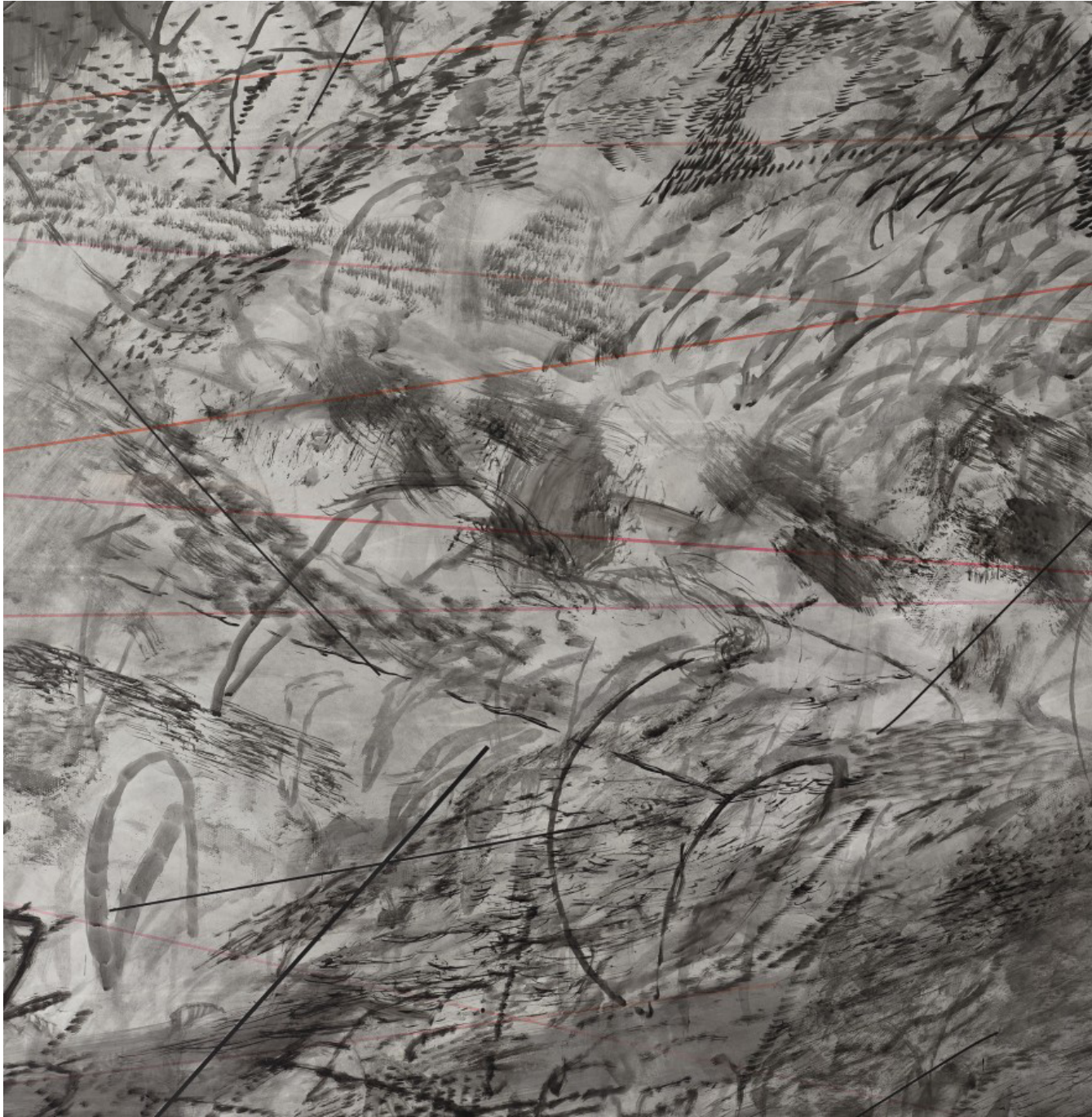
Κάνει ορατή την αποσπασματικότητα της αντίληψης, την πολλαπλή οπτική πάνω στην πραγματικότητα, την ανησυχία των χωρικών σχέσεων. Το έργο της αφορά χάρτες, ιχνογραφήσεις που τοποθετούν την έννοια της χαρτογράφησης μέσα σε μια εντελώς νέα απόδοση. Επιθυμεί οι πίνακές της να έχουν το μέγεθος μιας αίθουσας, ώστε μέσω της θέσης του ο Θεατής να αποκτά μια χωρική εμπειρία. Έτσι, μετατοπίζει την οπτική του χάρτη από αυτήν της από ψηλά οπτικής, σε αυτήν που βρίσκεται εντός του ίδιου του χώρου. Επιχειρεί τη μετατόπιση καθώς θεωρεί πως ο προσανατολισμός δίνεται μέσα από την αρχιτεκτονική που καθιστά ευανάγνωστα τα εδάφη μέσα από σημειακές στρατηγικές επεμβάσεις.

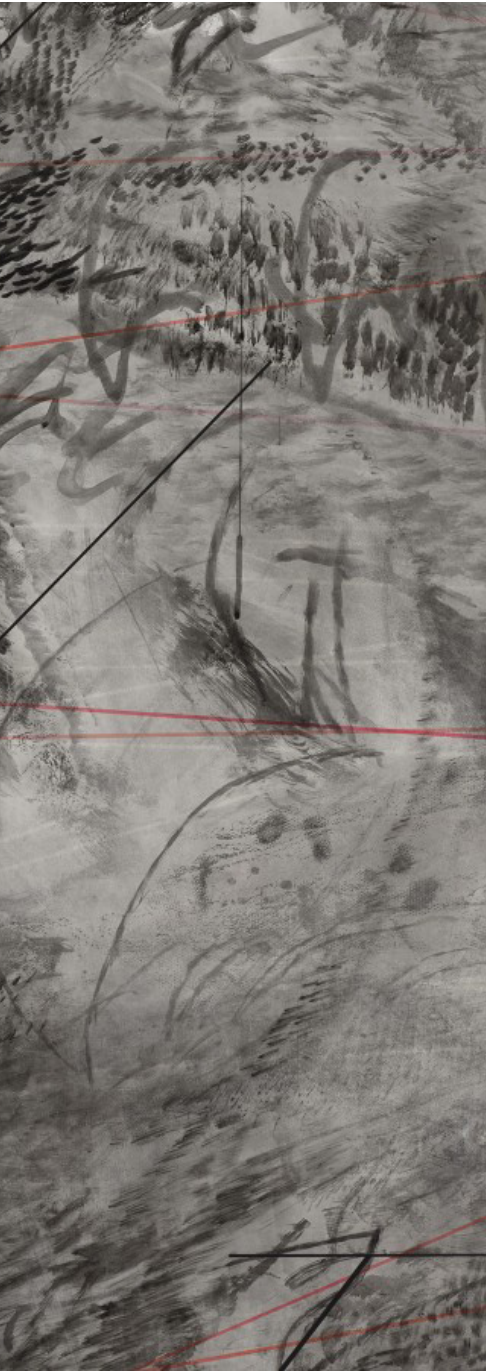
«Δημιουργεί την τοποθέτηση του Θεατή στο χώρο, αλλά από την άλλη, μέσω της επανάληψης σχημάτων σε διαφορετικά οπτικά επίπεδα, σπάει την συνοχή του χώρου ως ολοκληρωμένου» (Kathryn Brown: 2010, 108).

Ο πίνακάς της αποδίδει έναν χώρο που συντίθεται από δυναμικά πλέγματα συνδέσεων, ενέργειας και καταστροφών. Η εναλλαγή μεταξύ εναέριων και τραυλών οπτικών των τόπων, γίνεται η βάση για μια φυσική σχέση μεταξύ του Θεατή και του καμβά. Η Julie Mehretu εξηγεί:

Ήθελα να υπάρχει μια φυσική σχέση μεταξύ του σώματος και του πίνακα, ώστε να μπορείς να τον δεις από απόσταση έχοντας μια αίσθηση του όλου, όμως ενόσω πλησιάζεις όλο και περισσότερο, ολόκληρη η εικόνα να εξαφανίζεται, να εκρήγνυται. Θα μπορούσες να εμπλακείς και να έχεις την αίσθηση μόνο της περιοχής που θα κοιτούσες, αλλά θα γνώριζες ότι πολλαπλασιάζεται γύρω σου, και πως πολλά ακόμη συμβάντα συνέβαιναν. (Kathryn Brown: 2010, 108)

Το παιχνίδι με την κλίμακα προσφέρει την δυνατότητα ριζωματικών κινήσεων εντός του πίνακά της. Ο θεατής εναλλάσσει εμπειρίες Θραυσματικής αντίληψης του χώρου, και εμβάθυνσης σε τόπους που του προσφέρουν μια χρονική εμπειρία, καθώς ξετυλίγονται μαζί με την ανάγνωση που εξελίσσει αυτός στον πίνακα και την τυχαία ενστικτώδη περιπλάνησή του εντός του. Η Mehretu εσωτερικεύει μια εικόνα σε έναν τόπο, τοποθετεί πληροφορία και ανεπαίσθητες λεπτομέρειες με ακρίβεια, ώστε ο θεατής να μπορεί να δει τις διαφορετικές δυνάμεις που πτυχώνονται και ενεργούν σε κάθε τόπο-σημείο ενδιαφέροντος.

Καθώς παρατηρείς και συμμετέχεις στην ανάγνωση του πίνακα, τον ξετυλίγεις και κινείσαι μέσα του, αποκτάς μια χωρική εμπειρία, αφορά μια εμπειρία με βάση τον χρόνο. Όταν ξεζουμάρεις και δεις τον πίνακα από πιο μακριά, έχεις μια άλλη οπτική του πίνακα πολύ διαφορετική από αυτήν που είχες από κοντά. Αυτές οι διαβαθμίσεις οπτικών αφορούν διαβαθμίσεις επιπέδων ανάγνωσής του, εμπλοκής με αυτόν και αίσθησης, τα οποία είναι πολύ σημαντικά για μένα. Επιλέγεις είτε να συμμετέχεις είτε όχι. Αν επιλέξεις να μην εμπλακείς τότε δεν τον έχεις δει, καθώς απαιτεί μια χρονική εμπλοκή με αυτόν. Δεν έχει τέλος και αρχή, η εμπειρία με αυτόν αφορά μια διαδικασία.

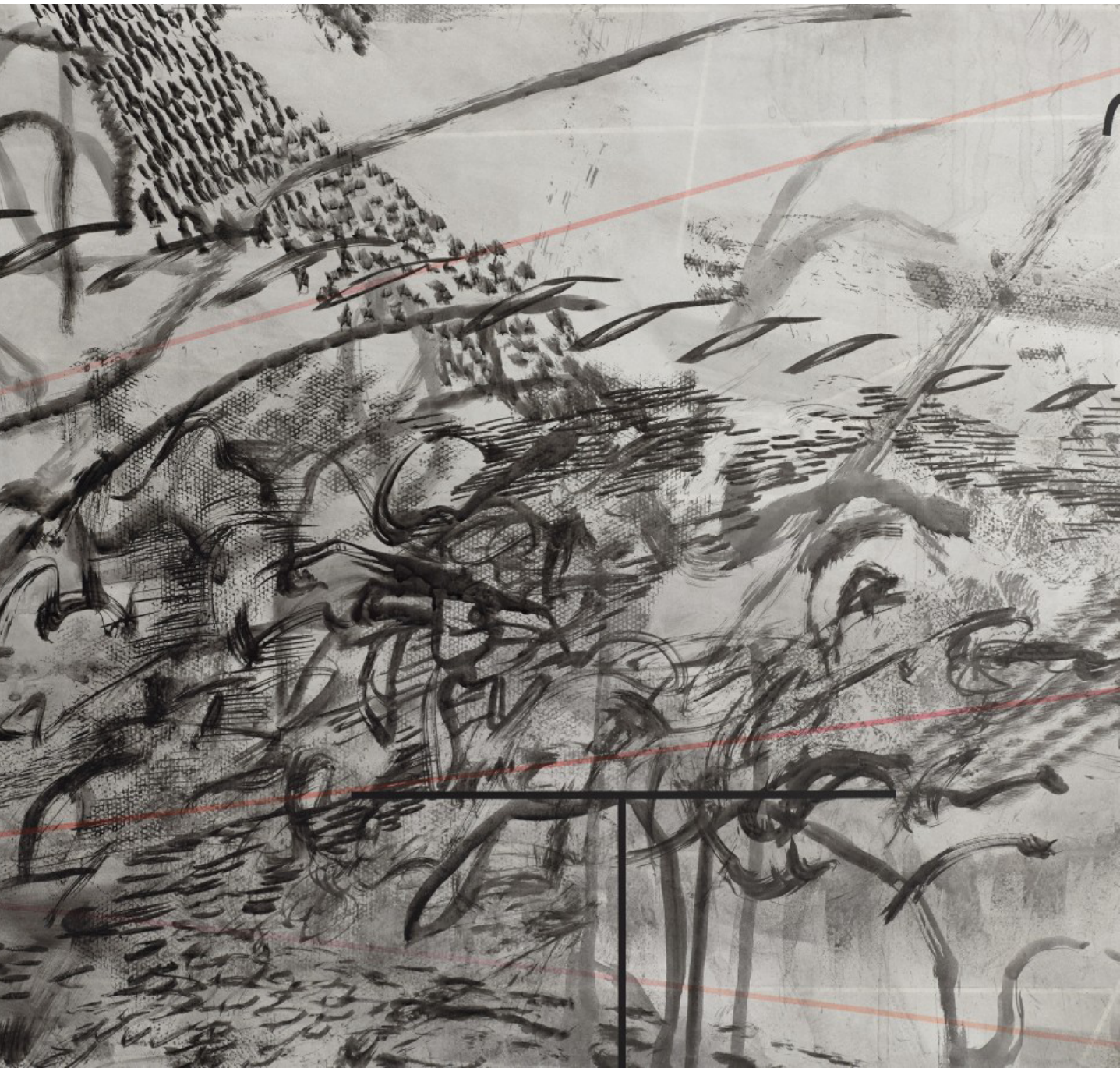
Julie Mehretu, στο "Julie Mehretu Interview - The In-Between Place"
(Louisiana Museum of Modern Art, 2013)

Η Julie αποσταθεροποιεί το πλέγμα, πτυχώνοντας διαφορετικά εδάφη σε διαφορετικές εντάσεις. Τα ίχνη των εδαφών, συρρέουν και παρασύρονται από τις δυνάμεις. Οι μορφές είναι διαπερατές και διακόπτονται από επίπεδα διαφάνειας και ημιδιαφάνειας, δημιουργώντας ένα σώμα αλληλεπιδράσεων. Κάθε σύνολο γίνεται αποσπασματικό, τα μέρη αναμειγνύονται με τα σημάδια, κι έπειτα ακολουθεί μεταξύ τους ένα γίγνεσθαι κάτι άλλο.

Το εργαστήριο συνιστά μια μηχανή, πάρα πολύ θορυβώδη ενώ βγάζει ρυθμούς, τούβλα, συμπύκνωση και κώνεψη, που υπηρετεί το ένστικτο, το παρορμητικό, τον αυτοσχεδιασμό, το συμπτωματικό. Αναδύεται κάτι νέο από τους ρυθμούς του τώρα, του παρελθόντος, του τόπου, των δεδομένων, των σημαδιών, των συντριμμιών, των αρχιτεκτονικών μελών, της διαγραμματικής γλώσσας, των χαρτών, των γραμμών, των σχημάτων, των χρωμάτων, των αποχρώσεων, των συνθεσάιζερ, των ρυθμών, των μεταλλάξεων, των πιέσεων, των χρονικών καταρρεύσεων : πηγές που έχουν ληφθεί υπόψιν για το μέλλον των ημερών.

Julie Mehretu, "Julie Mehretu: American Artist Lecture Series | Tate Talks", (Tate modern, 2016)

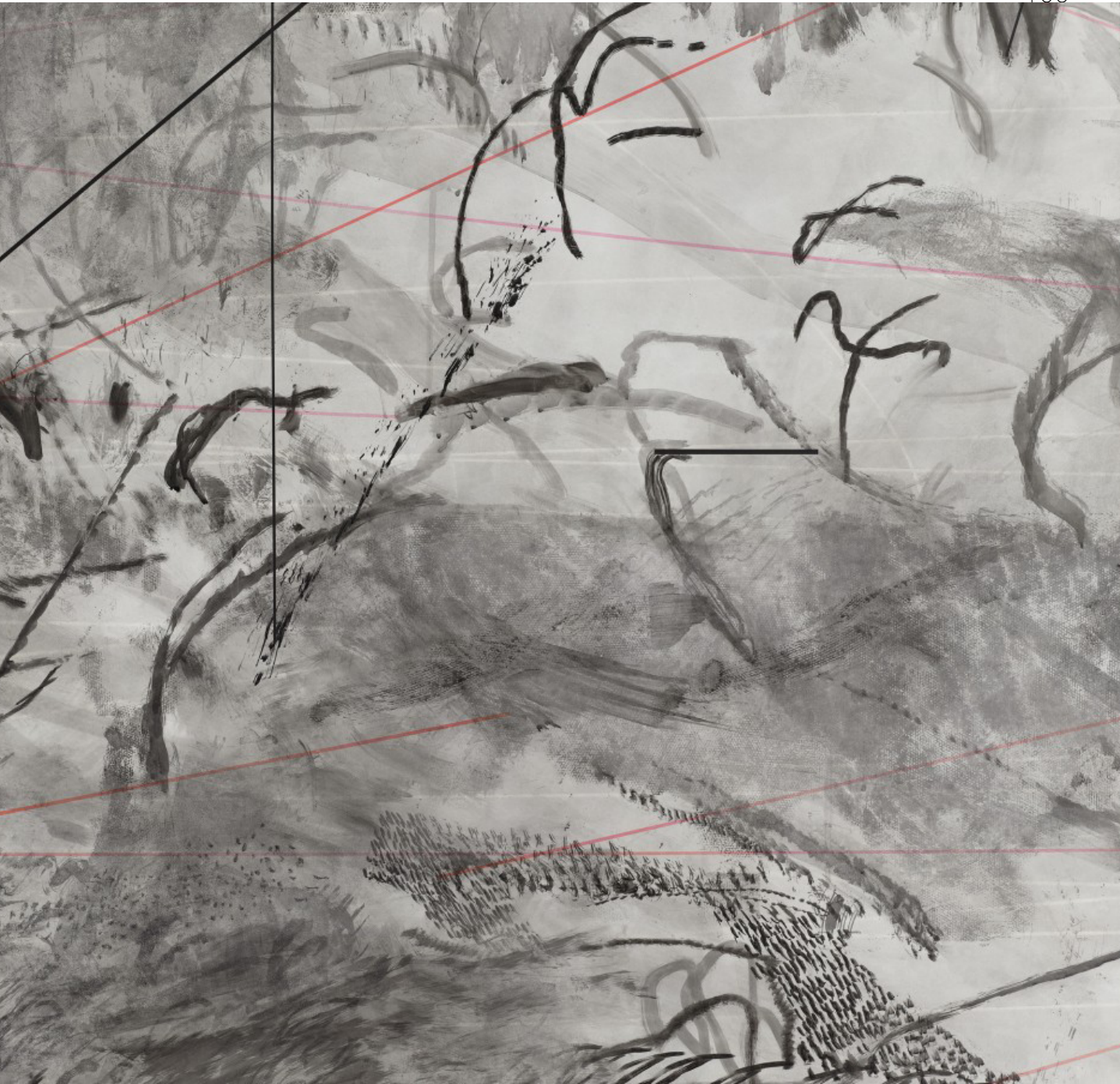

Το **σημάδι** για τη Mehretu είναι ένας παράγοντας που από μόνος του δεν αναλαμβάνει την ισχύ που θα μπορούσε να έχει. Έχει μια δυναμική, που η Mehretu θέλει να τονίσει πως συχνά αποδυναμώνεται από την παράδοσή του στην κίνηση άλλων ενεργειών. Παραλληλίζει την ισχύ του σημαδιού και της έντασής του με την αποφασιστικότητα του ατόμου. Επιθυμεί να υποβιβάσει την προσπάθεια του μοντερνισμού να μειώνει το άτομο. Στη σκέψη της Julie το σημάδι αντιστέκεται σε μια σειρά. Με την επανάληψη ενός σημαδιού φαίνεται η επιθυμία να δημιουργηθεί κάτι.

Τα σημάδια της Mehretu νιώθουν άνετα με το να δημιουργούν πονοκέφαλο. Αποτελούν κατακερματισμένες πληροφορίες που εξελίσσουν μια γραφή μέσα από πολλαπλά εδάφη, είτε διαστρωματωμένου παρελθόντος και πληροφοριών, είτε δυνάμεων και εμπειριών. Η γραφή της αναδύεται μέσα από τις διαρροές όλων αυτών των στοιχείων, μέσα από τη βύθιση στα στρώματα και παράλληλα μέσα από τη ριζωματική κίνηση στην επιφάνεια. Η μορφή αναδύεται μέσα από τη συνάντηση όλων αυτών των διαταραχών.

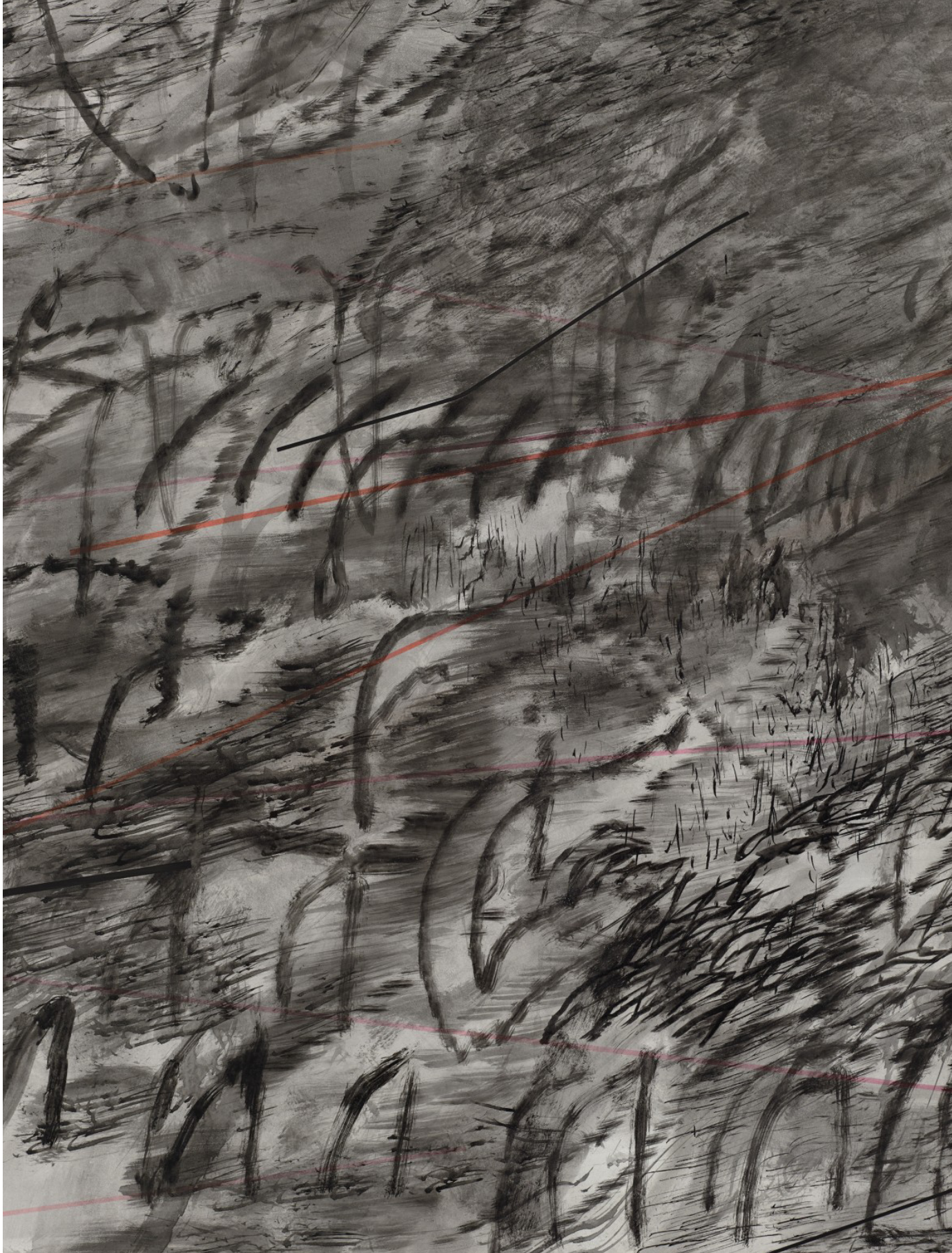

Έπειτα από την επιλογή του εδάφους της βάσης της, η εικαστική διαδικασία αφορά για αυτήν ένα παραλήρημα. Βγαίνει από τον εαυτό της, χάνει την αίσθηση του χώρου, μπαίνει βαθιά σε μια συμπιεσμένη κατάσταση παραμόρφωσης. «Χάνω κάθε αίσθηση του "πολιτισμικού" εαυτού μου, χάνομαι μέσα σε έναν ρυθμό, μέσα σε ένα ηχητικό σύστημα που δονείται από παλμούς μη πλήρων συνδέσεων. Μη πλήρης συνείδηση και μη πλήρης αναμονή, βρίσκω τη διακοπή. » (Julie Mehretu: 2016). Οπότε, πάντοτε αναλύει τους πίνακές της αφού τους τελειώσει. Αναφέρει πως αν το μυαλό της μπει στο δρόμο, τότε δεν κάνει κάτι ενδιαφέρον. Πηγαίνει προς τα πίσω και προσπαθεί να τους καταλάβει. Η ζωγραφική για αυτήν είναι μια διαδικασία που αφορά ταυτόχρονα και την κατανόηση του εαυτού της. Έπειτα, με την ανάλυσή τους, βρίσκει κανόνες για να καταλάβει τους πίνακες μέσα από τις διαδικασίες που συνέβησαν. Κάποια στιγμή, πήρε τις διαδικασίες και τις δίπλωσε μεταξύ τους, τις τοποθέτησε σε επίπεδα, ώστε να απορροφηθεί η ανάλυσή της μέσα στον πίνακα.

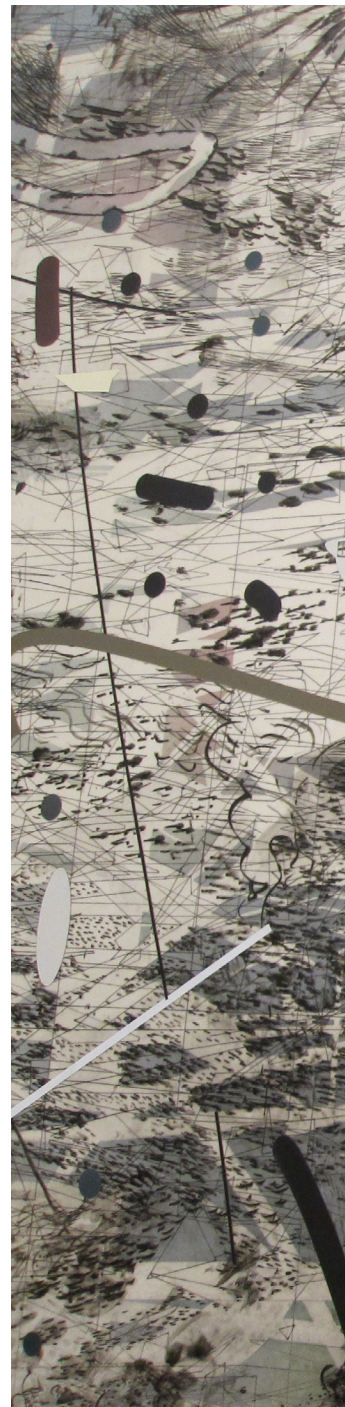
Τα σημάδια πλέον στάζουν, λεκιάζουν, τυπώνουν, στιγματίζουν τη μηχανή καθώς είναι χαραγμένη και αναμειγμένη πάνω σε μια επιφάνεια που είτε βρίσκεται πιο ψηλά, είτε έρχεται να ενωθεί από μέσα. Τα σημάδια συνδέουν, σχηματίζουν, γίνονται σβόλοι, εντάσεις κάτω και μέσα στην μηχανή, επηρεάζοντας τη συνοχή της, τους μηχανισμούς της. Τα σημάδια είναι δυνητικά, μολύνουν την στρατηγική της αποσύνδεσης. Η γλώσσα χαλαρώνει και γίνεται λευκή σημειογραφία. Η αδιαφάνεια συνιστά την τυχαία δυναμική, όλα καταρρέουν.

Julie Mehretu, "Julie Mehretu: American Artist Lecture Series | Tate Talks", (Tate modern, 2016)

Η τραυλή γραφή της αναδύεται μέσα από τη πτύχωση διαφορετικών γραφών, αλλά και τα μοτίβα τα οποία μπλέκονται σε διαφορετικές διαστάσεις δίνοντας στον Θεατή μια ευκαιρία να περιπλανηθεί μέσα στους πίνακές της. Η σκέψη της για την ισχύ του σημαδιού συνδέεται με την έννοια της διαφοράς του Gilles Deleuze ως η δύναμη που προσπαθεί να ξεπεράσει τον εαυτό της, να ενισχυθεί και να εμπλουτίσει την πραγματικότητα με νέες ποιότητες. Ο τόπος στους πίνακές της παράγεται από σχέσεις ανεπαίσθητων και μη κινήσεων, συλλογικών και ατομικών, οι οποίες είτε υποκινούνται από τις παρεισφρήσεις της μείζονος γλώσσας οδηγώντας προς την ακολουθία υπαρχουσών διαδρομών, είτε προκαλούν δυναμικές εκρήξεις προς νέες ισορροπίες.

Ταυτόχρονα, μετατοπίζει την αντίληψη τόσο πάνω στο θέμα των ορίων της χωρικής απεικόνισης, όσο και πάνω στο θέμα της σύνδεσης διαφορετικών τάξεων και ενεργειών. Χαρτογραφεί εστιάζοντας στη χωρική εμπειρία ενός τόπου, ενώ κάνει ορατά τα όρια της αποσπασματικής αντίληψης μας για αυτόν. Εμφανίζει την πολλαπλή ταυτόχρονη κίνηση συναρμογών και τις παρεισφρήσεις ιχνών μεταξύ των ρωγμών τους εντός ενός κάδρου. Απαιτεί τη εμπλοκή και σε βάθος ανάγνωση του έργου της από τον Θεατή. Ταυτόχρονα, κάνει ορατή τη σύνδεση του τόπου με συλλογικές και ατομικές ενέργειες, τη σημείωσή του από πολλαπλές γλώσσες και στρώματα της ιστορίας. Η σύνθεσή της δείχνει την εισβολή στοιχείων από τη μια ένταση στην άλλη, ισχυροποιώντας την ανάδυση μιας νέας γραφής μέσα από αυτήν την έντονη αλληλεπίδραση. Μέσα από αυτές τις ρωγμές μεταξύ των εντάσεων φανερώνει τη κίνηση, τη διασπορά.

Ο Καταλανός Αρχιτέκτονας Enric Miralles, εργάστηκε και δίδαξε στην Βαρκελώνη. Άφησε μια πληθώρα έργων πίσω του, μέχρι τον θάνατό του τον Ιούλιο του 2000. Δίδαξε στη σχολή αρχιτεκτονικής της ETSAB, όπου η πρώτη άσκηση που έδινε στους μαθητές του για την ανάλυση και κατανόηση της περιοχής που θα μελετούσαν, ήταν να πάρουν το σχέδιό της και να το κομματιάσουν, να το καταστρέψουν, να το ανασυναρμολογήσουν με οποιοδήποτε άλλο στοιχείο ήθελαν να το συνδέσουν.

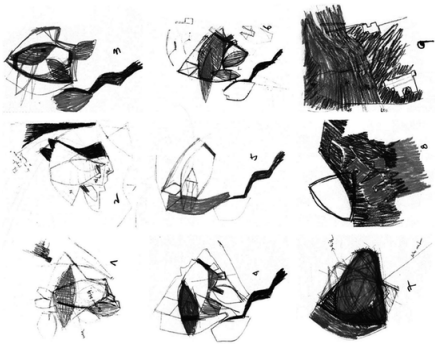

Ο Miralles πολλές φορές ενέπλεκε στις συνθέσεις του γεγονότα της προσωπικής του ζωής. Έγινε αρχιτέκτονας, όπως είπε, λόγω της περιέργειας του να ανακαλύπτει. Μέσω των έργων του, δε λύνει ζητήματα, αλλά θέτει προβληματισμούς. Επεδίωκε να εφεύρει μια νέα αρχιτεκτονική, σύνθετη, συνδεδεμένη με τον άνθρωπο, τον τόπο και το χρόνο, δηλαδή πολύπλοκη. « Με ενδιαφέρει η αρχιτεκτονική που είναι ικανή να μην κρύβει την πολυσύνθετη πραγματικότητα από την οποία ξεκινάει . . . Το να αναπτύξουμε τα πράγματα σχεδόν δίχως να σκεπτόμαστε . . . Τα σχέδια είναι ατελείς σημειώσεις . . . Οι μετακινήσεις ως τεχνική . . . Για να σταματήσουμε με τη μίμηση . . . » (Miralles : 2009).

Ο Miralles επιθυμεί την “εδώ και τώρα” σύνθεσή του ανθρώπου με τον τόπο και τον χρόνο, την κατοίκηση του σε αυτόν μέσω της παραγωγής των δικών του φαντασιώσεων.

Ξεκινάει από ό,τι επιθυμεί να εντάξει στο έργο του, αλλά όχι από την αρχιτεκτονική. Ανασκάπτει τα θεμέλια που επιβάλλουν η ιστορία, το επάγγελμα, η γλώσσα, ώστε να αναζητήσει ενέργειες που θα τον βοηθήσουν να πει ένα δημιουργικό όχι, να οριοθετήσει μέσα από νέα νοήματα και επαφές. Ξεκινά από αυτήν την επιθυμία του να μην απαντήσει με κάτι αναμενόμενο. Προσπαθεί να παράξει μια πραγματικότητα χωρίς κωδικοποίηση, η οποία θα αποσταθεροποιήσει την υπάρχουσα πραγματικότητα. Ο νέος τρόπος σύνθεσης που επιθυμεί να εφεύρει, θα έχει μια δική του τάξη και επακριβείς υπολογισμούς, όμως με νέες μεθόδους. Η σύνθετη αρχιτεκτονική του υπερθέτει τάξεις που ακολουθούν μια προσέγγιση σε ισορροπία μεταξύ τους, ώστε να αναδυθεί η νέα πραγματοποιήσιμη τάξη.

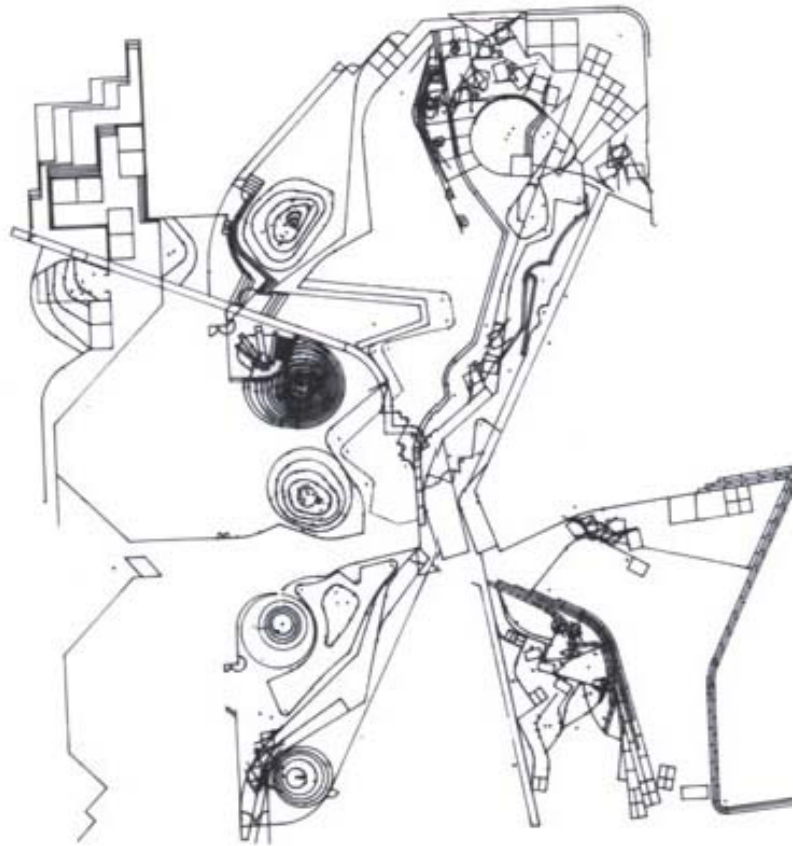

Η ιδιαίτερη αγάπη του για τη λογοτεχνία τον έκανε να σκέφτεται την αρχιτεκτονική μέσα από άλλες οπτικές, με όρους του γραπτού και της σημείωσης, δηλαδή με όρους κατασκευής μιας νέας σύνδεσης της φαντασίας με τις νοηματοδοτήσεις που θα έπαιρνε η σύνθεση προκειμένου να υλοποιηθεί. Αυτή η αρχιτεκτονική συνιστά μια συναρμογή πολλαπλών επαφών διαφορετικών σημειώσεων που στόχευε στο να είναι αυτόματες. Στην διδακτορική του διατριβή, όπου ασχολήθηκε με αυτήν ακριβώς την αντίληψη για το σχέδιο ως σημείωση, αναφέρει:

« ... αυτός ο τρόπος σημείωσης είναι σχεδόν μια μέθοδος συγγραφής. (...) η απαρχή της βρίσκεται σε εκείνο το θραυσματικό γράψιμο που επιτρέπει ταυτόχρονες αναγνώσεις της σελίδας.» (Miralles, 1987:).

Οπότε, τα όρια στις συνθέσεις του Miralles αποκτούν πολύ λεπτούς και πολυεπίπεδους χειρισμούς. Είναι αυτά που θα πτυχώσουν διαφορετικούς κόσμους. Σημειώνονται στο γραπτό, αποτελούν το συνεκτικό στοιχείο κάθε θραύσματος, και όταν αυτά συνδυαστούν και υλοποιηθούν θα διαμορφώσουν τα πολύπλοκα σχέδιά του.

Ο ενθουσιασμός του για τους άπειρους συνδυασμούς αποσπασματικών αφηγήσεων, του έθετε πάντοτε την πρόκληση να δημιουργεί μια αρχιτεκτονική ως μια επικοινωνία διαφορετικής φύσης θραυσμάτων σε ταυτόχρονη συνύπαρξη. Το ταξίδι μέσα από διάφορες παραλλαγές και μεταβολές είναι το βασικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής του. Προκαλεί αναπάντεχες συναντήσεις, αλλαγές κλίμακας. Τείνει συνεχώς προς την ασάφεια, τη διαρκή διαφυγή από τα εγκατεστημένα νοήματα του πραγματικού. Παίζει με τις γραμμές και τις κινήσεις τους, με οπτικές, με ρευστές μορφές που βρίσκουν πολλαπλά νοήματα. Οι συνθέσεις του ακροβατούν ανάμεσα σε πειραματισμούς οργανικών σχημάτων και πλαστικών μορφών, απαντώντας ωστόσο στην λειτουργικότητά τους καθώς και στην κατασκευαστική διαδικασία. Αυτή η οριοθέτηση διαμορφώνει ισχυρές εντάσεις με δυναμική να προκαλέσουν νέες συνδέσεις, ενώσω το νόημα ολισθαίνει στις τρεμουλιαστές γραμμές της. Μια τέτοια γραφή, δεν εστιάζει στη σχέση της σύνθεσης με τον συνθέτη της, αλλά στις πολλαπλές αναγνώσεις και σχέσεις της σύνθεσης με τους αναγνώστες της.

Ένα ακόμη παιχνίδι ιδιόμορφης ενεργοποίησης επικοινωνίας ετερογενών στοιχείων που συνήθιζε να κάνει, ήταν να μπλέκει στις συνθέσεις του στοιχεία από άλλα έργα, δικά του ή όχι. Έτσι, συνιστάται ένα δίκτυο επικοινωνίας το οποίο συνδέει διαφορετικά μέρη ή εντάσεις με άλλα έργα. Καταφέρνει να διαπερνά όρια θέτοντας μοριακές συνδέσεις μεταξύ των συνθέσεών του και άλλων έργων. Κάνοντας αναφορές σε άλλα έργα, δικά του ή όχι, επεκτείνει τις οπτικές των έργων του. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργεί μια γλώσσα, ένα ύφος το οποίο ξεπερνά την γραφή. Έτσι, οι συνδέσεις δεν σταματούν ποτέ και ο τόπος βιώνεται ενώ ταυτόχρονα συμβαίνουν αναφορές σε άλλους τόπους.

Οι τρόποι σύνδεσης των σημειώσεων θα έπρεπε να συνδέονται πολύπλοκα και να δημιουργούνται μέσα από τους μηχανισμούς του, οι οποίοι θα φανερώνονταν ακόμη και από το πρώτο στάδιο του σχεδίου.¹ Προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχιτεκτονική του, έπρεπε να βρει νέους μηχανισμούς, δημιουργικούς, αποτελεσματικούς και ακριβείς. Τον βοήθησε να σκέφτεται τους μηχανισμούς που θα απέφευγε, όπως της μίμησης και της αναπαράστασης, της αναζήτησης της μορφής που θα τον οδηγούσε στη μίμηση, στη θεώρηση του χώρου ως οδηγού της αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Η λογοτεχνική του σκέψη τον βοήθησε να γράφει πάνω στους τόπους νέα χαρακτηριστικά και ρυθμούς κι έτσι να τους εμπλουτίζει. « Το να χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον τόπο σημαίνει να τον κάνουμε να εξαφανιστεί, όπως η βροχή σέρνει το χώμα προς το βάθος της τομής. (Miralles, 2005: 16).

Προσπαθεί επομένως οι συνθέσεις του να αποκτούν χαρακτηριστικά ενός τοπίου. Οι γραμμές του, ελεύθερες και κυματοειδείς δίνουν το χαρακτήρα της τοπιογραφίας, ομοίως και στα κτήριά του, καθώς πιστεύει πως με αυτόν τον τρόπο αποκαλύπτεται το τοπίο. Όταν ο χώρος μιας σύνθεσης μεταλλάσσεται ο ίδιος σε μια τοπιογραφία, τότε το κτήριο γίνεται τοπίο και αυτό είναι που τον ωθεί να δημιουργεί πολύπλοκες συνθέσεις. Αναφέρει σε μια διάλεξή του πως αρχικά στην συνθετική διαδικασία, έπειτα από το σκάψιμο των στρωμάτων όπως της ιστορίας ή του εδάφους, εντοπίζει τις εντάσεις που επιθυμεί να ενισχύσει και παράγει τις συνθήκες για να επεκταθούν και να δώσουν ζωή στο κτήριο. Οπότε, στις κατόψεις του εκφράζει την ένταση που υπάρχει ήδη μέσα στο έδαφος, εκεί όπου ήδη υπάρχει μια τάση να

¹ Ένα από τα κύρια εργαλεία του Enric Miralles είναι το κολλάζ. Συναρμολογεί φωτογραφίες, ιστορικά στοιχεία, αντικείμενα, αναπάντεχες πληροφορίες σε ένα κολλάζ, ώστε να αντιληφθεί τον τόπο που θα διαμορφώσει. Στα κολλάζ του το οπτικό όριο είναι αντιληπτό κι έτσι αποτυπώνεται η αντίληψή του για την αναπαράσταση ενός έργου, είναι θραυσματική. Δεν αποσκοπεί στο να δείξει την πραγματικότητα, αλλά να φανερώσει σε διάφορες κλίμακες, τις οποίες επίσης πειράζει, τα στοιχεία που θα την συναρμολογήσουν. Ετερογενή στοιχεία έρχονται για να αλληλεπιδράσουν μέσα σε μια συναρμογή που πλέκεται στο εσωτερικό για να επεκταθεί δυναμικά προς το εξωτερικό. Το τοπίο βιώνεται εν κινήσει. Θέτει διαδρομές που συναρμολογούν το έργο, ένα κουβάρι που ζετυλιγεται καθώς βιώνεις τον τόπο μέσα από χρονική και χωρική περιπλάνηση σε αυτόν.

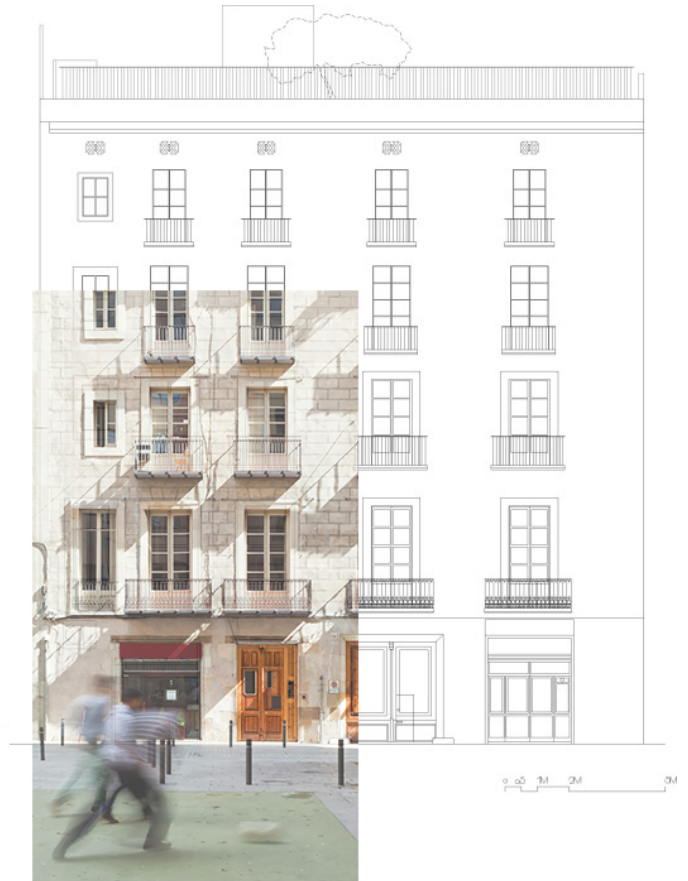

εκδηλωθεί προκαλεί την εξέλιξή της ώστε να συντριβεί, κι έτσι η γραφή του τραυλίζει μέχρι να εξαντληθεί και να σιωπήσει, να δημιουργηθεί το μεσοδιάστημα σε σχέση με τις γλώσσες που περιβάλλουν το έργο. Το όριο αποτελεί για αυτόν ένα πάθημα του εδάφους που συναρμώνει διαφορετικούς ρυθμούς, αποδίδοντας μια ένταση που θα ξεράσει στο έδαφος σε ποικίλες κατευθύνσεις όλους τους ρυθμούς της. Οι ρυθμοί επεκτείνονται και συναντιούνται, αποκτούν διαφορετικές επαφές μέσα στο πλαίσιο της σύνθεσης. Έτσι, οι συναντήσεις αποκτούν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τις μοναδικότητες καθαυτές. Στις συναντήσεις συνδέει διαφορετικούς ρυθμούς της γραφής του. Θέτοντας πορώδη όρια μεταξύ τους, διατηρεί τις διαφορές τους και προκαλεί την επαφή τους.

Ο Miralles αμφισβητεί τις εκάστοτε πειθαρχίες, όμως, ταυτόχρονα επικοινωνεί ετερότητες. Αλλοιώνει την πραγματικότητα χωρίς να κρύβει την συνθετική δομή της. Η δυναμική των οριοθετήσεων του έγκειται στην επικοινωνία που πραγματοποιούν και στη χρονική περιπλάνηση. Συνομιλεί με το περιβάλλον του, μεταφράζει τις γλώσσες του τοπίου, μελετά τις γραμμές του εδάφους, διαβάσει τις στρώσεις της ιστορίας που παραμένουν σε αυτό, πραγματοποιεί διαλόγους σε διάφορα επίπεδα. Βρίσκεται παρά- μετατοπισμένος, αλλά συνομιλεί με αποσπασματικά μέρη του Θορύβου. Η γλώσσα των σχεδίων του αναδύεται μέσα από τη γλώσσα του εδάφους, και παράλληλα παρασύρεται προς νέες κινήσεις. Οι μορφές τους, προκύπτουν από τις εντάσεις που επιθυμεί να εκτυλιχτούν. Εκθέτει αυτές τις εντάσεις μέσα από τις γραμμές εξέλιξης της πρότασης ή τον χάρτη των μετατροπών της και παρατηρεί την διαδικασία μέσα από διάφορες κλίμακες. Αυτή η δημιουργικότητα που εκφράζει μέσα από τις ρευστές μορφές του, προσδίδει και την ελευθερία που έρχεται στην συνέχεια στα νοήματα που κατασκευάζει. Έτσι, πλάθει κάτι το οποίο βιώνεται άμεσα, χωρίς περιγραφές, χωρίς αγκιστρώσεις σε αναλογίες και ιδανικά πρότυπα.

Η κατοικία της οδού Avinyo / Miralles & Tagliabue

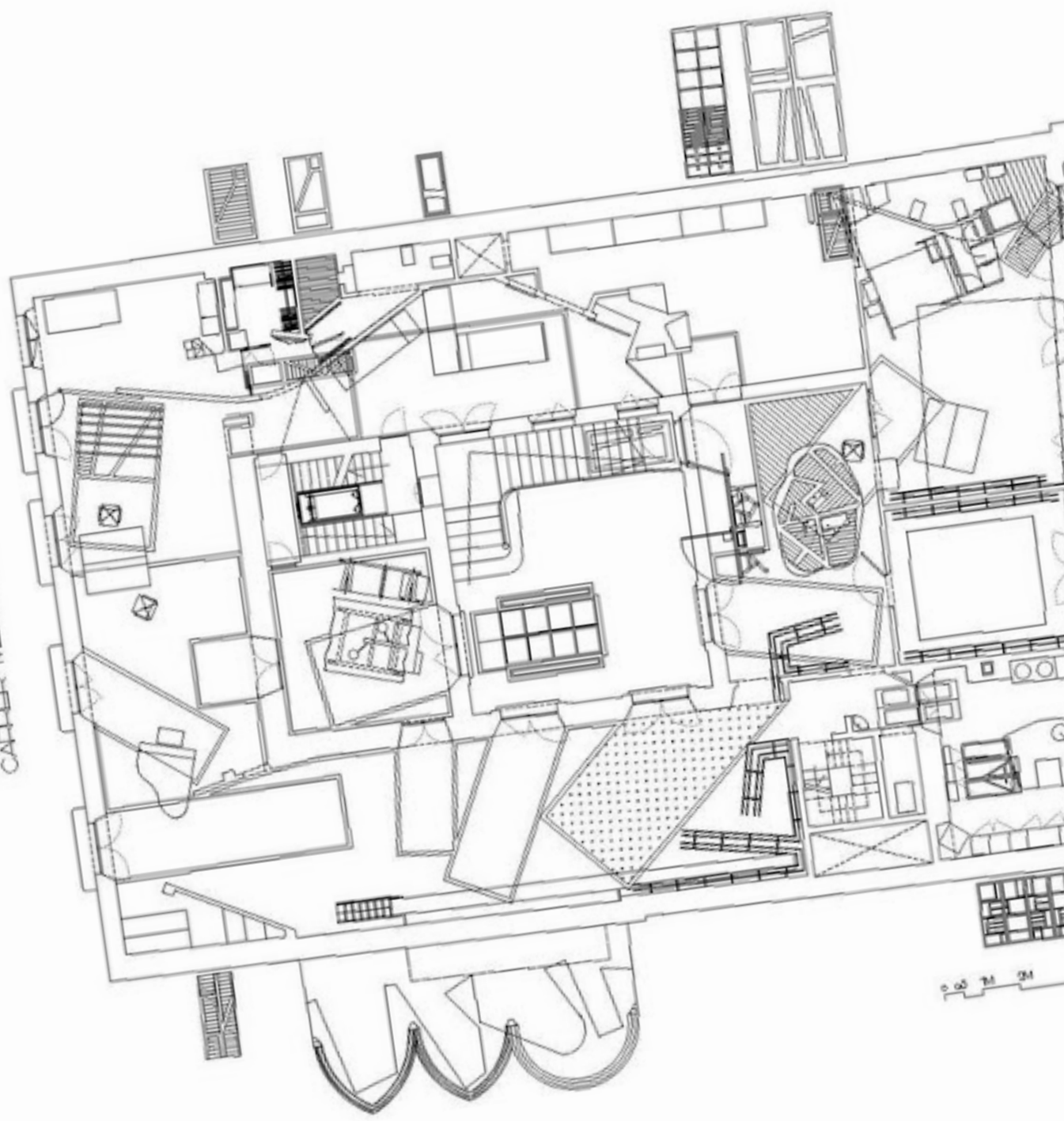
Η κατοικία των Tagliabue & Miralles βρίσκεται σε ένα στενάκι της Γοτθικής γειτονιάς του ιστορικού κέντρου της Βαρκελώνης. Η συγκεκριμένη περιοχή καθώς ήταν παραμελημένη, αποτελούσε μια κρυμμένη πτυχή της παλιάς πόλης της Βαρκελώνης στην οποία συνυπήρχαν, κυρίως, περιθωριοποιημένα κτήρια και άνθρωποι. Στην περιοχή αυτή είχαν συμβεί ελάχιστες επεμβάσεις πριν το 1992, και οπότε ήταν όλο εκπλήξεις. Λόγω αυτού του γεγονότος, καθώς και λόγω του λαβυρινθώδους ιστού της παλιάς πόλης, επέλεξαν την τοποθεσία και στη συνέχεια μετά από αρκετή περιπλάνηση επέλεξαν την κατοικία. Η κατοικία αποτελεί κατασκευή της ώριμης γοτθικής περιόδου και οι εργασίες σε αυτήν συνεχίστηκαν μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Το 1992 οι Miralles & Tagliabue άρχισαν να τη μελετούν ώστε να ζήσουν σε αυτήν.

Η κατοικία των αρχιτεκτόνων αποτελούσε το πρώτο τους έργο σε σχέση με αποκατάσταση παλαιότερης κατασκευής. Κατά τη διάρκεια της μελέτης, ανακάλυψαν σταδιακά διάφορα αναπάντεχα στοιχεία των στρωματώσεών της. Αγοράζοντας την κατοικία ως μια κατασκευή των αρχών του 20ου αιώνα, εξεπλάγησαν όταν άρχισαν να ανακαλύπτουν κομμάτια της που αποδείκνυαν πως αποτελούσε κατασκευή της γοθικής περιόδου. Ξεφλουδίζοντας τους τοίχους βρήκαν διάφορα στοιχεία όπως πίνακες με κλασσικά θέματα, γλυπτά, σχέδια με κλασσικά μοτίβα, ιστορικά στοιχεία.

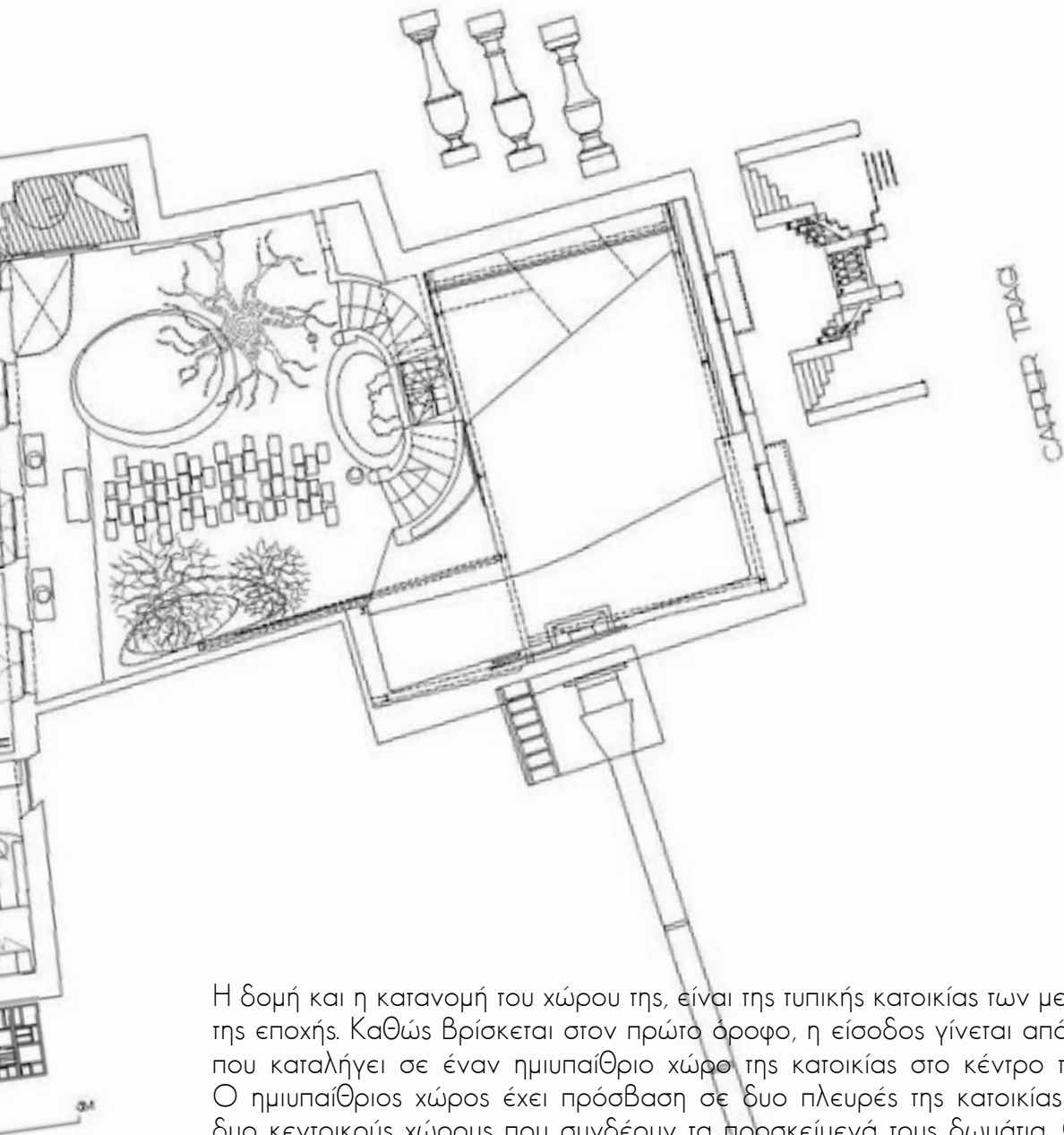

Έπειτα από την επίλυση των κύριων δομικών ζητημάτων, ο σχεδιασμός αφορούσε μια συνεχόμενη διαδικασία που εξελισσόταν εντός της καθημερινότητάς τους. Η σύνθεση της κατοικίας αποτελούσε μια κίνηση παράλληλη με τη ζωή τους, άρχιζαν να συνθέτουν τη στιγμή που θα επιθυμούσαν ή χρειαζόντουσαν κάτι. Προχωρούσαν στο στάδιο της υλοποίησης, είτε με λεπτομερή σχέδια κυρίως όσον αφορά στο σχεδιασμό των επίπλων, είτε με αυθόρμητα σκίτσα πάνω σε τυχαίες επιφάνειες, ή προέκυπταν από τη συζήτησή τους με τους τεχνίτες. Υπήρχαν φορές όπου οι σκέψεις τους παίρνανε άλλη τροπή στην πράξη, λόγω της ασάφειας πάνω σε ανεπαίσθητα ζητήματα μεταξύ των αρχιτεκτόνων και των τεχνιτών, “λάθη” που απλώς ενσωματώθηκαν στο έργο.

CARRER MERCADER

PLANTA PRINCIPAL

Η δομή και η κατανομή του χώρου της, είναι της τυπικής κατοικίας των μεγαλοαστών της εποχής. Καθώς βρίσκεται στον πρώτο όροφο, η είσοδος γίνεται από μια σκάλα που καταλήγει σε έναν ημιυπαίθριο χώρο της κατοικίας στο κέντρο της κάτοψης. Ο ημιυπαίθριος χώρος έχει πρόσβαση σε δυο πλευρές της κατοικίας, μέσα από δυο κεντρικούς χώρους που συνδέουν τα προσκείμενά τους δωμάτια. Ο κήπος, ο ημιυπαίθριος χώρος και το εσωτερικό της κατοικίας, βρίσκονται σε μια συνέχεια μέσω του διαδρόμου και του διάχυτου φωτός που εισέρχεται σε όλα τα δωμάτια. Λόγω της χρήσης της ως αποθήκη για μια σειρά ετών, είχαν κατεδαφισθεί διάφοροι τοίχοι ώστε να εξοικονομηθεί χώρος. Η καταστροφή τμημάτων της κατοικίας, έδωσε κατά κάποιο τρόπο μια ελευθερία στους αρχιτέκτονες, καθώς απέφυγαν το στάδιο της απόφασης για τους τοίχους που δεν θα κρατούσαν. Τα δωμάτια είναι παρατεταγμένα το ένα μετά το άλλο, γύρω από τον πυρήνα των εισόδων. Μέσα από την κίνηση την οποία ενίσχυσαν οι αρχιτέκτονες, δίνεται η αίσθηση της συνέχειας του χώρου. Ο ένας κεντρικός χώρος αποτελεί την κεντρική είσοδο και συνδέεται με το σαλόνι, την βιβλιοθήκη και τα υπνοδωμάτια των παιδιών, ενώ ο άλλος αποτελεί το γραφείο που συνδέεται με τον κήπο, την κουζίνα και την κρεβατοκάμαρα.

Έπειτα από την επίλυση των στατικών θεμάτων, οι αρχιτέκτονες εγκαταστάθηκαν ενόσω εξελίσσονταν εργασίες κατασκευής και επιδιόρθωσης. Η οροφή της βιβλιοθήκης κατέρρευε, υπήρχαν διαρροές, τοποθετούσαν σύλους σε διάφορα δωμάτια για περαιτέρω στήριξη, από τα οποία κάποια έχουν διατηρηθεί στο ίδιο σημείο ακόμη. Οι επεμβάσεις στους τοίχους της κατοικίας με λευκό χρώμα και ρίγες, αποτέλεσαν ταυτόχρονα εκφραστικές σημειώσεις που προέκυψαν αυθόρμητα, προκειμένου να επέμβουν προσθέτοντας ένα νέο έδαφος, καθώς επίσης και έναν τρόπο ώστε να τονιστεί το προγενέστερο στρώμα του τοίχου μέσω της αντίθεσης. Απεκατέστησαν το δάπεδο σε διάφορα δωμάτια και το μετέτρεψαν στρέφοντας τα κεραμικά πλακάκια του σε άλλη κατεύθυνση, αυτή της εισαγωγής των ακτίνων του ήλιου στα δωμάτια.

Η σχέση του Miralles με τα Βιβλία ήταν ιδιαίτερα έντονη, πράγμα που αντανακλάται και στον χώρο της Βιβλιοθήκης. Τα ράφια δημιουργούν χώρους όπου μπορεί κανείς να διαβάσει κρυμμένος, ή να διαλέξει ένα βιβλίο χωρίς να τον δει κανείς. Ο Miralles συνήθιζε να αναταξινόμει τις διάφορες θεματικές των βιβλίων, να αλλάζει θέση στα βιβλία, να αναποδογυρίζει όσα δεν του άρεσαν, να κρύβει διάφορα αντικείμενα ανάμεσά τους.

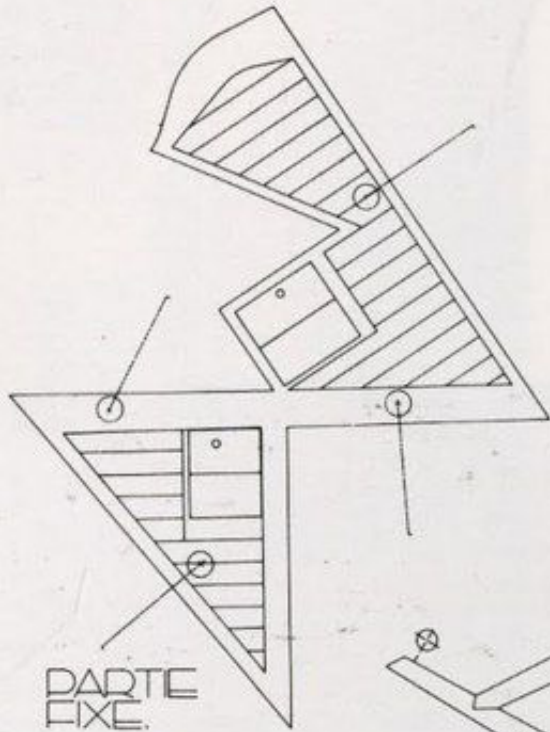
Στην κατοικία τους υπάρχει και το τραπέζι που σχεδίασε ο Miralles.

το **Ines Table**
inestabile
ασταθές

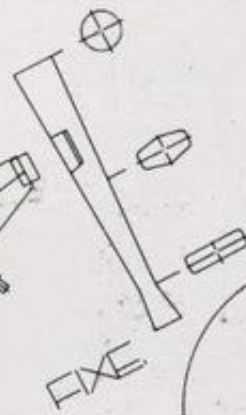
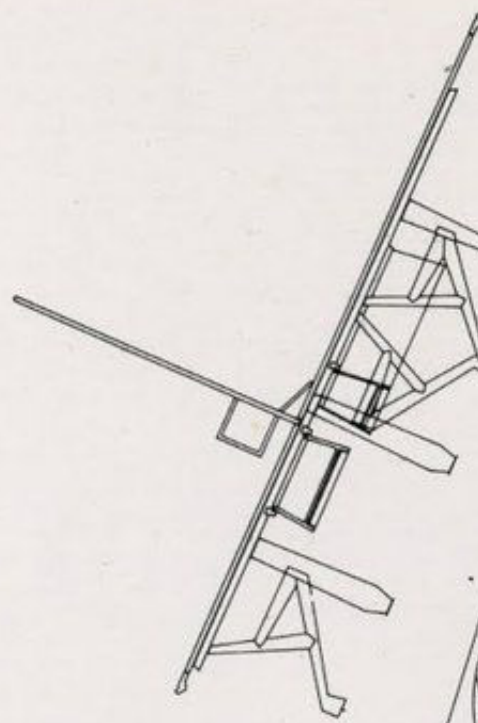
δεν κάθεται, όμως ούτε πέφτει. Βρίσκεται σε μια τάση προς κίνηση, ενέχει τάσεις για φυγή προς διάφορες κατευθύνσεις. Το Ines Table αποτελεί ένα έργο το οποίο ο Miralles θεωρεί ως μια μεταφορά της δουλειάς του και ίσως το δυσκολότερο στην επίλυσή του σύμφωνα με τα λεγόμενά του. Το σχεδίασε όταν του ζητήθηκε από μια αρχιτεκτονική έκθεση να κατασκευάσει ένα κομμάτι το οποίο να θεωρεί πως ανταποκρίνεται στον τρόπο σκέψης του. Το Ines table δεν είναι μόνο ένα τραπέζι. Ο Miralles σχεδιάζοντάς το προβληματίζεται πάνω στις διαστάσεις μιας ελάχιστης κατοικίας, πάνω στην ανασφάλειά του για το ζήτημα του καταφυγίου.

OAK
E.1/10.

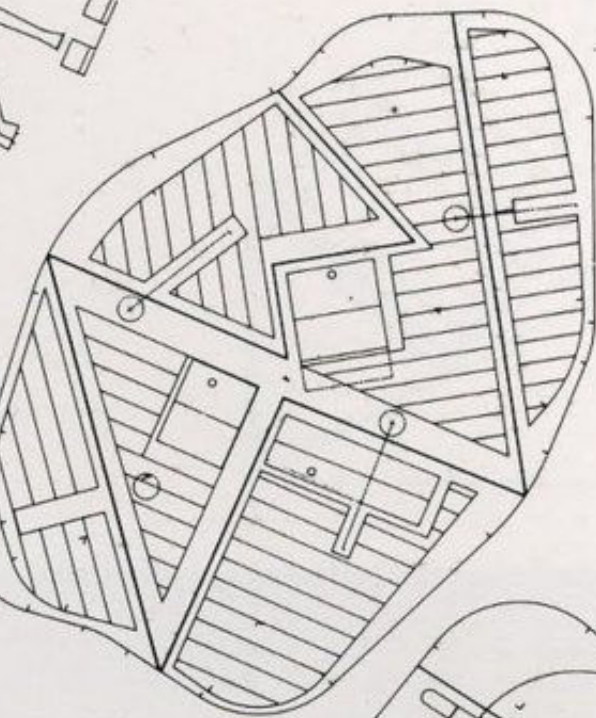

E.1/5.
PARTE
MOBILE.

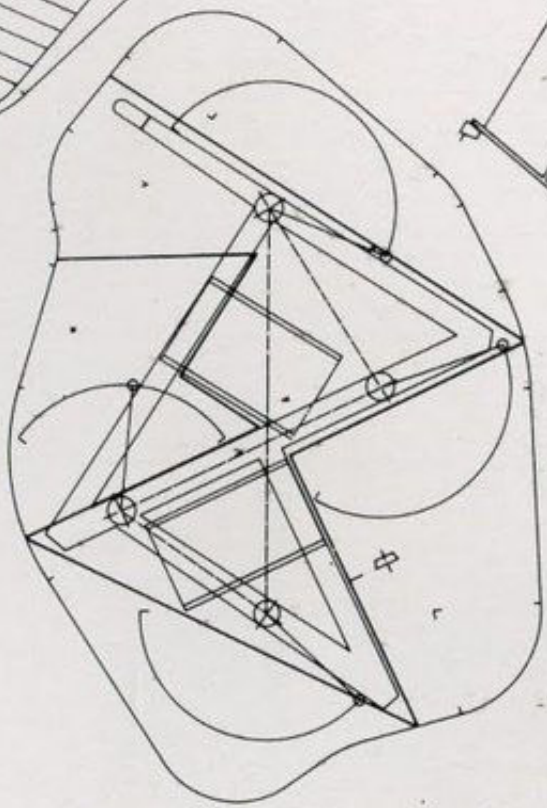
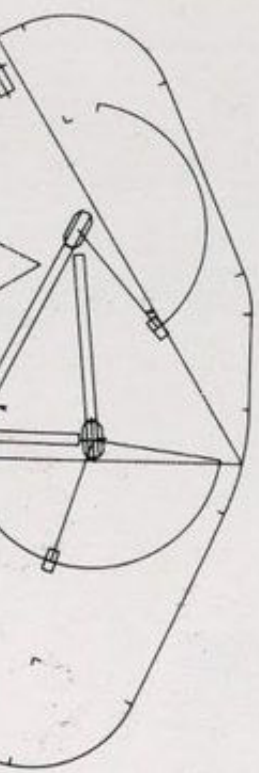

DEUX
PERIMETRE.

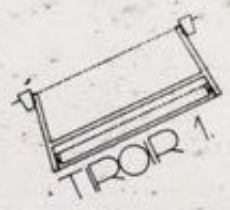
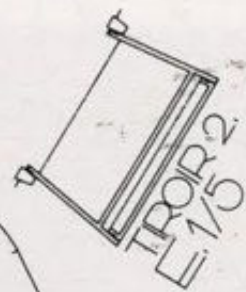
ELEVATION

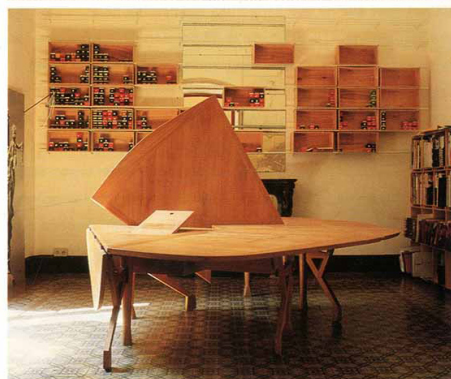
UPERFACE
DE BOI

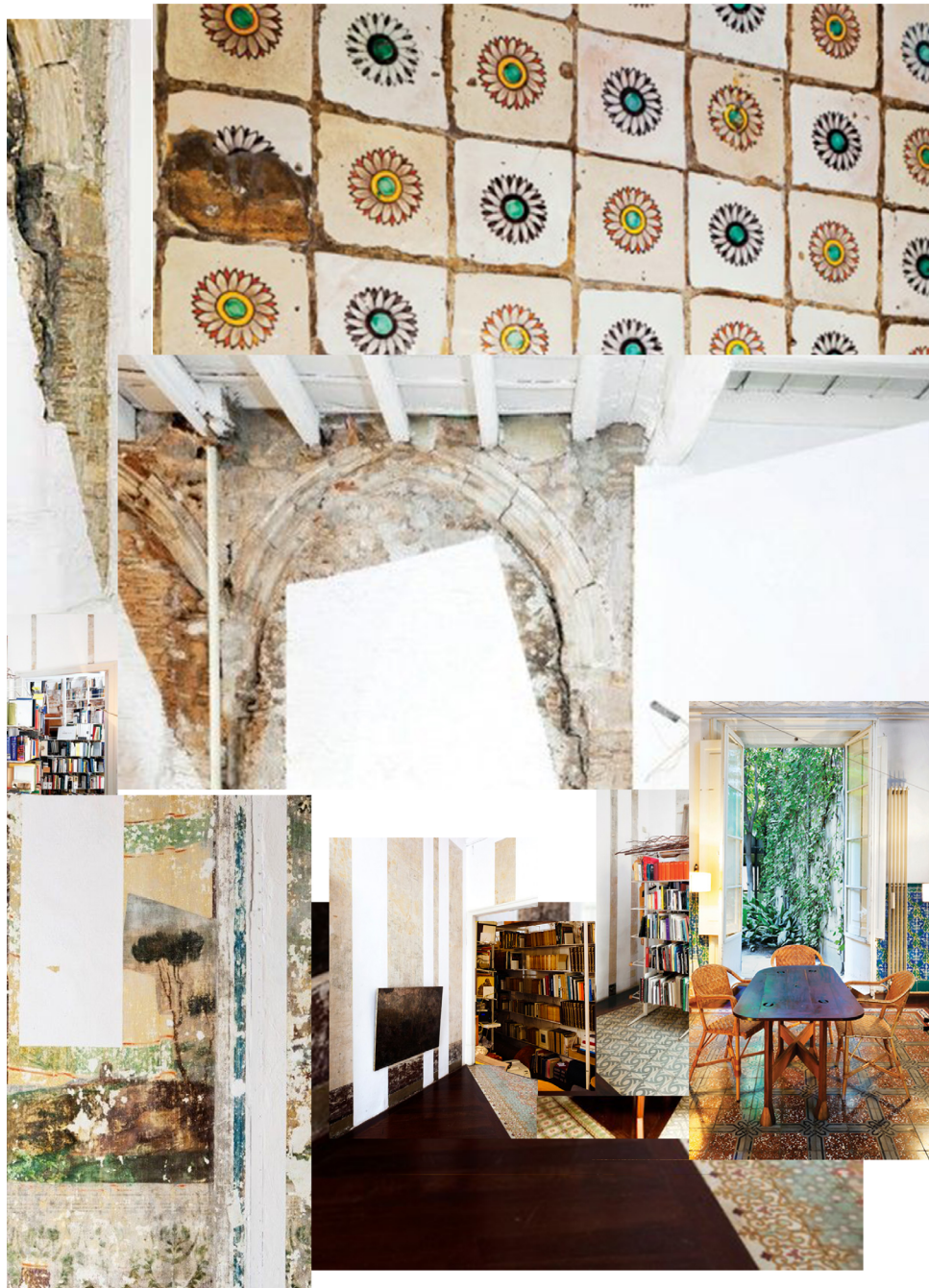
CADRE
TRUCTURAL

Όταν είναι ανοικτό αποτελεί ένα τραπέζι με το μέγεθος ενός δωματίου (3μ. επί 2.80μ.). Αναφέρει χαρακτηριστικά πως με αυτό, ένα λουτρό και μια κουζίνα μπορεί να ζήσει κανείς πολύ καλά. Σχεδιάστηκε από το εσωτερικό το οποίο ενέχει κινήσεις προς τα έξω, κινήσεις μετατόπισης των ορίων. Ο Miralles πλέκει κάποιες γραμμές και τις αφήνει να επεκτείνονται. Ανοίγει τα ενδεχόμενα για διαφορετικές στάσεις και μορφές του τραπεζιού, ανάλογα με τον χώρο που τοποθετείται και την ενέργεια που εξελίσσεται μαζί του. Το Ines table συνιστά μια πτύκωση τεσσάρων εδαφών τα οποία μπορούν να κινηθούν ανεξάρτητα. Το καθένα έχει το πόδι-στήριξή του, το οποίο μπορεί να απομακρυνθεί. Πρόκειται για ένα υπερυψωμένο έδαφος με ρωγμές και τσακίσεις, οι οποίες μπορούν να ανοίξουν και να ξεχειλώσουν ανά πάσα στιγμή, ώστε αυτό να πάρει μέχρι και δεκαέξι μορφές. Οι ρωγμές του εδάφους του, ορμούν κάθε φορά προς μια κατεύθυνση, προσπαθώντας να προσεγγίσουν την επιθυμία του χρήστη. Η επαφή με αυτό αφορά ένα τύλιγμα και ξετύλιγμα του σώματος με το έπιπλο, ένα παιχνίδι.

Στην κατοικία της Ανίγγο οι βιωματικές καταστάσεις αλλάζουν σε μια στιγμή. Σκέψη που ακολουθούσε το έργο του Miralles σε οποιαδήποτε κλίμακα κι αν προσέγγιζε. Κάθε χώρος έχει μια πολύπλοκη και ενδιαφέρουσα σύνθεση, ενώ παράλληλα συντίθεται από στοιχεία με μικρές λεπτομέρειες που κρύβουν ολόκληρους τόπους μέσα τους. Τα περισσότερα έπιπλα μπορούν να μετακινηθούν εύκολα. Η κατοικία των αρχιτεκτόνων αποτελεί ένα τοπίο το οποίο αλλάζει συνεχώς ανάλογα με την τοποθέτηση των αντικειμένων, το παιχνίδι με αυτά, καθώς και την διαδικασία της κατασκευής νέων.

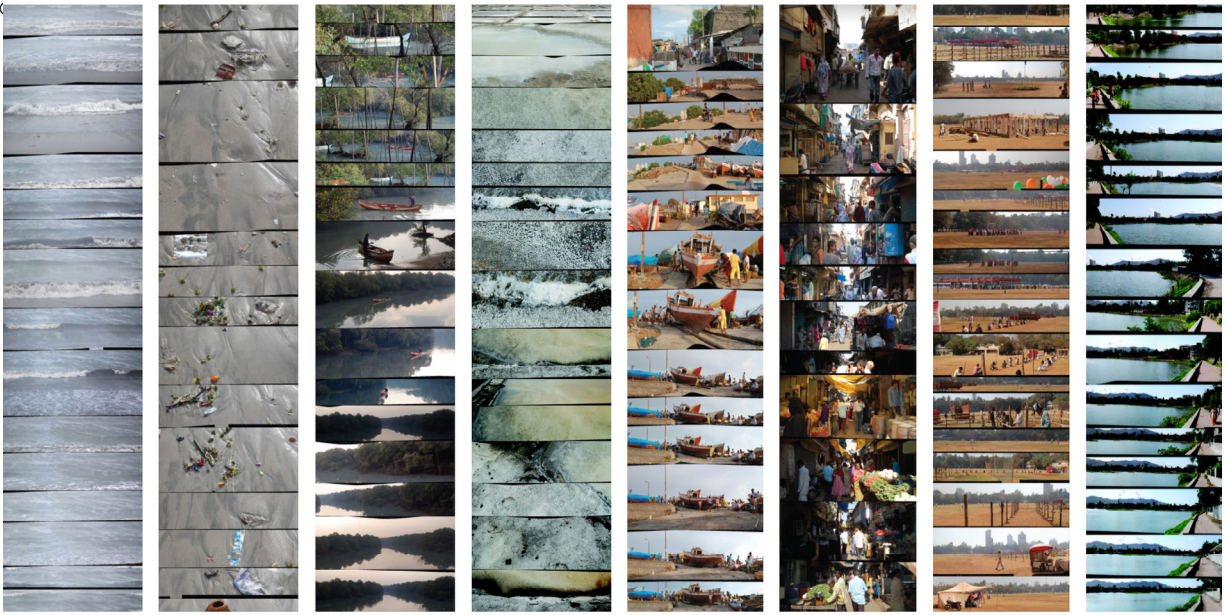
4.3 οι διαβαθμίσεις των ορίων στη γραφή των Anuradha Mathur & Dilip Da Cunha

Οι Ινδοί αρχιτέκτονες και καθηγητές τοπίου Dilip & Da Cunha¹, λόγω του ενδιαφέροντός τους για το νερό και τα υγροτοπία (waterscapes), αποκαλούνται “αρχιτέκτονες του νερού”. Μελετούν τις εντάσεις που μπορεί να εκφράζονται μέσω του νερού και των κινήσεών του, όπως τις κρίσιμες καταστάσεις που δημιουργούνται από υγρά φυσικά φαινόμενα, μουσώνες, εκβολές ποταμών, πλημμύρες. Αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι οι σχεδιαστικές γραμμές ορίζουν σχέσεις υγρότητας και ξηρασίας, καθώς το έδαφος και το νερό είναι αξεδιάλυτα μεταξύ τους μέσα σε διαφορετικές σχέσεις.

Η σχεδιαστική τους διαδικασία συμπεριλαμβάνει το γράψιμο, την απεικόνιση, τη διδασκαλία και τη χρήση μιας γκάμας καλλιτεχνικών μέσων για να παράγουν έργα και διαδικασίες, οι οποίες “προσπαθούν να σχεδιάσουν την υλική πολυπλοκότητα και τους εγγενείς δυναμισμούς”, όπως αναφέρουν. Προτού εκκινήσουν οι κατασκευαστικές διαδικασίες, εκθέτουν κάθε σχέδιο και σκέψη τους πάνω στα έργα που αναλαμβάνουν, προκειμένου να αλληλεπιδράσουν περισσότερο με ένα ευρύτερο τμήμα του συλλογικού και ταυτόχρονα να το ευαισθητοποιήσουν σε σχέση με κρίσιμα πολιτισμικά και οικολογικά ζητήματα.

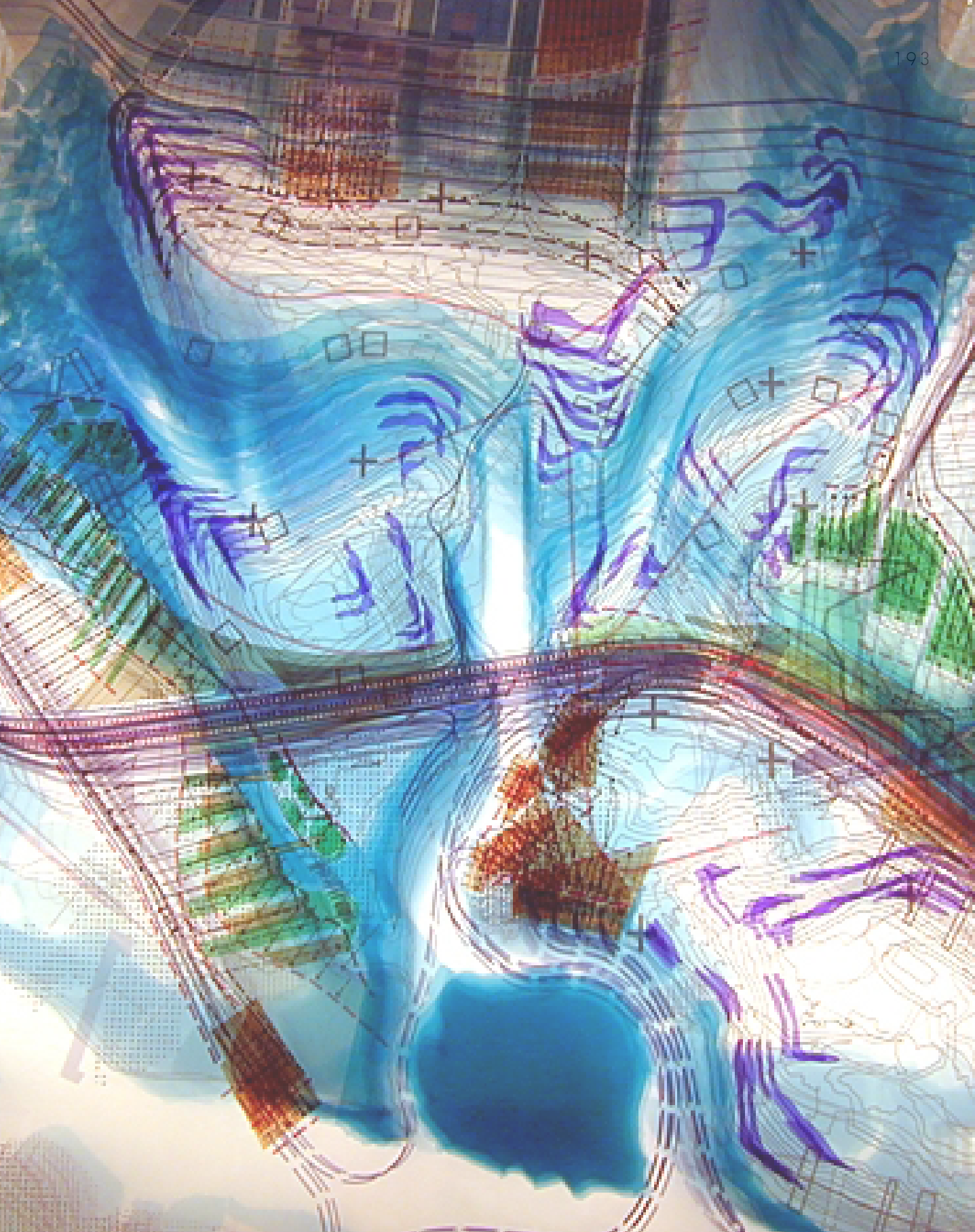
¹ Mathur & Da Cunha διδάσκουν στο Πανεπιστήμιο της Pennsylvania. Η Anuradha Mathur σπούδασε αρχιτεκτονική στο Κέντρο Περιβαλλοντικού σχεδιασμού και Τεχνολογίας στο Ahmedabad και έπειτα αρχιτεκτονική τοπίου στο Πανεπιστήμιο της Pennsylvania. Ο Dilip Da Cunha έχει σπουδάσει αρχιτεκτονική και πολεοδομικό σχεδιασμό στο Πανεπιστήμιο της Bangalore, στη Σχολή Σχεδιασμού και Αρχιτεκτονικής στο New Delhi, στο Berkeley και το MIT και διδάσκει στη σχολή σχεδιασμού Parsons και στο πανεπιστήμιο της Pennsylvania.

Η απεικόνισή τους αποδίδει το βλέμμα τους για το τοπίο. Το κύριο εργαλείο τους αποτελούν οι σειρές διαδοχικών τομών στις οποίες εντοπίζουν σχέσεις. Αντιλαμβάνονται τα τοπία και τους φυσικούς σχηματισμούς ως ζωντανά και μεταβαλλόμενα φυσικά φαινόμενα τα οποία συντίθεται από αμέτρητες και διασπασμένες δυναμικές καταστάσεις που χρήζουν πολύπλευρου και δυναμικού χειρισμού. Τονίζουν την σημασία των **διαβαθμίσεων της υγρότητας** ως διαμορφωτή των γεωλογικών και φυσικών διεργασιών. Σε μια προσπάθειά τους να αποδώσουν τη συνέχεια αυτών των διεργασιών, μιλώντας για το ποτάμι το ονομάζουν Βροχή και μιλώντας για την ακτογραμμή αναφέρουν πως αποτελεί μια δυναμική και θραυσματική ένωση της θάλασσας με την στεριά, η οποία δεν μπορεί να αποτυπωθεί παρά σε κίνηση. Η έννοια του τοπιακού σχεδιασμού για τους Dilip & Da Cunha παίρνει μια έννοια της διαμόρφωσης συνθηκών και όχι της τοποθέτησης συγκεντρωτικών ορίων. Με αυτόν τον τρόπο, επιθυμούν να μετακινήσουν τη σκέψη πάνω στον σχεδιασμό από το διαχωρισμό μέσω του ορισμού μιας υποτιθέμενης αναγκαίας γραμμής, σε ένα πεδίο βελονιστικών επεμβάσεων σε διαφορετικές φύσεις και ταχυότητες των στοιχείων που εμπλέκονται στη διαδικασία. Με εργαλείο τους τις εικονο-τομές δίνουν μια απεικόνιση της κίνησης. Έτσι αποδίδουν τους ρυθμούς και τη μεταβλητότητα των τοπίων. Στις εικονο-τομές τους εμφανίζονται οι αλληλεπιδράσεις πολιτισμικών, φυσικών και τεχνητών διεργασιών.

Στη σκέψη μας η λέξη πλημμύρα δεν υπάρχει. Η πλημμύρα θεωρείται η κίνηση του νερού που διαπερνά μια γραμμή. Οπότε αν κάποιος δεν σχεδιάσει μόνο μια γραμμή, τότε δεν υπάρχει πλημμύρα.

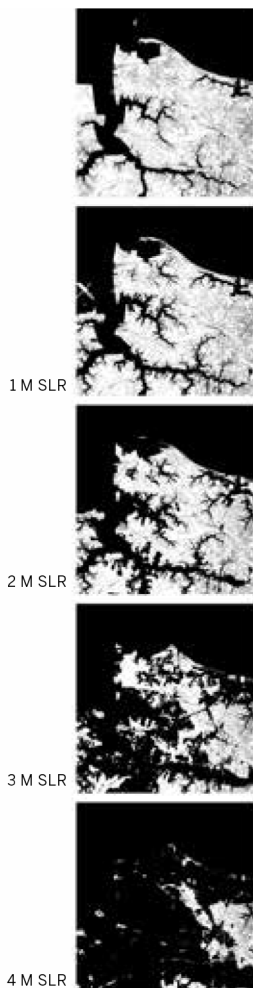
Dilip & Da Cunha

Όταν αλλάζει το πλαίσιο, αλλάζει κι αυτό που κοιτάς. Σε κάνει να κοιτάς ακόμη και κάτι φυσικό διαφορετικά. Για παράδειγμα, όταν μελετούσαμε τη Virginia, οι άνθρωποι της αντιλήφθηκαν πως δεν υπάρχει ακτογραμμή. Διασπάται σε κόλπους, ορμίσκους, ρυάκια. Έτσι η σκέψη σε κάνει να αναρωτιέσαι πού θα έβαζες μια γραμμή. Δεν μπορείς να βάλεις ένα μεμονωμένο όριο, γιατί αυτό σημαίνει πως όποτε βρέχει θα υπάρχει άνοδος του νερού εντός του τοίχους και θα είναι απαραίτητες περισσότερες τεχνικές εργασίες.

Anuradha Mathur

Στο Norfolk της Virginia εξελίσσεται μια από τις πιο έντονες αυτήν τη στιγμή ανόδους της στάθμης της Θάλασσας. Από τα τέλη του 1920 η στάθμη έχει ανέβει 37 εκ., ενώ οι επιστήμονες προβλέπουν μια τοπική άνοδό της στα 46 εκ. τα επόμενα 40 χρόνια, και στα 92 εκ. μέχρι το 2100. Λόγω της ανόδου της στάθμης, αλλά και της απειλής των συχνών καταιγίδων που συμβαίνουν στο Norfolk, κλήθηκε η ομάδα των Anuradha Mathur & Dilip Da Cunha να αναλάβει αυτό το project. Για τους αρχιτέκτονες, το ζήτημα του Norfolk δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ως πρόβλημα προς λύση, αλλά ως ευκαιρία για ένα νέο τοπίο, μια ανασυγκρότηση των ρυθμίσεων των εδαφών του νερού.

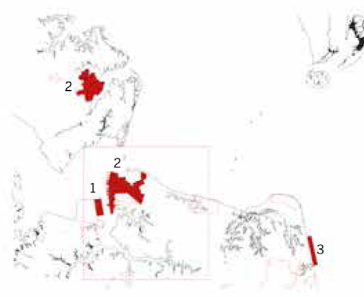
Τα κύρια στοιχεία που συνθέτουν το τοπίο του Norfolk αποτελούν ο παγκόσμιος σημασίας Ναυτικός Σταθμός του, η τουριστική οικονομία της παραλίας της Virginia, η ιστορική Jamestown, το Williamsburg και οι ποταμοί Elizabeth και James. Ταυτόχρονα, μείζονος σημασίας στοιχεία αποτελούν οι οικονομικά υποβαθμισμένες κοινότητες οι οποίες βρίσκονται στα παρακείμενα εδάφη. Τα εδάφη αυτά συνορεύουν με τις εκτάσεις που διαχειρίζονται το καταφύγιο Άγριας Ζωής της Plum Tree και της Dismal Swamp.

Figure 9.2: Hampton Roads

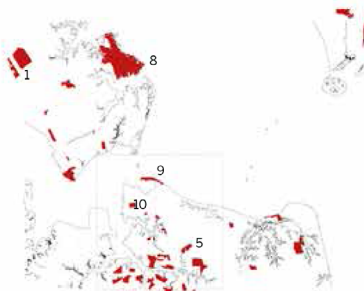
Figure 9.5: Economic Pillars

1. PORT
2. MILITARY
3. TOURISM

Figure 9.6: Social Vulnerability

1. NEWPORT NEWS
2. SOUTH BRAMBLETON
3. DUNBAR
4. ALANTON
5. RIVER OAKS
6. CRADDOCK
7. WYTHE
8. POQUOSSON
9. WILLOUGHBY SPIT
10. GLENWOOD PARK

Figure 9.8: John Smith, A Map of Virginia: With a Description of the Countrey, the Commodities, People, Government and Religion, 1612.

Το έργο του σχεδιασμού του παραλιακού μετώπου του Norfolk πραγματοποιήθηκε το 1500. Οι αυστηροί χειρισμοί περιλάμβαναν την ένωση πολλαπλών κατωφλιών του μετώπου. Ενώ οι χειρισμοί αυτοί άνοιγαν νέους ορίζοντες, ταυτόχρονα δημιούργησαν μια σκληρή γραμμή μεταξύ στεριάς και Θάλασσας. Η γραμμή αυτή εκτείνεται από την περιοχή Tidewater μέχρι την ακτή του Ειρηνικού, ενώνοντας την περιοχή Blue Ridge, τα Βραχώδη Όρη και τον ποταμό Μισισίπι. Το επόμενο βήμα που ακολουθήθηκε έπειτα από την παγίωση αυτής της γραμμής στους χάρτες και στις αντιλήψεις, ήταν η υλοποίησή του. Η διαδικασία αυτή αποτέλεσε δύσκολο έργο καθώς από τη μία υπήρχε άνιση μάχη μεταξύ των υδάτων του Ειρηνικού Ωκεανού και των τοπικών εδαφών, και από την άλλη η πρόκληση της καθίζησης που δεχόταν το έδαφος του Norfolk.

Στα χαμηλότερα εδαφικά επίπεδα του Tidewater, όπου η ακτή μετατρέπεται σε πολλαπλούς κολπίσκους, το Norfolk δε χρειαζόταν όρια και προστασία. Χρειαζόταν σχεδιαστικές επεμβάσεις στη βάση μιας νέας απεικόνισης της ακτής, ως ένα μέρος όπου το έδαφος συναντά τη Θάλασσα, όχι δια μέσου μιας γραμμής, αλλά εντός ενός πεδίου γραμμών.
Dilip & Da Cunha

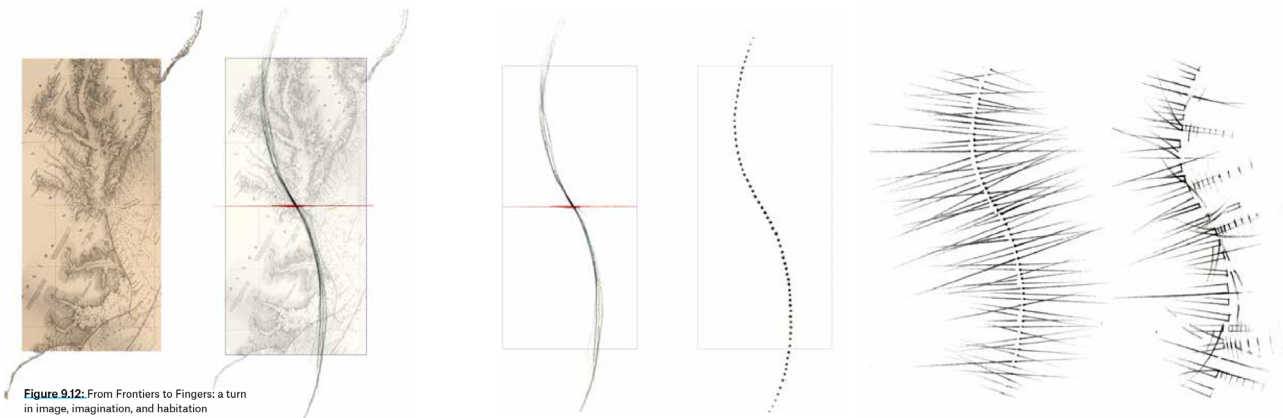

Figure 9.12: From Frontiers to Fingers: a turn in image, imagination, and habitation

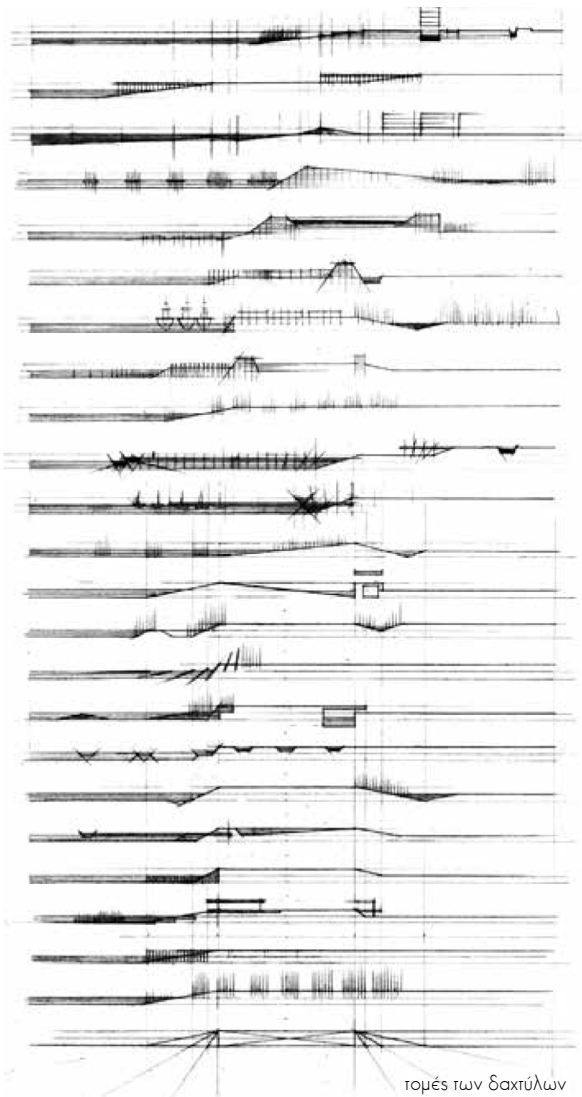
Το έργο των Mathur & Da Cunha και της Πανεπιστημιακής ομάδας του Penn, αποσκοπεί στο να στρέψει την ακτή του Norfolk, ώστε το έδαφος να μη συναντήσει την ακτή μέσω ενός "μετώπου", αλλά μέσω ενός αριθμού διακριτών δακτύλων που βρίσκονται σε υψηλότερα εδάφη. Κάθε δάκτυλο αποτελεί μια διαφορετική συναρμογή διαβαθμίσεων και κλίσεων μεταξύ του εδάφους και της θάλασσας. Οι αρχιτέκτονες αναφέρουν πως «αυτό το σύστημα δουλεύει ώστε να δομήσει μια ακτή πιο αποσπασματική, πορώδη, συσσωρευτική και ετερογενή, παρά συνεχή, γραμμική και απόλυτη.» (Mathur & Da Cunha, 2014: 147).

Οι ίδιες οι διαβαθμίσεις και οι συναντήσεις που συμβαίνουν στην περιοχή του Tidewater αποτέλεσαν την αφορμή για τους αρχιτέκτονες να διαχειριστούν ανάλογα τη στροφή της ακτής. Τα ρυάκια συναντούν τα ρέματα, τα ρέματα συναντούν τα ποτάμια, τα ποτάμια συναντούν την θάλασσα, μέσα από δάκτυλα υψηλότερου εδάφους και διαβαθμίσεις της ροής του νερού και της υγρότητας. Στην αντίληψη των Mathur & Da Cunha, το νερό της περιοχής μετατρέπεται από τη μια στον Ειρηνικό Ωκεανό και έτσι επεκτείνεται σε ολόκληρη την Ήπειρο, και από την άλλη αποσύρεται στα χερσαία εδάφη και γίνεται ένα αέναα μετασχηματιστικό μοτίβο σωρών, Βάλτων, προσαμμώσεων και νησιών. Για την ομάδα του Penn αυτή η πολυπλοκότητα η οποία χαρακτηρίζει την περιοχή του Norfolk, αποτελεί ένα πεδίο διαβαθμίσεων στο χώρο και το χρόνο. Αυτή η πολυπλοκότητα συμβάλλει στην τοπική συναρμογή ζώων και φυτών.

Με αυτές τις σκέψεις πάνω στο τοπίο της ενδότερης, αλλά και της ευρύτερης περιοχής, η ομάδα επιθυμεί να δημιουργήσει ένα ευαίσθητο σχέδιο μέσα από την δημιουργία τροχιών του εδάφους και της θάλασσας. Αυτό το σχέδιο θα καταστήσει την περιοχή του Norfolk περισσότερο ικανή να αντιμετωπίζει τα καιρικά φαινόμενα που εξελίσσονται αφομοιώνοντάς τα βήμα- βήμα.

υψηλά εδάφη: Hampton Roads 2200

τομές των δαχτύλων

Οι σχεδιαστές επομένως στηρίζονται στον τρόπο με τον οποίο εξελίσσονται οι φυσικές διεργασίες, κατασκευάζοντας ένα δίκτυο φυσικών ιδιοτήτων. Παράλληλα πραγματοποιούν μηχανολογικές μελέτες και κατασκευές στο παράκτιο μέτωπο για την ενίσχυσή του. Με αυτόν τον τρόπο τα “δάχτυλα” προσφέρουν την επιβίωση των ειδών και του οικοσυστήματος, τόσο βραχυπρόθεσμα απέναντι στις καταιγίδες, όσο και μακροπρόθεσμα απέναντι στην άνοδο της στάθμης της Θάλασσας και της δραματικής αλλαγής του τοπίου.¹ Όπως αναφέρουν στο άρθρο τους για το έργο “Turning the Frontier Norfolk and Hampton Roads, Virginia”, «Τα δάχτυλα υψηλότερων εδαφών σημειώνουν, επεκτείνουν, λυγίζουν, φτάνουν, πτυχώνουν, αναπτύσσουν, ωθούν και συμπύκνουν.» (Mathur & Da Cunha, 2014:149) Η διαδικασία που ακολουθείται θα πλάθει ένα πορώδες, συσσωρευτικό και ιδιόμορφο άκρο, το οποίο όντας ισχυρό θα αποκαθιστάται όλο και πιο γρήγορα από καταιγίδες. Ταυτόχρονα θα είναι ικανό να ενεργήσει δυνητικά ως ένα πλούσιο DNA της ακτής. Έτσι ενισχύεται μια νέα οικολογική ευαισθησία, η οποία ίσως να διεισδύει και στην αντίληψη των κατοίκων για την περιοχή.

¹ Βραχυπρόθεσμα μπορούν να λειτουργήσουν ως νησιά προστασίας και ως προσάτες σε περίπτωση καταιγίδας και έξαρσης. Μακροπρόθεσμα είναι υψημένα εδάφη διευθετήσεων τα οποία στρέφουν το μέτωπο, αλλά επίσης επιτρέπουν νέα οικολογική ευαισθησία και οικονομικά παραγωγικές υποδομές και πρακτικές, ώστε αυτές να διεισδύσουν στην ανθρώπινη κατοίκηση.

Προχωρώντας στην ανάλυση του project, οι Mathur & Da Cunha ζητούν να δουν την ακτή διαφορετικά από τις αντιλήψεις και τις συνθετικές γραφές που κατέστησαν τους τόπους αδύναμους εξ' αρχής. Οπότε εστιάζουν στις διαβαθμίσεις των κινήσεων. Τα αναπαραστατικά τους εργαλεία συναρμολογούνται από κινηματογραφικά σεκάνς, εικόνες αποτύπωσης της κίνησης μέσα στο τοπίο, τομές οι οποίες δείχνουν σχέσεις και αλλαγές φύσεων.

Αγκυρώνοντας το Norfolk

Μέσα από το ενδιαφέρον τους για τις οικολογικές, οικονομικές και ιστορικές διαβαθμίσεις της περιοχής, η ομάδα του Ρεπη εντοπίζει τέσσερις “τοπικούς” τομείς σχεδιασμού και τους ονομάζει εκτός-τόπους.

Figure 9.16: In-Sites

Οι εκτός τόποι είναι η γραμμή ρήγματος (fall line) στα βορειοδυτικά, το κανάλι Swamp που βρίσκεται βόρεια, το παραλιακό μέτωπο της Virginia Beach στα ανατολικά και το σύνολο της Ανατολικής Ακτής στα βόρεια.

Κάθε τομέας προσφέρει προγραμματικές δυνατότητες όπως αναφέρουν, καθώς και ένα σχέδιο-γλώσσα για να συλληφθούν και να ενταχθούν τα δάχτυλα στους επιλεγμένους “αδύναμους” εκτός-τόπους (Roanoke, Jamestown, Portsmouth, Chesapeake, Virginia Beach, Tangiers). Κάθε ένας εκτός τόπος ενισχύει τη διεργασία της ανάδυσης του σχεδίου μέσω της πληροφορίας που προσφέρει, ώστε να αναδυθεί το σχέδιο στους εντός τόπους, στα δάχτυλα υψηλότερων εδαφών στο Norfolk. Οι προκλήσεις στους εκτός-τόπους, όπως η υποχώρηση του εδάφους, η μόλυνση, η οικονομική δυσχέρεια, διευρύνουν τη σύλληψη των αρχιτεκτόνων για τα συστατικά, το πρόγραμμα και τις πιθανότητες του σχεδίου.

Μέσα από την χαρτογράφηση των τόπων της περιοχής, αναζητούν πιθανές διαφορετικές¹⁹⁹ γλώσσες που θα ενταχθούν στις τροχιές του σχεδίου, ενώ παράλληλα ανιχνεύουν τις κινήσεις του νερού και τις διεργασίες που πλάθουν την πόλη καθημερινά. Οι στρατηγικές τους αφορούν περισσότερο την ενίσχυση των τόπων μέσα από τη ανάδυση των ελλασόνων γλωσσών τους. Επιθυμούν να εντάξουν στον σχεδιασμό τους τις ελάσσονες γλώσσες της περιοχής, γλώσσες αδύναμες απέναντι σε οικονομικές και πολιτιστικές πολυπλοκότητες, καθώς και αδύναμες απέναντι στη μόλυνση. Συζητούν με τους κατοίκους και με ειδικούς που έχουν μελετήσει εδώ και χρόνια τις εξελίξεις της περιοχής, επιθυμώντας να πλάσσουν μια διακειμενική γνώση της ακτής.

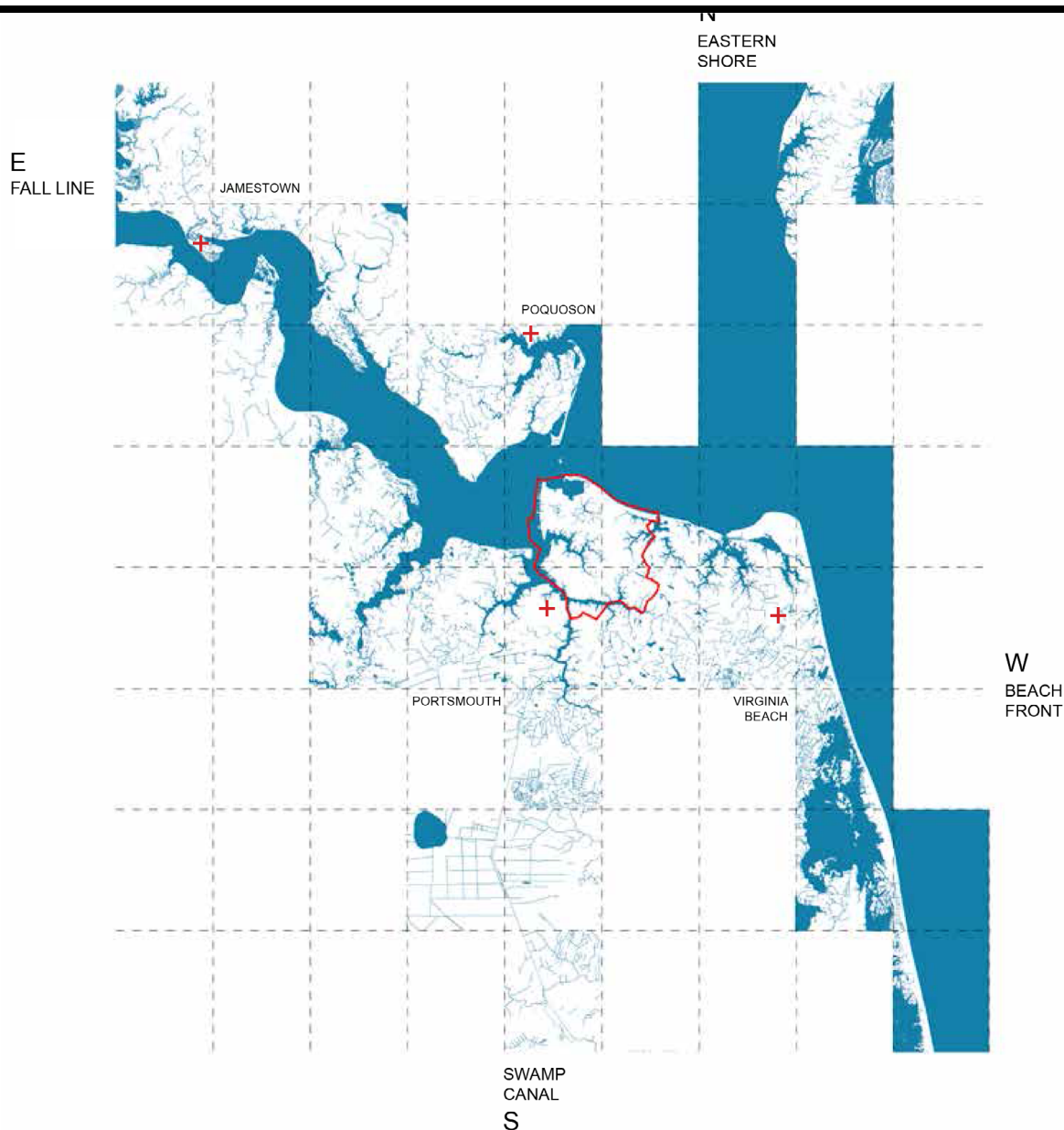

Figure 9.17: Off-Sites

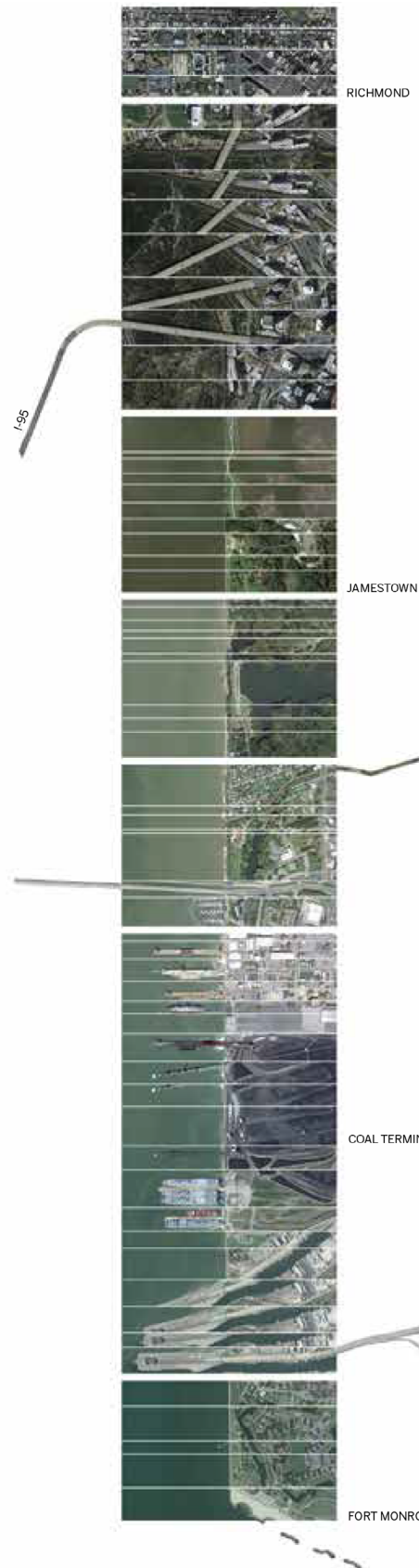
το πεδίο της γραμμής ρήγματος

Figure 9.44: East Frontier

Στο πεδίο της γραμμής ρήγματος¹ οι αρχιτέκτονες θεωρούν απαραίτητο να δημιουργήσουν αναβαθμούς, ανασηκώνοντας στον ποταμό James και στο Ροαμσον, τα εδάφη των περιοχών με τα πιο σταθερά ιζήματα. Αυτή η κίνηση γίνεται προκειμένου να ενισχυθεί η κατοικημένη ενδοχώρα και το ιστορικό κέντρο της, καθώς επίσης ώστε να προστατευθούν ζώα και φυτά, όπως οι ύφαλοι στρειδιών που κατοικούν την περιοχή εδώ και χιλιετίες. Στο Ροαμσον τα δάχτυλα στρέφονται περισσότερο στην κατεύθυνση δημιουργίας προστατευτικού ορίου για τις κοινότητες της ενδοχώρας περνώντας από το καταφύγιο άγριας ζωής Plum Tree, τον κόλπο και το Atlantic Flyway.

¹ Η γραμμή ρήγματος (fall line) είναι γνωστή ως η γεωμορφολογική ρήξη μεταξύ μεταμορφωτικών βράχων του Πεδεμόντιου πλατώματος (πλατώμα που βρίσκεται ή έχει σχηματιστεί στους πρόποδες Βουνού) και της ιζηματογενούς λεκάνης των παράκτιων εδαφών. Η γραμμή συνεχίζεται χωρίς να είναι ορατή πραγματοποιώντας μια ικνηλάτηση διαβαθμίσεων. Περνάει από βραχώδεις περιοχές, βρίσκει τον γκρεμό και φτάνει στον κόλπο Chesapeake, όπου συναντά τα επιπλέοντα караβάκια.

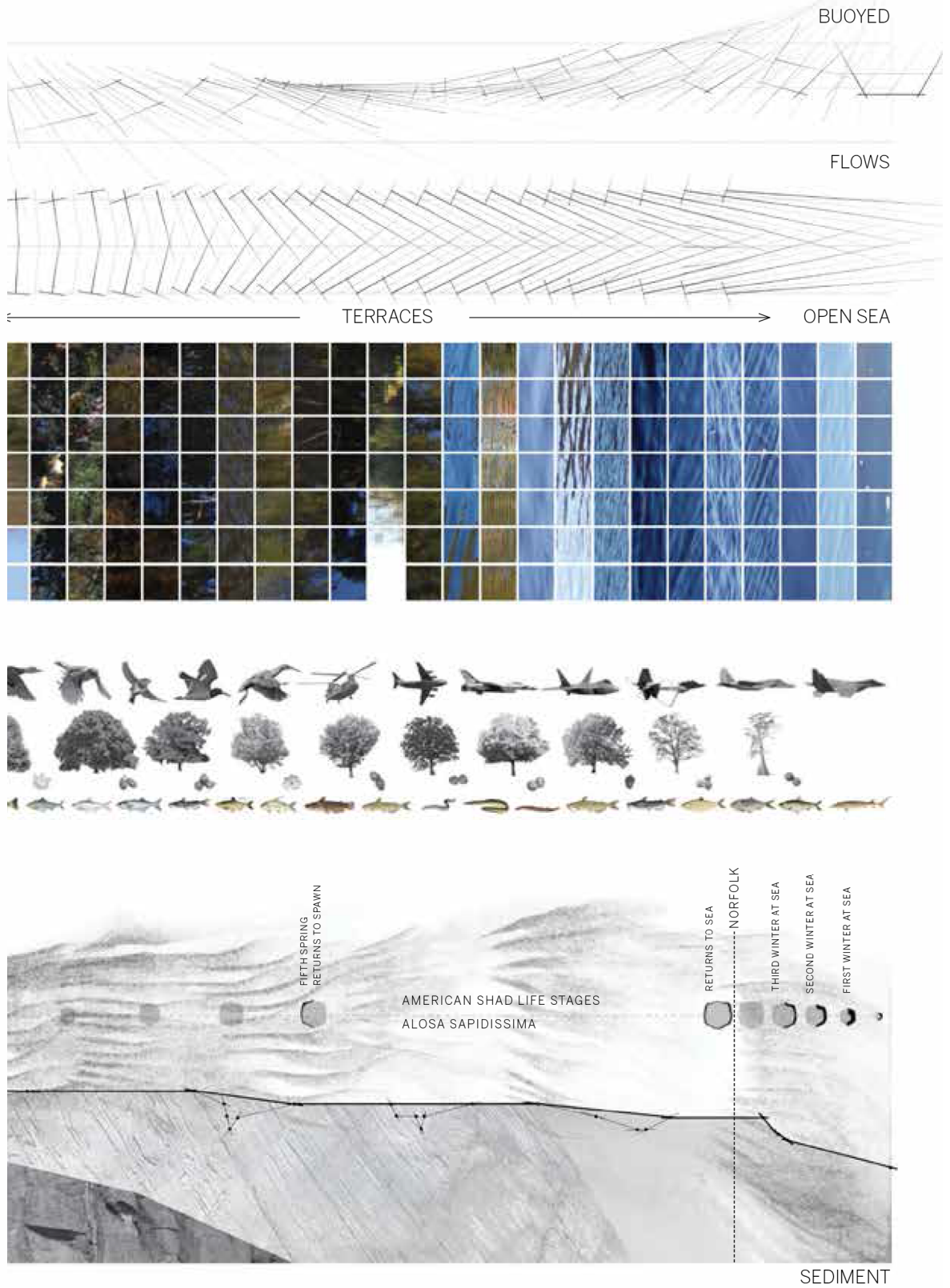

Figure 9.20: Fall Line Gradients: Operational, Material, Temporal, Spatial, and Ecological

parasites - επίπεδα στο Jamestown και στο Poquoson

Ο ποταμός James διαπερνά αυτήν τη γραμμή ενώνοντας τις βραχώδεις περιοχές με τον κόλπο. Αυτή η αλλαγή καταστάσεων του νερού αποτελεί από τη μια διαβάθμιση κολπίσκων, ποταμιών και ρυακιών, και από την άλλη συντελεί στην ύπαρξη οργανισμών, όπως της ρέγγας και της σαρδέλας. Στους εκτός τόπους κατά μήκος του ποταμού και όντας εκτεθειμένοι στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας, βρίσκονται σε σειρά υψηλότερα εδάφη τα οποία κατοικούν άνθρωποι, ζώα και φυτά.

Αυτές οι ραβδώσεις των πιο σταθερών ιζημάτων θα ανασηκωθούν και θα τοποθετηθούν νέες ώστε να προστατέχουν τα ιστορικά μέρη και να ενισχύσουν την ενδοχώρα και τις περιοχές κατοίκησης εκτός της ακτής. Πρόκειται για τη δημιουργία ενός πολυεπίπεδου προστατευτικού ορίου.

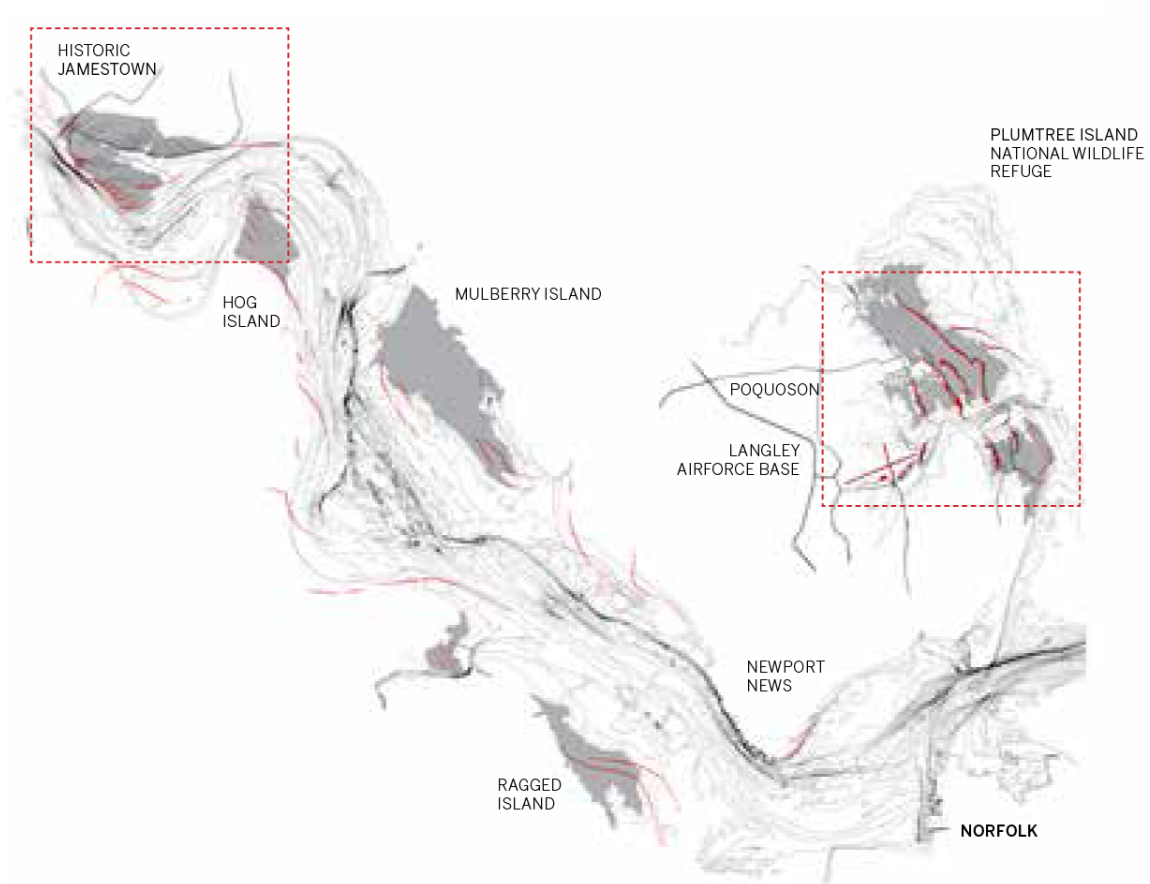

Figure 9.23: Historic Jamestown

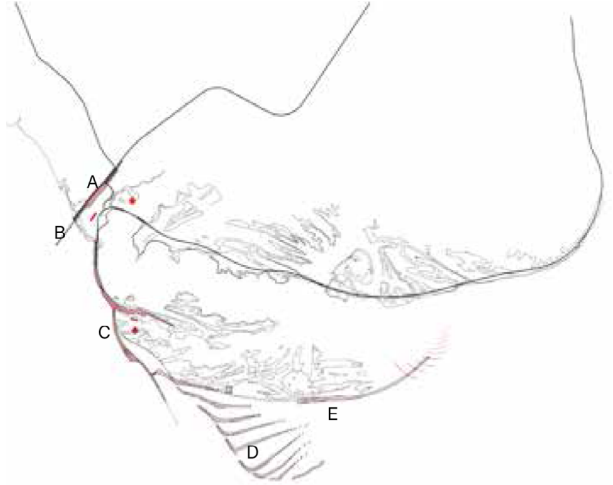

Figure 9.24: Plan and Sectional Index

Figure 9.25: Poquoson and Plum Tree National Island Wildlife Refuge

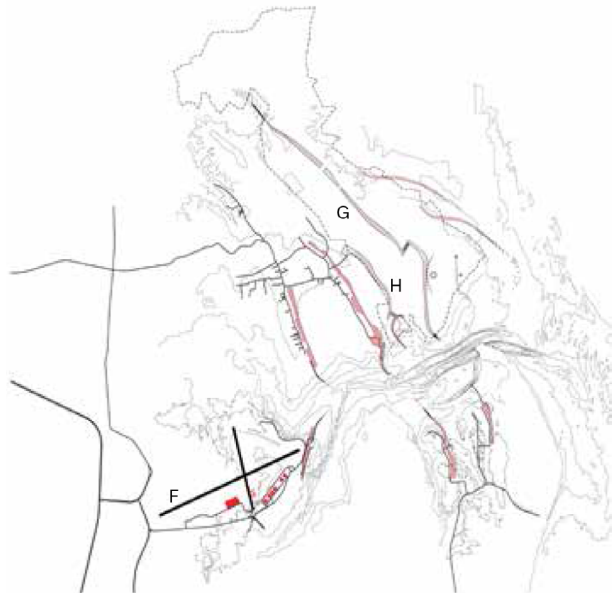

Figure 9.26: Plan and Sectional Index

1

2

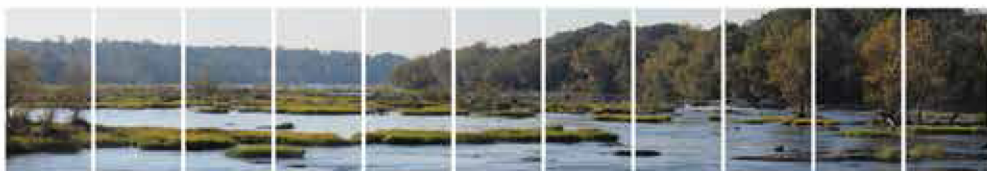
3

4

5

6

7

Οριζόντες της γραμμής ρήγματος: I-95, Λεωφόρος, συναντήσεις ποταμού

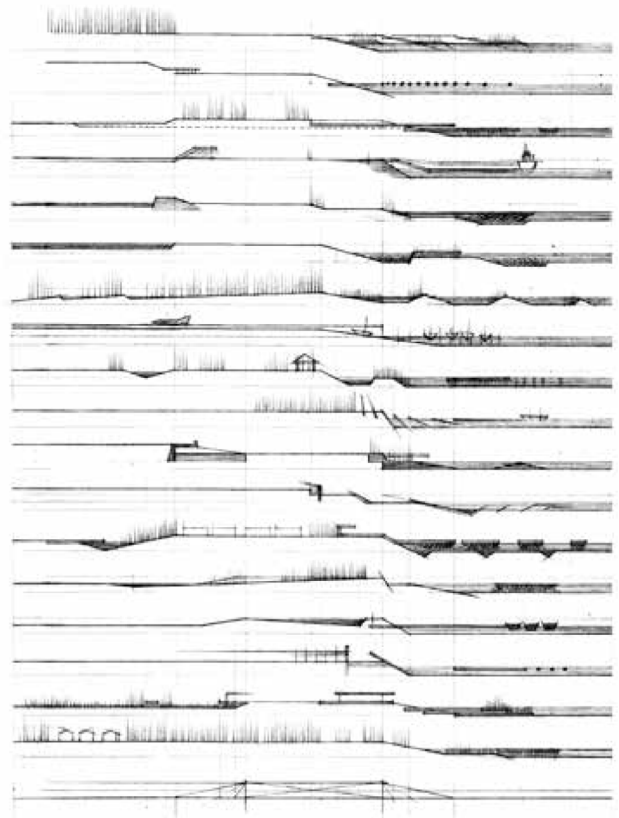

Figure 9.28: Typological Sections

- A Farm
Upland Forest
Ferry Jetty
- B Algae Raceway
Jetty
Oyster Shoals
- C Historic Jamestown
Lookout
Living Levee
- D Algae Raceway
Migratory Bird Nesting Ground
Algae Flume
- E Upland Pine Forest
Overlook
Biotic Cleansing
Naval Ghost Fleet
Spartina Gradient
- F Airforce Runway
Public Boat Ramp
Marina
- G Salt Marsh
Upland Forest
Lowland Forest
- H Shelter in Place
Future Housing
Boat Ramp
Lookout
Pier

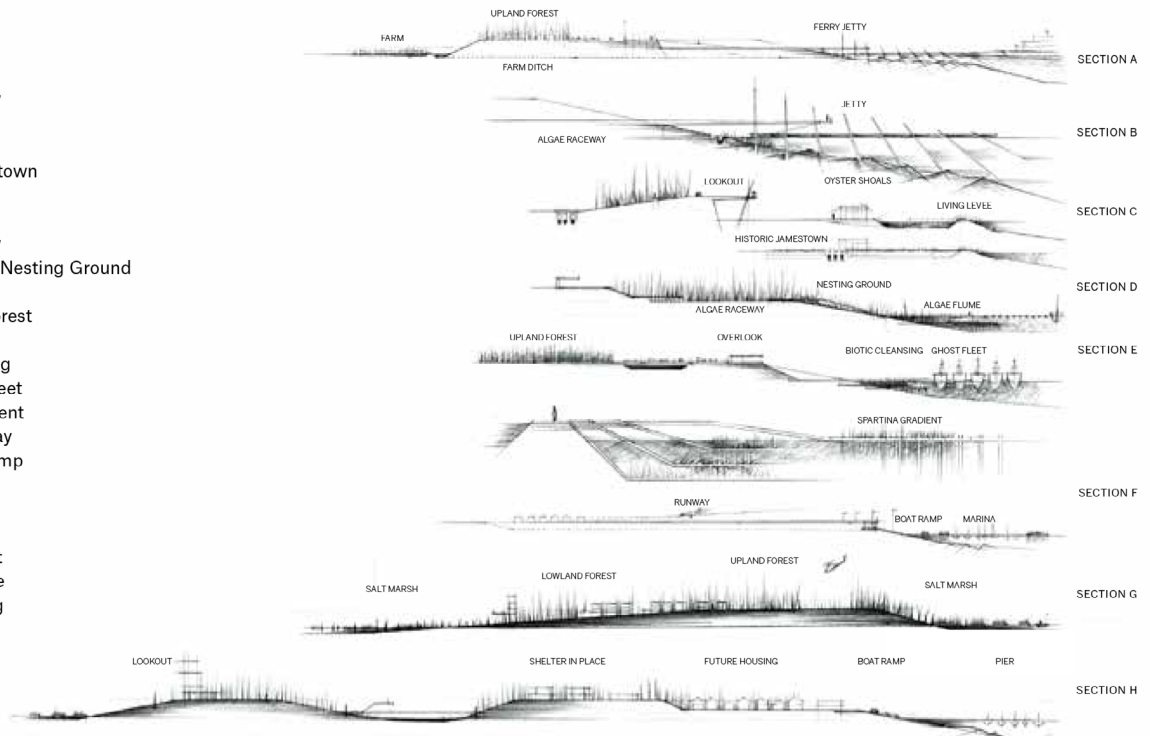
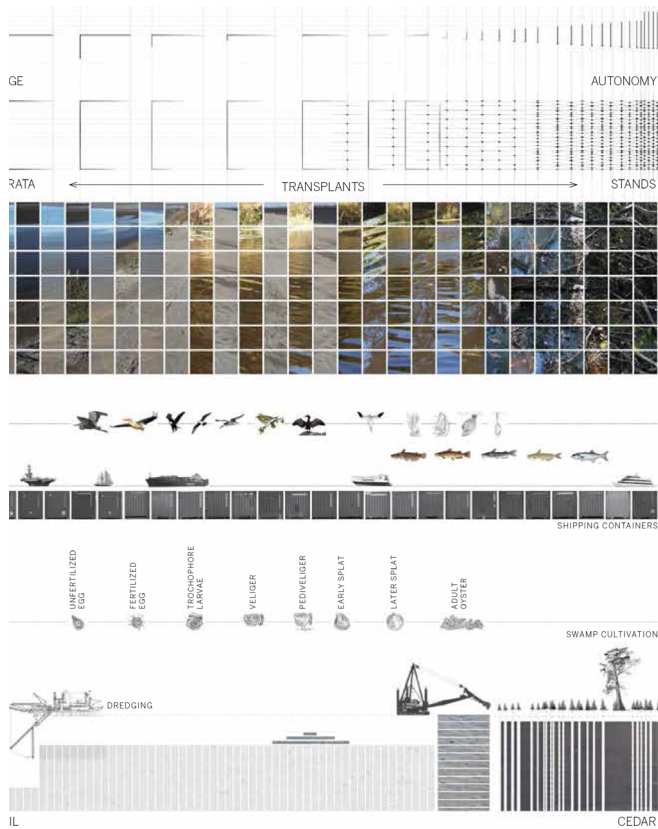
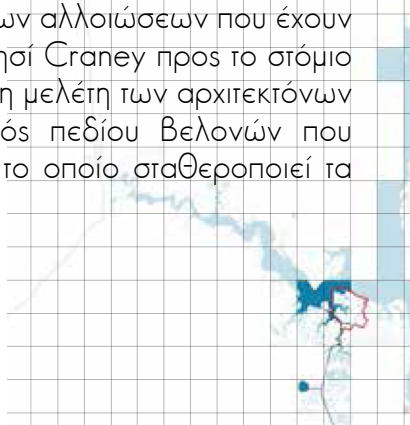

Figure 9.29: Project Gradients

Το κανάλι του Βάλτου

Ο Βάλτος έχει επιζηήσει πολλαπλών καταστροφών, ενώ κάποτε προσέφερε ξυλεία η οποία τροφοδοτούσε τα ναυπηγεία του Norfolk και του Portsmouth, καθώς και μια πολυετή πηγή νερού από τον ποταμό Elizabeth. Το κανάλι πλέον μετατίθεται από τις δασικές περιοχές, σε ένα τεράστιο οριζόντιο πεδίο έντονων αλλοιώσεων που έχουν καταφέρει να επεκτείνουν το νησί Craney προς το στόμιο του ποταμού Elizabeth. Οπότε, η μελέτη των αρχιτεκτόνων προβλέπει την κατασκευή ενός πεδίου βελονών που αγκιστρώνονται σε ένα δίκτυο το οποίο σταθεροποιεί τα εκτοπισμένα εδάφη.

332: Swamp Canal Gradient: Operational, Temporal, Spatial, and Ecological

parasites: Ποταμός Elizabeth και κενά του Portsmouth

α κενά που υπάρχουν μεταξύ του νησιού Craney και του Βάλτου Dismal αποτελούν ρωγμές που προσφέρουν την ευκαιρία να αναδυθεί κάτι νέο. Βρίσκονται δίπλα σε άξονες, πρώην τοδομές γραμμών τρένων και ενεργών δρόμων, που διασχίζουν την περιοχή και συνήθως μινουν κάθετα τις υδάτινες διαδρομές. Η στρατηγική σε αυτά τα κενά σημαίνει την νύψωση του εδάφους, ώστε να δημιουργηθούν νέες συναντήσεις του νερού και της θάλασσας που θα επιτρέπουν την επιβίωση των τοπικών κοινοτήτων. Το νησί Craney θα χρησιμοποιηθεί ως ενδιάμεσο έδαφος αποκατάστασης της περιοχής. Εκεί θα συντηρηθούν τα δάση κέδρου και θα δημιουργηθούν ένα πάρκο και καλλιέργειες.

Figure 9.35: Craddock

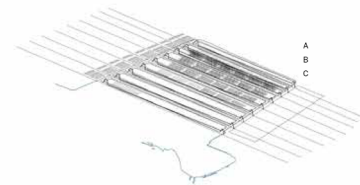

Figure 9.37: Crane Island Dredge Facility—Material Placement, Sorting, Remediation, Soil Transfer

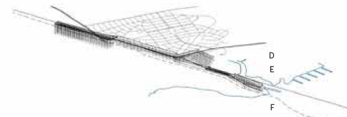

Figure 9.38: High Ground: Craddock—Oyster Reef/Wetland Biofilter, Access Berm/Water Retention, Upland Planting/ Slope Stabilization, Raised Berm/Shelter-in-Place

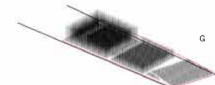
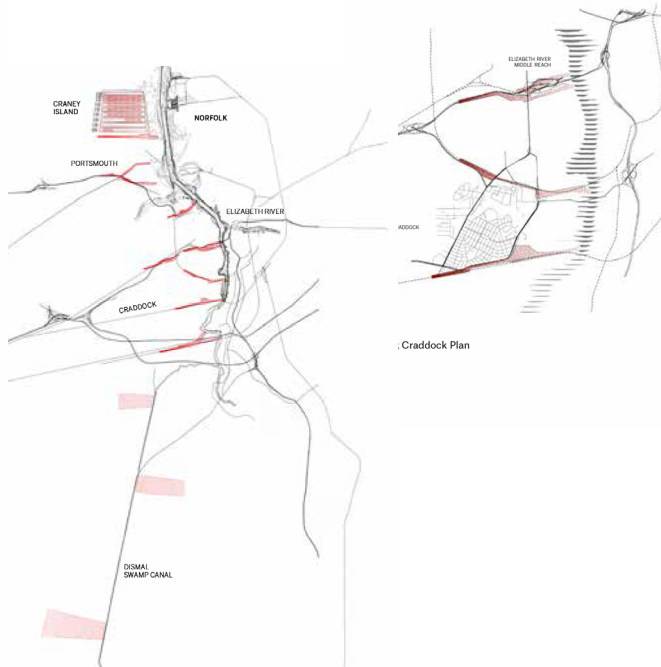

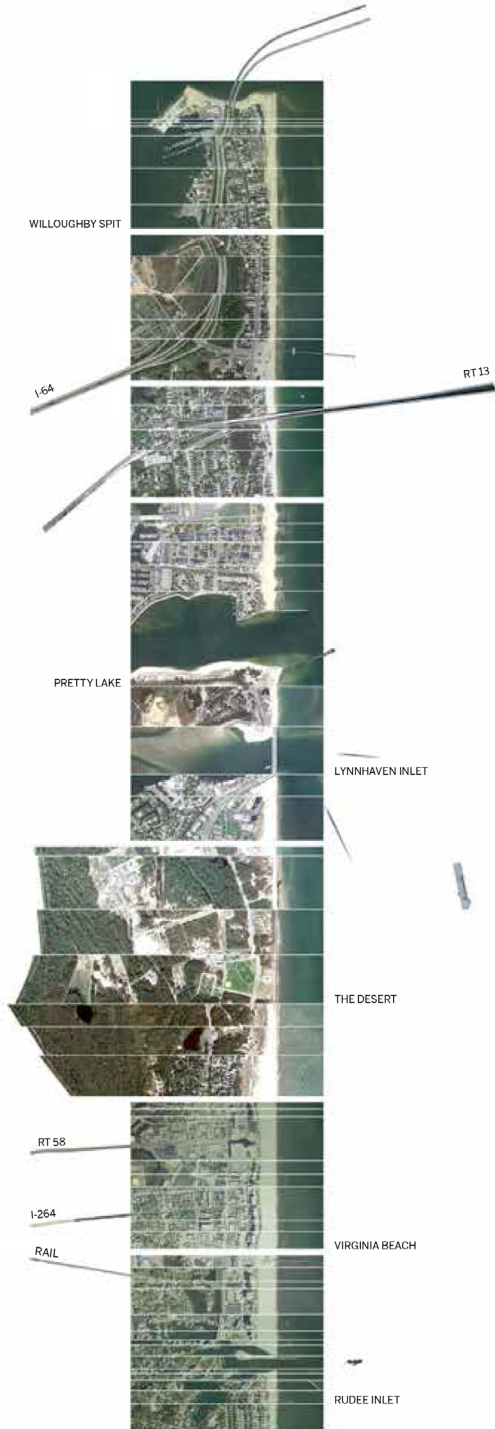
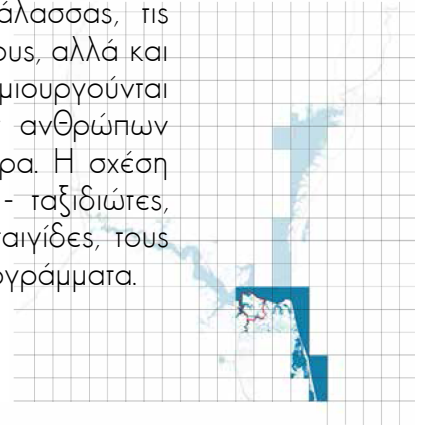
Figure 9.39: Cultivation: Dismal Swamp—Cedar Plots/Soil Transfer, Swamp Canal

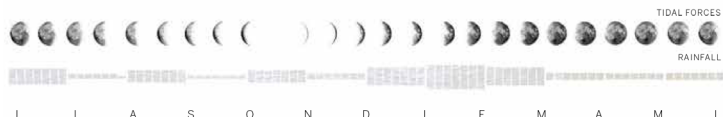
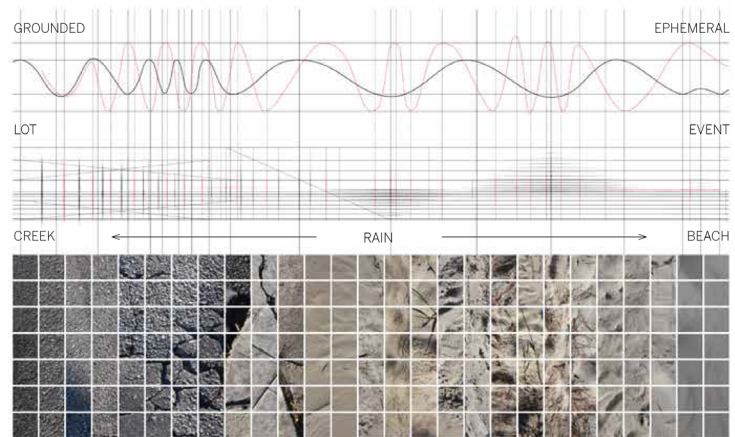
Craddock Plan

Swamp Canal Voids

Στο παραλιακό μέτωπο της νότιας Virginia τα κύματα της Θάλασσας δημιουργούν γραμμές ξηράς και διαβαθμίσεις φυσικών φραγμάτων. Σε αυτήν την περιοχή οι αρχιτέκτονες στρέφουν το ενδιαφέρον τους όχι μόνο στα κύματα της Θάλασσας, τις εντάσεις και τις κατευθύνσεις τους, αλλά και στα πολλαπλά τοπία που δημιουργούνται από τα εποχιακά κύματα των ανθρώπων που φτάνουν από την ενδοχώρα. Η σχέση ανάμεσα σε αυτά τα κύματα - ταξιδιώτες, ωκεανός, αγορές, άνεμος, καταιγίδες, τους προσφέρει δυνατότητες και προγράμματα.

Το όριο του παραλιακού μετώπου

Το παραλιακό μέτωπο επεκτείνεται από τη σμώδη γραμμή ξηράς Willoughby - η οποία αναδύθηκε κατά τη διάρκεια μιας καταιγίδας το 1700 - μέχρι το όριο των νησιών στα νότια της παραλίας της Virginia.

Διαβαθμίσεις του παραλιακού μετώπου

Para-sites

Figure 9.47: Beach Front Parking Lots

Οι εκτός-τόποι του παραλιακού μετώπου της Virginia αφορούν μια περιοχή που έχει πλαστεί όχι μόνο από τα κύματα της Θάλασσας, τον άνεμο και την βροχή, αλλά και από τις ροές των διεργασιών της περιοχής. Αποτελεί μια περιοχή με τεράστιες ασφαλτωμένες εκτάσεις στάθμευσης και εμπορικά κτήρια, ενώ υπάρχουν τα ίχνη μιας εγκαταλελειμμένης σιδηροδρομικής γραμμής και μια ενεργή λεωφόρος στην οποία παρατάσσονται τα εμπορικά κτήρια. Στη μελέτη των Mathur & Da Cunha προτείνονται όγκοι για αποθέματα όμβριων υδάτων κάτω από τα κτήρια, τις λεωφόρους και τις περιοχές στάθμευσης, προκειμένου να ανεγερθούν χείμαρροι. Οι χείμαρροι θα ενώνονται με ένα κανάλι το οποίο θα επεκτείνεται κατά μήκος της γραμμής σύνδεσης μεταξύ του Norfolk και της Virginia, επαναδημιουργώντας ένα δίκτυο χείμαρρων. Έτσι, θα υπάρχουν πολλαπλοί έξοδοι για τα όμβρια ύδατα.

Figure 9.49: Route 58

Figure 9.50: Virginia Beach

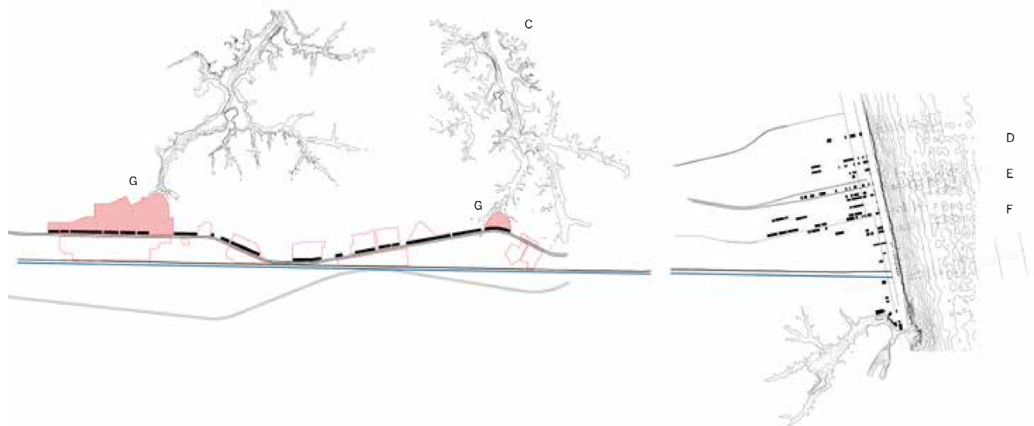

Figure 9.51: Plan and Sectional Index

Όσον αφορά το παραλιακό μέτωπο προτείνεται να ανασηκωθεί το έδαφος, ώστε η θάλασσα να συναντήσει το έδαφος στα δάχτυλα. Το έδαφος ανασηκώνεται μέσα από κατακερματισμένες υποδομές όπως ξύλινους διάδρομους, δρόμους, αβαθή και ένα κέλυφος το οποίο θα πιθανασεύει τον άνεμο και την θάλασσα.

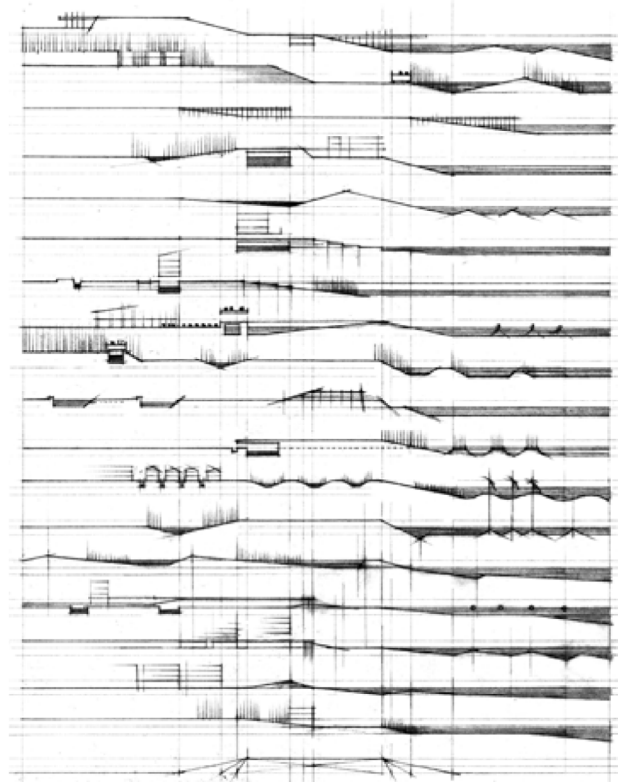

Figure 9.53: Typological Sections

- A Shoal/Wavebreak
- B Forest Stands
Fishing Pier
Wave Attenuators
- C Inlet and Marina
Fishing Piers
- D Rain/Holding
Flexible Boardwalk
Dune
- E Hotels
Fixed Boardwalk
Windpower Generators
Wave Attenuators
- F Rain Holdings
Elevated Ground
Beach
- G Shopping/Shelter
Rail/Creek Collector
Creek Expansion
Rain Holdings
Highway Tanks
Parking

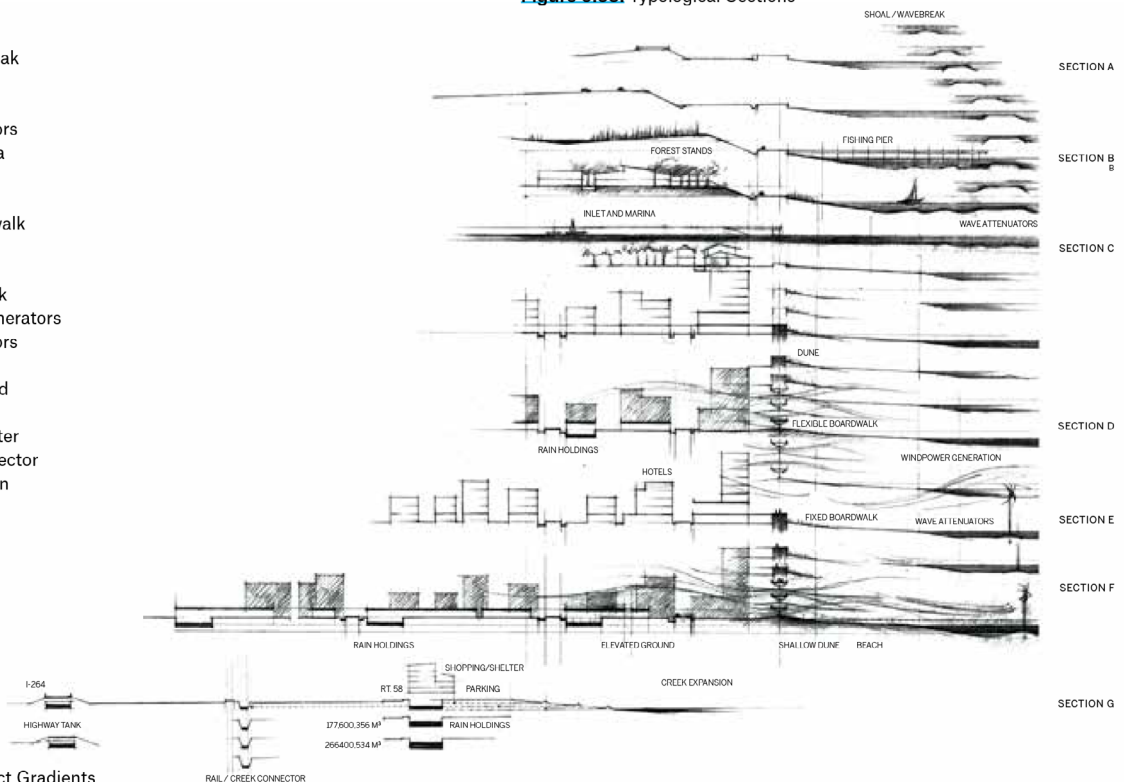

Figure 9.54: Project Gradients

1

2

3

4

5

6

7

8

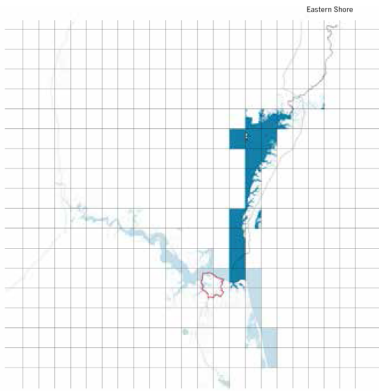

Figure 9.56: North Frontier

Ανατολική ακτή

Η ανατολική ακτή του κόλπου Chesapeake έχει υποστεί μόλυνση από την Βιομηχανία των τοπικών ορνιθοτροφείων και αγροτικών εκτάσεων. Ως αποτέλεσμα, η ροή των νερών μετατοπίζει την μόλυνση μέχρι τον κόλπο, προκαλώντας πλεονάζουσα άνθηση φυκιών. Από αυτό το γεγονός επηρεάζονται διάφοροι πληθυσμοί μόνιμοι ή μη, όπως οι πληθυσμοί των καβουριών και των ψαριών που ζουν στην περιοχή, ακόμη και η κουλτούρα των Βαρκάρηδων που ζουν στις ακτές αυτές εδώ και αιώνες. Η ακτή αποτελεί ένα κατακερματισμένο έδαφος υπό υποχώρηση με αποτέλεσμα να δίνει

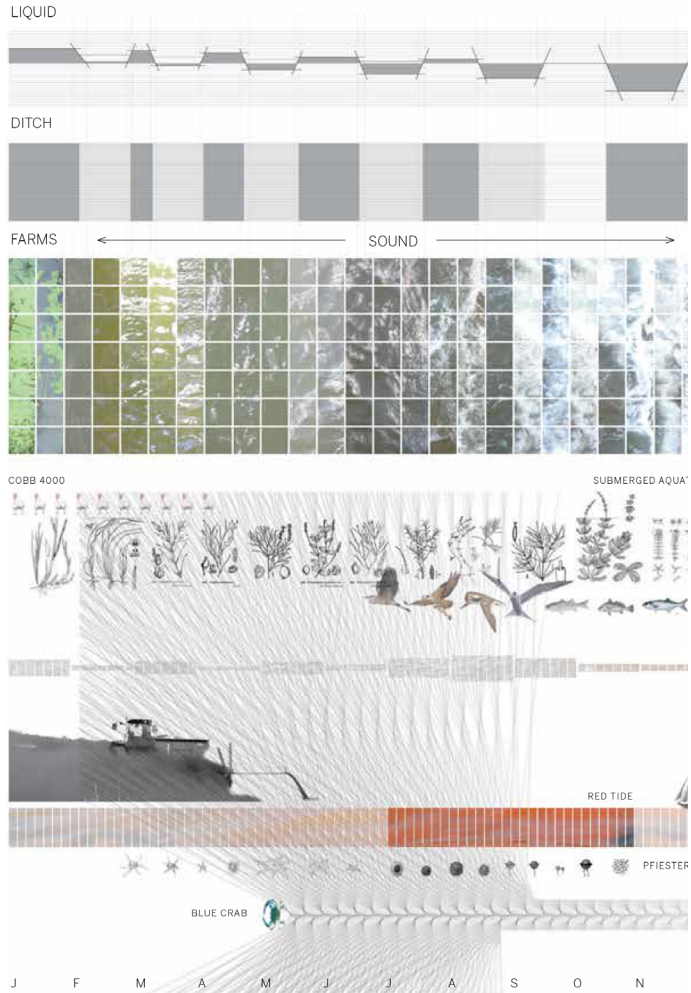

Figure 9.57: Eastern Shore Gradient: Operational, Material, Temporal, Spatial, and Ecological

Para-sites : χαντάκια

Στην περιοχή του κόλπου οι αρχιτέκτονες προτείνουν τα δάχτυλα να αγκαλιάζουν τις εκβολές των ποταμών, ώστε να αναχαιτίζουν τη ροή τους και να θεραπεύουν το νερό φιλτράροντάς το πριν βγει στον κόλπο. Επίσης τα δάχτυλα αναχαιτίζουν και τα κύματα. Αυτή η στρατηγική επεκτείνεται και πιο βαθιά στην ενδοχώρα μέσα από λάκκους που στρέφονται σε γούρνες, ώστε να συγκρατούν το νερό πριν το στραγγίξουν. Ταυτόχρονα τα δάχτυλα στο νησί Tangiers λειτουργούν ώστε να ενισχύουν αδύναμους οικότοπους μέσα από διαμορφώσεις του εδάφους. Τα εδάφη ενισχύονται στην υπάρχουσα διάταξή τους ως ρηχά ιζημάτα και ράβονται ώστε να επεκταθούν και να ανυψωθούν. Έτσι, τα δάχτυλα συνιστούν τα νέα εδάφη που θα διαρρυθμίσουν τις αλυκές, τα βυθισμένα υδάτινα περιβάλλοντα.

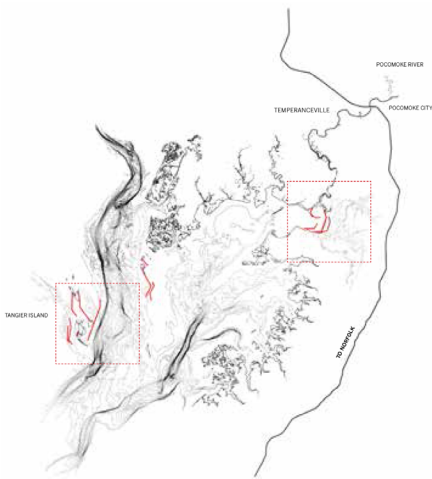

Figure 9.59: Eastern Shore Ditches

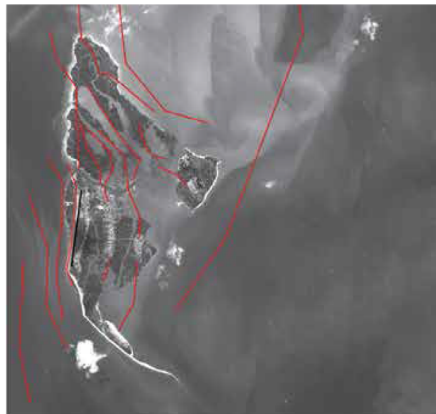

Figure 9.60: Tangier Island

Figure 9.61: Pocomoke River Mouth

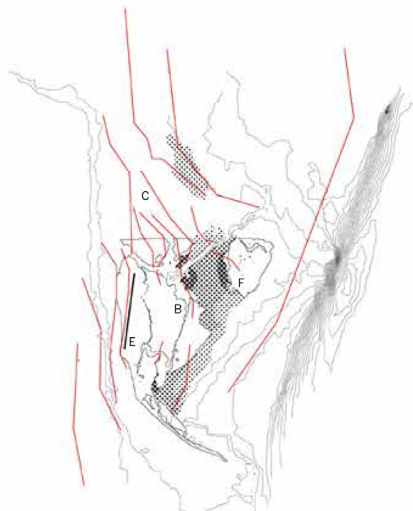
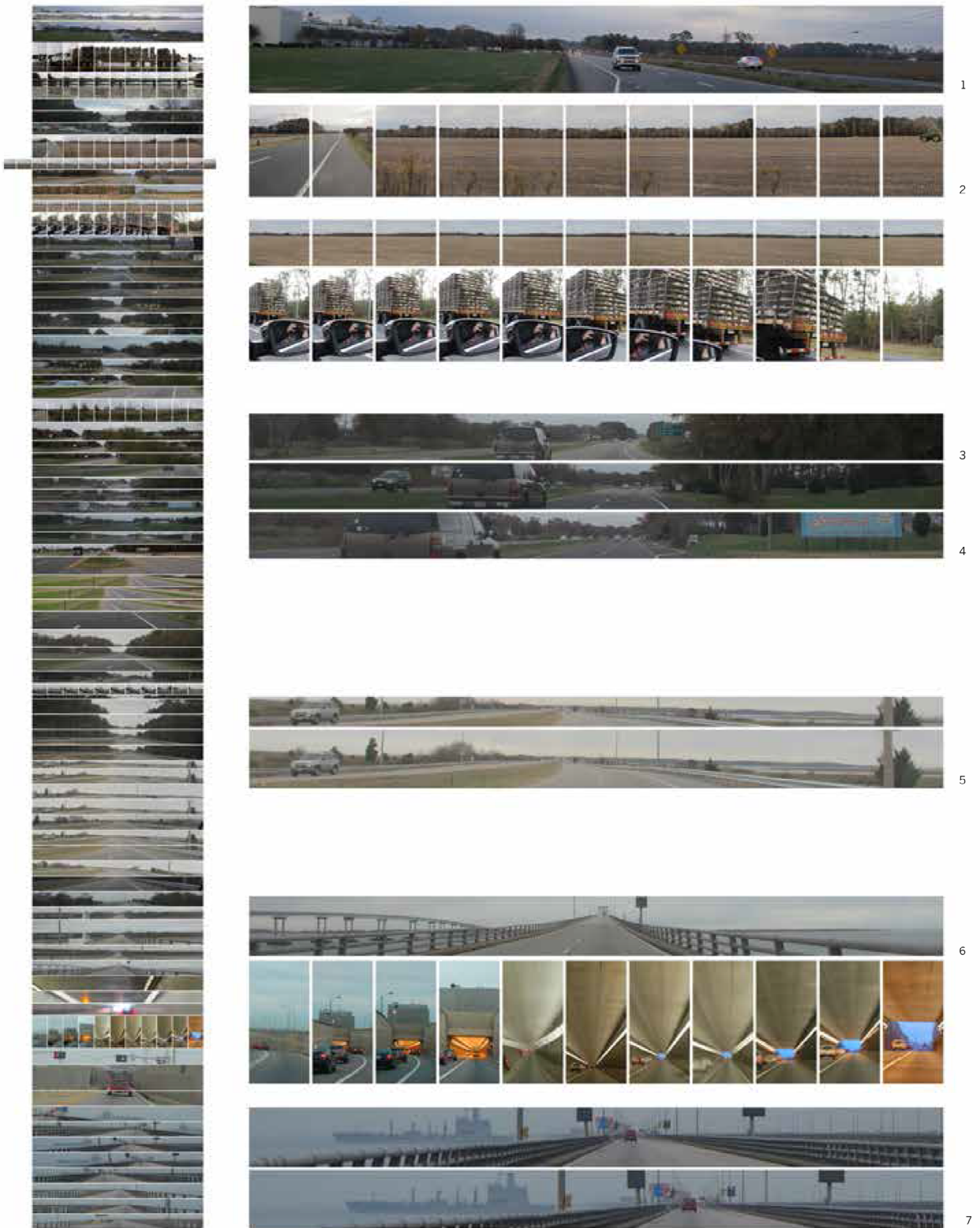

Figure 9.62: Plan and Sectional Index

Figure 9.63: Plan and Sectional Index

Figure 9.64: Eastern Shore Horizons: Route 13 and Chicken Farms

- 1 Purdue Processing Plant
- 2 Temperanceville
- 3 Route 13
- 4 Cape Charles

- 5 Fisherman's Island
- 6 Chesapeake Bay
- 7 Chesapeake Bay Bridge Tunnel

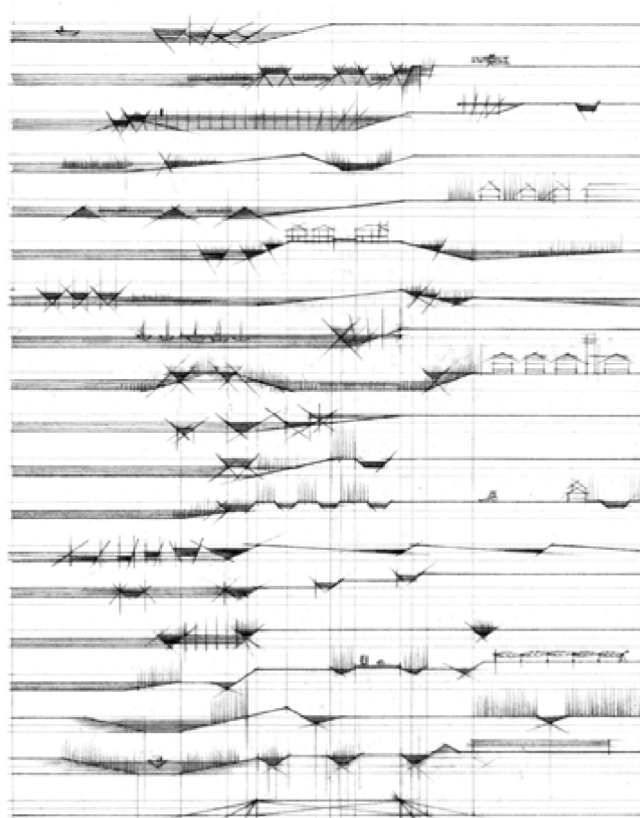

Figure 9.65: Typological Sections

- A Jetty
Dredged Channel
Boat Landing
Nutrient Capture Troughs
- B Spartina Marsh Troughs
Submerged Aquatic Vegetation
Tangier Housing
Living Jetty
- C Water Aeration Troughs
Algal Raceway
Cleaning Sieve
- D Farm Overflow
Water Holding Trough
- E Runway
Submerged Aquatic Vegetation
- F Land Building Troughs
Submerged Aquatic Vegetation
Oyster Stands
Crab Habitat

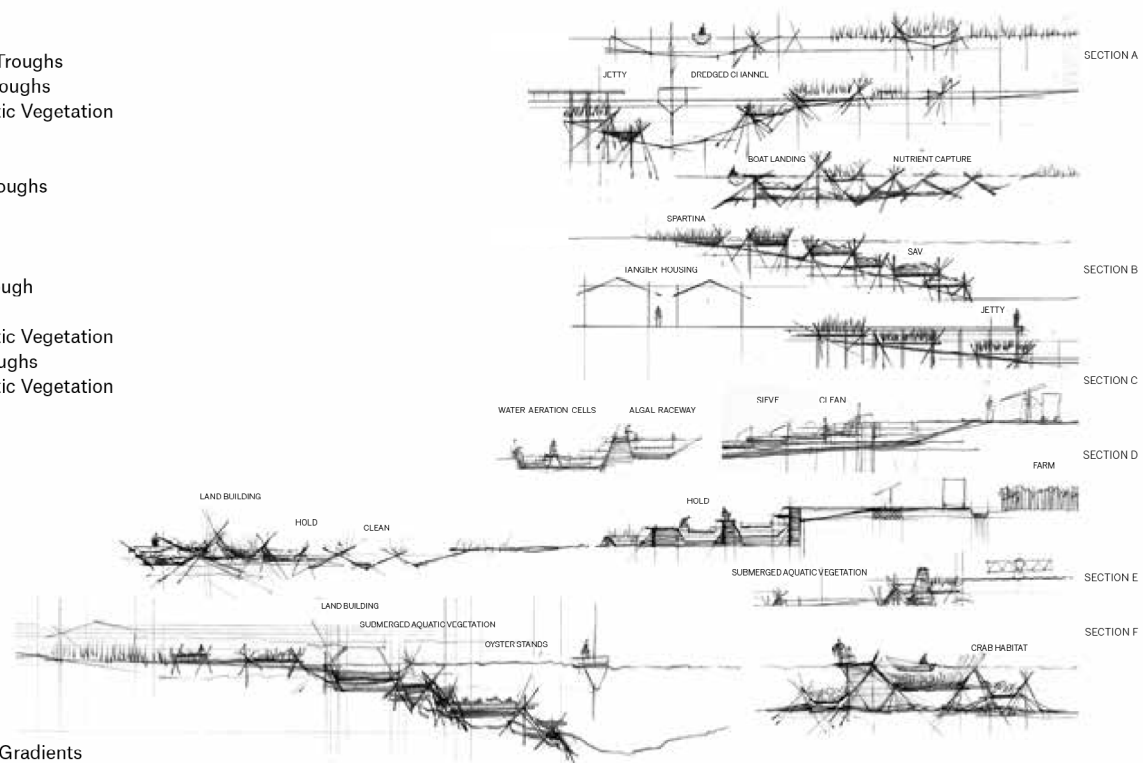
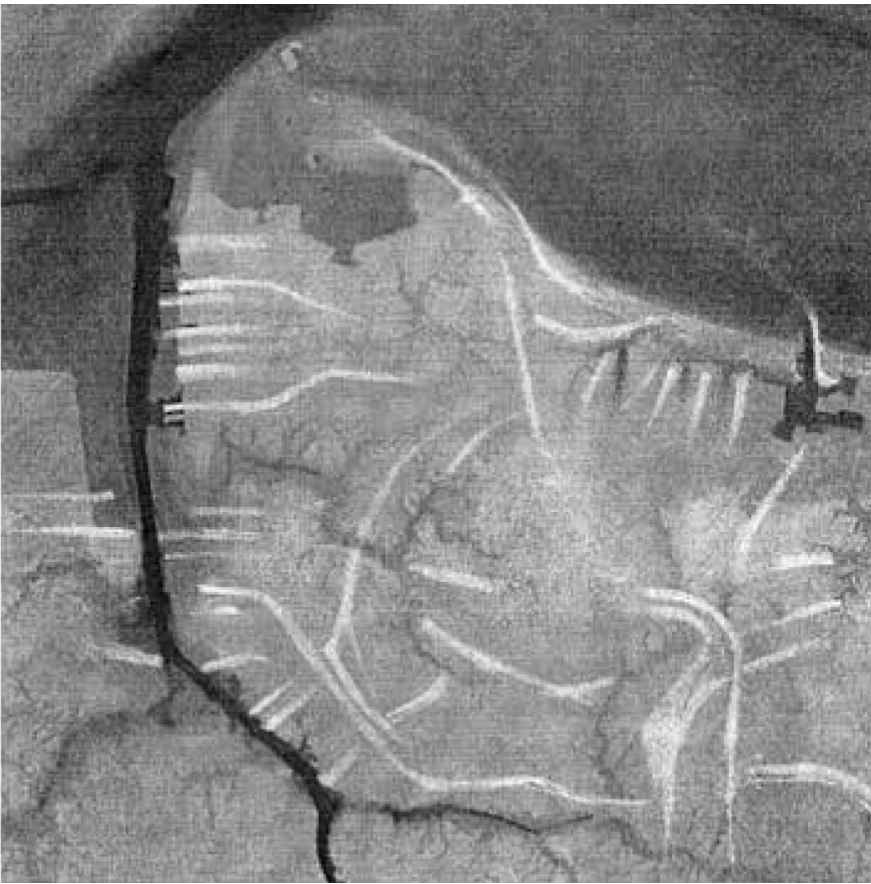

Figure 9.66: Project Gradients

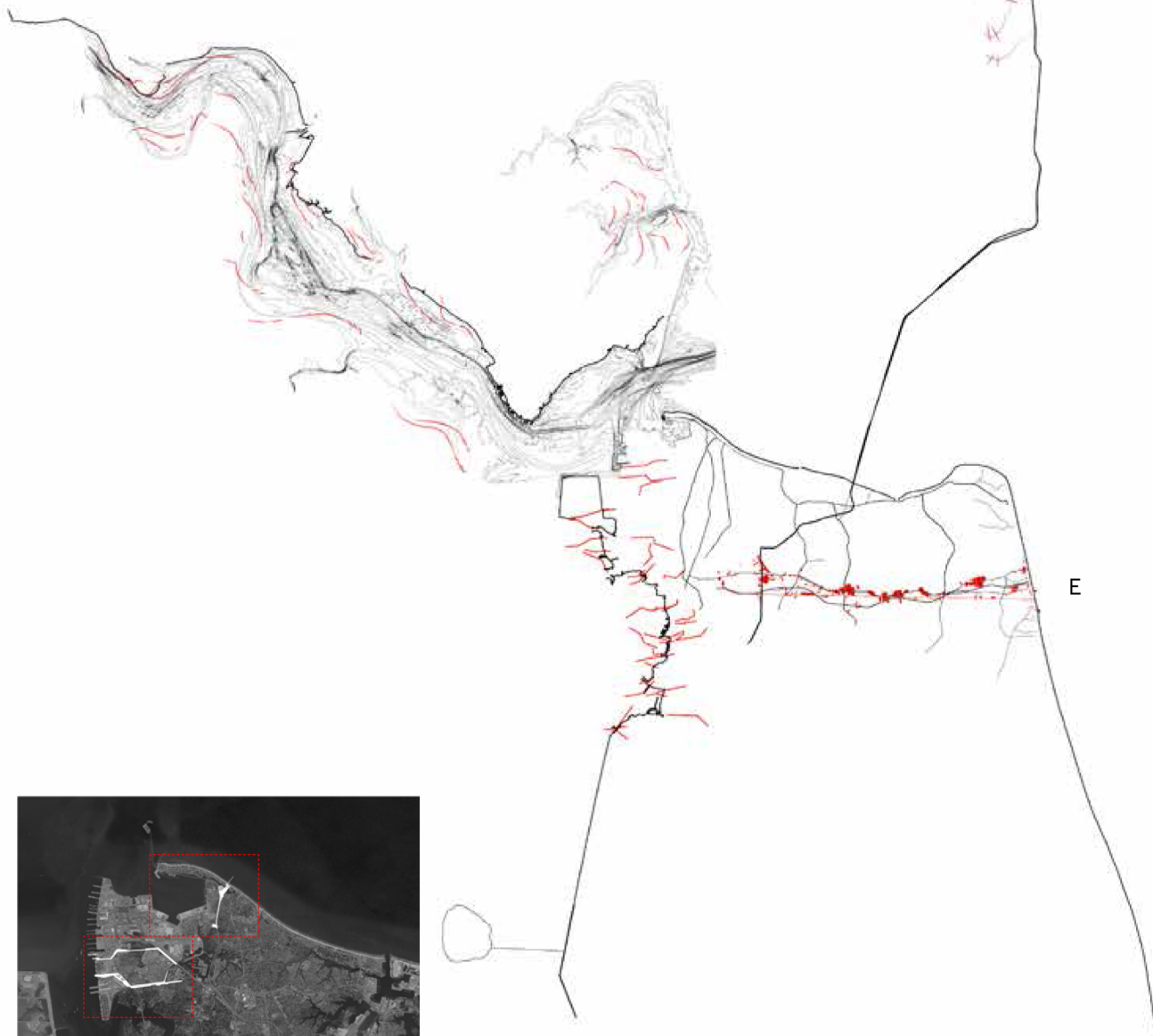
το σημείο σύγκλισης των τομέων

Το Norfolk αποτελεί σημαντική πόλη καθώς παρευρίσκεται εντός του ο μεγαλύτερος ναυτικός σταθμός στον κόσμο, ένας από τους πιο εμπορικούς σταθμούς της ανατολικής ακτής, έχει κεντρική θέση σε σχέση με τις εντατικές διεργασίες βυθοκόρησης (η απομάκρυνση υλικών από το βυθό υδάτινου πόρου) στον κόλπο της Βαλτιμόρης, σε σχέση με τον ποταμό Elizabeth και James. Ταυτόχρονα το νησί Craney έχει υποστεί τεράστια μόλυνση η οποία μετακινείται από τις βιομηχανίες της περιοχής μέσω των νερών που καταλήγουν στο νησί. Τα σημεία που αναλύθηκαν συγκλίνουν στους εντός τόπους, στο Norfolk, παρέχοντας υλικές και λειτουργικές δυνατότητες για τον σχεδιασμό των δαχτύλων υψηλότερων εδαφών εντός του. Οι αρχιτέκτονες βλέπουν την διαμόρφωση νέων εδαφών απαραίτητη για το Norfolk, καθώς η αντιμετώπιση της ανόδου της στάθμης της θάλασσας με την στρατηγική των τειχών-φραγμάτων, μπορεί να λύσει το ζήτημα βραχυπρόθεσμα, αλλά μακροπρόθεσμα θα δημιουργήσει μια εύθραυστη σε καταρρεύσεις κατάσταση. Οι Mathur & Da Cunha επέλεξαν τις συγκεκριμένες τοποθεσίες, ώστε να μετατραπούν από αδύναμα μέτωπα σε ισχυρά δάχτυλα ψηλότερου εδάφους κατέχοντας τις ευαισθησίες και τις δυνατότητες που ερεύνησαν ότι χρειάζεται η περιοχή. Ταυτόχρονα οι αρχιτέκτονες αναφέρουν πως επιλέγουν αυτές τις διαδρομές, καθώς αποτελούν αποσπασματικά, οικολογικά και παραγωγικά εδάφη, ενδιάμεσοι τόποι του λιμανιού και του ναυτικού σταθμού, ανάμεσα σε αυτοκινητόδρομους και σιδηρόδρομους.

W

N

E

Figure 9.69: Three Potential In-Sites for Norfolk

Figure 9.68: Converging Design Fields—Fingers of High Ground

9.6.1 In-Site 1: Lambert's Point to Downtown Norfolk

Figure 9.71: In-Site 1
 1 Lambert's Point Golf Course
 2 Water Treatment Plant
 3 Lambert's Point Rail Yards
 4 ODU Rec Facility
 5 Water Filtration Plant
 6 Community Garden
 7 Robertson Park
 8 Warehouse Corridor

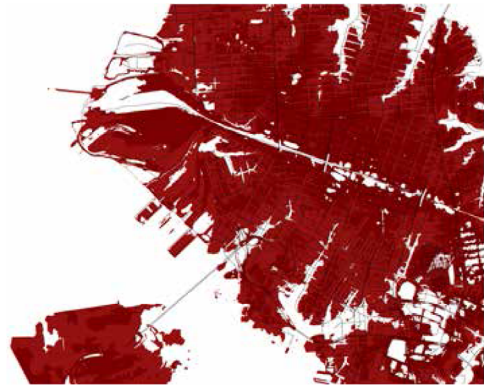
9.6.2 In-Site 2: Norfolk International Terminals to I-564

Figure 9.74: In-Site 2
 1 Norfolk International Terminals
 2 Water Treatment Plant
 3 Fleet Family Support
 4 Glenwood Park
 5 Terminal Boulevard
 6 I-564
 7 Sewell's Point Golf Course

Figure 9.77: In-Site 3
 1 Ocean View Fishing Pier
 2 Parking Lot
 3 Willoughby Elem. School
 4 I-64 Interchange
 5 Water Discharge
 6 Masons Creek Water Retention

Figure 9.72: Category 3 Storm Surge

Figure 9.75: Category 3 Storm Surge

Figure 9.78: Category 3 Storm Surge

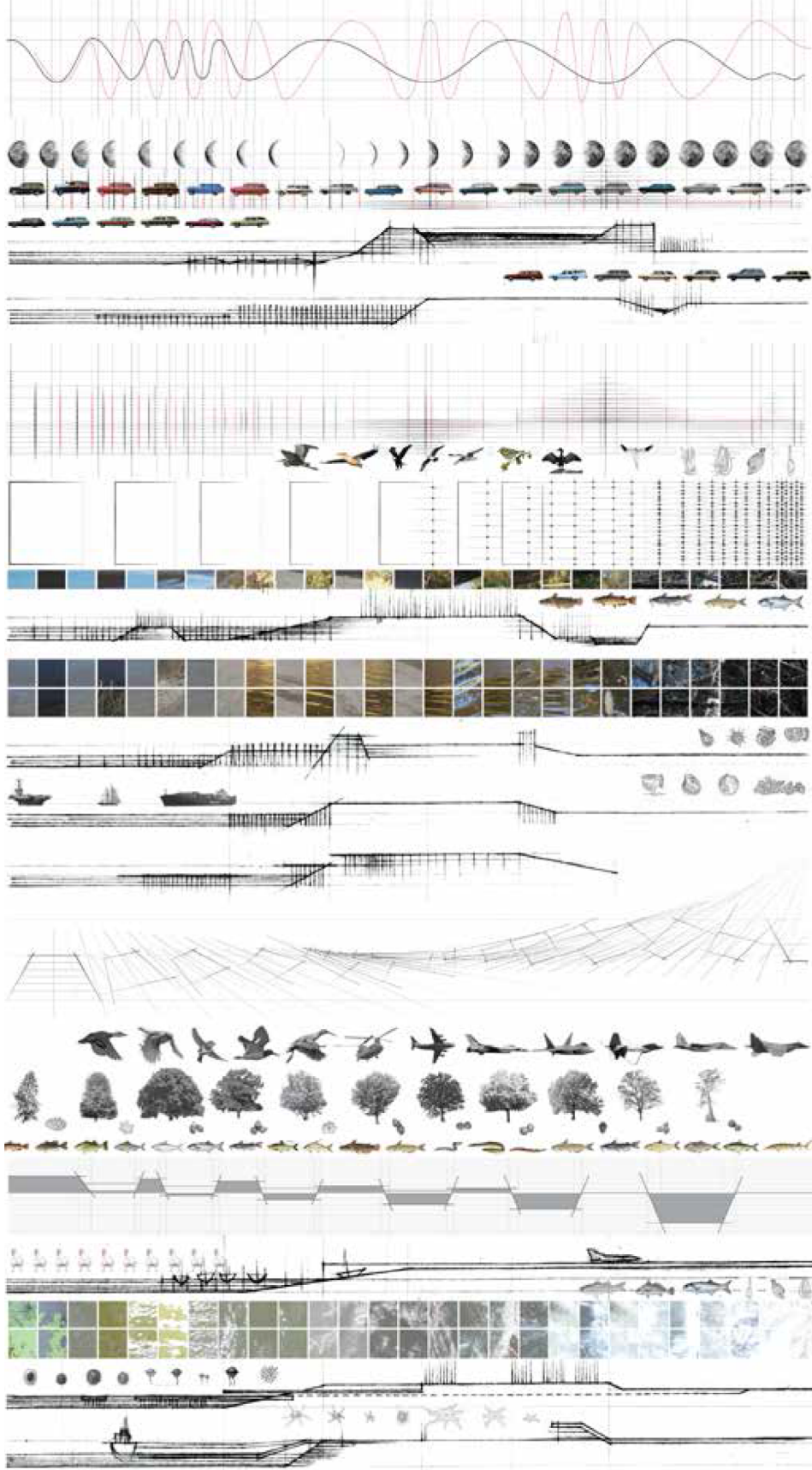
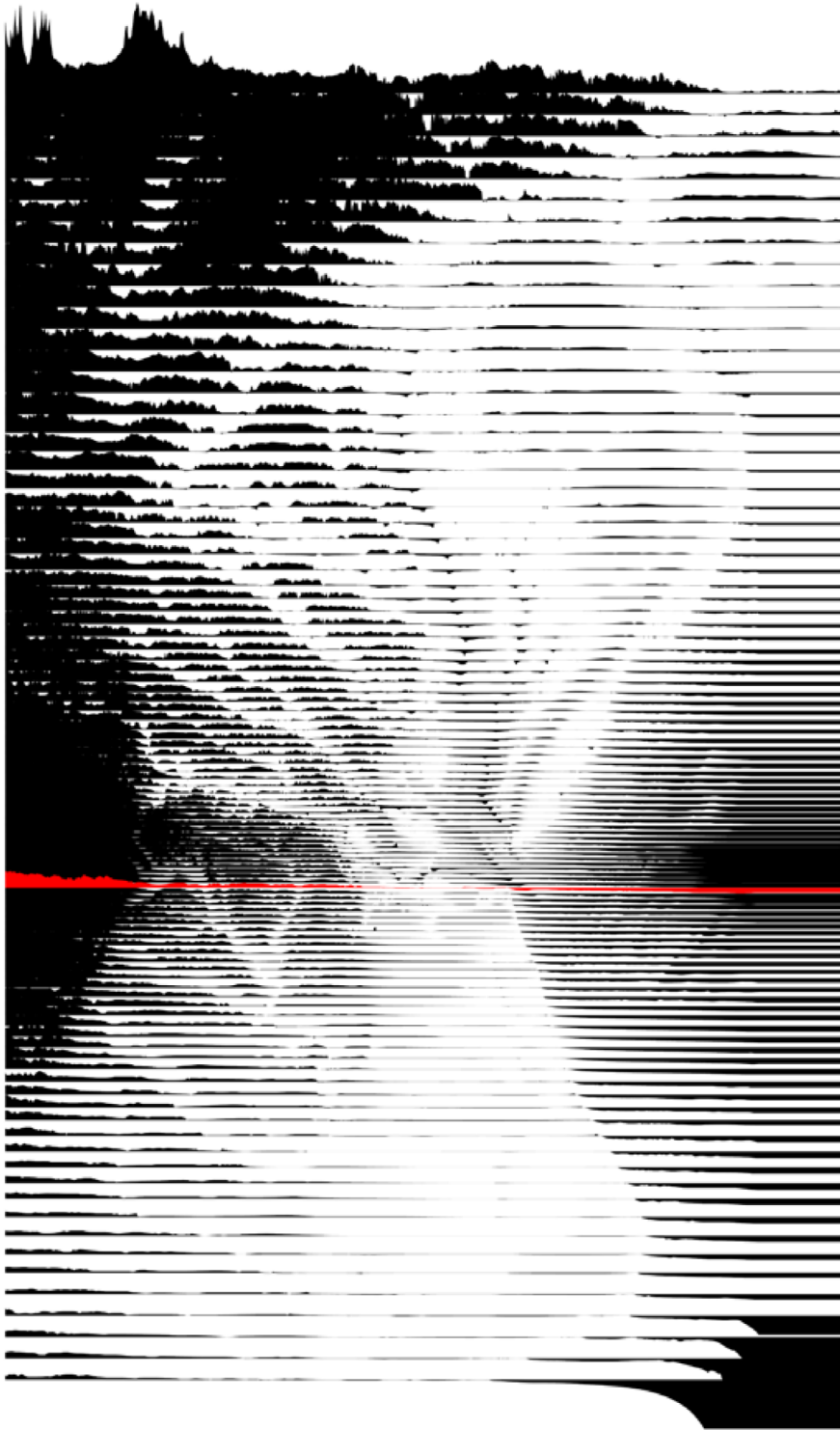

Figure 9.70: Converging Operational, Material, Temporal, Spatial, and Ecological Gradients.

Οι Mathur & Da Cunha σημειώνουν τα εδάφη με μια γραφή στην οποία το εσωτερικό δε μπορεί να διαχωριστεί από το εξωτερικό. Φέρνουν διαφορετικές γλώσσες σε επαφή μέσα από διαβαθμίσεις, καθώς και μέσα από την δημιουργία νέων ενδιάμεσων γλωσσών στις οποίες αντηχούν κυρίως οι ελάσσονες γλώσσες του κάθε τόπου. Ενισχύουν αυτές τις ελάσσονες γλώσσες, ώστε να λειτουργεί η κάθε μια αυτόνομα και να συντελεί δυναμικά στην ετερογένεια του τοπίου.

Οι αρχιτέκτονες επιθυμούν να ενδυναμώσουν την ευρύτερη περιοχή του Norfolk, εστιάζοντας στα αδύναμα σημεία των μηχανισμών της κάθε ενότητας ώστε αυτά να επικοινωνούν με το σύνολο της σύνθεσης. Στόχος τους δεν είναι μόνο το κέντρο του Norfolk, αλλά η ευρύτερη περιοχή και η σχέση της με το κέντρο. Επιχειρούν να καταστήσουν το τοπίο και τους μηχανισμούς του Norfolk ευαίσθητους και ευλύγιστους, ώστε να είναι ικανό να αντιμετωπίζει έντονα καιρικά φαινόμενα. Η στρατηγική των “εντός και των εκτός τόπων” όπως τους ονομάζουν, λειτουργεί περισσότερο ως μια κλιμακωτή διαβάθμιση της επαφής του εδάφους και της θάλασσας που δημιουργεί ένα νέο τοπίο το οποίο δεν διαχωρίζει αυστηρά το μέσα με το έξω, αλλά δημιουργεί συνθήκες για αυτήν την επαφή. Το μέσα και το έξω συνυπάρχουν, μπερδεύονται και επικοινωνούν σε μια διασπασμένη συνέχεια με διαβαθμίσεις επαφών, ώστε να συγκροτούν ένα ισχυρό και ετερογενές έδαφος. Με αυτήν τη λογική, καταφέρνουν να συντονίζουν διαφορετικά είδη, να διαρρυθμίζουν και να θεραπεύουν τα υπάρχοντα εδάφη και να διαμορφώνουν νέα ενδιάμεσα εδάφη. Τα νέα ενδιάμεσα εδάφη των “δαχτύλων υψηλότερων εδαφών”, αναδιατάσσουν όρια, σημειώνουν, ενισχύουν και προστατεύουν τα ήδη υπάρχοντα εδάφη, κι έτσι λειτουργούν ως δυναμικοί μεταβιβαστές ενέργειας μεταξύ των εδαφών, ως νέοι τόποι. Αυτή η διεργασία που πραγματοποιούν θεραπεύει και προωθεί την εξυγίανση του εκάστοτε οικοσυστήματος και μικροκλίματος. Οπότε, οι χειρισμοί τους αποτελούν βελονισμούς - σημειώσεις που επιτρέπουν την αντίδραση σε έντονα καιρικά φαινόμενα και ταυτόχρονα την ευαίσθητη συνύπαρξη ετεροτήτων.

Το νέο τοπίο που εδαφικοποιούν οι Mathur & Da Cunha θέτει νέες γραμμές δραπετεύσης του εδάφους. Θέτει όρια προκειμένου να ωθήσει διαβαθμίσεις σχέσεων και όχι να επιβάλλει αυστηρούς διαχωρισμούς. Το γεγονός πως αντιλαμβάνονται τη γραμμή ως έναν τρόπο ορισμού συνύπαρξης της υγρότητας και της ξηρότητας, τους ωθεί σε διαχωρισμούς πορώδεις, συσσωρευτικούς, ριζωματικούς, όπου το νερό έρχεται σε εμφανείς και μη επαφές με το έδαφος. Στη μελέτη τους για το Norfolk το έδαφος, η υγρότητα, το νερό, ο κόλπος και ο Ωκεανός, ο άνθρωπος, η φύτευση και τα ζώα παίζουν ένα αδιάκοπο παιχνίδι παρεισφρήσεων, στο οποίο εισέρχονται τα “δάχτυλα” τους ώστε να αγκυρώσουν σε αυτήν την πύκωση, την συνύπαρξη διαφορετικών ειδών.

συμπεράσματα ενότητας

η σύνθεση ως η πολυεπίπεδη πύκωση ετεροτήτων

Οι συνθετικές προσεγγίσεις που μελετήθηκαν είναι αποτελέσματα σύνθετων αντιλήψεων, στις οποίες η οριοθέτηση είναι περισσότερο μια ευκαιρία για έναν νέο τρόπο συνάρθρωσης μεταξύ προηγουμένως ασύνδετων ετεροτήτων, παρά ένας απόλυτος διαχωρισμός κλειστών εδαφών. Τα έργα προκύπτουν μέσα από διαδικασίες ανίχνευσης, βιωμάτων, πειραματισμών, ανολοκλήρωτων σημειώσεων που επιχειρούν να πραγματοποιήσουν νέες δυνατότητες στο πραγματικό. Ποιότητες που συνδυάζουν την ανεπαίσθητη και συνδυετική επικοινωνία των ετερογενών στοιχείων που συνυπάρχουν εντός της. Πρόκειται για ελάσσονες γραφές που δίνουν φωνή σε προηγουμένως περιθωριοποιημένες ποιότητες.

Η πυκνή γραφή της Julie Mehretu, δημιουργεί πονοκέφαλο, έναν νέο θόρυβο που μετατρέπει τις μιμητικές ακολουθίες της μείζονος γλώσσας. Η γραφή της εκρήγνυται μέσα από τη συνάντηση διαφορετικών τάξεων, αλλά και των μοτίβων τα οποία εμπλέκονται σε διαφορετικές διαστάσεις, δίνοντας στον θεατή μια ευκαιρία να περιπλανηθεί μέσα στους πίνακές της. Οι συνθέσεις του Enric Miralles αποτελούν collage διαφορετικών ποιοτήτων οι οποίες μετατρέπονται και ανασυναρμολογούνται προκειμένου να παράξουν μια γραφή-σημείωση με πολλαπλές εντάσεις και εκρήξεις που κινούνται προς νέες συναντήσεις. Στις ελαστικές τομές συνάντησης των εδαφών που οριοθετούν οι Mathur & Da Cunha εξελίσσονται εντατικές διεργασίες συνύπαρξης διαφορετικών ειδών που πλάθουν την ισχύ των εδαφών τους. Οι διαβαθμίσεις που προκαλούν στα εδάφη επιτρέπουν διαφορετικής έντασης παρεισφρήσεις και συνομιλίες διαφορετικών γλωσσών, ικανές να παράγουν ποικίλες ποιότητες.

επιλεγόμενα

από τη έννοια του ορίου ως ένα διαχωριστικό, σταθερό πεδίο

σε

ένα δυναμικό

πεδίο

επαφής

ετεροτήτων

Ηπαρούσα ερευνητική έθεση αρχικά προβληματισμούς σχετικά με τους τρόπους χειρισμού μιας οριοθέτησης προκειμένου να παράγει δυναμικά όρια με στόχο την ανάδυση της ετερογένειας. Τρόπους με τους οποίους θα ενθαρρύνονται και θα εφευρίσκονται νέες νοηματοδοτήσεις του πραγματικού και θα ενισχύονται οι αναδιτάξεις των ορίων του, ενώ παράλληλα οι οριοθετήσεις αυτές θα παραμένουν ισχυρές αλλά και ανοιχτές σε σημεία σε μετατροπές. Αυτοί οι προβληματισμοί προσεγγίστηκαν σε σχέση με διάφορες έννοιες προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια έρευνα μέσα από διάφορες οπτικές και εργαλεία.

Αρχικά παρατηρήθηκαν επιτελέσεις οι οποίες ανασυντάσσουν τα υπάρχοντα όρια. Οι επιτελέσεις αυτές αφορούν ενεργοποιήσεις της επικοινωνίας μεταξύ ειδήλλως μη επικοινωνούντων τάξεων. Όντας δυναμικά φαινόμενα οι καταστροφές και οι δημιουργίες νέων τάξεων καθιστούν ορατό τον δυναμικό παράγοντα του χρόνου, την αβεβαιότητα των καταστάσεων, την συνεχή αναδιτάξη των ορίων μέσα από νέες συνδέσεις, την δυναμική της εναλλαγής της κίνησης και της σταθεροποίησης για την εγκαθίδρυση μιας τάξης.

Το όριο νοήθηκε ακόμη και ως το στοιχείο που συνιστά την γραμμή μεταξύ διαφορετικών τάξεων και αποδίδει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε κάθε μοναδικότητα. Παρατηρήθηκε μέσα από την έννοια του παράσιτου πως η δυναμική μετατροπή του ορίου αποδίδει την ετερογένεια σε κάθε μοναδικότητα, καθώς την εμπλουτίζει και την ενισχύει με περαιτέρω ικανότητες και σχέσεις.

Την ίδια προϋπόθεση παρατηρήθηκε πως στηρίζουν και οι Gilles Deleuze & Felix Guattari, ονομάζοντάς τη διαφορά, την προϋπόθεση της ζωής για την συνεχή ανασύσταση και μετατοπισμό των ορίων κάθε μοναδικότητας. Διαπιστώθηκε μέσα από τη φιλοσοφία τους πως η διαδικασία προς μια νέα ιδιόμορφη οριοθέτηση αφορά διαβαθμίσεων των αποστάσεων ετεροτήτων, αφήνοντας ανοιχτές τις πιθανότητες φυγών ώστε να αναδυθούν οι ιδιόμορφες ανενεργές εντάσεις τους. Δηλαδή μια διαδικασία που αφορά την οριοθέτηση διαβαθμίσεων της επαφής των συνιστωσών της εκάστοτε ετερότητας με άλλες ώστε να επικοινωνεί συνεχώς με νέες ποιότητες που θα την εμπλουτίζουν.

Επιπλέον αναζητήθηκε η σημασία της επιθυμητικής παραγωγής στους σκοπούς και τις συνθήκες που θέτει μια οριοθέτηση. Διαπιστώθηκε πως η δύναμη της επιθυμίας ενός σώματος σχετίζεται άμεσα με τα εργαλεία που χρησιμοποιεί και πλάθουν την αντίληψή της, τους τρόπους που επηρεάζει και επηρεάζεται, τους τρόπους ύπαρξής της, τις επιθυμίες της. Προκειμένου να αναδιατάσσονται τα όρια της πραγματικότητας, μια μοναδικότητα θα είναι ένα αναπόσπαστο μέλος μιας συναρμογής που θα επιθυμεί να την πλάθει. Σε αυτή τη συναρμογή θα έρχεται σε επαφή με ειδάλλως απομακρυσμένα στοιχεία που θα ενεργοποιούν τις ανενεργές εντάσεις της. Αυτή η πύκωση προϋποθέτει μια ικανότητα σύνδεσης ειδάλλως απομακρυσμένων στοιχείων. Αφορά έναν νέο τρόπο συνάντησης, πειραματισμούς με διάφορα εργαλεία, μηχανές, επαφές, εμπειρίες που δεν εμμένουν σε αναπαραστατικές σταθερές αξίες και ερμηνείες για τις έννοιες που προσεγγίζουν.

Οπότε παρατηρήθηκε πως οι Γάλλοι φιλόσοφοι προτάσσουν μια απεμπλοκή από τις μιμητικές ή αμυντικές παραγωγές και εργαλεία που περιορίζουν την ιδιόμορφη γλώσσα κάθε ετερότητας, προς μια απελευθέρωση των επιθυμιών, των εντάσεων, των μηχανισμών, των γλωσσών με τις οποίες θα είναι ικανές να εμπλουτίσουν και να εκφράζουν ιδιόμορφα συναρμολογήματα.

Η συνθετική πλαισίωση ενός εδάφους, επομένως, φανερώνει μια δυναμική όταν οριοθετεί το έδαφος επιτρέποντας αυτές τις κινήσεις. Σε αυτήν την πλαισίωση τα εκτός πεδία της σύνθεσης - ως ο θόρυβος φόντου - και το πλαίσιο της σύνθεσης, έρχονται σε μια μπλεγμένη επαφή, όπου τα ενδογενή στοιχεία συνδέονται κάθε φορά με "εκτός" πεδία, μερικά para-site από τις αναρίθμητες γλώσσες του θορύβου. Σε αυτήν την πλαισίωση γίνεται ικανό η πλαισίωση και η αναπαράσταση να φανερώνουν την πρωταρχικότητα της κίνησης και της επαφής. Μέσω αυτών των εντατικών διεργασιών θα καθίστανται ικανές να ενεργοποιούν τα σώματα και τις επιθυμίες τους, ενισχύοντας την ανάδυση περιθωριοποιημένων στοιχείων.

Οι έννοιες του σώματος, της επιθυμίας, της παραγωγής, του εδάφους, του τόπου και του τοπίου αφορούν έννοιες ανοιχτές σε διασταυρώσεις σχέσεων.

η συνθετική γλώσσα γίνεται ορατή
ως μια σημείωση

ένας μηχανισμός σημείωσης αποστάσεων
φαίρνει τις ετερότητες σε επαφές
μέσα από διαβαθμίσεις ορίων

Η γραφή αυτή σημειώνει συγχρονίζοντας επαφές
και ταυτόχρονα σβήνεται για να αναδεικνύει

τις σχέσεις και τις κινήσεις τους

Βιβλιογραφία

Ελληνικές πηγές

De Landa, M. (2006 [1997]), *Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας*, μτφρ. , Μ. Βαϊνιάς, Αθήνα:Κριτική

Deleuze, G. & Guattari, F. (2016 [1980]), *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια: Ο Αντι-Οιδίπους*, μτφρ. Β. Πατσογιάννης, Αθήνα : Πλέθρον

Deleuze G. & Guattari F. (2017 [1970]), *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια: Χίλια πλατώματα*, μτφρ. Β. Πατσογιάννης, Αθήνα: Πλέθρον

Deleuze G. & Guattari F. (1991 [2004]), *Τί είναι φιλοσοφία;*, μτφρ. Σ. Μανδηλαρά, Αθήνα: Καλέντης

Deleuze G. , (2006 [1988]), *Η πύκνωση: Ο Λάϊμπνιτς και το Μπαρόκ*, μτφρ. Ν. Ηλιάδης, Αθήνα: Πλέθρον

Deleuze G. & Guattari F. (1998 [1975]), *Κάφκα: Για μια ελάσσονα λογοτεχνία*, μτφρ. Κ. Παπαγιώργης, Αθήνα: Καστανιώτη

Deleuze G. , (2002 [1968]), *Ο Σπινόζα και το πρόβλημα της έκφρασης*, μτφρ. Φ. Σιατίτσας, Αθήνα: Κριτική

Guattari, F. (1991 [1989]), *Οι τρεις οικολογίες*, μτφρ. Μ. Σολωμού, Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Bruno, L. (2000 [1991]), *Ουδέποτε υπήρξαμε μοντέρνοι Δοκίμιο συμμετρικής Ανθρωπολογίας*, μτφρ. Φ. Τερζάκης, Αθήνα: Σύναλμα

Serres, M. (2013 [2012]), *Η κοντορεβυθούλα*, μτφρ. Δ. Ποταμιανός, Αθήνα: Ποταμός

Ξενόγλωσσες πηγές

Allen, S. (1999), *Points and Lines : Diagrams and projects for the City*, New York: Princeton Architectural Press

Artaud A. (1976 :571), *To Have done with the Judgment of God*, California: University of California Press

- Bonta, M. & Protevi, J. (2006), *Deleuze and Geophilosophy: A Guide and Glossary*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Latour, B. (1999), *Politiques de la nature: Comment faire entrer les sciences en démocratie*, Paris: La Découverte
- Cache, B. (1995 [1985]), *Earth Moves: The furnishing of territories*, Massachusetts: The MIT Press
- Chris L. Smith, (2017), *Bare Architecture: A Schizoanalysis*, London: Bloomsbury Academic
- Colebrook C. (2002), *Understanding Deleuze*, Crows Nest: Allen & Unwin
- Corner, J. (2012), *The Landscape Imagination: Collected essays of James Corner 1990-2010*, New York: Princeton Architectural Press
- De Cauter, L. (2004), *The Capsular Civilization: On the city in the age of fear*, Rotterdam: Nai Publishers
- Deleuze G. (1994 [1968]), *Difference and Repetition*, New York: Columbia University Press
- Deleuze, G. & Guattari, F. (1994 [1991]), *What Is Philosophy*, New York: Columbia University Press
- Dovey K. (2010), *Becoming Places*, London & New York: Routledge
- Foucault, M. (1969), *Counter-Memory, Practice : selected essays and interviews*, New York: Cornell University Press
- Gaventa (2003), *Power after Lukes: a review of the literature*, Brighton: Institute of Development Studies
- Gramsci A. (2002), *Critical Assessments of leading political philosophers*, London-New York: Routledge
- Guattari F. (1995 [1991]), *Chaosmosis: An ethicoaesthetic Paradigm*, Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press

Guattari F. (2009), *Chaosophy : Texts and Interviews*, Los Angeles: Semiotext(e)

Guattari F. (2011 [1979]), *The Machinic Unconscious: Essays in Schizoanalysis*, Los Angeles: Semiotext(e)

Harman,G. (2009), *Prince of Networks: Bruno Latour and Metaphysics* , Melbourne: re.press

Holland E.W. (1999), *Deleuze and Guattari's Anti-Oedipus: Introduction to Schizoanalysis*, London-New York: Routledge

Kenny A. (1979) , *The First Person* , Intention and Internationality, Sussex: Harvester

Serres, M. (2009[1980]), *Το παράσιτο*, Αθήνα: Σμίλη

Serres, M. (1982), *Hermes: Literature, Science, Philosophy*, Baltimore & London : The Johns Hopkins University Press

άρθρα

Baldelli P (1974) , “Από τα πρόσωπα στη γλώσσα”, στο “Ζαν Λυκ Γκοντάρ”, μτφρ. Λεβεντάκος Δ., Αθήνα: Κάμερα-στυλό : σ. 82-99

Brown, K. J. (2010), “The artist as an urban geographer: Mark Bradford & Julie Mehretu”, in *American Art*, 24(3), Chicago: University of Chicago Press, p. 101-113

Buchanan, I. (2014) , “Assemblage theory and schizoanalysis”, in *Panoptikum* 13 (20), 115-125, Wollongong : University of Wollongong

Βυζοβίτη, Σ. (2007), “Αρχιτεκτονική της Πτύχωσης”, στο *Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός και Ψηφιακές Τεχνολογίες 2*, Αθήνα: Εκρεμμές, σ.37-44

Deleuze G. (1997 [1993]), “Literature and Life”, in Smith D.W. & Greco M.A, *essays critical and clinical*, Minneapolis :University of Minnesota press, p. 1-6

Deleuze G. (1997 [1993]), “He stuttered”, in Smith D.W. & Greco M.A, *essays critical and clinical*, Minneapolis :University of Minnesota press, p. 117-114

Desvigne M., Dalnoky C. (2001), "Put not your trust in native gardens!", in *Changes in Scenery: Contemporary landscape architecture in Europe*, New York: Princeton Architectural Press , p. 78-89

Guattari, F. (2009 [1973]), "To have done with the massacre of the body", *Chaosophy : Texts and Interviews*, Los Angeles: Semiotext(e), p. 207-214

Καββαθός Δ. (2017), "Το ασυνείδητο: Οι μηχανές και οι αμηχανίες του", στο *αληθεια* (9) , Αθήνα: Πατάκης, σ. 104-118

Latour, B. (2004), "On using ANT for studying information systems: a (somewhat) Socratic dialogue", in *The Social Study of Information and Communication Technology*, Oxford: Oxford University Press, p. 62-26

Latour, B. (2015), "Η πρώτη και η δεύτερη φύση - Ποια πολιτική;", στο *Συμβιώσεις: Η αρχιτεκτονική στην εποχή των φυσικοπολιτισμών και της τεχνητής φύσης*, Αθήνα: Καστανιώτης, σ.

Latour, B. (2014), "Some advantages of the notion of "Critical Zone" for Geopolitics", *Procedia Earth and Planetary Science* (10), ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1878522014000642>

Lynn, G. (1998), "Body Matters", in Gregg Lynn: *Folds, Bodies and Blobs*, Bryxelles: La Lettre volée

Mathur, A. , Da Cunha, D. (2014), "Turning the frontier Norfolk and Hampton Roads, Virginia", in *Structures of Coastal Resilience*, http://dev.structuresofcoastalresilience.org/wp-content/uploads/2014/11/Phase_1_VA.pdf

O'Sullivan, S. (2010), "Guattari's Aesthetic Paradigm: From the Folding of the Finite/Infinite Relation to Schizoanalytic Metamodelisation", in *Deleuze Studies* 4.2 , Edinburgh: Edinburgh University Press, p. 256-286

Pollini, J. (2013), "Bruno Latour and the Ontological Dissolution of Nature in the Social Sciences: A Critical Review", in *Environmental Values* (22), The White Horse Press, p.25-42

Χατζησάββα, Δ. (2018), "ΤΟΠΟΣ-ΤΟΠΙΟ-ΤΟΠΟΛΟΓΙΑ", στο *ΤΟΠΟΣ ΤΟΠΙΟ*, Αθήνα: Μέλισσα, σ.262-266

Προπτυχιακές - Μεταπτυχιακές Εργασίες

Κύρου, Μ. (2016), Ερευνητική εργασία: Αφηγήσεις του Objectile: Η ικνηλάτηση μιας Θεωρίας στα κείμενα του Bernard Cache, (επιβλ.) Βεργόπουλος Σ., Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών - Πολυτεχνική Σχολή - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

Διδακτορικές Διατριβές

Χατζησάββα Δ. (2009), Η έννοια του τόπου στις αρχιτεκτονικές Θεωρίες και πρακτικές: σχέσεις φιλοσοφίας και αρχιτεκτονικής τον 20ο αιώνα, διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), Πολυτεχνική Σχολή - Τμήμα Αρχιτεκτόνων

Διαδικτυακές πηγές

<http://micheldesvignepaysagiste.com/en/avignon-gare-tgv>

<https://landscapetheory1.wordpress.com/tag/anita-berrizbeitia/>

<https://landscapetheory1.wordpress.com/tag/james-corner/>

πηγές εικόνων

1 σελ.

σκίσο Κοσμίδη Μαρία

5 σελ.

"North Western Metropolitan Area" | Studio Bernardo Secchi & Paola Viganò

<https://i.pinimg.com/originals/ad/7d/64/ad7d64110a38177f0ff2bc07718cdec.jpg>

6 σελ.

"edge n. 3" | Antoine Everaert | ακρυλικά σε καμβά, 2018

<http://hanseveraert.be/works/2016#edge-n%C2%B03>

42 σελ.

"Expired film A" | Michael Paul Young

<https://d30tdn83za1xx1.cloudfront.net/wp-content/uploads/2016/05/02195727/20160320-DSC01674.jpg>

44 σελ.

"transitioning" | Liliya Sotirova

<https://www.thatcreativefeeling.com/wp-content/uploads/Liliya-Sotirova.jpg>

47 σελ.

Ego Sketch 32 | sereis II | Adam Lupton | λάδι σε χαρτί | 6 x 9 | 2017

<http://www.alupton.com/wp-content/uploads/2018/02/EgoSketch32.jpg>

49 σελ.

teared me apart #3 | Shabnam Parvaresh | ακρυλικά και μελάνι σε χαρτί | 19 x 19 εκ. | 2014

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/5ad4dd15352563.5628fe8f49be1.jpg

50 σελ.

teared me apart #1 | Shabnam Parvaresh | ακρυλικά και μελάνι σε χαρτί | 19 x 19 εκ. | 2014

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/5ad4dd15352563.5628fe8f49be1.jpg

51 σελ.

teared me apart #2 | Shabnam Parvaresh | ακρυλικά και μελάνι σε χαρτί | 19 x 19 εκ. | 2014

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/5ad4dd15352563.5628fe8f49be1.jpg

53 σελ.

sketch, Shabnam Parvaresh

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/122ce014361425.562826826dff1.jpg

56 σελ.

σκίσο, Κοσμίδη Μαρία

54 σελ.

Henri Michaux

<http://www.artnet.com/WebServices/images/II00060IIdC1MJFgoRECFDrCWvaHBOcaM9E/henri-michaux-sans-titre.jpg>

60 σελ.

Erotos, Nobuyoshi Araki

<https://i.pinimg.com/originals/d2/91/26/d29126443f11a6cada5401a96101a136.jpg>

62 σελ.

land art | Gerry Schum

http://ubu.com/film/schum_land.html

64 σελ.

σκέιτσο, Κοσμίδη Μαρία

68-69 σελ.

Peter Van Agtmael

https://www.google.com/search?hl=el&q=disco+night+sept+11+%5Bbook%5D&tbm=isch&tbs=simg:-CAQSIwEJu0QF64SNGg8aiwELEKjU2AQaBAgVCAsMCxCwjKclGmlKYAgDEii5F_1gRtheoEeg-byRbMC7Ic6RvFC4Uunj-HLoYugy7mJlkuiy7fJlwuGjCE-XdiBAEdxriGIACXpP12BXJ5mAiDgFoxFZwj8it-frCuNMb7T0JLTx2xxmkw1FVMgBAwLEI6u_1ggaCgoICAESBCbZpCoM&sa=X&ved=0ahUKEwjB-dnk5ovgAhXNEVAKHXHxCNsQwg4IKSgA&biw=1920&bih=899#imgrc=NWUVotYdCL_ZM:

72 σελ.

σκέιτσο, Κοσμίδη Μαρία

74 σελ.

dogon egg

<https://gr.pinterest.com/pin/458452437038926955/><https://gr.pinterest.com/pin/324118504413021478/>

77 σελ.

“taking measures across the American Landscape” | **James Corner**

http://socks-studio.com/img/blog/1994-James_Corner-AA_Files-27-Summer-1994-49-web.jpg

68 σελ.

“gift” | **Man Ray**

<https://gr.pinterest.com/pin/322640760802952712/>

79 σελ.

<https://i.pinimg.com/originals/6b/b9/3e/6bb93ef95367395b44d8d2622238bd9c.jpg>

82 σελ.

untitled | Wendy Catling

<https://i.pinimg.com/originals/cb/7f/77/cb7f7796228899f770855a7d508fe2a9.jpg>

87 σελ.

"meun" | Simon Hantai

https://66.media.tumblr.com/a905307828d786fa64baa3c1e513666c/tumblr_oo3lNbYhfX-1sl23ylo1_1280.jpg

88-89 σελ.

triangulation | Katy Ann Gilmore

<http://downwardscausation.com/wp-content/uploads/2016/02/KAG01.jpg>

<http://downwardscausation.com/wp-content/uploads/2016/02/KAG01.jpg>

91 σελ.

Deaccan Traverses | Mathur & Da Cunha

<https://static1.squarespace.com/static/59adc4a2893fc0f529dfe642/59d681e137c581d-d98a1ba0b/59d681ec32601e2ded08432c/1507230194293/rock-assembly%2BMap.jpg>

92-93 σελ.

dream mapping | **Susan Hiller**

http://www.susanhiller.org/otherworks/IMAGES/Susan_Hiller_dream_mapping.jpg

94-95 σελ.

relational cities | Fabio Alessandro Gusco

http://www.fabioalessandrofusco.com/files/gimms/458_fafcretto-01-copia.jpg

97 σελ.

"plus plus" | Dorothea Jedrusik

<https://assets.saatchiart.com/saatchi/409374/art/2000580/1116057-RYBWSTQX-6>

98 σελ.

"Cretto Museum" | **Fabio Alessandro Fusco, Riccardo De Marchi, Rachele Pedol, Flavia Malvè**

http://www.fabioalessandrofusco.com/files/gimms/458_fafcretto-05-copia.jpg

99 σελ.

diagram | **Dagmar Richter**

https://rndrd.com/i/1990-Dagmar_Richter-A-U_233_Feb_p54-web.jpg

234
100 σελ.
spational ideogram | **Fabio Alessandro Fusco**
<https://i.pinimg.com/345x/b2/e2/db/b2e2dbbed1d553bdc8d557c65a1876c6.jpg>

101 σελ.
birth of blue | Yves Klein
http://www.democrart.com.br/aboutart/wp-content/uploads/2015/03/Democrart_Yves_Klein_Obra4-800x600.jpg

102-103 σελ.
"batzek" | **Yael Tandler**
https://static.wixstatic.com/media/7f390d_1db9d3f8fc4a4600b8efa5974e96a6c4.jpg/v1/fill/w_545,h_726,al_c,q_90,usm_0.66_1.00_0.01/7f390d_1db9d3f8fc4a4600b8efa5974e96a6c4.webp

105 σελ.
Auguries | **Julie Mehretu**
<https://i.pinimg.com/originals/d7/1f/24/d71f24cdb64dad7bad21a17e82f5b6c7.jpg>

110 σελ.
"para-sites through flight lines"
Κοσμίδη Μαρία

112 σελ.
Henri Michaux
<https://i.pinimg.com/564x/4b/98/31/4b983193083e34b897f56187f287f072.jpg>

115 σελ.
"taking measures across the American Landscape" | **James Corner**
<https://i.pinimg.com/564x/0e/80/87/0e808750c9fb0e88ac708aa6323e05e1.jpg>

116 σελ.
Masao Yamamoto
<https://i.pinimg.com/236x/df/8e/d0/df8ed0d9e5eda6ed90ea612beef4e8b--masao-yamamoto-invisible-cities.jpg>

117 σελ.
Example - CHORA: "Black Sea": Bucharest Stepping Stones, Bucharest, Romania city park/
boulevard (political icon)
http://predmet.fa.uni-lj.si/siwinds/s2/u4/su4/img/s2_u4_su4_p2_02.gif

118, 120, 121 σελ.

Larissa Fassler, Berlin's Kottbuser Tor, as psychogeographically mapped by Larissa Fassler in 2008. (Kotti, 2008.)

<http://www.uncubemagazine.com/blog/16549313>

122 σελ.

Four Planning Fileds for Buchares | Raul Bunschoten / CHORA: "Black Sea": Bucharest Stepping Stones, Bucharest, Romania city park/ boulevard (political icon)

<https://www.flickr.com/photos/112128976@N05/11483635435/in/set-72157638888833025/>

124 σελ.

taking measures across the American Lnadscape | James Corner

http://socks-studio.com/img/blog/1995-James_Corner-Taking_Measure_Across_the_American_Landscape-Yale_University_Press-New_Haven-24-web.jpg

129 σελ.

the capsular civilization

https://farm8.static.flickr.com/7279/8154336061_2cfc14476d_b.jpg

133 σελ.

<https://i.pinimg.com/564x/f2/eb/a6/f2eba64e356256e09bb3590f2d810010.jpg>

https://www.academia.edu/33750541/Can_we_land_on_earth_an_interview_with_Bruno_Latour

134 σελ.

<http://ga.geidai.ac.jp/info/wp-content/uploads/2018/10/2d4dc5f7fe38741206e6fa58e2afc04d-1024x797.png>

135 σελ.

Scorched Earth | Mark Bradford

https://hammer.ucla.edu/fileadmin/media/exhibitions/2015/Mark_Bradford/MB.09.jpg

136 σελ.

https://lh3.googleusercontent.com/o15q-QoL_q4MbwnNEhEZ43VjpWom6KNwD-XCY7pU3QrNRve0Jnwz-j5mTUxWDkDIKcmub_Q=s123g?w=397&h=402

139 σελ.

Jardin Élémentaires | Michel Desvigne

https://howdoyoulandscape.files.wordpress.com/2013/12/ffigure_04_desvigne.jpg?w=397&h=402

142 σελ.

fatigues | Tacita Dean

https://78.media.tumblr.com/287893037a25f3912ed32335e217e619/tumblr_mjzafpK33G1qd-ki6xo1_1280.jpg

144-145 σελ.

"έφυγε προς", Κοσμίδη Μαρία

148 σελ.

untitled | Julie Mehretu

https://dailyartfair.com/upload/large/3282_16.jpg

150-151 σελ.

Adhering to lost lines | Julie Mehretu

<https://whitecube.com/media/w1200/artwork/7/4/a/a92447.jpg>

<https://i.pinimg.com/236x/31/be/4c/31be4c32cbc0fetc9c1a8360822ec424--julie-mehretu-complex-art.jpg>

152 σελ.

Julie Mehretu

https://www.mariangoodman.com/sites/default/files/work/image/08_14350Mehretu.jpg

154-155 σελ.

Julie Mehretu

https://www.mariangoodman.com/sites/default/files/work/image/11_14354Mehretu%20%281%29.jpg

157 σελ.

Mogamma part 2 | Julie Mehretu

<https://i.pinimg.com/originals/df/4d/9a/df4d9a56e69169db5d8eb1f1fba94fbd.jpg>

158 σελ.

Invisible sun (detail) | Julie Mehretu

<https://i.pinimg.com/originals/c7/55/2b/c7552bd7f8232e0f6fd397723bcd9ec9.jpg>

160,161, 162, 163, 164, 165, 167 σελ.

Invisible sun (detail) | Julie Mehretu

<https://whitecube.com/media/w1200/artwork/0/9/a/a64590.jpg>

171 σελ.

collage Santa Catarina Market | Enric Miralles

<https://i.pinimg.com/236x/ab/db/83/abdb834c3b300f5c9678ede8fd4daf45--collages-infographics.jpg>

174-175 σελ.

fotocomposicion para el Salón del automóvil | Enric Miralles

<https://homenajeaenricmiralles.files.wordpress.com/2015/01/figura-24.jpg?w=470&h=328>

176-177

Diagonal Mar plans | EMBT

<https://i.pinimg.com/236x/90/03/5f/90035f8dc4365aa5f31d414f11ec7f6a--landscape-plans-barcelona-spain.jpg>

178-184, σελ.

<https://arquitecturag.wordpress.com/2017/03/21/escritos-g-the-house-as-a-city/>

185, 186, 187, 188 σελ.

ines table | Enric Miralles

<https://i.pinimg.com/originals/a3/47/59/a347591ab7ed839a20c9a3e7aad12716.jpg>

<https://pbs.twimg.com/media/Dn8LMnKXoAAvw1w.jpg>

<https://i.pinimg.com/originals/6e/df/c6/6edfc61cb466cffe6f5715159cfb37b7.jpg>

189

collage, Κοσμίδη Μαρία

192 σελ.

Soak | Mathur & Da Cunha

<https://static1.squarespace.com/static/59adc4a2893fc0f529dfe642/t/59db8e30b7411c84d50c69f2/1507561020543/SOAK+photo+sections+composite.jpg>

193 σελ.

fresh kills | Mathur & Da Cunha

https://landingarchitecture.files.wordpress.com/2013/03/fresh_kills_03.jpg

194-221 σελ.

Structures of Coastal Resilience, | Mathur & Da Cunha

<http://structuresofcoastalresilience.org/locations/norfolk-va/>

